

SBORNÍK
STÁTNÍHO OKRESNÍHO ARCHIVU
FRÝDEK-MÍSTEK

8

2007

ISBN 978-80-86388-49-6
ISSN 1214-6951

OBSAH

<i>Tomáš Adamec:</i> Státní okresní archiv Frýdek-Místek v roce 2006	5
<i>Jan Al Saheb:</i> Instrukce olomouckého biskupa Viléma Prusinovského z Víckova pro úředníka hukvaldského panství z roku 1570	7
<i>Radim Jež:</i> Inventář pozůstalosti Václava Skrbenského z Hřiště a na Šenově z roku 1590	28
<i>Jan Al Saheb - Petr Maršálek:</i> Soupis sirotků hukvaldského panství z roku 1663	45
<i>David Pindur:</i> Případ „apostaty“ Adama Myšky z Jablunkova	69
<i>Eva Vojkovská:</i> Příspěvek k stavebnímu vývoji kostela sv. Kateřiny ve Vendryni od konce 18. století do počátku 20. století	87
<i>Pavčina Běřská:</i> K počátkům školy ve Skalici	99
<i>Petr Maršálek:</i> P. František Halfar, autor frýdlantské farní kroniky	109
<i>Karel Müller:</i> K heraldickým památkám hradu Hukvaldy	131
<i>Radek Lipovski:</i> Povodeň z r. 1880 v relacích místeckého a brušperského četnictva	137

<i>Milan Myška:</i> Beskydská krčma Bebek	145
<i>Tomáš Adamec:</i> Co prozrazuje dochovaná korespondence o místeckém pomníku padlým	171
<i>Alena Matějová:</i> Okresní dům sociálních služeb TGM	179
Zprávy o literatuře	183
Výstava - Morava a Slezsko na starých mapách	192

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV V ROCE 2006

Tomáš Adamec

Archivy jsou poměrně konzervativní instituce, jen zřídka se stane něco vyloženě převratného. Práce v archivu je víceméně stereotypní, tím ale rozhodně nechci říci, že nezajímavá. Zprávy o činnosti archivu však mohou být díky tomu velmi stručné. Ke konci roku 2006 bylo vykázáno 11 nově inventarizovaných fondů o celkovém rozsahu 60,2 bm, dalších 70 bm bylo zpracováno v dosud rozpracovaných fondech, z toho největší část připadá na fond ONV Frýdek-Místek III, který se pro svůj mimořádný rozsah bude pořádat ještě v následujících letech.

Archiv navštěvovalo 163 badatelů, kteří u nás vykonali celkem 529 badatelských návštěv. Nepočítají se tu ovšem ti návštěvníci archivu, kteří nás vyhledali jen kvůli zodpovězení nějakého dotazu či za účelem získání potřebného potvrzení. Z badatelů byli nejpilnější vysokoškolská studenti, což je vlastně i očekávané zjištění. Několik z nich se ostatně stalo pravidelnými přispivateli do našeho sborníku a lze doufat, že v jejich šlápějích budou pokračovat i další. Aniž to bylo původně zamýšleno, archivní sborník se do jisté míry stal pro mnohé ze začínajících historiků první, nebo jednou z prvních, příležitostí, kde mohou publikovat výsledky svého bádání. Těší to nás i pedagogy na fakultách historie zejména na univerzitách v Ostravě a v Opavě.

Tak jako v minulých letech, i v roce 2006 přišlo do archivu mnoho exkurzí žáků zdejších základních škol a studentů středních škol v celkovém počtu asi 550 hlav. V přízemních prostorách archivu se dozvěděli základní informace o archivu a práci archivářů a prohlédli si aktuální expozici. Po celý rok zde byla nainstalována výstava Historie létání v okrese Frýdek-Místek, která byla v říjnu doplněna jednou výjimečnou událostí – promítáním unikátního filmu, natočeného na konci 40. let Františkem Kraslem.

Do archivu přibylo v roce 2006 celkem 68 bm archiválií, takže v našich depozitářích je nyní uloženo 3952 bm archivních dokumentů, a to v 1525 fondech.

Problémem zůstala ovšem i v tomto roce nefungující klimatizace v depozitářích. Tak se u nás stává, že teplota nebo vlhkost v určitých obdobích setrvává na hodnotách, které se nacházejí mimo doporučené limity. Teplota je nejvyšší v letních měsících, nejnižší v zimě. Podobné je to s vlhkostí. I z tohoto důvodu je třeba častěji provádět kontroly. Kontrola fyzického stavu archiválií je prováděna průběžně 2x měsíčně, plísň se vyskytují velmi sporadicky, a pokud se najdou, jsou tyto případy okamžitě řešeny v rámci naší konzervační dílny. Rovněž veškerý nově přichozí archivní materiál je při přebírání kontrolován a v případě zjištění podezření na plíseň ošetřen tak, aby se zabránilo zanesení plísně do depozitáře.

V roce 2006 došlo v SOkA Frýdek-Místek k jediné personální změně: z funkce ředitelky odešla PhDr. Alena Matějová, která zároveň odešla do důchodu. V archivu pracovala takřka čtyřicet let a skoro celou tuto dobu stála i v jeho čele. Má tedy podstatný podíl na tom, že se během této doby archiv, který byl původně vnímán jako přehlížené pracoviště okresního úřadu, stal respektovanou institucí, nezpochybnitelné je rovněž její úsilí, nakonec korunované úspěchem, o důstojné vlastní sídlo archivu. Archiv ale dr. Matějová neopustila úplně, na poloviční úvazek dále vykonává práci archivářky. Na místo ředitele byl jmenován Mgr. Tomáš Adamec.

INSTRUKCE OLOMOUCKÉHO BISKUPA VILÉMA PRUSINOVSKÉHO Z VÍCKOVA PRO ÚŘEDNÍKA HUKVALDSKÉHO PANSTVÍ Z ROKU 1570

Jan Al Saheb

Úvod

Olomoucké biskupství, jehož počátky sahají do roku 1063, se během pěti následujících staletí etablovalo v majoritního vlastníka statků na Moravě a po této stránce daleko předčilo ostatní církevní instituce v českých zemích. Ačkoliv byl proces formování a koncentrace majetku biskupství dlouhý a značně složitý, v průběhu druhé poloviny 16. století se biskupům podařilo pod přímou vlastní správou soustředit v rámci markrabství moravského přibližně jednu třináctinu všech statků.¹ Tato tzv. mensální (stolní) panství pak představovala pevnou hospodářskou základnu olomouckého biskupství, z jejichž výnosů byly kryty veškeré náklady spojené s provozem biskupství, především pak vydržováním velmi nákladného biskupského dvora. Na základě soupisu z roku 1555 sestával konglomerát přímých biskupských držav z osmi panství, a to kroměřížského, mírovského, osoblažského, kelečského, vyškovského, libavského, tzv. komorních statků poblíž Olomouce a konečně i panství hukvaldského.² Mensální statky netvořily jednotlý celek, ba naopak se rozprostíraly prakticky ve všech částech země, čemuž se musel přizpůsobit rovněž systém jejich správy. Správním centrem se tak stala Kroměříž, která byla zároveň biskupskou hlavní rezidencí. V čele panství zde stál hejtman, a to na rozdíl od ostatních dominií, kde se setkáváme výhradně s pojmem

¹ Jirásek, Jiří: Poddaní na panství olomouckého biskupství v 2. polovině 16. století. In: Rozpravy Československé akademie věd 67, 1957, sešit 10, s. 29, týž: Růst pozemkového vlastnictví olomouckého biskupství v letech 1555 - 1636. Sborník Matice moravské 81, 1962, s. 182 - 190.

² Zemský archiv (dále jen ZA) v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc (dále jen AO), inv. č. 3945, sign. C 6, č. k. 1812, fol. 1 - 14.

úředník.³ Kroměřížský hejtman i úředníci na jednotlivých panstvích, coby nejvyšší představitelé patrimoniální správy, pak byli přímo podřízeni a odpovědni biskupovi. Jakožto jeho faktickým zástupcům na panství jim náležela především veškerá výkonná moc.⁴ Úředníky se zpravidla stávali příslušníci nižší šlechty, obvykle vladykové, kteří se nezřídka řadili k okruhu biskupových manů, anebo byli dokonce s daným biskupem rodově spřízněni. Vedle úředníka náležela rozsáhlá pravomoc rovněž důchodnímu písaři, který obvykle pocházel z měšťanského prostředí. Ten zodpovídal zejména za správné vedení účtů ze stálých, ale i tzv. běžných důchodů panství, z nichž sestavoval rejstříky příjmů a vydání peněz, které pak každého půl roku předkládal ke kontrole vrchnosti. Mimo to vedl veškerou písemnou agendu, svázanou s činností vrchnostenské kanceláře. Na správě každého panství se pak podílelo ještě množství dalších úředníků, jejichž pravomoci však byly ve srovnání s oběma výše jmenovanými pouze úzce specializovány.⁵

³ Štěpán, Jan: Úředníci a personál na stolních panstvích olomouckého biskupství v druhé polovině 16. století. In: Olomoucký archivní sborník 3, 2005, s. 56.

⁴ Roubic, Antonín: Správa statků olomouckého (arci)biskupství od 16. století. SAP 31, 1981, č. 2, s. 428 a násl. Autor zde uvádí kolísání v užívání pojmů hejtman a úředník. To se ovšem vztahuje až na období 17. století, ve století 16. jsou oba pojmy v pramenech striktně odlišeny.

⁵ Mensální statky olomouckého biskupství byly ve srovnání se světskými dominiemi i přesto spravovány mnohem nižším počtem osob, rovněž struktura celého správního aparátu byla odlišná. Obecně ke struktuře a vývoji patrimoniální správy viz: Hanzal, Josef: Patrimoniální úředníci a úřady v době předbělohorské. SAP 19, 1969, s. 444 a násl., nejnověji Janák, Jan - Hledíková, Zdeňka - Dobeš, Jan: Dějiny správy v českých zemích. Praha 2005, s. 229 a násl. Konkrétně ke správě mensálních statků viz: Jirásek, Jiří: Poddaní na panství olomouckého biskupství v druhé polovině 16. století. In: Rozpravy Československé akademie věd 67, sešit 10, 1957, s. 7, Balcárek, Pavel: Kancelář kardinála Ditrichštejna a správa biskupských statků před Bílou horou. In: SAP 28, 1978, s. 103, Roubic, Antonín: Správa statků olomouckého (arci)biskupství od 16. století. In: SAP 31, 1981, č. 2, s. 437, Štěpán, Jan: Úředníci a personál na stolních panstvích olomouckého biskupství v druhé polovině 16. století. In: Olomoucký archivní sborník 3, 2005, s. 59, Al Saheb, Jan: Urbář panství Hukvaldy z roku 1581 (diplomatický rozbor pramene a jeho písaři). In: Olomoucký archivní sborník 5, 2007 (v tisku), týž: Siroťčí agenda na mensálních statcích olomouckého biskupství v 16. a 17. století na příkladu hukvaldského panství (v tisku).

K zabezpečení hladkého průběhu správy svěřeného panství, zajištění kontroly chodu běžných činností, pracovních úkonů a písemné evidence naturálních a finančních zdrojů, ale i k omezení případné defraudace spravovaného majetku úředníky, pak sloužily tzv. hospodářské instrukce.⁶ Jejich vydávání souvisí především s přechodem z rentového na režijní způsob hospodaření vrchnosti, čemuž nakonec odpovídá rovněž jejich obsah. Tímto druhem normativních písemností se biskupové snažili upravit pravomoci příslušníků patrimoniálního aparátu svých držav a zároveň inkorporovat jejich činnost do pevně stanoveného rámce. Instrukce tedy představovaly jakousi normu, jíž se měli ti, kterým byly určeny, řídit při výkonu své funkce v rámci vrchnostenské správy. Vedle hospodářských instrukcí však vydávali jednotliví biskupové rovněž podobná nařízení dotýkající se např. zabezpečení chodu jejich dvora, případně jednotlivých rezidencí.⁷ Z druhé poloviny 16. století se pro mensální statky olomouckého biskupství dochovalo hned několik hospodářských instrukcí, a to pro panství Vyškov z roku 1563, pro panství Mírov-Svitavy z roku 1570, pro

⁶ Hospodářské instrukce se jako jedinečný pramen k poznání hospodářských a sociálních poměrů těšily, rovněž i díky své široké působnosti a aplikovatelnosti, poměrně značné pozornosti historiků již na počátku 20. století. Mnohé instrukce mj. z období 16. století, teritoriálně ovšem především české provenience, vydal v edici Kalousek, Josef (ed.): *Řády selské a instrukce hospodářské*. Archiv český 22. Praha 1905. Na jeho počín pak navázal především Černý, Václav: *Hospodářské instrukce*. Praha 1930. Některé hospodářské instrukce vydané pro mensální statky olomouckého biskupství editoval až Jirásek, Jiří: *Poddání na panství olomouckého biskupství v druhé polovině 16. století*. Rozpravy československé akademie věd 67, 1957, sešit 10, příloha č. 1, s. 77 - 81, příloha č. 5, s. 91 - 101.

⁷ Některé z těchto instrukcí se již dočkaly edičního zpracování. Viz: Kameníček, František (ed.): *Zemské sněmy a sjezdy moravské III*. Brno 1905, s. 633 - 639, Jirásek, Jiří: c. d., příloha č. 3, s. 83 - 89, Pánek, Jaroslav: *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského ve světle hofmistrovské instrukce z roku 1592*. In: *Seminář a jeho hosté*. Praha 1992, s. 189 - 199, Kašpar, Zdeněk: *Biskupský dvůr Viléma Prusinovského v Kroměříži ve světle „Nařízení při dvoře jeho milosti“*. *Střední Morava* 9, 1999, s. 87 - 93, Štěpán, Jan: *K instrukcím pro úředníky olomoucké a kroměřížské rezidence biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic*. *Střední Morava* 21, 2005, s. 104 - 115, týž: *Cesta olomouckého biskupa Viléma Prusinovského z Víckova do Polska v roce 1569*. In: *Olomoucký archivní sborník* 5, 2007 (v tisku).

panství Osoblaha z roku 1580 a konečně ke stejnému roku jako v případě panství mírovsko-svitavského je datována instrukce i pro panství Hukvaldy.⁸ Všechny čtyři obsahují vcelku podobná ustanovení, shrnující pokyny určené nejen úředníkům uvedených panství, ale rovněž jejich podřízeným a dalším biskupským zaměstnancům. Navzdory tomu však lze v jejich obsahové stránce najít i mnoho odlišností, daných především lokálními specifiky jednotlivých dominií.

Zaměříme nyní pozornost na instrukci, vydanou olomouckým biskupem Vilémem Prusinovským z Víckova pro úředníka hukvaldského panství. Hlavní pozornost je v instrukci soustředěna na účetní evidenci finančních a hmotných zdrojů panství, především dobytka, naturálií, dřeva a podobně. Dále ukládá úředníkovi mít v evidenci o všem, co se nějakým způsobem dotýká biskupského majetku a práv, mj. má dbát na poctivost při chytání ptáků, lovení ryb a pod. Stranou nezůstávají ani články týkající se provozu režijního hospodářství, jako vrchnostenských dvorů nebo pivovaru.⁹ Pomineme zde další podrobnější rozbor obsahu této instrukce, neboť její text je zde jednak předkládán celý „in extenso“, jednak je zcela srozumitelný, a soustředíme se dále spíše na okolnosti a příčiny jejího vzniku. Není pochyb, že k sepsání tohoto dokumentu přiměla nejvyššího moravského duchovního pastýře především personální změna v obsazení tohoto úřadu. Dosavadní dlouholetý hukvaldský úředník, Jaroš Syrakovský z Pěrkova, už totiž počátkem února roku 1570 nebyl pro nemoc schopen nadále vykonávat povinnosti spojené s jeho úřadem a sám biskupa žádal o zproštění z této služby. Jelikož ovšem Vilém Prusinovský za něj neměl okamžitou náhradu, musel tento starý vladyka alespoň titulárně ve funkci setrvat až do své smrti. Teprve dne 22. února biskup totiž nařídil svým manům, Václavovi

⁸ ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž, inv. č. 2492, sign. G III a 4/2 f, fol. 2 - 7, tamtéž, fond AO, inv. č. 57, sign. P, pag. 225 - 246, tamtéž, fond AO, inv. č. 2377, sign. Temp 248, č. k. 533, fol. 1 - 11, tamtéž, fond AO, inv. č. 57, sign. P, pag. 249 - 269.

⁹ Blíže k obsahovému rozboru tohoto pramene viz: Roubic, Antonín: Správa statků olomouckého (arci)biskupství od 16. století. In: SAP 31, 1981, č. 2, s.437 - 438.

mladšímu Sedlnickému z Choltic a bratřím Bernardovi a Jeřichovi Petřvaldským z Petřvaldu, aby jeho jménem přijali z rukou Jaroše Syrakovského jeho úřad a uvedli na jeho místo vladyku Petra Šmerhovského z Lidkovic. Než však stačili tito čtyři protagonisté dorazit na Hukvaldy, aby naplnili biskupovu vůli, zastihla dosavadního hukvaldského úředníka dne 24. února 1570 smrt.¹⁰ Víme, že nový hukvaldský úředník, jak Petra Šmerhovského z Lidkovic nazval biskup Prusinovský v listu z 26. února, se tehdy ještě stále nenacházel na Hukvaldech, naopak se tam měl teprve dopravit „...*ihned, jakž tě toto psaní naše dojde, na Ukvaldy sjedeš a zámku i jiného hospodárství podle našeho tobě předešle učiněného poručení a duóvěření v opatrování budeš...*“.¹¹ V prvních měsících po převzetí úřadu nastaly novému úředníkovi jistě krušné chvíle, kdy se jednak seznamoval s novým prostředím, ale zejména pak s povinnostmi, svázanými s jeho novou funkcí. Není nám bohužel známo, zda se již tehdy mohl řídit nějakou starší instrukcí, jejíž existenci lze dost dobře předpokládat, anebo se opíral při výkonu svých pravomocích pouze o rady svého podřízeného, zkušeného hukvaldského důchodního písaře Mikuláše Švehly. Ať již byla skutečnost jakákoli, je zřejmé, že vydáním instrukce chtěl biskup zpreciznit chod a v konečném důsledku i výkonnost patrimoniální správy, která tedy asi nepracovala na odpovídající úrovni. Pro tento fakt by hovořilo to, že instrukce byla vydána až dne 13. září 1570 u příležitosti skládání účtů z vybraných poddanských dávek a platů za termín sv. Jiří (!), tedy až mnoho měsíců po jeho uplynutí. Vzhledem k tomu, že tzv. svatojiřské účty byly v Kroměříži skládány jednotlivými důchodními písaři obvykle zanedlouho po vybrání těchto dávek a platů, můžeme snad přičíst tuto prodlevu na vrub nezkušenosti nového hukvaldského úředníka. Tuto hypotézu však nelze jednoznačně potvrdit, neboť nevíme, zda se ve stejném roce opozdilo obvyklé vyúčtování pouze z Hukvald, anebo došlo k tomuto prodlení rovněž na ostatních panstvích. Můžeme konstatovat, že uvedená instrukce, ač byla určena přímo

¹⁰ ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 66, sign. 10, fol. 9, 17, 20.

¹¹ ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 66, sign. 10, fol. 20.

konkrétnímu úředníkovi, zcela jistě sloužila i jeho nástupci, neboť již necelý rok po jejím vydání (kdy tedy byla stále aktuální) nahradil Petra Šmerhovského z Lidkovic, jenž odešel na vlastní žádost, Mikuláš Zigota ze Slupska. Petr Šmerhovský je pak k roku 1572 zmiňován jako úředník na panství Osoblaha, které bylo ve srovnání s hukvaldským dominiem mnohem menší a tedy i jeho správa nebyla tak obtížná.¹²

Ediční poznámka

Základním východiskem ke zpracování textu edice je transkripce. Vzhledem k dynamickému vývoji jazyka v 16. a 17. století, který se projevil nestálostí jazykové a gramatické formy, máme za to, že není možné zcela jednoznačně stanovit jakási „ideální a jednotná transkripční pravidla“. Navzdory tomu, že transkripční zásady tohoto příspěvku se opírají z největší části o nejnověji vypracované normy pro vydávání pramenů z období raného novověku, jejichž autorem je kolektiv pod vedením Ivana Šťovíčka,¹³ považujeme za nutné, a to nejen s přihlédnutím k výrazným regionálním specifikům jazyka editovaného pramene, přistoupit k dílčím úpravám uvedených zásad. Přičemž v souladu s nimi plně respektujeme základní pravidlo transkripce českého textu doby předbělohorské, tedy užití současné grafiky a pravopisné normy, zároveň s maximálně možným zachováním fonetických a morfologických zvláštností jazyka editované předlohy. V rámci uvedených dílčích úprav jsme vzhledem k nejnověji vypracovaným edičním zásadám dvojhlásku „au“ neupravovali a ponecháváme ji v původním tvaru. Dále ve slově „Bůh“ jsme sjednotili psaní počátečního písmene na velké B, dále v obratu „léta Páně“ bylo užitó velkého písmene ve slově Páně. K dalším užitým edičním zásadám patří způsob rozepisování v originálu předlohy zkrácených slov a poškozených či nečitelných

¹² Štěpán, Jan: Úředníci a personál na stolních panstvích olomouckého biskupství v druhé polovině 16. století. In: Olomoucký archivní sborník 3, 2005, s.65, 72.

¹³ Šťovíček, Ivan a kol.: Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Praha 2002.

úseků textu. Zde jsme v souladu s obecně přijímanými pravidly uplatnili hranaté závorky, v nichž jsme krácené části textu rozepsali. Při tom bylo přihlédnuto k jazykovým prostředkům předlohy, přičemž všechny nářeční prvky byly rozepsány v souladu s komparací stejných, v textu originálu v úplnosti rozepsaných slov. Výjimku tvoří pouze slovo „Ukvaldy“ a jeho další tvary, které jsme v zájmu autentičnosti nedoplňovali o počáteční souhlásku „H“ a ponechali jsme ho v původním znění. Hranatých závorek jsme užili rovněž při výskytu evidentně písařem zkomolených, či chybně se opakujících slov a pod. [!], dále v případě nejistého čtení [?] a nebo poškozeného textu [...]. V originálu textu se vyskytující kulaté závorky jsme pro potřeby této edice odstranili a nahradili je vloženou větou vedlejší, oddělenou čárkami.

Edice

1570, září 13., Kroměříž

Instrukce olomouckého biskupa Viléma Prusinovského z Víckova pro úředníka hukvaldského panství, Petra Šmerhovského z Lidkovic, daná mu prostřednictvím hukvaldského důchodního písaře Mikuláše Švehly.¹⁴

Artikulové a paměti z poručení jeho mi[l]o[s]ti, vysoce důstojného v Bohu otci knížete a pána, pana Vilíma, z Boží mi[l]o[s]ti biskupa olomouckého, urozenému vladyce Petrovi Šmerhovskému z Lidkovic, auředníku ukvaldskému léta Páně 1570 v středu po Narození panny Marie, po počtu svatojiřském učiněném, dané.

Item písaři poručiti registra sobě tak spraviti má, aby předkem důchody stálé, pořád kteréž jeho mi[l]o[s]ti stále vycházejí a při tom i kdy co platu stálého na kom přibude, pospolu zvláště a potom teprva běžné a na těch také kdy by co přibylo, neb nedostávalo, jeho mi[l]o[s]ti to pořádně, na kom co z jaké příčiny přibylo neb schází, ukazoval. Z takovejch pak registr příjmů i vydání

¹⁴ ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 57, sign. P, pag. 249 - 269.

peněžitého, při tom tolikéž z koní, klisen, volů, krav, ovec, svini, husí, slepic, vajec, ryb, obilí i jiných všelijakých též příjmů i vydání, každého půl léta počet pořádný jeho milosti, aby činíval.

Item do registr dobytkových staré velké voly, zvláště dvauleté, i tolikéž roční, obzvláštěně krávy dojné o své, jalovice roční i dvěletní, jedny každé zvláště a přisazené, neb přimnožené telata, také zvlášť kdy se co toho odkud bud' přijalo, neb při dvorích přimnožilo, i co se z jednoho dvoru vezme, z toho vypsati a do druhého, do kterého se dá, poraučeti zapisovati auředník aby dal. Ovce pak každé čtyry neděle aby se vyčítaly a zapisovaly. A těch časů, kdež se kotí a kladů, kolikero a jak mnoho ovec který den se okotí a co jehňat přibude, to se také zapisovati má. Berany komolé s dobráu vybranau a zvláště šerau a bílau vlnů přisazování býti mají, v létě z jara hned aby mezi ovcemi beranů nebyvalo, než aby se do jednoho dvoru dali a tam zvláště chování při jiné[m] dobytku byli a každého roku teprů ten týden p[o]¹⁵ svatým Jiljí, aby k ovcím puštění a mezi nimi necháni byli. A to se také vopatrovati má, aby vždycky k jedné kopě ovec dva¹⁶ berani býti mohli a když b[y] z dopuštění Božího takovej dobytek mříti počal, tehdyž šafáři aby vruby neb cedule zdělaný byly a na ty se poznamenávalo, kterého dne jakej dobytek a jak mnoho kterého zemřelo. Ty pak cedule neb vruby auředník při počtech poluletních je[h]o [milos]ti vždycky ukazovati, avšakž nicméně k tomu také s bedlivostí dohlída[ti] má, tak by se bude nacházeti, jakž časem šafáři a čeled' zprávu dají. Z[e] zmrlejškého dobytka kůže šafáři a pastejři na záme[k] v celosti aby dodávali. Než k ovčákům ať se dohlídá, aby kyjmi bitím a jinak stádům neškodili, nýbrž se takové stáda ovc[i] při každém dvoře

¹⁵ Doplněno na základě porovnání s edicí instrukce pro úředníka panství Mírov ze stejného roku. Viz: Jirásek, Jiří: Poddání na panství olomouckého biskupství v druhé polovině 16. století. In: Rozpravy Československé akademie věd 67, sešit 10, 1957, s. 96. Blíže ke vzniku této instrukce viz: Štěpán, Jan: Úředníci a personál na stolních panstvích olomouckého biskupství v druhé polovině 16. století. In: Olomoucký archivní sborník 3, 2005, s. 59, pozn. č. 16, 17.

¹⁶ V instrukci pro mírovského úředníka jsou narozdíl od tohoto nařízení uvedeni tři berani. Viz: Jirásek, Jiří: c. d., s. 96.

vždycky v jednom měsíci plnej-li se jich počet vejde, jak auředník poznamenáno míti bude, vyčítali.

Co se krav dojných ve všech dvořích jeho mi[l]o[s]ti dotýče, tu se vidí, poněvadž po počtu více, než by 100 krav¹⁷ dojných zůstává, z toho velmi málo se užívá a jináče tomu rozuměti ne[můžem], než že šafářové šafářky ve dvořích tím užitekem s je[ho milostí] se dělí, čehož jeho mi[l]o[s]ti děle nikterakž trpěti a při první[m] neřádu, poněvadž v tom je[ho mil]o[s]ti škoda jest, nechati moci neráčí, nýbrž o tom obzvláště poručeti ráčí, aby od tohoto času vždycky každý týden v kterém dvoře kolik syru aneb jak mnoho mázu másla se nadělá, v sobotu zapisováno a takové zapsání jeho mi[l]o[s]ti při počtu ukazováno bylo, z čehož auředník nahlídajice v to často a věda, co v kterém dvoře krav jest, tím snadněji, jestliže by je[ho mil]o[s]ti co z toho užitku ucházelo, vyrozuměti a včas to opatřiti moci bude, neb jakú škodu na tomto užitku předešlých let od šafářů a šafářek jeho mi[l]o[s]ti trpěti ráčil, snadněj toho příklad najíti se může, neb mnohej chudý člověk maje manželku a několikero dítek, nemaje než dvě neb tři kravice, tím se celej rok živí a ještě za několik zlatých uprodá. Jeho mi[l]o[s]t pak maje více než 100 krav¹⁸ podle ukázání počtův jednej krávy ani jedním zlatým užívati neráčí, a tak kdyby co se těmi kravami utrívá a na to se naloží, počteno býti mělo, větší škodu nežli zisk toho by míti ráčil. Poněvadž z daru Božího pastvy na tomto panství z dostatek jest a z ní se žádného užitku neběře, aniž tam dobytek jeho knížecí mi[l]o[s]ti aneb poddaných jeho mi[l]o[s]ti dochází, tu auředníka aby se k tomu přičinil a k ruce jeho mi[l]o[s]ti každého roku což by za potřebu uznal, volů, valašské[h]o a uherského dobytku nevypaseného hned z jara v slušnosti za skrovné peníze nakaupil a tam jej k tě[m] pastvám zahrati dadúc, když by se vypásl, potom k podzimku, pokudž by toho je[ho mil]o[s]t na kuch[ny]ni svů potřebovati neráčil, zase k bití řeznikuó[m] s ziskem jeho mi[l]o[s]ti prodával, tak, aby je[ho mil]o[s]t[i] z toho tolikéž užitek jíti a jeho mi[l]o[s]t těch míst vždy ale pastvau užívati mohl.

¹⁷ V instrukci pro mírovského úředníka je uvedeno „více nežli několik a třiceti krav“. Viz: tamtéž.

¹⁸ V instrukci pro mírovského úředníka je uvedeno „více než několik a třicet krav“. Viz: tamtéž.

Item při pastejřích at' opatřĩ, aby řadný cizĩ dobytek bud' řĩzkoli, při jeho mi[l]o[s]ti aneb tu v tĩch mĩstech, kdeř se je[ho mil]o[s]ti dobytek pase, nepasl, neb jakř spraven je[ho mil]o[s]t bĩti ráčĩ, předeřlých let řafářĩ [j]sau sobĩ na pĩci jeho mi[l]o[s]ti nĩkoliko krav při dobytku je[ho mil]o[s]ti chovali, protoř toho jeho mi[l]o[s]t vĩce mĩti nikoli neráčĩ.

Item cedule řezanĩ s hradskĩm kuchaře[m] o kuchyňskĩ, s klĩčnĩkem o cĩnovĩ náčĩnĩ, s pekaře[m] při zámku, s[e] sládkem při pivovaře o zdu [!] a sladovnĩ, tĩř s řafářĩ při dvořĩch i jĩnau řeledĩ, kteráž co pod svũ správu a v[e] svĩm opatrování má, aby zdĩlanũ byly a do tĩch se, co kterej jakĩho náčĩnĩ koliko kusũ při sobĩ má, poznamenalo. Jestli by co z toho ztratil, neb svávolnĩ řkodu na to[m] udĩlal, to aby se jemu na sluřbě srazilo. Pakli by takĩ jeho pro seřlost uřĩvatĩ nemohl, tehdy at' o tom jeden kařdĩ auřednĩk řasnĩ oznámĩ a s cedule vypsati dá.

Item sládek, řafář, aby kařdĩ ceduli mĩli a pĩsař druhũ, do kterýchř by se co kdy jakĩho obilĩ přĩjmu neb vydání zapisovalo, tak, aby je[ho mil]o[s]t tĩm zpũsobem v tĩ vĩci opatřen a zabezřen bĩti ráčil, ře skrze srovnání řezaných cedulĩ a takovĩ opatrování obilĩ je[ho mil]o[s]ti na rũzno se rozcházeti moci nebude.

Item s hejnĩmi rejstřĩky aby zalořeny byly, do kterýchř by se prodaje dřĩvĩ v lesĩch vpisovati a mimo to aby auřednĩk znamenĩ neb náráz s erbem jeho mi[l]o[s]ti udĩla[l] a ktere by se dřĩvĩ v lesĩch prodalo, neb kdykoli s vũlĩ jeho knĩřecĩ mi[l]o[s]ti komu dalo, pařez po stranĩ dřeva polesnũmu, kterĩř k vopatrování hor zvlářtnĩ zřenĩ mĩti má, narážeti dal a ten taky to vopatrovatĩ k hejnĩm dohlĩdatĩ má, aby horám, lesũm a luhóm jeho knĩřecĩ mi[l]o[s]ti ubliřováno nebylo. Kterĩ by pak dřivo v lese potom sřatĩ bez toho nárázu, polesnũ aneb ten, kdoř narážel, nalezl, o to, aby k hejnĩm hledĩno bylo a oni je platiti povinnĩ byli. A kdoř by je koli vřeteřnĩ bez povolenĩ hejných sřal a to se na nĩ[m] nařlo, aby skuteřnĩ proto jako vejtrřnũ trestán i pokutován byl. Při tom artikuli jeho mi[l]o[s]t i o tom porũřeti ráčĩ, aby okolnĩ[m] sausedóm i jeho knĩřecĩ mi[l]o[s]ti manuóm bud' stavu panskĩho, neb rytĩřskĩho, tĩř takĩ lidem okolnĩm prostĩho stavu, ani jeho knĩřecĩ mi[l]o[s]t poddanũm tak, jakř rozumĩti jest, ře se to pve dalo, řadných dřĩvĩ k stavení i jĩnũ[m] potřebám z hor a lesũ jeho

kní[žecí mil]o[s]ti bez vůle je[ho mil]o[s]ti dáváno nebylo, kromě těch lidí jeho mi[l]o[s]ti, kteříž by na to obzvláštní nadání a vejsady měli, kteréž aby jeho kní[žecí mil]o[s]ti aneb auředniku ukázali. Než jestliže by kterému chudému člověku na tom panství, který byžto, aby sobě dříví k stavení koupil, býti nemohl, co stavěti potřebí bylo, aneb že by se kdo znovu stavěti chtěl, obzvláště pak jestliže by, čehož pán Bůh uchovati rač, na které poddané jeho mi[l]o[s]ti ohně[m] škoda přišla, proti tomu jeho kní[žecí mil]o[s]t býti neráčí, nýbrž v tom vůle jeho kní[žecí mil]o[s]ti jest, těm a takový[m] lidem pro vzdělání živností jejich, aby jim dříví k stavení slušně v těch místech, kde by bez škody a záhuby hor je[ho mil]o[s]ti býti mohlo, dáváno býti nemělo. A při tom i to ať se vopatruje, komuž se cokoli jakého dříví z poddaných jeho kní[žecí] mi[l]o[s]t[i] k stavení dá, aby jeho nikam žádnému jinému neprodával a v té věci žádného fortele neužíval, než k potřebě své obrátil a na to stavení, na kteréž jemu dáno jest, vystavěl, k čemuž, aby se tak dalo, polesný také dohlídati, i taková stavení očitě spatřovati a při počtu ta rozdaná dříví jeho kní[žecí mil]o[s]ti, co kdy toho dříví rozdáno jest, ukazovati a že [j]sau ti lidé to postavili, neb nepostavili, oznamovati má.

Z strany pak prodaje všelijakého lesu, poněvadž těchto let všecky věci na větší drahotu nežli prve bývalo, [j]sů přišly, po čem by které dřevo na šindel, na klády koupili, buď na trámy pod krokvice, krokve, aneb kopa la[...] dáváno býti mělo, v tom aby se auředník okolní[mi] sausedy, dobrými hospodáři, spravil a po čem oni jaká dříví prodávají, přitom se tolikéž tak zachovati rozkáža[l], i k tomu aby se to tak dalo, sám dohlídal. Přitom pakli na všem panství aby se oznamovalo, kdy hejní a kter[éh]o dne v kterých horách dříví prodávati a v kterém místě lidi očekávati budů, tu aby k nim písař vypraven byl, co komu dříví se prodá, poznamenal a zapíšic to v registra lesní, auředniku ukazoval.

Item na těchž hejných přezvěděti, v kolika místech v horách čížebníci ptáky lapají a z kterých dědin jsů, kterýchž se doptajíc, po[něva]dž sice mimo čihadla všelijak to ptáčnictví s[e] svým ziskem provozují, jim platu nad první přičiniti moci bude, aby po husi krmné dávali a počet těch čížebníků i husí od nich přicházejících v registra zapisová[n] byl.

Item když koli jeho mi[l]o[s]t na Ukvaldy přijeti ráčí, štolmistr aby každý den při obroku vydávání bejval a počítal, co se dává obroku na všechny koně, kteréž tu s je[ho mil]o[s]ti přijely a při odjezdu cedule auředniku neb písari, aby se nechávala, od štolmistra aneb kdo by místo štolmistrovo držel a také vždycy zejména kolik koní by s sebu míti ráčil, neb proč jednoho dne větší a druhého dne menší vydání bylo, poznamenávalo.

Item poněvadž jeho mi[l]o[s]t to netoliko očitě shlidnutí, nýbrž právě v skutku najíti ráčil, jaká znamenitá a téměř nenabytá škoda na lesích, luzích a horách jeho knížecí mil]o[s]ti na tomto panství učiněna, při dvořích i jiných užiticích nemalý neřád jeho knížecí mil]o[s]t dýle trpěti nemožný, z prvnější staré zprávy nalezen jest, z kteréhož kdyby to tak, jak prve bývalo, státi mělo a časně opatřeno nebylo, čím dál vždy větší škody je[ho mil]o[s]ti pocházeti by mohly. A protož chtíc jeho mi[l]o[s]t, aby jakž ve všech jiných věcech, tolikéž taky při dvořích, lesích, horách, luzích jeho knížecí mil]o[s]ti lepší, nežli předešle řád způsoben byl, k tomu povolovati, nýbrž o tom poraučeti ráčí, aby osoba hodná, věrná, pracovitá a taková, kterémuž by se všeho, čehož by se dotejkal, bezpečně věřiti mohlo, objednána byla a ten, jsúce pojezdny[m] a předně ke všem hejny[m] nad horami, lesy a luhy usazeným, obzvláště pak řekám a potokuóm pstruhovým se vši pilností bedlivě dohlídal a takto vopatroval, aby při prodaji lesův a hor ten řád, jakž o tom napřed artikul položený jest, z strany narazování prodaného dříví, aby jeho knížecí mil]o[s]ti nic neucházelo, hory a lesové ve více hubeni nebyli, zachován byl. Také místa od jeho knížecí mil]o[s]ti auředniku jmenovaná a ukázaná, která se pro obzvláštní potřebu zámku i poddaných jeho knížecí mil]o[s]ti šetřiti a chovati mají, ta aby v celosti zůstala a v nich bez vůle jeho mi[]o[s]ti žádného dříví prodáváno, mejceno, ani žádnému dáváno nebylo. Totiž od Burdovic za Lichtnove[m] Javorníky všechny, za Kozlovici Ondřejníky všechny, od zámku hory až po potok slove Košíře a Roveň proti Fryčovicí[m], z druhé strany zámku vrch Kazníčov a Pružinu, nad Kopřivnicí hůru slove Lipina luh, mezi Závišici, Kopřivnicí a Drnholce[m] háj mezi zámkem a Příbore[m], řeky a potoky jeho knížecí mi[l]o[s]ti pstruhové, mřenové a sumů bez výminky všechny a všelijaké na tom

panství, aby zahájené byly a žádnému člověku ryb ani raků a hned ničehož lapati se nedopuštělo, leč by kteří lidé na které řeky neb potoky výsady měli a auředník, tím neprodlívajíc, aby všecy lidi při řekách a potocih ležící vobeslal a jim v to[m] vůli jeho kníže[ci mil]o[s]ti oznámil, jestliže by přes takové jeho kníže[ci mil]o[s]ti přístné poručení kdokoli v řekách pstruhy, jakékoli ryby neb raky lapal, že netoliko na statku, ale i na hrdle jako zloděj trestán bude. A poněvadž to takovů měřů že v řekách je[ho mil]o[s]ti pstruhů[v] i jiných ryb bohda dosti bude, způsobeno býti může, jestliže by napotom je[ho mil]o[s]tv té věci nedostatek najíti a že se pstruhy i jiné ryby nerozmnožují, uznati ráčil, jinému bylo přičítáno býti nemohlo, než pojezdniému a těm vosobám, jimž řeky obzvláště pstruhové k vopatrování poručené [j]sů, kteříž by také vo to skutečného trestání neušli. A tak bez mnohého vypisování, aby auředník s polesným, s hradským, s holomkem, i s každým čeledíne[m] o jejich práce žádných cedulích řezaných nepotřeboval, nýbrž aby všickni v čemž kdy jaká potřeba jeho kníže[ci mil]o[s]ti na straně jeden na druhého neukazujíc, vo dobré jeho kníže[ci] mi[l]o[s]ti se starati a v to[m] ve vše[m] k čemuž by kdy obráčení byli a postačiti mohli, pracovati povinni byli.

O důchodech a všelijakých užitecích, kteříž jeho kníže[ci mil]o[s]ti na hotových peněžích přicházejí, tato vůle jeho kníže[ci mil]o[s]ti jest, aby truhlice pevná okovaná dobrým západitým i také visutými zámky opatřena udělati dána byla a v té aby se důchody peněžité na zámku v[e] sklepě důchodní[m] chovaly, dva klíče nejednostejná, nýbrž od sebe rozdílná a proměněná, jeden auředník a druhý písař, od té truhlice míti mají. A tu v té truhlici a ne jinde než na zámku, důchody je[ho mil]o[s]ti a by chovány byly. Také když by k čemu z truhlice jakých peněz potřebí bylo, ne sám písař, než v osobné přítomnosti auředníka, úředníkový[m] i tvým klíčem truhlici odmykati i zamykati, peníze do ní klásti, i zase z ní bráti má a povine[n] bude.

Item autraty a vydání všelijaké každého týhodně na jakékoli potřeby sběhlé, bud' peněžité, vobilné, kuchyňské, pivničné a bez výměnky což by se v menších neb větších věcech, ničehož nepomíjejíc, jakkoli utratilo, to aby zvláštními rozdílnými registry,

kromě těch, kteréž první[m] pořádkem k počtu spravovány býti mají, vždycky každého týhodne zapisováno a což nejčastěji býti může, jeho knížecí mil]o[s]ti při je[ho mil]o[s]ti příjezdech ukazováno anebo nejdýle každé čtyry neděle je[ho mil]o[s]ti při náhodným poselství odsíláno bylo.

Item z strany autraty masa na kuch[y]ni, poněvadž za předešlého auředníka při větší čeledi polauletní autraty za maso málokdy více přes 10 R. utraceno bývalo, jeho knížecí mil]o[s]t o tom pochybovati neráčí, že to auředník opatrovati bude, aby toho přivětšováno nebylo a poněvadž je[ho mil]o[s]t srozuměti ráčil, že časem podzimní[m] za lacina a když dostatek drobných dobytků jest, pro čeládku masa z drobné[h]o dobytka se nasolují, i udití dají, jeho mi[l]o[s]t na ten čas to[h]o přitom na dole psaný způsob zůstavovati ráčí. Totiž aby času podzimního prve, nežli by dobytek zhubeněl a zimů se přepadl, ovce staré sešlé, jehňata pozdní aneb což by toho bylo, že by se přes zimu přechovati nemohlo a laceno¹⁹ prodáno býti mělo, to aby se přebralo a na čeládku zbil, nasolilo a zudilo. Všakž žádných hodných k plemenu odsazených, ani telat, které by se přisazovati aneb s aužitkem jeho mi[l]o[s]ti, tak, jakž jiní okolní sausedé a dobří hospodáři prodávají, prodati mohly, aby se nebilo. Tak, aby skrze to užitek, kterýž jeho mi[l]o[s]ti z ovec a z dobytka přicházeti má, nescházel a umenšován nebyl. Také což by se koli toho lehkého nadepsaného dobytka na kuch[y]ni bilo, ten vždycky prve prve zhubený býti má tak, aby z toho dobytka vlna jeho mi[l]o[s]ti neucházela, než z strany capů o tom poručení jeho knížecí mil]o[s]ti jest, poněvadž jich je[ho mil]o[s]t k autratám dvoru jeho mi[l]o[s]ti potřebovati ráčí, ti aby na kuch[y]ni domácí biti nebyli. Než byla-li by v kterých dvorích která při telení krav hubená telata, takže by se škodů je[ho mil]o[s]ti prodána býti měla, ty se také na kuchyni domácí zbiti a nasoliti mohů.

Item což se koli zvěři veliké, srn, zajiců, jeřábků, tetřevů, kuroptví i pstruhů neb lipenů, kterého času kdykoli zlapá, aneb co toho postřílí, to aby všecko pořádně zapisováno a každého polauletí jeho knížecí mil]o[s]ti kde se co toho dělo, při počtu

¹⁹ Rozuměj lacino.

ukazováno bylo, ačkoli jeho knížecí mil]o[s]t na tento artikul ne proto, aby úředník k stolu svému z strany zvěři[n] a zvláště zajíců, kterých z dáni Božího na tom panství s potřebů jest, náležité zvůle užití neměl, nastupovati ráčí, než to se v to[m] opatruje, aby jeho mi[l]o[s]t knížecí k potřebám svým tím častěji ty věci mívati zvůle toho statku lípe než prve užívati a tím jist bejti ráčil, že se to tam, kdež býti nemá, neobrací a na strany neodchází, zvláště pak to at se všelijak opatruje, aby je[ho mil]o[s]t k hodóm a vejroční[m] slavnostem k sùdem zemským, manským též k příjezdom hostí i jináč často zvěřinů a ptáky opatrován býti ráčil.

Item z[e] strany slepic platních, kteréž se k domácí auťratě auředníku berů, o tom jeho mi[l]o[s]t poručeti ráčí, aby se, poněvadž díl těch slepic toliko na stůl úředníka obráceny bejti mají, v slušné skrovnosti utrácely, tak, aby jeho knížecí mil]o[s]t při kuchyni své jich nedostatku míti neráčil a nejmíně větší díl na kuchyni jeho mi[l]o[s]t se jich obrátiti mohlo, zvláště poněvadž lidem, kteří za slepice plat peněžitý dávali, plat vypovědin jest, že již ne peníze, než slepice dávati budů.

Item ve všech dvořích husy plemenné aby se chovaly, též také slepice což v kterém dvoře chováno býti může, se přisazovaly. A jestliže v kterém dvoře slepic není, by pak z platných slepic k plemenu přisazeno býti mělo, proti to[m]u jeho knížecí mi[l]o[s]t bejti neráčí, a tak každého roku užitek husy i také slepic, kuřaty a vejce aby se užívati mohlo, o to šafářové a šafářky ve dvořích je[ho mil]o[s]t pečti míti mají.

Item pokut žádných peněžitých ani jiných z poddaných je[h]o knížecí mil]o[s]t auředník bráti nemá, než jestliže by kdy který člověk jaké pokuty zaslůžil, to jeho knížecí mil]o[s]t v známost uvozováno býti má.

Item slepice, kuřata, vejce i jiné k jídlu náležité věci, což se toho úředníku od lidí počtu dává, toho je[ho mil]o[s]t knížecí k vychování stolu úředníkovu nechávati a přidávati ráčí.

Item poněvadž jeho knížecí mi[l]o[s]t té vůle bejti ráčí, aby bude-li vůle pána Boha všemohúci[h]o, při zámku Ukvaldech některé potřebné věci stavěti ráčili, o tom se auředníku poručí, aby v zimě a těch časů, když by lidé díly svými zaměstnání nebyli a bez záhuby živností svých, k tomu postačiti mohli, dříví k vápenici[m],

cihelná[m], též kamení k vápenicím k stavení trámů i všelijakého k stavení náležitého dříví navezli, tak, aby když se ta díla dělají budů, při tom nedostatku nebylo a chudí lidé jeho mi[l]o[s]ti letním časem při robotách pohodlí užívati mohli.

Item na to auředník také pamatovati a vo to[m] péči míti má, aby se zámek špízoval, slanin, plecí, sádel, smoly, milířského uhlí, pohanek, jáhel, brů [!] a těch věcí, kteréž na takovém zámku míti potřebí jest, každého roku vždycky něco aby se přičinívalo a přichováváno bejvalo.

It[em] také jeho mi[l]o[s]t knížecí auředníku o tom poručeti ráčí, aby na všem panství ukvaldském při městech, městečkách i vesnicích všecko to z čehož kde jeho mi[l]o[s]ti jaký užitek přichází, bedlivě přehlídl a kdež by co bez ublížení lidské[h]o spravedlivě je[ho] mil]o[s]ti k užítu přivedeno býti mohlo, poznamenal, jeho mi[l]o[s]ti o tom oznamoval a delšího aumyslu a vůle jeho knížecí mi[l]o[s]ti, jak se při tom zachovati má, očekával. Také z těch míst, kdež hory, lesy a luhové vyklučení a pokácení jsau, aby jeho knížecí mil]o[s]ti užitek přiveden byl, neb jeho mi[l]o[s]t od některých lidí z toho panství zprávu míti ráčí, že by z některých užitků platové je[ho] mil]o[s]ti docházeti neměli.

Item při mejtných všech ať se opatří, aby přísahau konečně do s[vatých]o Václava zavázáni byli a mýtný ostravský více již k jeho mi[l]o[s]ti s počtem nejezdil, než počet jeho vždycky se napotom od úředníka ukvaldského při počtu ukvaldském činil.

Item jakož za ospy z Lichtnova velmi skrovný plat až posavad se platil, a to jim do vůle je[ho] mil]o[s]ti puštěno bylo, jeho mi[l]o[s]t poručeti ráčí, napotom více již takových peněz nebrati, než obilí od nich, co na koho přijde, jeř i ozymé vybíráti.

Item auředník roli jeho mi[l]o[s]ti při všech dvořích, aby takto dělají dali. Totižto vždycky třikrát dobře zorati, zvláčeti, zhnojiti a po čtvrtém orání teprva osívati a vláčeti dá a hnoje ze dvorův vždycky časné, aby vyvážeti dal přede žněmi, tak, aby lidé v pilná díla jeho mi[l]o[s]ti i svá tím zaměstnávání nebyli. A také hnojové v rolích před setím včas uhníjí a roli tím lepší užitek bohdá dáti

bude moci. A hned toho nakrátce jeho mi[l]o[s]t míti nechce, aby hnojové na dvořích přese²⁰ žni zůstávati měli.

Item lnu co se na které[m] kusu neb aujezdu koliko kop utěží a z toho co se semena nadrhne, do registr zapisovati a při počtu ukazovati. A poněvadž to v této zemi naskrze obyčejné jest, že poddani pánuóm svý[m] předů konopě i len každého roku všechny aby se lidem našim zpřísti na plátna zdělati dali, tak, aby každý rok v svatojiřském počtu co toho užiti ráčí, nacházeti se mohlo, neb tomu srozumívá, když každá sedlka, což jich v[e] vesnicích, pominauce měst a městeček, jest, toliko po dvě loktech napřede, že z toho nemalý užitek přicházeti moci bude.

Item jakož za platové slepice Tichavští po 4 d. toliko a jiní napořád po 6 d. dávali, takových peněz aby již více od toho času za ně bráno nebylo, než slepice ať se vybírají a což by jich mimo potřebu zámkovů zbylo, na Kro[měří]ž odsílaj[i].

Item auřednik ať se v to vloží, aby je[ho mil]o[s]ti z valchy přiborské více, nežli po těch 2 d. na díl jeho mi[l]o[s]ti od postavu dáváno a placeno bylo, neb se jeho mi[l]o[s]ti vidí, že by po 1 gr. od postav[u] dávati na díl jeho mi[l]o[s]ti a mlynáři přeče jedno[m] ty dva peníze zůstati mohly.

Item poněvadž je[ho mil]o[s]t tomu srozumívati ráčí, že na panství ukvaldském znamenitý počet podruhů jest, kteříž ačkoli gruntův svých nemají a pod jeho knížecí mi[l]o[s]ti usedlí nejsou, všakž proto dobytky chovají s poddanejnými v pastvách i ve všelijakých k živnostem náležitých pohodlnostech z vůle užívají, řemesla dělají, jeho mi[l]o[s]ti knížecí z toho žádných platů nedávajíce a nicméně k ochraně k jeho mi[l]o[s]ti i auředniko[vě] jeho mi[l]o[s]ti se utíkají. A protož jeho mi[l]o[s]t knížecí toho týmž podruhům, aby takové zvůle, kteréž ani usedlí jeho mi[l]o[s]ti poddani nemají, nad jiné v svobodě užívati měli, pustiti chtíti neráčí, nýbrž v tom jistá vůle a poručení jeho knížecí mi[l]o[s]ti j[es]t, aby tíž podruhové což koli jich na všem panství j[es]t v městech, v městečkách, i ve všech zvláštními registry zejména zapsáni a je[ho mil]o[s]ti při počtu jakéj počet jich j[es]t, ukazováni byli. A ten každý podruh obojího pohlaví aby to

²⁰ Rozuměj přede.

auředniku nejméně dvěma rukojměmi hodnými, že jeho kníže[ci mil]o[s]ti v poslušství poddanosti státi a dobře se chovati chce, uručil. A když tak všickni podruzi zručení a v poddanost uvedeni budou, na znamení poddanosti aby každého roku každá osoba z nich do roka čtyry dni a můž[e]-li býti bez jich ublížení, i co více při zámku Ukvaldech robotovati a bud' v oboře trávu séci, seno hrabati anebo zbylo-li by co mimo potřebu obory, jiná k zámku potřebná díla dělati povinni byli. A ženy jejich každá z nich každé[h]o roku po [1 a 1/2 loktu]²¹ konopného plátna z je[ho mil]o[s]ti konopí k ruce je[ho mil]o[s]ti napředly.²²

Item stavení, kterých by na zámku ve dvořích i kdež koli jinde stavěti aneb hmotně, což by nemalý náklad neslo, opravovati potřebí bylo, těch aby auředník bez vědomosti a jistého povolení i vyměření je[ho mil]o[s]ti žádných nestavěl, leč by tak náhlá věc přišla a tak spěšného opravení, kteréž by žádného prodlení míti nemohlo, potřebovala.

It[em] o voboru auředník a zvláště zimního času zvláštní péči míti má, aby od vlků, lišek ani nedvěďů zvěři žádné škody se nedálo, a oborník i holomci každého dne v zimě aby voboru procházeli a před takovými škodami opatrovali a záměti při parkánech nenechávali. I také aby zvěři sena a jiných věcí čím by zvěř v sytosti chována byla, klásti neobmeškávali.

Item vobora na rovinách při řekách a potocích v místech od jeho [milos]ti auředníků ukázaných, aby se klučila, vypravovala, dubící se rozmnožovalo a planí hruškové i jabloňové sadilo a dříví z obory k pivovaru jeho mi[l]o[s]ti, k vápenicí[m] a cihelná[m] obráceno bylo.

Item z strany osívání pro pastvu zvěři v oboře, aby auředník pilnost měl a na podzim žita prve než letos časně aby se a hned po s[vatý]m Jakubě vosívala, z jara pak ječmene, ovsy, pohanky, bry

²¹ Doplněno na základě komparace s edicí instrukce pro úředníka panství Mírov - Svitavy ze stejného roku. Viz: Jirásek, Jiří: c. d., s. 100.

²² Odlišným způsobem mělo být naloženo s podruhy na panství Osoblaha. Na základě instrukce z roku 1580 měli být zpoplatněni, a to „...aby každého roku každá osoba z nich do roka dva groše a můž[e]-li býti, bez jich ublížení, i co více dávatí povinni byli...“. Viz: ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 2377, sign. Temp 248, č. k. 533, fol. 9 - 10.

[!], prosa, řepy na těch rovinách a vymejcených místech seti se mají, k tomu každého roku v čas z drahně voz[*y*] vosykové letiny v dobré časy mezi matkami Božími usušené do votěpek svázané v těch místech, kdež by bez škody bejti mohlo, jinde než v oboře pro zvěř má se nachystati.

Item jeho mi[*l*]o[*s*]t knížecí proti tomu bejti neráci, aby od 15 krav dojivo a mléčné věci ze dvora kozlovského k potřebě zámku obráceno bejti nemělo, však jestli by se krav více než patnáct v to[*m*] dvoře chovati mohlo, z těch také aby jeho mi[*l*]o[*s*]ti užitek docházeti mohl.

Item počet pivovarní aby každé[*h*]o půl léta na níže psanej způsob jeho mi[*l*]o[*s*]ti čině[*n*] byl.

Náklad na pivovar pod zámkem od s[*v*atýh]o Václava léta [15]69 až do s[*v*atýh]o Jiří léta [15]70 přijato pšenice na pivovar rozličný[*m*] trhem, jakž registra ukazují, kupovanej 188 1/2 čt[*v*rtní] učiní, za ni podle artikule v počtu položeného 410 R, 8 gr., 4 d.

Za sladu obzvláště kúpeného, kterýž na sladovni je[*h*o mi]o[*s*]ti dělá[*n*] není, za 36 čt[*v*rtní] -- 103 R., 27 gr., 3 d.

Služby sládku a mládku poluletní -- 8 R.

Za chmel -- 15 R.

Bednářo[*m*] -- 5 R.

Na opravu pivovaru i všelijaké rozličné potřeby k pivovaru, sladovni a ozdu [!] náležitě.

Přitom také i pobečovní, že se toho poluletní nedávalo, toho se nic neklade, než když se v budaucí[*m*] počtu co toho vydávati a pobečovní spravovati bude, to se také zapisovati a v počtech klásti má.

Fůry dělání a vození dřev, to se v žádně[*m*] nákladu neklade.

Suma nákladu všelijakého v tom poluletní na pivovar učiněného - 543 R., 1 gr., 2 d.

Příjem za pivo vystavené.

Item v to[*m*] poluletní napřed psaném uděláno várek v pivovare ukvaldském 25, mezi těmi [j]sau dvě várky po 14 ach[*t*lech], 1 ach[*t*] po 1 R., 8 gr., 4 d., učiní za ně 36 R. It[*e*m] zvláště za 11 várek po 15 ach[*t*lech] mezi těmi 6 várek j[*e*s]t 1 ach[*t*l], počítajíc po 1 R., 11 gr., alb., 1 d. a 5 várek achtel kladúc po 1 1/2

R., 1 gr., 2 d., učini za těch 11 várek 239 R., 4 gr., 2 d. Též zvláště jest 12 várek po 16 achtelích, 1 ach[tl] po 1 1/2 R., 1 gr., 2 d. kladůc, učini za ně 296 R., 6 gr., 6 d.

Suma příjmu za všecko pivo toho poluletí z napřed psaných 25 várek za peníze vystavené 570 R. 11 gr., 1 d.

Rovnajíc náklad s přijme[m] peněz za piva, nachází se užitku pivovaru za toho půl lita toliko peněžitého 27 R., 9 gr., 5 d. a zvláště slady dole psané, kteréž podle položení dolní artikule k budoucímu počtu za rešt zůstávají a za piva z těch sladů navařené v budoucí[m] počtu peníze se najíti mají.

Počet z pšenice a sladů.

Item toho poluletí skůpeno pšenice na slad 188 čt[vrtní], ta jest na slad zdělána a vyměřilo se sladů odvozdů na sladovní 226 čt[vrtní].

Též zvláště kúpeného sladů 36 čt[vrtní].

Suma všeho sladů toho poluletí na sladovní přijatého 262 čt[vrtní], v té sumě sladů přišlo nadrostu na pšenici 73 1/2 čt[vrtní].

Vydání sladů. It[em] napřed psaných 25 várek toho poluletí udělaných a do počtu položených vydáno sladů podle registr 213 1/2 čt[vrtní]. Rovnajíc příjem s vydáním zůstává sladů před rukama za rešt z kteréhož se za piva v budoucí[m] počtu peníze najíti mají -- 45 čt[vrtní].

A tak toho poluletí i reštu tohoto sladů za užitek zůstává, přitom taky přední pivo k trunku auředníka, též pivo zadní na čeled' i pro dělníky k tomu mláto a pomyje na dobytky.

Pšenice z dvorské ze všech dvorův na pivovar obrácené a na slady zdělané tuto se nekladů, než v druhém počtu za pivo z těch sladův z domácích pšenice nadělaných peníze se najíti mají.²³

It[em] nato obzvláštní zření míti, aby fojtové neb krčmáři na všem panství od jinud žádného jiného piva nebrali, kromě z pivovaru naše[h]o ukvaldské[h]o, pod skutečným trestání[m] a propadení pokuty do komory naší, kolikrát by se koli toho dopustili, 1 kopy gr.

It[em] aby každého času na vejstav staré pivo vařiti dal, neb se tomu tak rozumí, že [j]sau mu lidé zde zvyklí a toho piva starého

²³ Následuje pasáž dopsaná později.

aby se každý rok do desíti beček na zámku zachovávalo a každého roku jiný[m] mladý[m] pive[m] obnovovalo a to tak opatrovalo, aby se nepsovalo a nehuntlovalo, než se pěkně opatrovalo a schraňovalo

Olomoucký biskup Vilém Prusinovský z Víckova
(vyobrazení v Zrcadle markrabství moravského 1593)

INVENTÁŘ POZŮSTALOSTI VÁCLAVA SKRBENSKÉHO Z HRŠTĚ A NA ŠENOVĚ Z ROKU 1590

Radim Jež

Úvod – starší dějiny Šenova

Vznik vesničky Šenova (p. Szonów, n. Schönhof, do 16. století nazýván Šonov) lze klást někdy do druhé poloviny 13. století.²⁴ Poprvé se v pramenech vyskytuje na počátku 14. století, a to v soupisu desátků vratislavského biskupství, jež vznikl někdy mezi léty 1303-1306.²⁵ I když pro starší období scházejí jakékoli údaje,

²⁴ Dějinám obce a města Šenova již bylo věnováno několik samostatných publikací i odborných článků různé kvality. Prvním zpracováním je publikace učitele Hanuše Lankočího ze začátku minulého století, ze které vychází většina pozdějších autorů a přebírá tak nekriticky mnoho chyb a omylů. Lankočí, Hanuš: *Obec a panství Šenov*. Polská Ostrava 1913; Tvrdý, Ludvík: *700 let Šenova*. Šenov 1986, tato práce je ovlivněna dobou vzniku a jak již věnování v podtitulu („věnováno k 65. výročí založení místní organizace KSČ v Šenově“) napovídá, jde spíše o oslavu budovatelských činů socialismu, než o profesionální historické dílo. Starší dějiny jsou rozebrány minimálně (s. 5 – 11 a s. 17 – 18). O poznání lépe se s podáním dějin Šenova vypořádal místní rodák Ladislav Kiška. Srov. Kiška, Ladislav: *Starší historie a pamětihodnosti obce Šenova ve Slezsku*. Šenov 1992. Nejnověji tuto problematiku zpracoval, jako jednotlivě chronologicky řazená hesla, Milan Pašík, který se snažil na základě literatury nově, přehledně a s korekturou starších omylů podat historickou látku od samotných počátků až po dnešní dny. Viz Pašík, Milan: *Historie města Šenova v datech*. Šenov 2003. Již v polovině 90. let minulého století vyvrátil historik Jiří Stibor na základě detailního pramenného studia v několika drobných studiích starší nepřesnosti svých předchůdců. Viz Stibor, Jiří: *Některé zajímavosti z dějin obcí a jejich držitelů. (K dějinám města Havířova)*. Těšínsko 38, 1995, s. 1 – 5; též: *Šenov a hraniční spor v r. 1561*. Těšínsko 39, 1996, č. 1, s. 1 – 6. Další literatura k tématu bude průběžně uváděna v poznámkách.

²⁵ Tento pramen zpracoval pro širší čtenářskou obec Jaroslav Bakala. Viz Bakala, Jaroslav: *Základní pramen k dějinám středověkého osídlení Těšínska*. Těšínsko 32, 1989, č. 2, s. 1 – 5, zde o Šenově na s. 4. Srov. i jeho novější práce, kde je uvedena starší literatura k problematice: též: *700 let Ujzadzského rejstříku*. Těšínsko 48, 2005, č. 4, s. 14 – 16. V obecných souvislostech pro oblast Těšínska viz Panic, Idzi: *Závislosti prostorové lokalizace měst a vesnic v procesech osídlování v Těšínském knížectví ve středověku*. In: Jurok, J. (ed.): *Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci a industrializaci*. Sborník

můžeme předpokládat a připustit si, že osada mohla vzniknout již na přelomu 12. a 13. století, kdy je předpokládán vznik i okolních vsí Ostravy, Ráje a Orlové.²⁶

Jako samostatný statek je Šenov připomínám v roce 1388, jeho majitelem byl Šašek ze Šonova.²⁷ Držitelé tohoto jména jsou v pramenech doloženi také v první polovině 15. století, kdy je v německy psané listině z 8. listopadu 1424 jako svědek uváděn Lorenc Šašek z Šonova, jako maršálek těšínského knížete Boleslava I. (1410-1431).²⁸ Dále je zmiňován jeho bratr Mikuláš.²⁹ Poté došlo ke změně držitelů a až do konce 15. století máme v listinách doklady o dvou bratrech s příjmením Lvík, o Mikuláši (1481) a Janovi (1496).³⁰ O dalších vlastnících Šenova se vedou spory a není jasný důkaz pro to, že zde seděli Jan Čeple z Belku a Kašpar Rotmberk z Ketře a na Drslavě, jak je uváděno ve starší literatuře.³¹ Nejpravděpodobněji přešlo panství na přelomu století do rukou knížete Kazimíra II. (1477- †1526) a od této doby spadalo pod správu těšínské knížecí komory. Největším omylem, jenž poprvé uvedl Hanuš Lankočí, byl letopočet 1549, který pokládal za datum odkoupení statku Jaroslavem Skrbenským z Hříště.³² V této době nekoupili Šenov Skrbenští, ale nejspíše se kníže Václav III. Adam (1545- †1579) snažil vyřešit svou permanentní finanční tíseň a zastavil jej Albrechtu Sedlnickému z Choltic a na Vratimově. Díky dochovaným registrům biskupské korespondence můžeme tuto informaci, s níž přišel ve své studii

příspěvků z mezinárodní odborného symposia uspořádaného ve dnech 5.-6. října 2001 v Příboře. Ostrava – Nový Jičín – Příbor 2001, s. 37 – 50.

²⁶ Panic, Idzi: *Závislosti prostorové lokalizace*, s. 39 a tabulka č. 1 na s. 41.

²⁷ Pašík, Milan: *Historie města Šenova*, s. 10.

²⁸ V originálu uvedeno „Lorenz Saschse von Schonau“. Němec, Emerich (ed.): *Listinář Těšínska II. (1401-1459). Codex diplomaticus Ducatus Tessinensis*. Český Těšín 1958, č. 154 (dále jen LT).

²⁹ V listině z 25. dubna 1426. LT II., č. 159. Srov. Žáček, Rudolf: *Pobeskydí od husitství do Bílé hory*. Frýdek – Místek 1986, s. 81; Stibor, Jiří: *Některé zajímavosti*, s. 4.

³⁰ LT III. (1460-1495), č. 288 a LT IV. (1496-1526), č. 342.

³¹ Uvádí je např. práce Hosák, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha 1938, s. 906.

³² Srov. poznámku č. 1, kde je uvedena literatura ovlivněna dílem H. Lankočího.

Jiří Stibor, věrohodně potvrdit³³ V této studii je řešen spor z roku 1561 mezi biskupem Markem Khuenem (1553- †1565) a zmiňovaným Albrechtem Sedlnickým, který je označován jako man šenovského statku těšínského knížete. Problémy s tímto šlechticem měl biskup i v následujících letech a táhly se až do smrti Marka Khuena v roce 1565. Jedním z příkladů protiprávního jednání Albrechta Sedlnického je dopis, ve kterém si biskup stěžuje mladému knížeti Fridrichu Kazimírovi, synu Václava III. Adama, že „[...] urozený vladyka Mikuláš Hynal z Kornic, kterýž pod námi bytem v Ostravě jest, jedouc s pacholky, koňmi a s vozem pro dříví, v pátek před Novým létem jminulým [31. 12. 1563] do lesů téhož pána Albrechta [Sedlnického z Choltic a na Vratimově], tu jest týž pan Albrecht majíc sebů několik služebníkův s ručnicemi a jinú [z]braní, jak sme zpraveni, jemu čtyry koně i s tím vozem prázdným pobral,[...] i učinili sme přátelské a žádostivé psaní panu Albrechtovi o navrácení těch koní i s vozem, i což nám za odpověď dává, nýbrž těch koní i s vozem vrátiti zanedbává [...]“.³⁴

Albrecht Sedlnický měl za manželku Alenu Skrbenskou z Hříště³⁵ a nejspíše po Albrechtově smrti přešel (byl odkoupen) šenovský statek do rukou Václava Skrbenského z Hříště, kdy je takto připomínán k roku 1576.³⁶

³³ Stibor, Jiří: *Šenov a hraniční spor v r. 1561*. Těšínsko 39, 1996, č. 1, s. 1 – 6. Biskupská korespondence je dnes uložena: Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 51 (pro rok 1561) a opisy těchto registraturních knih viz Moravský zemský archiv Brno (dále jen MZA Brno), G 83 Matices moravská, inv. č. 156 – 222, karton 33 – 77.

³⁴ List je datován 16. února 1564 na Kroměříži. MZA Brno, G 83, inv. č. 164, karton 39, f. 45. Následujícího dne psal olomoucký biskup samotnému provinilci: „[...] v paměti majíc Vaše mnohé na Ukvaldech i jinde zakazování, že všelijak k nám i poddaným našim přátelství ukazovati, než-li co jiného protimyslného, před sebe brátí chcete, k Vám se přimlouvajíc, za to žádáme, že téměř Hynalovi ty koně s vozem navrátíte, nýbrž tejto přimlůvy (pro uvazování o to větších nesnází) skutečně u sebe užítí dáte, jako sme tej nepochybně naděje, že tak učiníte [...]“.
Tamtéž, f. 47.

³⁵ K rodu Sedlnických nejnověji viz Stibor, Jiří – Myška, Milan: *Sedlnický z Choltic*. In: Biografický slovník Severní Moravy a Slezska 3. Ostrava 1995, s. 97 – 101, zde na s. 101 také starší literatura k tématu.

³⁶ Viz Stibor, Jiří: *Skrbenští z Hříště a jejich náboženské vyznání*. Familia Silesiae 2, 1997, s. 24 – 46, zde s. 28.

Šenovské panství a jeho první majitel z rodu Skrbenských z Hříště

Rod šlechticů z Hříště se začíná v pramenech objevovat v první polovině 15. století a jméno má podle vsi u Přibyslavi (okr. Havlíčkův Brod) nebo podle bývalé tvrze u Doudleb nad Orlicí.³⁷ Příjmení Skrbenský se objevuje poprvé u Jana z Hříště, a to poté, kdy se stává dědicem vsi Skrbně u Olomouce po své babě Markétě z Ojnic (ta mu jej přiznala vkladem do zemských desek 23. 7. 1531).³⁸ V roce 1538 platil Jan ze svého majetku vsi Skrbně berně 7 kop 19 a půl groše.³⁹ Jan Skrbenský z Hříště měl za manželku Elišku z Petřvaldu a z tohoto svazku vyšlo početné potomstvo čtyř synů – Jana, Jaroslava, Václava a Petra – a jedné dcery Aleny, která se, jak již bylo výše uvedeno, provdala za Albrechta Sedlnického z Choltic a na Vratimově.⁴⁰

Nejvýrazněji se z bratří prosadil Jan starší, který vyženil z manželství s Bohunkou Kravařskou ze Šlevic statek Velké Hoštice (okr. Opava) a Hošťálkovy (okr. Bruntál). Později měla být právě ves Hošťálkovy Skrbenským odebrána, protože ji prý Jan

³⁷ Stibor, Jiří – Fukala, Radek – Trapl, Miloš: *Skrbenští z Hříště*. In: Biografický slovník Severní Moravy a Slezska 4. Ostrava 1995, s. 118 – 125, zde s. 118; srov. Stibor, Jiří: *Skrbenští z Hříště a jejich náboženské vyznání*, s. 25.

³⁸ Matějek, František (ed.): *Moravské zemské desky. Kraj Olomoucký II. 1480-1566*. Praha 1948, č. 63, s. 274 – 275. Srov. předchozí poznámku.

³⁹ Radimský, Jiří: *Berňová registra moravská z první poloviny 16. století*. Časopis Matice moravské 72, 1953, s. 269 – 359, zde s. 358, pod číslem 92.

⁴⁰ Rodokmen Skrbenských z Hříště viz Spurný, František a kol.: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Severní Morava*. Praha 1983, s. 316 a nověji s korekturou starších chyb Stibor, Jiří: *Skrbenští z Hříště a jejich náboženské vyznání*, s. 45 – 46. Ke Skrbenským z Hříště také d'Elvert, Christian: *Zur mähr. – schles. Adelsgeschichte LXXXIII. Die Freiherren Skrbensky von Hrzistie*. Notizen – Blatt der historisch – statistischen Section der kais. königl. mährisch – schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde, 1877, č. 9, s. 65 – 71; Pilnáček, Josef: *Rody starého Slezska 4*. Brno 1997², s. 1119 – 1120; Gojniczek, Waclaw (ed.): *Leopold Jan Szersznik, Materiały genealogiczno-heraldyczne do dziejów szlachty księstwa cieszyńskiego*. Cieszyn 2004, s. 174 – 186, kde je uvedena další literatura.

starší na začátku 80. let daroval Kravařským ze Šlevic.⁴¹ Jan starší zastával od roku 1576 úřad sudího na menším zemském soudě v Olomouckém kraji a svůj majetek výrazně rozšířil roku 1584 koupí fulneckého panství od Petra Pražmy z Bílkova.⁴² I když byl dvakrát ženatý (podruhé s Maruší Okrouhlickou z Kněnic), nezanechal po sobě jediného potomka a jeho mocenský vzestup z drobného šlechtického rodu, jak jej sám okázale vyjádřil ve své závěti z roku 1597,⁴³ na zámožného renesančního aristokrata, bylo nutno přenést na některou z vedlejších větví Skrbenských.

Bratr Jana staršího Václav Skrbenský z Hříště se tedy prokazatelně usadil na Těšínsku v Šenově v druhé polovině 70. let

⁴¹ Ke sporu viz Stibor, Jiří: *Skrbenští z Hříště a jejich náboženské vyznání*, s. 26. Zde J. Stibor, na základě pozdější zmínky v pramenech, předkládá hypotézu, že Bohunka nezemřela již v roce 1581, ale že je uváděna na konci roku 1585 jako svědkyně při zemském soudu, kdy přijímala svého manžela Jana na spolek ve vsi Hošťálkovy. Tato informace je mylná a vyvrací ji dochované dva dopisy Jana staršího Skrbenského českému kancléři Vratislavovi z Pernštejna, ve kterých se Skrbenský přimlouvá za Kravařské ze Šlevic ve sporu s Jiříkem Tvorkovským z Kravař a na Raduni: „[...] *Milostivý pane, Va[ší] [milos]ti velice a ponížene děkuji, a rád se Va[ší] [milos]ti teho podle nejvyšší možnosti a náležitosti odsluhovati chci, že se předešle žádost mou, již nebožku manželku mou, kteréž pán Bůh ráč duši milostiv býti, při Jeho mi[l]o[s]ti cisařské, panu našem nejmilostivějším, fedrovati, že ta rozepře, kterouž měla s panem Jiříkem Tvorkovským etc. k soudu do knížectví Opavského podána byla, ráčí-li, jakž se pak i naději, kdyby ji pán Bůh ráčil byl v živosti ponechat, že by nyní tento soud, zde v Opavě, ta rozepře konec svůj měla, a chytrost pana Tvorkovského etc., že by jemu nebyla postačila. Milostivý pane, při tom Va[ší] [milos]ti oznamuji, že jest pan Jiřík Tvorkovský etc. s strejci nebožky manželky mé, že se Kravařští píší při soudu knížectví Opavského roku vyžádali a na Jeho mi[l]o[s]t cisařskou, pana našeho nejmilostivějšího, se při týmž soudu nyní odvolal a jeden z těch pánů Kravařských, s kterýmiž nejprv před Jeho mi[l]o[s]t cisařskou slyšán by býti měl, pan Jaroš jest v letech sešlý, shrbený, o b[e]rlí chodí, a jak toho zprávu mám, že vejš let sedmdesáti a několika stáří jest a k tomu v chudobě souc, dosti často groše neb peníze žádostiv, k té cestě do Prahy velmi nezpůsobný.[...].* Cit. z listu z 27. května 1581 datovaného v Opavě. Druhý list se nese v podobném duchu a je napsán 16. března 1582 v Hošťálkovech. Originály dopisů, bez později odstraněných pečeti pod papírovým krytem, jsou uloženy: Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Žitenice, Lobkovicové roudničtí – rodinný archiv, sign. B 152, f. 126^r – 127^r a f. 128^r – 128^v.

⁴² Turek, Adolf: *Fulnecko*. Brno 1940, s. 71.

⁴³ Testament zpřístupněn edičně v Matějek, František (ed.): *Moravské zemské desky. Kraj Olomoucký III. 1567-1642*. Praha 1953, č. 38, s. 320 – 322.

16. století a založil tak rodovou doménu, podle které se Skrbenští jmenovali až do 19. století. Za manželku měl Alžbětu Cedlarovou z Hofu, se kterou měl jediného syna Jana a dcery Alenu a Annu.

Erb rodu Skrbenských z Hřiště

V jižní části Šenova nedaleko řeky Lučiny dal nejspíše Václav Skrbenský postavit menší renesanční zámek. Jestli tady již dříve stávala nějaká obytná budova předchozích majitelů, nelze potvrdit ani vyvrátit, protože neexistují písemné ani ikonografické prameny, které by nám to lépe přiblížily. S jistotou můžeme říci, že zámek byla čtyřkřídlá jednopatrová budova lichoběžníkového

púdorysu s obdélníkovým nádvořím. Na nádvoří byly přízemní arkády. Později zámek prošel několika úpravami, hlavně v polovině 17. století a celý dostal raně barokní charakter s typickou mansardovou střešou s vikýři. Bohužel se stavba nedochovala do dnešní dnů, protože poté, co ji do vlastnictví dostal rod Larisch – Mönnich na počátku 20. století, ztratil objekt na významu. Během první světové války zde byla ubytována maďarská vojska a v čase sporů o Těšínsko také francouzské a italské posádky. V roce 1924 se část zámku zřítla a zbylá část musela být o tři roky později rozebrána.⁴⁴

Na šenovském zámku měl Václav Skrbenský, jak je uvedeno v pozůstalostním inventáři, menší zbrojnici, čítající dvoje kompletní brnění, několik palných a sečných zbraní, které sloužily spíše pro jeho reprezentaci a volný čas (lov), než pro prvotní vojenské účely. Můžeme jen litovat, že se tento soupis dochoval pouze v pozdější kopii, ve které chybí místní určení, kde na zámku byly jednotlivé předměty přítomny a jak byl celý obytný komplex členěn.⁴⁵ Sepisovatelé si všímali pouze pro ně hodnotnějších předmětů a nešlo jim o komplexní soupis všech jednotek.

Početnou skupinu tvoří v inventáři ošacení (kabáty, pláště, kalhoty), které zajímavým způsobem dokumentuje hmotnou kulturu nižší šlechty na Těšínsku a umožňuje nám nahlédnout do šatníku pozdně renesanční společnosti a místních rozdílů, jak

⁴⁴ Ke stavebnímu vývoji srov. Spurný, František a kol.: *Hrady, zámky a tvrze*, s. 232 – 233; nověji s dílčími nepřesnostmi u majitelů zámku viz Musil, František – Plaček, Miroslav: *Zaniklé hrady, zámky a tvrze Moravy a Slezska*. Praha 2003, s. 77 – 181; beze změny textu otištěno také v Musil, František – Plaček, Miroslav – Úlovec, Jiří: *Zaniklé hrady, zámky a tvrze Čech, Moravy a Slezska po roce 1945*. Praha 2005, s. 328 – 329; s četným obrazovým doprovodem viz Makowski, Marusz: *Šlechtická sídla na Těšínském Slezsku/Szlacheckie siedziby na Śląsku Cieszyńskim*. Český Těšín 2005, s. 272 – 277.

⁴⁵ Takové soupisy se dochovaly pro četná panství. Srov. Hrubý, František: *Selské a panské inventáře v době předbělohorské*. Český časopis historický 33, 1927, s. 21 – 59 a 263 – 306, zde na s. 284 – 287 edice inventáře hradu Helfštejna z roku 1552 s detailním popisem rozmístění jednotlivých předmětů v hradních prostorech.

v pojmenování jednotlivých částí oblečení, tak druhovými a cenovými možnostmi jednotlivce.⁴⁶

O tom, jak vypadala tehdejší zámecká kuchyně (tzv. „černá“ s otevřeným ohništěm), a jaké náčiní měli kuchaři a kuchtíci k dispozici, si můžeme udělat obrázek podle níže uvedených položek – kotlík, pánvička, rošt ad. Vařilo se na otevřeném ohništi v několika kotlících a maso bylo připravováno na železném rožni. Václav Skrbenský se svou rodinou obědval stříbrnými lžicemi a jednotlivé chody mu byly podávány na mísách a miskách různé velikosti, víno mu bylo přinášeno v konvicích. Vybavení kuchyně bylo spíše otázkou kapacitní, kdežto náčiní používané při stolování mělo za úkol podtrhnout charakter urozenosti a stavovské příslušnosti.⁴⁷

Vybavení zámku nebylo nijak přepychové. V inventáři například schází nábytek, nejsou zde zaznačeny stoly, židle, šatní truhly ad., i když se nutně na zámku musely nacházet. Víme pouze, že Václav Skrbenský vlastnil větší množství ubrusů – „tenkých“ (22 kusů) i „tlustých“ (3), prostěradel (37), povlečení (25) a ručníků (22).

Zámek také tvořil hospodářské centrum šlechticova dvora. Koncentrovala se zde zemědělská výroba a její produkty, které přinášely hlavní zisk pro šlechticovo živobytí. V inventáři nacházíme základní nástroje pro zemědělskou práci (pluh, hák, brány) a soupis všech chovaných zvířat. Právě v 16. století došlo k velké konjunktuře chovu ovcí, kterým se dařilo zejména v mírných pahorkatinách, ale mohly se chovat i v nížinných podmínkách, jaké poskytovalo okolí šenovského statku v Ostravské pánvi, což dokazují i počty kusů – 412. Toto stádo bylo rozděleno jednotlivým poddaným, kteří jej pásli na velké

⁴⁶ Čornej, Petr: *K otázce životního stylu nižší šlechty před Bílou horou*. Středočeský sborník historický 15, 1980, s. 125 – 142, zde s. 135. K oděvní kultuře více viz Thiel, Erika: *Geschichte des Kostüms. Die europäische Mode von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Berlin 1963; Kybalová, Ludmila: *Dějiny odívání. Renesance (15. a 16. století)*. Praha 1996.

⁴⁷ Petraňová, Lydia – Petraň, Josef: *Strava*. In: Petraň, J. (ed.): *Dějiny hmotné kultury II/2. Kultura každodenního života od 16. do 18. století*. Praha 1997, s. 819 – 846.

ploše travnatých ploch (bylo využíváno trojpolního hospodaření a ovce byly často paseny na úhoru).⁴⁸ Součástí chovaného dobytka byl také skot (22 kusů) a relativně velký počet prasat (64). Živočišná strava totiž tvořila hlavní položku na seznamu denního jídelníčku tehdejšího šlechtice a jeho spotřeba byla vysoká. Václavovi Skrbenskému také přinášel zisk prodej sukna, které se vyrábělo ze lnu a konopí, a kterého se v nezpracovaném stavu nachází v inventáři velké množství.⁴⁹

Václav Skrbenský z Hříště a na Šenově zemřel 13. září 1590 (pohřben ve Fulneku) a po něm zůstal nezletilý syn Jan (narozen asi r. 1580 na Šenově), později označovaný jako starší, kterého si vybral jeho stejnojmenný strýc za svého nástupce a hlavního dědice panství Fulnek.⁵⁰ Hned po smrti Václava Skrbenského museli pozůstalí bratři Jan, Jaroslav a Petr řešit zabezpečení všech hmotných i nehmotných objektů, jež nebožtík zanechal na svém statku v Šenově. Proto dali úředníkovi sepsat inventář a byla povolána komise složená z představitelů Těšínského knížectví, soudců, kteří měli celou věc prošetřit a zdokumentovat. Výsledkem byl níže editovaný inventář pozůstalosti. Synovi a dcerám Aleně a Anně byl majetek jejich otce zapsán jako sirotčí podíl a měl být vyplacen po dosažení plnoletosti. Bratři se také museli smířit s tím, že peníze, které si Václav od nich půjčil (5 900 zlatých), budou jen těžko vymahatelné. Komise, ve složení Jan Vlček starší z Dobré Zemice a z Hlučina a na Dolním Těrlicku, Bartoloměj Tanfald z Tanfaldu a na Solci, Václav Běs z Chrostiny a na Horní Suché, Fridrich Lariš ze Lhoty a na Karviné, Mikuláš Cigán ze Slupska, na Ráji a Stonavě, na poručení těšínského knížete Adama Václava (*1574- †1617) pokračovala v pozůstalostní agendě po Václavovi

⁴⁸ Čornej, Petr: *K otázce životního stylu*, s. 132.

⁴⁹ Zajímavostí je, že inventář neobsahuje žádné knihy, obrazy a další hodnotné předměty. Václav Skrbenský asi takoveto drahocennosti vůbec nevlastnil, nebo nebyly z neznámých důvodů do soupisu zařazeny.

⁵⁰ Stibor, Jiří: *Skrbenští z Hříště a jejich náboženské vyznání*, s. 27. Srov. poznámku č. 20 této studie.

Skrbenském ještě v roce 1597, kdy byl správou Šenova pověřen Jan starší Skrbenský z Hříště a na Fulneku.⁵¹

Ten statek držel pouze krátce, protože již 9. října 1597 zemřel a Šenov převzal jeho bratr Jaroslav Skrbenský z Hříště a na Velkých Kunčicích, maršálek Těšínského knížectví. Rod svobodných pánů z Hříště a Šenova zde seděl až do roku 1867, poté došlo k prodeji panství za 670 000 zlatých Františka Fattonové.⁵²

Inventář šenovského statku

Celý inventář je sepsán v českém jazyce v papírovém sešitu o rozměrech 21,5 × 16,3 cm a je svázaný hedvábnou šňůrou. Čítá šest foliovaných listů a písař jej psal dobře čitelnou novogotickou

⁵¹ Archiwum państwowe Katowice, oddział Cieszyn (dále jen APC), Komora Cieszyńska (dále jen KC), sign. 78, f. 166 – 167. „*Léta páně 1597 v pátek před nedělí Provodní [11. 4. 1597] na Velkých Kunčicích před námi, Janem Vilčkem starším z Dobré Zemice a z Hulčina a na Dolním Těrlicku, Bartolomějem Tanfaldem z Tanfaldy a na Solci, Václavem Běsem z Kroščiny a na Horní Suché, Fridrichem Larišem z Lhoty a na Karviné, Mikulášem Cigánem z Slupska, na Ráji a Stonavě, nařízenými osobami od jeho mí[los]ti knížecí a pánův soudci zemských k přijetí počtu z důchodů statku šenovského po neboščiku, urozeným vладыce, panu Václavovi Skyrbenském z Hříšče, dobrej paměti pozůstalého, učinili jsů počet pořádný od smrti neboščika pana Václava Skyrbenského až do léta 1596 neděle Devítniku [11. 2. 1596] a prodaje statku Šenovského urozené vлады[ce] pan Jan Skyrbenský z Hříšče a na hradě Fulneckém a Hoščálkovách, sudí práva manšího zemského kraje Olomouckého, pan Jaroslav Skyrbenský z Hříšče a na Velkých Kunčicích, maršálek knížectví Těšínského, pan Petr Skyrbenský z Hříšče a na Březolupích, jakožto vlastní bratří neboščikovi, i našlo se toho podle registr, pořádně učiněných, že nad splacení páni věna a všech dluhův neboščika pana Václava Skyrbenského dítkám neboščikovým, ze všech důchodův a za prodaný statek Šenovský, i za některé věci v inventáři obsažené spravedlivě náleží, totiž 7 500 zlatých, na tolařích dobrých stříbrných, aneb minci široké, čtúc za jeden zlatý třicetišest groší a za jeden groš šest peněz bílých počítajíc. Kterůž to sumu výš jmenovanú, svrchu psaní, pan Jan Skyrbenský uvolil se a má podle připisu jemu vydaného, jeho knížeti milosti a pánům soudcím zemským k rukám výš jmenovaných sirotkův ujistiti, a tož ujíščení jeho milosti knížeti a pánom soudcím zemským k opatrování v moc a ruce uvěsti a předvedeni toho zápisu, jeho knížecí milost a páni soudci zemščí, ráci výš jmenované paní Skyrbenské z učinění počtu my kvitovati a je z toho všeho propustiti [...]“.* K originálu papírové listiny je připojeno 7 pečeti přitištěných pod papírovým krytem.

⁵² Stibor, Jiří: *Některé zajímavosti*, s. 5.

kurzivou bez velkých zvláštností. Je uložen ve fasciklu pozůstalostí po Matyáši Kasperlikovi (*1801- †1865), řediteli těšínských komorních statků, poslanci slezského zemského sněmu a nadšeném badateli dějin Těšínska převážně 16. století,⁵³ deponovaném ve fondu Komora Cieszynska v Cieszynie, pobožce Archiwum Państwowe v Katowicach.⁵⁴

Při editování textu jsem se řídil platnými zásadami pro vydávání pramenů v českém jazyce z tohoto období.⁵⁵ Bylo použito formy transkripce, která by měla zachovávat vývoj jazyka a všechny použité znaky se přepisují podle současně používané grafické soustavy českého jazyka, přičemž má být zachována autenticita editovaného textu a jeho dobových zvláštností. Větná skladba byla dle logiky textu doplněna interpunkcí, podle současných pravopisných norem. Použité zkratky, oslovení (např. „*J[e]jich mi[l]o[s]ti*“) a titulatura jsou rozvedeny v hranatých závorkách. Na chyby a omyly pisatele je upozorněno značkou [!]. Při dataci v originálu je vždy v hranatých závorkách doplněn současný způsob udávání data v pořadí den, měsíc a rok. Číslovky jsou přepisovány do formy arabské číselné soustavy a na zvláštnosti z originálu je upozorněno v textových poznámkách.

⁵³ K osobě a přínosu M. Kasperlika více viz Myška, Milan: *Kasperlik Matyáš*. In: Biografický slovník Severní Moravy a Slezska 3 (15). Ostrava 2002, s. 73 – 74. Pozůstalost M. Kasperlika je uložena v APC, KC, sign. 77 a 78. Nově byly také opisy objeveny také ve Státním okresním archivu v Jeseníku a přemístěny do Zemského archivu v Opavě. Některé listiny formou regestu zpřístupnil K. Müller. Viz Müller, Karel: *Matyáš Kasperlik a dodatky k Listinári Těšínska*. Acta historica et museologica Universitatis Silasiana Opaviensis 6, 2003, s. 236 – 239. M. Kasperlik se ve svých studiích zabýval většinou těšínskými knížaty Kazimírem II., Václavem III. Adamem a Fridrichem Kazimírem, a jeho práce vyšly tiskem až posmrtně v brněnském časopise Notizen – Blatt (zejména v roce 1872 a 1873 ad.).

⁵⁴ APC, KC, sign. 78, f. 12^r – 16^f.

⁵⁵ Šťovíček, Ivan a kol.: *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie*. Praha 2002, zejména § 48 a 50, s. 53 – 57. Bylo přihlédnuto i ke starším pracím viz Roubík, František: *Pravidla pro vydávání pramenů k novějším dějinám (16.-20. století)*. Archivní časopis 7, 1957, s. 59 – 65; Kašpar, Jaroslav: *Úvod do novověké latinské paleografie se zvláštním zřetelem k českým zemím. Sv. 1. – Textová část*. Praha 1979².

Jediná výjimka při transkripci je použita u dvojhlásky „au“,⁵⁶ která je editována podle znění originálu („auředník“ místo „ouředník“).

[f. 12^r]

Výtah z inventáře pozůstalého statku po Václavovi Skrbenském⁵⁷

Léta páně 1592 v auterý po památce svatého Medarda [9. 6. 1592] po počtů před J[e]jich mi[l]o[s]ti pány soudci Knížectví těšínského z prodaných a zaplacených v statku Šenovským po nebožtíku panu Václavovi Skrbenský[m] z Hříšče zůstalých věcí učiněným podle inventáře léta 1590, jakž to všecko v sobě týž inventář obsahuje a vejtah na to co ještě do druhého počtu léta ut [li]t[eri]s [15]92 za námi Janem, Jaroslavem a Petrem, bratřími Skrbenskými z Hříšče zůstává, to se dole poznamenáno pořádně nejde [!] etc.

I tolikýž, že se počet pana Václava Ořekého z Syryně,⁵⁸ auředníka Šenovského, pořádně, až do dne a léta z počátku psaného vykonal. To nám vše sepsáno a pečetěno od J[e]j[i]ch mi[l]o[s]ti pániú soudci napřed dotčeného knížectví dáno jest.

[f. 12^v]

It[em]⁵⁹ našly se tři dílčí listy mezi bratřími, panem Janem, panem Jaroslavem a panem Petrem Skrbenskými, že sou z dílu nebožtíka kvitovali etc.

§ Trhová smlúva a správní list na statek Šenovský

§ Smlúva svatební nebožtíkova

⁵⁶ Šťovíček, Ivan a kol.: *Zásady vydávání*, s. 55.

⁵⁷ Název umístěn na poslední straně inventárního soupisu.

⁵⁸ Václav Ořešský ze Sřeni, patřil k šlechtické rodině Ořešských ze Sřeni a na Mokré, usídlené na Těšínsku, Opavsku, Pštínsku, Ratibořsku i Moravě. Jeho bratrem byl Bernard Ořešský ze Sřeni a na Rymultovicích. Pilnáček, Josef: *Rody starého Slezska 2*. Brno 1992², s. 390 – 392.

⁵⁹ Pro slovo „It[em]“ používá pisář symbol „ρ“. Pro lepší přehlednost jsem ho nahradil znakem „§“.

§ *Zápis na pana Mikuláše Stoše⁶⁰ na 513 zlatých⁶¹ svědčící nevyvození, to se zapečetilo v jedné škatuli*

§ *Kvitanci berňové i jiné všelijaké*

§ *List podpůrcí od paní Mandalény Rotemberkovny,⁶² to jest taky v druhej škatuli zapečetěno*

§ *Zbroje dvě úplné bez jednoho šturmhaubu⁶³*

§ *Dva šorce⁶⁴*

§ *Dvoje zárukávi⁶⁵*

[f. 13^v]

§ *Sedel rejtařských a kočářských*

7

§ *Pochvy dvoje*

⁶⁰ Mikuláš Stoš z Kounic a na Mořicích († po 1602), pocházel z široce rozvětvenému rodu Stošů z Kounic. Do roku 1587 vlastnil ves Mořice. Více k rodu Stošů viz Matějka, František (ed.): *Moravské zemské desky. Kraj Olomoucký III. 1567-1642*. Praha 1953, s. 124, 142 – 144, 328 – 330, 362 – 364, 367 – 368, 383; Pilnáček, Josef: *Rody starého Slezska 4*. Brno 1997², s. 1188 – 1193; Hosák, Ladislav: *Historický místopis země moravskoslezské*. Brno 1938, s. 508; Sedláček, August: *Stoš z Kounic*. In: Ottův slovník naučný XXIV. Praha 1902, s. 174 – 177.

⁶¹ Písař pro tuto měnovou jednotku používal vžitou zkratku „fl“, kterou důsledně psal při všech uváděních hodnoty zlaté.

⁶² Mandaléna Rotemberková (Rotemberková) z Ketře, byla manželkou Ladislava Ojře z Fulštejna († 1566), nejvyššího zemského soudce v Opavském knížectví v letech 1565-1566. K rodu Rotemberků z Ketře viz Pilnáček, Josef: *Rody starého Slezska 3*. Brno 1995², s. 704 – 707.

⁶³ Šturmhau = přilba, kovová ochrana hlavy. V 16. století byl tento typ velice rozšířen. V českých zemích se vyskytovaly dva druhy – první vycházel z burgundského vzoru a měl kulatý tvar s hřebenem vystupujícím na přilbě po celé jeho délce; druhý měl šišatý tvar s ostny nebo jinak tvořenými výstupky. Srov. obrazovou část v Winter, Zikmund: *Dějiny kroje v zemích českých II. Od počátku století XV. až po dobu Bělohorské bitvy*. Praha 1893, s. 595 – 599.

⁶⁴ Šorc = svrchní zimní oděv, podšíváný kožešinou (také jako „šorcpele“); takto byly označovány i zástěry a sukně. V tomto případě se jedná asi o součást zbroje, tvořenou tzv. „pancéřovou košilí“ (plátěnou i železnou), která pokrývala jako suknice horní část těla a stehna a byla oblékána pod kyrys. Winter, Zikmund: *Dějiny kroje*, s. 94, 346, 602 ad.; Petráňová, Lydia – Petráň, Josef: *Oděvní kultura*. In: Petráň, J. (ed.): *Dějiny hmotné kultury II/2*. Kultura každodenního života od 16. do 18. století. Praha 1997, s. 847 – 908, zde s. 901.

⁶⁵ Zárukávi = je jednou z částí rukávnice, která kryje ruce a je spojena řemínky a přezkami s kyrysem jako součást zbroje. Rukávnice jsou tvořeny pěti částmi – nábederníky (kryjí ramena), myšky (loket), podpažníky, zárukávím a náplecníky. Winter, Zikmund: *Dějiny kroje*, s. 603 – 604.

§ Rapír ⁶⁶ jeden, korduláč ⁶⁷ jeden a tesák ⁶⁸ jeden	
§ Čeníků [!] ⁶⁹	12
§ Mundštuku ⁷⁰	18
§ Šírův a uzd uher[s]kých ⁷¹ červených na 6 koní	
§ Tlumoky ⁷² kožené 2 po obou stranách otevřené	
§ Ručnic ⁷³ krátkých 2 páry	
§ Holstr ⁷⁴ k ním 5 párů a 1 holstra	
§ Ručnic dluhých	3
§ Holstry 2 k dluhým ručnicím	
§ Dva povlaky	
§ Zvířecí kůže	2
§ Srních kůží	9
§ Plášť zelený kanavačový ⁷⁵	
[f. 13 ^v]	
§ Kozich černý hřbety liščimi podšitý	
§ Kukla ⁷⁶	
§ Kabát kožený a galioty k tomu	
§ Zelené šaty karmazínové, ⁷⁷ kabát a galioty	

⁶⁶ Rapír = bodná zbraň, vyvinula se z kordu a do českých zemí přišla se španělskou módou. Rapír byl tenký, lehký a bohatě zdobený. Děлил se na několik druhů podle velikosti, váhy ad. („péra“, „končíře“, „burdýře“, „štechery“). Winter, Zikmund: *Dějiny kroje*, s. 612 – 613; Petráňová, Lydia – Petráň, Josef: *Armáda*. In: Petráň, J. (ed.): *Dějiny*, s. 770 – 817, zde s. 776.

⁶⁷ Korduláč = masivní meč s úponkovým košem. Velmi oblíbený a rozšířený mezi měšťany i šlechtou. Tamtéž.

⁶⁸ Tesák = krátká dýka nošená zavěšená u pasu (nazývaná také „pobočník“, „plec“, „tulich“)

⁶⁹ Jde nejspíše o jiné označení pro čabraku – pokrývku hlavy a těla koně různě zdobenou vyšíváním, ale i jednoduchou, tvořenou pouze plátnem.

⁷⁰ Mundštuk = označení pro pevnější uzdu a náhlavek pro koně (byl železný a měl za úkol lépe zkrotit koně). Winter, Zikmund: *Dějiny kroje*, s. 634.

⁷¹ Uzdy se dělily do několika typů – „turecké“, „husarské“ ad. Nelze jasně rozlišit, jak jednotlivé typy vypadaly.

⁷² Tlumok = brašna zavěšená u sedla koně.

⁷³ Palná ruční zbraň.

⁷⁴ Holstra = pouzdro na palnou zbraň, zavěšené u sedla koně i u pasu.

⁷⁵ Kanavač = konopná látka, vyskytující se v pramenech až na konci 16. století.

⁷⁶ Pokrývka hlavy, jež měla v tomto období zašpičatělý tvar a v šlechtických inventářích na konci 16. století se vyskytuje velmi sporadicky.

⁷⁷ Karmazín = kvalitnější hedvábná látka.

§ Měňavý barvy galioty z dobrého sukna a kabát plátěný k nim	
§ Štrymfy ⁷⁸ hedbávní zelené barvy	
§ Galioty [z] tlačeného aksamitu ⁷⁹ popelatého a plátěný kabát k nim	
§ Karmazín popelatý z kabátu rozpáraného	
§ Ksas ⁸⁰ karmazínový tkaničkový přemovaný ⁸¹	
§ Punčochy hedbávní	
§ Sukno červené co na stole bejvá	
§ Od německých poctivic hedbávný šnýsy	
§ Čepice podšitá liščími hřbety soukenná	
§ Klobouk husarský aksamitem chlupatým [f. 14 ^v] podšítej, zlatá šňůra na něm	
§ Sekryt ⁸²	1
§ Lžic stříbrných 1 ½ púzdra	
§ Mís	6
§ Víc mís prostředních	6
§ Pod prostředních misek	3
§ Víc veliký[ch] misí	2
§ Talíří	12
§ Víc talíří polámaných	8
§ Šolí cínový	2
§ Svícny cínové	2
§ Konvic velikých	4
§ Konvic malých	3
§ Solnička	1
[f. 14 ^v]	
Kotlové náčiní	
§ Škopek	1
§ Hrnec	1
§ Kotlíkův	11

⁷⁸ Štrymfy = úzké kalhoty do podkolení.

⁷⁹ Aksamit = samet; vyskytoval s v různých podobách: „tlačený“, „chlupatý“, „o dvou vlasech“, „polohedvábný“, „planý“ ad.

⁸⁰ Ksas = velmi krátké stehenní kalhoty. Název pochází z němčiny. Winter, Zikmund: *Dějiny kroje*, s. 474.

⁸¹ Jde o zdobení vyšíváním (např. stříbrnými nitěmi).

⁸² Rozum. pečet'.

§ Pánvička	1
§ Dortová pánvička	1
§ Forma pro oplatky	
§ Košíře	3
§ Rošt	1
§ Moždíř	1
§ Rožní	4
§ Prostěradel	37
§ Cích	25
§ Ručníkův tenkých	22
§ Ubrusů tenkých	20
§ Ubrusů tlustých	3
[f. 15 ^r]	
§ Servetův	12 svazků
§ Postele ze 6 loží a 1 peřina	
§ Kočí vůz půl přikrytého	
§ Formanský vůz starý ne velmi dobrý	
§ Pluh	1
§ Háč	1
§ Brány	4
§ Dobytky dvouletého	11 kusů
§ Krav dojných a volů	11 kusů
§ Kozel	1
§ Ovčích dobytka	412
§ Svinského dobytka	64
<i>Dobytěk všecken nejde [!] se v počtu auředníkovým</i>	

[f. 15^v]

Obilí, co se vymlátilo nejde se v počtu auředníkovým

§ Konopí jest letošího utěšený

§ Lnu tolikž

§ Plátna lněného 4 kusy po 50 loktech

§ Pačvsného [!] půldruhého kusu

Taky se v počtu auředníkovým nejde

[f. 16^r]

Dluhové peněžiti k zaplacení povin[n]i

§ Panu Janovi Skrbenskému	3 100 zlatých
§ Panu Jaroslavovi Skrbenskému	700 zlatých
§ Panu Petrovi Skrbenskému	1 000 zlatých
§ Paní Alyně Skrbenský neb sirotků jejím pannám	1 100 zlatých
Suma toho	5 900 zlatých

Žádáme, abychom z počtu mimo toto poznamenání od Vašich mi[l]o[s]ti kvitováni byli. A aby dostaveno bylo, že za námi k počtu přístím nic víc nepozůstává, z čeho bychom počet činiti jměli. Než což tuto v tomto rejstříku poznamenáno jest a inventář [16^v] prvnější zpečetěný, aby v celosti pozůstal. A to, aby tolikýž, z čehož sme počet dělali, zpečetěno a nám oddáno bylo. Tak aby se sirotku, když k létům svým přijde, ukázati mohlo.

A mě Janovi Skrbenskému, aby ty 2 000 zlatých od Jaroslava a Petra, bratřích mých ujištění bez prodlení byli a zápis do s[vatéh]o Václava přístího [28. 9.] k zaplacení svědčil.

Nádvoří šenovského zámku před demolicí

SOUPIS SIROTKŮ HUKVALDSKÉHO PANSTVÍ Z ROKU 1663

Jan Al Saheb - Petr Maršálek¹

Úvod

Starost o nezletilé děti, které nepřízní osudu přišly o oba rodiče, byla v období středověku a raného novověku především záležitostí křesťanského milosrdenství. Vzhledem k relativitě dodržování křesťanských zásad v každodenním životě společnosti a surovosti doby se ovšem mnohdy právě tito bezbranní jedinci stávali oběťmi svých ziskuchtivých opatrovníků. V důsledku nízké úrovně tehdejší medicíny, nedostatku hygieny a dalších nepříznivých okolností docházelo poměrně často k úmrtí jednoho, neznámka však i obou rodičů. Nelze se tedy příliš pozastavovat nad faktem, že na některých panstvích dosahoval v předbělohorském období podíl sirotek až dvou třetin veškerého osedlého obyvatelstva (rodin). Péče o pozůstalé nezaopatřené děti na venkově i ve městech (stranou ponecháváme záležitosti šlechtických sirotek) byla již v tomto období poměrně propracovaným a přesně fungujícím systémem, třebaže v právním systému markrabství moravského prakticky nenalzáme obecné ustanovení, které by mu dávalo jednoznačný právní základ.² Všechny tyto dokumenty přiznávaly dohled a „ochranu“ sirotčího jmění naprosto výhradně jednotlivým vrchnostem, které vykonávaly funkci nejvyšších poručníků. Rovněž ostatní, v zemském právu nekodifikované, stránky péče o sirotky zůstaly v dalším průběhu 16. a 17. století ponechány na libovůli konkrétní vrchnosti, která si tak podržela nad sirotky svých poddaných vrchní pravomoc. Až do poloviny 16. století však

¹ Příspěvek je rozdělen do dvou částí, přičemž úvodní, obecnou část zpracoval Jan Al Saheb a následující komentovanou edici Petr Maršálek.

² Brandl, Vincenc (ed.): *Kniha Tovačovská*. Brno 1868, kap. 199, také Matějek, František: c. d., s. 65, pozn. č. 1, o tomto prameni a jeho vzniku blíže viz: Čáda, František: *Kniha Tovačovská. Studie o rukopisech* 6, 1967, s. 28 - 29, dále Brandl, Vincenc (ed.): *Kniha Drnovská*. Brno 1868, s. 97, Čáda, František (ed.): *Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*. Praha 1937, s. 116, článek 105, Janiš, Dalibor (ed.): *Práva a zřízení markrabství moravského z roku 1545*. Praha 2005, s. 150, článek 98.

vrchnost zpravidla pověřovala přímou správou sirotčího jmění jednotlivé městské a venkovské fojty. V průběhu první poloviny 16. století se ale vyvinula jistá disproporce mezi správou sirotků na venkově a v poddanských městech, v menší míře pak i městečkách,³ kde přejali přímou správu sirotčí agendy představitelé městské samosprávy, reprezentované městskou radou.⁴ V nejvyšší instanci ovšem i nadále podléhali dohledu vrchnostenské kanceláře.

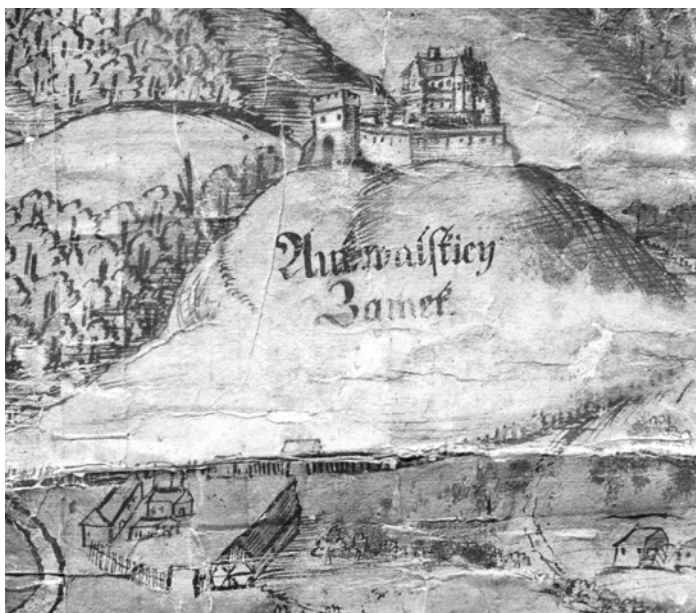
V průběhu druhé poloviny 16. století se převážná část vesnických sirotků na hukvaldském panství dostala pod přímou správou vrchnostenské kanceláře. Od šedesátých let 16. století spravovali sirotčí jmění již jen ojediněle fojti, jejichž pravomoc se v tomto směru snažila vrchnost postupně omezovat na minimum, což se v plné míře projevilo ve století následujícím. Pohnutky této tendence negativistické politiky vrchnosti vůči fojtům jsou zřejmě - především snaha výhradně disponovat sirotčím kapitálem a volně jím nakládat při vlastních finančních transakcích, samozřejmě ovšem bez zjevného poškození sirotků. Obrovský přínos pro vrchnost v případě takovýchto půjček představovala jejich bezúročnost, neboť jen málokdy se držitel panství uvolnil přistoupit k vyplácení obvyklé úrokové sazby, tedy šesti procent z půjčené sumy.⁵ Na druhou stranu je ovšem nutno přiznat, že návratnost

³ Rozdíl mezi městem a městečkem spočíval pouze v tom, že zatímco města byla ohrazena hradbami, městečka bývala povětšinou otevřená, v lepším případě opevněná pouze palisádou. Viz: Marek, Jaroslav: Městská síť na Moravě v 15. - 16. století. ČMM 91, 1971, s. 289, Mezník, Jaroslav: Problém rozlišování měst, městeček a vesnic v 13. - 15. století. In: Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci a industrializaci. Příbor 2001, s. 17 - 22, srovnej též: Al Saheb, Jan: Případ zadlužení příborského měšťana Marka Stívára z počátku 17. století. In: Práce a studie Muzea Beskyd 17, 2006, s. 35 - 36, pozn. 4.

⁴ K tomu blíže viz: Al Saheb, Jan: Sirotčí agenda na mensálních statcích olomouckého biskupství v 16. a 17. století na příkladu hukvaldského panství (v tisku).

⁵ K vývoji výše úrokové sazby a obecně k vymáhání půjček v 16. století viz: Kameníček, František (ed.): Zemské sněmy a sjezdy moravské I. Brno 1902, s. 312 a násl.

vrchnostenských půjček byla na mnohem vyšší úrovni, nežli půjčky sirotčích peněz poddanými.⁶

Vyobrazení hukvaldského „zámku“ ze druhé poloviny 17. století
(ze sbírek Muzea Beskyd Frýdek-Místek)

Zaměříme nyní pozornost k poznání mechanismu sirotčí agendy venkova poté, co přešla pod přímou správu vrchnosti, tedy v období druhé poloviny 16. a v 17. století. Především je nutno si uvědomit, že zpravidla došlo pouze k přesunu účetní pravomoci nad spravovaným majetkem, nikoliv ke změně místa uložení této

⁶ K využívání sirotčích peněz v ekonomických transakcích poddaného obyvatelstva viz: Chocholáč, Bronislav: Selské peníze. Sonda do finančního hospodaření poddaných na západní Moravě koncem 16. a v 17. století. Brno 1999, týž: Poddanský úvěr na Moravě v 16. a 17. století. ČČH 99, 2001, č. 1, s. 59 - 84, týž: Sirotčí truhlice. In: Milý Bore...Profesoru Ctiboru Nečasovi k jeho 70. narozeninám. Brno 2003, s. 43 - 48, týž: Poddání na Moravě a jejich ekonomické jednání v 16. a 17. století. In: K novověkým sociálním dějinám českých zemí VI. Praha 2004, s. 68 - 76.

finanční hotovosti. I když na některých panstvích nastala centralizace i v tomto ohledu a sirotčí truhlice pak byla společně s registry deponována na zámku ve vrchnostenské kanceláři. Na většině dominií se však i nadále zcela běžně setkáváme s pojmem „*sirotčí truhlice*“ především ve spojitosti s venkovským prostředím, přičemž ochranou těchto pokladen zpravidla zůstal pověřen vesnický fojt. Ten také nesl v případě jejího vyloupení plnou zodpovědnost. Ve srovnání s poměry v první polovině 16. století, byla ovšem jeho funkce zredukována právě toliko na „strážce a ochránce“ této truhlice.⁷ Veškeré další kompetence pak byly postupně přeneseny na představitele patrimoniální správy panství.⁸ Vedle vrchnostenského úředníka se jednalo především o písaře. Na základě dochovaného pramenného materiálu se jeví, že zpočátku vedl agendu spojenou se správou sirotčího jmění důchodní písař. Starost o tzv. sirotčí registra ovšem nenáležela ani zdaleka k jeho hlavním povinnostem. Tento písař totiž především zodpovídal za správné vedení účtů ze stálých, ale i tzv. běžných důchodů panství, z nichž sestavoval rejstříky příjmů a vydání peněz, které pak každého půl roku předkládal ke kontrole vrchnosti. Dle všeho měl na hukvaldském panství rovněž na starosti vedení veškerých dalších písemností vesnic, včetně zápisů do gruntovních knih.⁹ Vzhledem k rozloze námi sledovaného

⁷ Jinak tomu bylo v případě správy obecních truhlic, tedy obecního jmění, nad nímž si i nadále fojt zanechal plnou míru samostatnosti na vrchnosti. Ta do správy obecního majetku zasahovala pouze minimálně, a to většinou v souvislosti s nejružnějšími spory, nesrovnalostmi v účetnictví, defraudacemi a podobně.

⁸ Fojty lze rovněž do jisté míry pokládat za příslušníky patrimoniální správy, v období 2. poloviny 16. a po celé 17. století ovšem sledujeme postupný úpadek jejich vlivu a funkce ve správním aparátu panství, a to především ve srovnání s dalšími úředníky v pravém slova smyslu, jako důchodním písařem aj. K tomu viz: Jirásek, Jiří: Fojty na panství olomouckého biskupství v 16. století. ČMM 75, 1956, s. 352 - 365.

⁹ Viz: Jirásek, Jiří: Poddani na panství olomouckého biskupství v druhé polovině 16. století. In: Rozpravy Československé akademie věd 67, sešit 10, 1957, s. 5 - 7, Balcárek, Pavel: Kancelář kardinála Ditrichštejna a správa biskupských statků před Bílou horou. In: SAP 28, 1978, s. 103, Roubic, Antonín: Správa statků olomouckého (arci)biskupství od 16. století. In: SAP 31, 1981, č. 2, s. 437, Štěpán, Jan: Úředníci a personál na stolních panstvích olomouckého biskupství v druhé polovině 16. století. In: Olomoucký archivní sborník 3, 2005, s. 59.

panství, množství vesnic a osedlých poddaných, ale i poměrně vysokému počtu vrchnostenských dvorů, se jeví jako velmi pravděpodobné, že na panství musel již během druhé poloviny 16. století působit vedle důchodního, ještě i další písař, anebo dokonce písaři. Zřejmě již koncem 16. století tak převzal záležitosti spojené se sirotčí agendou samostatný sirotčí písař.¹⁰ Jeho povinnosti a příjmy jsou však poprvé zmíněny až v rámci nařízení, určeném nájemcům panství, představitelům města Příbora. Z tohoto pramene, datovaného k 28. září 1617, vydaného tehdejší olomouckým biskupem, kardinálem Františkem z Ditrichštejna, jsme zpraveni mimo jiné o nejmarkantnějším rozdílu mezi sirotčím a důchodním písařem. A sice, že sirotčí písař měl být vydržován poddanými, nikoliv z výnosů vrchnostenských důchodů „...*písař sirotčí má se, jako i prve, od poddaných chovati a i jemu od nich placeno, od pronájemníkův pak strava dávána bejtí má...při přijímání počtu sirotčího písaře každého roku hned při stavění sirotkův seděti a spravedlnosti po sirotcích sběhlých a zle zachovalých, k ruce naší zapisovati a přijímati má...*“¹¹

Přechod venkovských sirotků na mensálních statcích pod přímý dohled vrchnostenských úředníků znamenal především zdokonalení systému jejich evidence a zavedení pevného rámce sirotčí péče, jejíž součástí se mj. stala rovněž pravidelně každoročně vykonávaná tzv. přehlídka těchto nezletilých dětí a také vdov. Termín „stavění sirotků“ před vrchnostenský úřad se koncem 16. století obecně ustálil na počátek nového roku, jak to dokládá i list biskupa Stanislava Pavlovského z 5. ledna 1587 „...*ten pořádek a obyčej v tomto mark[rabství] se zachovává a jest, že se těchto časuov vdovy a sirotci jeden každý před vrchnost svů*

K jednotlivým osobnostem důchodních písařů na hukvaldském panství v 16. - 17. století viz: Al Saheb, Jan: Osobnost Ondřeje Fabiána, důchodního písaře hukvaldského panství. Těšinsko 2007 (v tisku), týž: Urbář panství Hukvaldy z roku 1581(diplomatický rozbor pramene a jeho písaři). In: Olomoucký archivní sborník 5, 2007 (v tisku).

¹⁰ Blíže viz: Al Saheb, Jan: Sirotčí agenda na mensálních statcích olomouckého biskupství v 16. a 17. století na příkladu hukvaldského panství. (v tisku).

¹¹ Zemský archiv (dále jen ZA) v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc (dále jen AO), inv. č. 124, sign. D, pag. 33 - 45.

*neb zřízené auředníky stavěti a hlásiti musejí a povinni jsau...*¹² Podobně se o čtyři desítky let později, roku 1628, vyslovil i jeho nástupce na biskupském stolci, kardinál František z Ditrichštejna, když potvrdil, aby sirotci a vdovy před svou vrchnost předstupovali každý rok „*při čase vánočním*“.¹³ Tímto způsobem pak vrchnost odrostlejší sirotky přidělovala jako pomocné pracovní síly ke svým dvorům, v lepším případě si mezi nimi vybírala schopné jedince pro službu ve vrchnostenské kanceláři, kde se obvykle stávali tovaryši důchodních písařů a v mnohých případech se jim pak tímto otevřela cesta k celoživotní službě v patrimoniální správě. Neobvyklé nebyly ani případy, kdy biskup propouštěl „své“ sirotky za určitý plat ke službě cizím šlechticům, anebo vlastním zámožnějším poddaným. V prostředí hukvaldského panství bývali dle svědectví četných pramenů k dispozici ve zvýšené míře sirotci urostlí a fyzicky zdatní, kteří se nejednou uplatnili ve vojenské službě, jak dokládá např. list Františka z Ditrichštejna hukvaldskému úředníkovi z 19. května 1610 „...*věz, že jsme na žádost uroz[eného] vladyky Ludvíka Bartoloměje Rejzvice z Kadeřína dva sirotky naše z panství našeho aukvaldského k službě na rok za hejduky proti slušné záplatě propustiti ráčili, o čemž vida, když pro ně pošle, jemu je odeslati nepomíjej...*“.¹⁴ Pracovní síly sirotků bylo ve vrchnostenských službách využíváno v hojně míře rovněž i po celé 17. století, kdy se navíc projevila tendence využívat tímto způsobem i děti živých poddaných.¹⁵ V jeho druhé polovině však v prostředí biskupských statků vrcholila snaha vrchností převést co největší množství naturálních dávek, ale i poddanských povinností na konstantní peněžitý plat. Tento trend zasáhl rovněž systém sirotčí správy, přičemž se zde nabízí přímá analogie s vykupováním tzv. odúmrtí. Vrchnost se hodlala napříště zcela zřící užívání pracovní síly venkovských sirotků, ovšem pouze za přesně stanovených podmínek. Jednotlivým všim na panství byl

¹² ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 100, sign. 25, fol. 1 - 2.

¹³ Krofta, Kamil: Přehled dějin selského stavu v Čechách a na Moravě. Praha 1919, s. 107.

¹⁴ ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 489, sign. 15, č. k. 11.

¹⁵ Krofta, Kamil: c. d., s. 107 a násl., srovnej Kalousek, Josef (ed.): Řády selské a instrukce hospodářské. Archiv český 22. Praha 1905, s. 386 - 392.

za přepuštění „sirotčího práva“ stanoven plat, jehož výše kolísala v závislosti na momentálním počtu sirotků v dané obci, za což získali poddaní dispozici výhradně užívat sirotčích služeb na svém hospodářství. Platba pak byla prováděna při zapsání sirotka v rámci jeho „stavění se“ před vrchnost, neboť tato povinnost se i nadále vztahovala na všechny venkovské sirotky. V pravém slova smyslu se však jednalo spíše o vykoupení se z povinnosti poskytnout své obecní sirotky k panským službám. Na hukvaldském panství získaly již do poloviny 17. století tímto způsobem sirotčí právo všechny obce. Navzdory tomu i nadále sloužili někteří sirotci ve vrchnostenských dvorech, k jejichž provozu bylo této levné pracovní síly (prakticky pouze za naturální deputát) stále potřeba.

Z tohoto období, tedy druhé poloviny 17. století, se nám dochoval svého druhu jedinečný pramen k bližšímu poznání sirotčí problematiky venkova na hukvaldském panství, a to soupis sirotků z roku 1663. Vzhledem k pomíjivé platnosti tohoto druhu pramene se podobných soupisů příliš nedochovalo, neboť krátce po pořízení aktualizovaného seznamu byla jeho původní verze zřejmě obvykle zničena.¹⁶ Řečený soupis vznikl obvyklým způsobem, tedy počátkem roku ve vrchnostenské kanceláři na Hukvaldech, při příležitosti přehledky vdov a sirotků na panství. Při bližším rozboru jeho obsahu dojdeme k několika nesporně jednoznačným závěrům. Soupis především spolehlivě dokládá výše uvedenou praxi, která tehdy byla ve správě sirotků na panství obvyklá, a to že již všechny obce disponovaly zakoupeným sirotčím právem. Pouze někteří sirotci i tehdy sloužili na panských dvorech, za tyto ovšem obce pochopitelně neodváděly žádný plat. Dalším zjištěním je fakt, že v daném roce byly všechny obce zproštěny (až na drobné výjimky) obvyklého platu, který jim byl „pasírován“, tedy prominut. Pro tento velmi neobvyklý postup vrchnosti se nabízí dvě možnosti interpretace. Buďto si tímto hodlala pro nadcházející rok 1663 vrchnost zajistit práci všech sirotků na panství výhradně pro své účely, o čemž však lze úspěšně pochybovat, neboť o tom by jistě

¹⁶ Výjimku tvoří soupis sirotků z let 1640 - 1643. Jeho rozbořem se pro obec Frýdlant zabýval: Hurt, Rudolf: Dějiny města Frýdlantu nad Ostravicí, s. 79 - 80. Strojopis viz: Státní okresní archiv Frýdek-Místek, sbírka rukopisů, sign. R 347 I., II.

byla v prameni alespoň marginální zmínka, anebo lze vysvětlení hledat v momentálním (přechodném) stavu správy panství. Ode dne 27. listopadu 1662 totiž správa biskupských statků přešla na administrátory „sede vacante“, kteří spravovali majetek biskupství po smrti biskupa Leopolda Viléma,¹⁷ syna císaře Ferdinanda II. a jednoho z nejznámějších mnohoobročníků v dějinách církve.¹⁸ A to až do ustanovení nového nejvyššího moravského duchovního pastýře, v tomto případě synovce předchozího biskupa, arciknížete Karla Josefa, který byl zvolen dne 15. února 1663, jen několik týdnů po sepsání zmíněného soupisu sirotků.¹⁹ Vzhledem k tomu,

¹⁷ Tento přední znalec a vášnivý sběratel výtvarného umění, více nepřilíh úspěšný voják než duchovní, byl rovněž biskupem štrasburským, pasovským, halberstadtským a vratislavským. Viz: Richter, Franciscus Xaver: Augustini olomucensis episcoporum olomucensium series. Olomucii 1831, s. 238 - 240, Lhotsky, Alphons: Die Geschichte der Sammlungen. Wien 1941/1945, s. 355 - 360, Urban, Wincenty: Zarys dziejów diecezji wrocławskiej. Wrocław 1962, s. 192, Neumann, Jaromír: Obrazárna pražského hradu. Praha 1964, Jedin, Hubert: Die Kröne Böhmens und die Breslauer Bischofswahlen 1468 - 1732. In: Kirche des Glaubens - Kirche der Geschichte. Freiburg 1966, s. 438 a násl., Strnad, A.: Wahl und Informativprozess Erzherzog Leopold Wilhelm von Oesterreich, fürstbischof von Breslau. Archiv für schlesische Kirchengeschichte 26, 1968, s. 153 - 190, Zlámal, Bohumil: Příručka českých církevních dějin 7. Praha 1971, s. 6 - 10, Medek, Václav: Cesta české a moravské církve staletími. Praha 1982, s. 206, Kadlec, Jaroslav: Přehled českých církevních dějin II. Praha 1991, s. 88 - 89, Polc, Jaroslav V.: Stručný přehled dějin českých a moravských diecézí po třicetileté válce. Praha 1995, s. 75 - 76, Mandziuk, Józef: Historia Kościoła katolickiego na Śląsku II. Warszawa 1995, s. 122, Hamannová, Brigitte: Habsburkové. Praha 1996, s. 238 - 239, Pater, Józef: Z dziejów wrocławskiego Kościoła. Wrocław 1997, s. 67 - 69, týž: Poczety biskupów wrocławskich. Wrocław 2000, s. 86 - 87.

¹⁸ Správu biskupství i jeho statků ovšem ani za svého života nevedl v důsledku svého mnohoobročnickví přímo biskup. Zatímco duchovními povinnostmi byli namísto něho pověřeni administrátoři, vrchní správu statků vykonával v zastoupení biskupa regent. V letech 1639 - 1644 jím byl Šimon Fridrich z Bergu a po jeho smrti převzal tento úřad Jan Mikuláš Reiter z Hornbergu. Viz: Roubic, Antonín: Správa statků olomouckého (arci)biskupství od 16. století. SAP 31, 1981, č. 2, s. 445, týž: Olomoucké biskupství a jeho statky ve druhé polovině 17. století. In: Historická Olomouc a její současné problémy. Olomouc 1985, s. 49.

¹⁹ Tento biskup - dítě - zemřel necelý rok po svém ustanovení, dne 21. ledna 1664 ve věku pouhých patnácti let. K jeho osobnosti viz: Richter, Franciscus Xaver: c. d., s. 241, Urban, Wincenty: c. d., s. 193, Polc, Jaroslav V.: c. d., s. 76,

že administrátoři byli voleni ze členů olomoucké kapituly, nelze se podívat ani nad uložením tohoto pramene, a to ve fondu Metropolitní kapitula Olomouc.²⁰ Dle všeho pak snad právě z důvodu sedisvakance na olomouckém biskupském stolci mohla být poddaným pro nadcházející rok 1663 výjimečně odpuštěna platba za zakoupení si sirotčího práva.

Zaměříme nyní pozornost ještě na aspekt, který lze na základě dochovaných pramenů verifikovat. Jedná se o zjištění poměru sirotků na hukvaldském panství v tehdejší venkovské společnosti, k čemuž poslouží vedle uvedeného soupisu sirotků rovněž výkaz všech osedlých na panství, vyhotovený ve stejném roce, tedy 1663.²¹ Jak již bylo v úvodu zmíněno, renomovaný moravský historik František Matějka uvádí na některých panstvích v předbělohorském období až dvoutřetinový podíl sirotků v rámci všech osedlých.²² Na základě námi srovnávaného materiálu ovšem vyplývá, že se tento poměr, alespoň v prostředí hukvaldského panství, ve druhé polovině 17. století ve srovnání se závěry Františka Matějka výrazně snížil, a to přibližně na pouhou jednu třetinu všech osedlých (viz: tabulka). Dodejme ještě, že procentuální zastoupení sirotků pod vrchní správou držitele dominia v jednotlivých obcích nelze brát za konstantu, naopak je nutno si uvědomit, že se jedná o zachycení stavu pouze v jediném roce. Z tohoto vyplývá, že v rámci jednotlivých obcí jistě docházelo k častým proměnám zde zachyceného stavu, který tak zřejmě značně kolísal. Naopak mnohem menší pohyb předpokládáme při zastoupení těchto jedinců v rámci panství jako celku.

Mandziuk, Józef: c. d., s. 123, Pater, Józef: Poczet biskupów wrocławskich. Wrocław 2000, s. 88 - 89.

²⁰ ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc (dále jen MCO), inv. č. 3613, sign. Fa 21/2, č. k. 226, fol. 18 - 25.

²¹ ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond MCO, inv. č. 3613, sign. Fa 21/2, č. k. 226, fol. 29 - 30.

²² Matějka, František: Péče o venkovské sirotky na Moravě před Bílou horou. Sborník historický 36, 1989, s. 78.

	počet osedlých k roku 1663	počet sirotků k roku 1663	% zastoupení sirotků
Sklenov	28	10	35,7 %
Rychaltice	37	4	10,8 %
Fryčovice	70	9	12,8 %
Staříč	74	13	17,5 %
Chlebovice	33	14	42,4 %
Sviadnov	19	9	47,3 %
Malé Kunčice	18	0	0,0 %
Hodoňovice	18	10	55,5 %
Palkovice	56	34	60,7 %
Metylovice	39	22	56,4 %
Frýdlant	38	9	23,6 %
Ostravice	39	7	17,9 %
Čeladná	47	16	34,0 %
Pstruží	23	0	0,0 %
Lhotka	23	11	47,8 %
Myslík	16	13	81,2 %
Velké Kunčice	58	13	22,4 %
Kozlovice	54	28	51,8 %
Tichá	64	19	29,6 %
Lichnov	47	11	23,4 %
Kopřivnice	43	13	30,2 %
Závišice	17	2	11,7 %
Bordovice	24	9	37,5 %
Vlčovice	27	6	22,2 %
Větkovice	19	2	10,5 %
Klokočov	23	8	34,7 %
Skotnice	23	8	34,7 %
Mniší	21	10	47,6 %
Drnholec	7	2	28,5 %
Vítkovice	15	4	26,6 %
celkem	1020	316	30,98 %

Edice²³

Specifikaci těch sirot z panství hochvaldského, kterým při stavění v měsíci january a[nn]o 1663, co od zapsání dáti měli, se pasírovalo.

Lit[era] A

Tyto siroty z panství hochvaldského při stavění v měsíci january a[nn]o 1663 tak jako jiné od zápisu nedaly, ale jest jim od zápisu pasírováno.

Z dědiny Sklenova²⁴

Barbora

nebo[žtíka] Jury Vávrova ve 31 roku

Barbora

n[ebožtíka] Jakuba Smolíka ve 13 letech

Eva v 18 letech

Kateřina v 16 letech

nebo[žtíka] Mikuláše Matule

Jura ve 14 letech

Anna

n[ebožtíka] Jury Kaše v 9 letech

Kateřina

n[ebožtíka] Adama Bělíka v 25 letech

Kateřina v 20 letech

Matěj v 15 letech

nebo[žtíka] Václava Morysa

Ondřej v 8 letech

Z dědiny Rychaltic²⁵

Jiřík

n[ebožtíka] Jury Mackova ve 31 roku

²³ Základním východiskem ke zpracování textu této edice je transkripce, rovněž další zásady vycházejí z nejnověji stanovených edičních zásad. Viz: Šťoviček, Ivan a kol.: Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Praha 2002.

²⁴ Obec Sklenov náležela pod farnost v Rychalticích. Viz: Al Saheb, Jan: Církevně-správní poměry na Místecku do roku 1716. *Studia Comeniana et historica* 73 - 74, 2005, s. 90. Nejstarší úmrtní matriky, resp. jejich opisy počínají rokem 1701. Viz: ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond MCO, č. k. 7507.

²⁵ Obec Rychaltice byla sídlem farnosti. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 76, 90. Nejstarší úmrtní matriky, resp. jejich opisy počínají rokem 1701. Viz: ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond MCO, č. k. 7507.

Barbora n[ebožtíka] *Matěje Pagáče v 19 letech*
Barbora n[ebožtíka] *Martina Chvostka v 9 letech*
Marina n[ebožtíka] *Václava Vondělyje v 15 letech*

Z dědiny Fryčovic²⁶

Šimon n[ebožtíka] *Matúše Hofera, nepostavil se*
Pavel n[ebožtíka] *Jana Ovčire v 9 letech*
Dorota n[ebožtíka] *Jury Rymle, nepostavila se*
Mikoláš n[ebožtíka] *Vavřika v 6 letech*
Manda n[ebožtíka] *Šťastného, pastýře,²⁷ nepostavila se*

Markéta n[ebožtíka] *Martina Kozmusa v 6 letech*
Dorota n[ebožtíka] *Matěje Patáka²⁸ ve 24 letech*
Václav v 18 letech] nebo[žtíka] *Šimona Šimečky*
Dorota ve 4 letech]

Z dědiny Staříče²⁹

Mikoláš] nebo[žtíka] *Dobiáše Volného*
Kateřina]
Manda n[ebožtíka] *Jana Daňka*
Dorota n[ebožtíka] *Halacha*
Anna n[ebožtíka] *Medvěďa v 17 letech*
Václav n[ebožtíka] *Mikoláše Mičky v 11 letech*
Anna n[ebožtíka] *Jakuba Žižky ve 24 letech*
Marina v 8 letech] n[ebožtíka] *Jakuba Vlaka*

²⁶ Obec Fryčovice náležela pod farnost v Brušperku. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 75 - 76, 90. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1657. Viz: ZA v Opavě, fond Sbirka matrik Severomoravského kraje (dále jen SmSk), inv. č. 1638, sign. M-III-1.

²⁷ Šťastný, pastýř z Fryčovic pochován 9. prosince 1657. ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1638, sign. M-III-1.

²⁸ Matěj Paták pochován 16. ledna 1662, dožil se 72 let. Jeho manželka Dorota zemřela o dva roky dříve, pochována 9. března 1660 ve věku 60 let. ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1638, sign. M-III-1.

²⁹ Obec Staříč byla sídlem farnosti. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 76, 90. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1661. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1789, sign. M-XII-1. Starší záznamy o Staříčských můžeme nalézt i v úmrtní matrice Místku. Tato počíná rokem 1649. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1575, sign. M-I-1.

<i>Kateřina v 6 letech</i>	}	<i>nebo[žtřka] Václava Škovrana</i>
<i>Anna v 19 letech</i>		
<i>Tomáš v 17 letech</i>		
<i>Dorota v 15 letech</i>		
<i>Janes</i>		<i>[nebožtřka] Jana Janečkova v 5 letech</i>

Z děřiny Chlebovic³⁰

<i>Eva</i>	}	<i>n[ebožtřka] Jana Juráka</i>
<i>Jan</i>		
<i>Barbora v 20 letech</i>		
<i>Jakub v 11 letech</i>	}	<i>n[ebožtřka] Jana Hladného</i>
<i>Kateřina v 8 letech</i>		
<i>Dorota v 7 letech</i>		
<i>Matěj v 7 letech</i>		
<i>Anna v 6 letech</i>	}	<i>n[ebožtřka] Matěje Pučka</i>
<i>Václav [ve] 4 letech</i>		
<i>Anna v 10 letech</i>	}	<i>n[ebožtřka] Jakuba Kubička</i>
<i>Ondra v 9 letech</i>		
<i>Šimon v 8 letech</i>		
<i>Dorota v 9 letech</i>		
<i>Anna v 7 letech</i>		<i>n[ebožtřka] Matěje Juráčka</i>

Z děřiny Sviadnova³¹

<i>Dorota v 15 letech</i>	}	<i>n[ebožtřka] Jiřřka Drozda³²</i>
<i>Adam v 18 letech</i>		
<i>Dorota v 17 letech</i>		
<i>Zuzana v 15 letech</i>		
<i>Mikoláš ve 20 letech</i>		<i>n[ebožtřka] Jana Novosada</i>
		<i>n[ebožtřka] Jana Dorčáka</i>

³⁰ Obec Chlebovice náležela pod farnost ve Stařřici. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 90. Nejstarší úmrtní matriky počinají rokem 1661. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1789, sign. M-XII-1. Starší záznamy o chlebovských můžeme nalézt i v úmrtních matrikách Mřstku. Tyto počinají rokem 1649. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1575, sign. M-I-1. Tamtéž, inv. č. 1576, M-I-2.

³¹ Obec Sviadnov náležela pod farnost v Mřstku. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 90. Nejstarší úmrtní matriky počinají rokem 1649. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1575, sign. M-I-1. Tamtéž, inv. č. 1576, M-I-2.

³² Jiřř Drozd pochován dne 8. dubna 1658. ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1575, sign. M-I-1.

Dorota v 7 letech
Anna v 5 letech
Jura ve 3 letech
Václav v 1 roku

Z dědiny Hodoňovic³³

Kateřina ve 23 letech	n[ebožtíka] Ondry Kubice
Václav	n[ebožtíka] Adama Juřice jest z běžný
Zuzana v 10 letech	n[ebožtíka] Adama Juřice
Matěj ve 12 letech	n[ebožtíka] Jana Kaše
Manda v 8 letech	
Kateřina v 5 letech	
Jan ve 3 letech	
Anna v 1 roku	
Martin ve 30 letech	n[ebožtíka] Jury Smetany
Jakub ve 20 letech	

Z dědiny Palkovic³⁴

Káča ve 31 roku	n[ebožtíka] Ondry Vašice
Manda ve 20 letech	nebožtíka] Adama Kubice
Michal	n[ebožtíka] Blažeje Sasyny jest z běžný
Manda v 18 letech	n[ebožtíka] Řehoře Charváta
Václav v 7 letech	n[ebožtíka] Mikoláše Vitale
Jura v 7 letech	n[ebožtíka] Martina Grygara ³⁵
Jakub v 10 letech	n[ebožtíka] Bartoše Dárka ³⁶
Mikoláš v 8 letech	
Petr v 6 letech	
Barbora v 10 letech	n[ebožtíka] Mikoláše Kotale

³³ Obec Hodoňovice náležela pod farnost v Místku. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 90. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1649. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1575, sign. M-I-1. Tamtéž, inv. č. 1576, M-I-2.

³⁴ Obec Palkovice náležela pod farnost v Místku. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 90. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1649. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1575, sign. M-I-1. Tamtéž, inv. č. 1576, M-I-2.

³⁵ Martin Grigarek pochován 12. února 1658. ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1575, sign. M-I-1.

³⁶ Bartoš Dárek pochován dne 27. srpna 1657. ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1575, sign. M-I-1.

<i>Jan v 7 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Jana Slaniny³⁷</i>
<i>Barbora v 7 letech</i>		
<i>Manda v 6 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Matúše Soplana, nepostavil se</i>
<i>Mikoláš</i>		
<i>Kašpar v 6 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Miky Hužvy</i>
<i>Martin v 4 letech</i>		
<i>Mika v 7 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Václava Kubečkova</i>
<i>Ondřej v 7 letech</i>		
<i>Mikoláš v 7 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Jury Jankového</i>
<i>Marina v 4 letech</i>		
<i>Eva ve 3 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Jana Kolčařa</i>
<i>Anna v 9 letech</i>		
<i>Manda ve 3 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Jury Polachového³⁸</i>
<i>Anna v 6 letech</i>		
<i>Barbora v[e] 4 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Ondry Husáka</i>
<i>Marina ve 3 letech</i>		
<i>Mikoláš ve 4 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Mikoláše Moravce</i>
<i>Jury v 6 letech</i>		
<i>Manda ve 4 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Matěje Knebla, fojta</i>
<i>Ondra v 1 roku</i>		
<i>Kateřina v 13 letech</i>	}	
<i>Jan ve 24 letech</i>		
<i>Bernard v 18 letech</i>		
<i>Tomáš v 9 letech</i>		

Z dědiny Myslíka³⁹

<i>Marina v 18 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Jana Mičulky</i>
<i>Martin v 9 letech</i>		
<i>Dorota v 13 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Martina Kuboše</i>
<i>Anna ve 29 letech</i>		
		<i>n[ebožtíka] Václava Hrnčíře</i>

³⁷ Jan Slanina pochován 22. prosince 1656. ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1575, sign. M-I-1.

³⁸ Jura Polach pochován 16. února 1660. ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1576, sign. M-I-2.

³⁹ Obec Myslík náležela pod farnost v Rychalticích. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 90. Nejstarší úmrtní matriky, resp. jejich opisy počínají rokem 1701. Viz: ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond MCO, č. k. 7507. Starší záznamy o myslíkovských můžeme nalézt i v úmrtní matrice Místku. Tato počíná rokem 1649. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1575, sign. M-I-1.

Dorota v 18 letech
Jan v 15 letech
Jura v 10 letech
Václav v 6 letech
Káča v 5 letech
Kuba v[ej] 4 letech
Lída ve 3 letech
Mika ve 2 letech
Marina v 1 roku

Z dědiny Lhotky⁴⁰

Jan ve 12 letech
Barbora ve 21 roku
Jan v 20 letech
Miček v 16 letech
Jakub v 15 letech
Manda v 12 letech
Anna v 10 letech
Dorota v 6 letech
Barbora v 6 letech
Václav ve 3 letech
Káča v 1 roku

n[ebožtíka] Jakuba Lžičaře
n[ebožtíka] Jury Maráčka

n[ebožtíka] Jakuba Chase

Z dědiny Metylovic⁴¹

Anna v 25 letech
Václav v 18 letech
Anna v 6 letech
Eva v 4 letech
Eva v 7 letech

n[ebožtíka] Martina Kalusa

n[ebožtíka] Jakuba Hrdého

n[ebožtíka] Tomana Nehudy

n[ebožtíka] Ondry Vitrocha

⁴⁰ Obec Lhotka náležela pod farnost v Rychalticích. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 90. Nejstarší úmrtní matriky, resp. jejich opisy počínají rokem 1701. Viz: ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond MCO, č. k. 7507. Starší záznamy o lhotských můžeme nalézt i v úmrtní matrice Místku. Tyto počíná rokem 1649. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1575, sign. M-I-1.

⁴¹ Obec Metylovice náležela pod farnost v Místku. Viz: Al Saheb, Jan: Dějiny farnosti Frýdlant n. O. do konce 18. století. Ostrava 2005, s. 16 a násl. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1649. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1575, sign. M-I-1. Tamtéž, inv. č. 1576, M-I-2.

<i>Václav v 11 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Martina Kalusa</i>
<i>Manda v 21 roku</i>		
<i>Zuzana v 17 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Jana Řehoře</i>
<i>Manda v 5 letech</i>		
<i>Jura v 8 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Jury Hradečného⁴²</i>
<i>Mikoláš v 8 letech</i>		
<i>Anna v 5 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Jana Merty</i>
<i>Martin v 11/2 roku</i>		
<i>Jakub v 17 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Macka Mahdoně</i>
<i>Václav v 5 letech</i>		
<i>Pavel ve 3 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Jakuba Klučky</i>
<i>Matěj v[e] 3 letech</i>		
<i>Václav ve 2 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Miky Adamca</i>
<i>Ondra</i>		
<i>Kateřina</i>	}	<i>n[ebožtíka] Adama Vančury</i>
<i>Jakub</i>		
<i>Marina</i>		

Z dědiny Frýdlantu⁴³

<i>Eva</i>	}	<i>n[ebožtíka] Matěje Janošova</i>
<i>Kateřina</i>		
<i>Jura</i>	}	<i>n[ebožtíka] Václava Urbánka</i>
<i>Manda v 8 letech</i>		
<i>Jura v 5 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Adama mlynáře⁴⁵</i>
<i>Eva v 5 letech</i>		
<i>Eva ve 14 letech</i>	}	<i>n[ebožtíka] Václava Martínkova</i>
<i>Markéta v 16 letech</i>		
<i>Barbora v 6 letech</i>	}	<i>n[ebožky] Kateřiny Sviadnovskej</i>

⁴² Jiří Polášek alias Hradečný pochován dne 14. května 1659. ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1576, sign. M-I-2.

⁴³ Obec Frýdlant náležela do roku 1665 pod farnost v Místku. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 16 a násl. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1649. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1575, sign. M-I-1. Tamtéž, inv. č. 1576, M-I-2.

⁴⁴ Adam Samák, hofer kostelníka frýdlantského, pochován dne 21. listopadu 1653. ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1576, sign. M-I-2.

⁴⁵ Adam, mlynář, pochován dne uprostřed srpna 1661. ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1576, sign. M-I-2.

Z dědiny Ostravice⁴⁶

<i>Dorota v 7 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Jana Kurového</i>	<i>p</i> ⁴⁷
<i>Zuzana v 7 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Jana Huserka</i>	<i>p</i>
<i>Ondra v 8 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Mikoláše Janošca</i>	<i>p</i>
<i>Markéta v 9 letech</i>] <i>n[ebožtíka] Václava Tomana</i>	
<i>Anna v 7 letech</i>		
<i>Jakub v 5 letech</i>		
<i>Jan v 2 letech</i>		

Z dědiny Čeladné⁴⁸

<i>Tomáš v 10 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Řehoře Lazara</i>	<i>p</i>
<i>Jan v 10 letech</i>] <i>n[ebožtíka] Ondry Štefkova</i>	
<i>Bernard v 7 letech</i>		
<i>Barbora v 5 letech</i>] <i>n[ebožtíka] Petra Kubělky</i>	
<i>Jan v 7 letech</i>		
<i>Jura ve 3 letech</i>		
<i>Marina v 5 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Bartka Opěly</i> ⁴⁹	
<i>Jan v 6 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Mička Bednáře</i>	
<i>Jan ve 20 letech</i>] <i>n[ebožtíka] Jana Toboly</i>	
<i>Dorota v 12 letech</i>		
<i>Michal v 10 letech</i>		
<i>Zuzana v 8 letech</i>		
<i>Kateřina v 6 letech</i>] <i>n[ebožtíka] Václava Odrušáka</i>	
<i>Dorota v 6 letech</i>		
<i>Barbora v 1/2 roku</i>		
<i>Adam v 6 letech</i>	<i>n[ebožky] Kateřiny Poláškovéj</i>	

⁴⁶ Obec Ostravice náležela pod farnost v Místku. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 16 a násl. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1649. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1575, sign. M-I-1. Tamtéž, inv. č. 1576, M-I-2. Po roce 1665, kdy vznikla farnost ve Frýdlantě, pak náležela k jurisdikci tamního faráře. Viz: Al Saheb, Jan: Církevní poměry v Ostravici od založení lokálního kaplanství do roku 1820. In: Práce a studie Muzea Beskyd 14, 2004, s. 102 a násl.

⁴⁷ *N[ota] b[ene] p - znamená že polovici dali.*

⁴⁸ Obec Čeladná náležela do roku 1665 pod farnost v Místku. Viz: Al Saheb, Jan: Dějiny farnosti Frýdlant n. O. do konce 18. století. Ostrava 2005, s. 16 a násl. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1649. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1575, sign. M-I-1. Tamtéž, inv. č. 1576, M-I-2.

⁴⁹ Bartek Op[ě]la pochován dne 14. října 1661. ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1576, sign. M-I-2.

Z dědiny Velkých Kunčic⁵⁰

<i>Barbora ve 44 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Jury Němečková</i>	
<i>Uršula v 10 [letech]</i>	<i>n[ebožtíka] Pavla Lambora</i>	<i>p</i>
<i>Manda</i>	<i>n[ebožtíka] Jana Albrechta</i>	
<i>Dorota v 5 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Ondry Lichoty</i>	
<i>Dorota v 22 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Martina Hyrkusa</i>	
<i>Marina</i>	<i>n[ebožtíka] Jana Štefkova</i>	
<i>Martin ve 3 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Martina Balcarového</i>	
<i>Dorota</i>	<i>n[ebožtíka] Martinka</i>	
<i>Anna</i>		
<i>Tomek</i>		
<i>Mika</i>		
<i>Martin</i>	<i>n[ebožtíka] Matěje Rozuma</i>	
<i>Jan</i>		

Z dědiny Tichej⁵¹

<i>Ondra v 29 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Martina Adamcova</i>	
<i>Anna</i>	<i>n[ebožtíka] Václava M[u]žika jest zběžná</i>	<i>p</i>
<i>Káča</i>	<i>n[ebožtíka] Pavla Machového</i>	
<i>Václav v 14 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Matěje Kubičkova</i>	<i>p</i>
<i>Martin v 11 letech</i>		
<i>Barbora v 11 letech</i>		<i>p</i>
<i>Dorota v 8 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Danka Laryše</i>	
<i>Eva ve 24 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Mikolášek Němečka</i>	
<i>Tomáš v 6 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Václava Škorně</i>	
<i>Václav v 9 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Pavla Čerňocha</i>	
<i>Manda v 5 letech</i>		
<i>Uliana v 7 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Mikolášek Škrítka</i>	
<i>Jura v 12 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Jakuba Škorničky</i>	
<i>Martin v 7 letech</i>		

⁵⁰ Obec Velké Kunčice (dnes Kunčice pod Ondřejníkem) náležela pod farnost ve Frenštátě pod Radhoštěm. Viz: Al Saheb, Jan: Církevně-správní poměry na Místecku do roku 1716. *Studia Comeniana et historica* 73 - 74, 2005, s. 90. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1720. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1390, sign. P-IV-1.

⁵¹ Obec Tichá náležela pod farnost ve Frenštátě pod Radhoštěm. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 90. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1720. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1390, sign. P-IV-1.

<i>Marina v 7 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Václava Prašivky</i>
<i>Jura v 5 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Jura Machového</i>
<i>Manda ve 30 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Jakuba Koláře</i>
<i>Marina ve 4 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Jury Málka</i>
<i>Tomáš ve 21 roku</i>	<i>n[ebožky] Magdaleny Prokopky</i>

Z dědiny Kozlovice⁵²

<i>Barbora</i>]	<i>n[ebožtíka] Adama Tesaře</i>	
<i>Manda</i>			
<i>Matěj v 6 letech</i>]	<i>n[ebožtíka] Jakuba Švrčka</i>	
<i>Adama v 7 letech</i>			
<i>Barbora v 6 letech</i>]	<i>n[ebožtíka] Jana Zmílka</i>	
<i>Martin v 13 letech</i>			
<i>Jakub v 16 letech</i>]	<i>n[ebožtíka] Jana Mrdiča</i>	
<i>Dorota v 10 letech</i>			
<i>Manda v 9 letech</i>			
<i>Šimon v 6 letech</i>		<i>n[ebožtíka] Jury Mičaně</i>	
<i>Řehoř v 5 letech</i>			
<i>Matěj v 3 letech</i>			
<i>Zuzana v 1 roku</i>			
<i>Anna v 16 letech</i>			
<i>Marina v 9 letech</i>]	<i>n[ebožtíka] Martina Cvička</i>
<i>Barbora v 8 letech</i>			
<i>Káča v 3 letech</i>]	<i>n[ebožtíka] Macka Sadicha</i>	
<i>Václav v 6 letech</i>			
<i>Jan v 29 letech</i>]	<i>n[ebožtíka] Matěje Ryšavého</i>	
<i>Matěj v 10 letech</i>			
<i>Jakub v[e] 2 letech</i>]	<i>n[ebožtíka] Pavla Kološe</i>	
<i>Václav ve 20 letech</i>			
<i>Jura v 15 letech</i>]	<i>n[ebožky] Barbory Bludovskej</i>	
<i>Manda v 8 letech</i>			
<i>Uliana v 7 letech</i>			
<i>Jan ve 3 letech</i>			
<i>Káča v 8 letech</i>			
<i>Anna ve 4 letech</i>			

⁵² Obec Kozlovice náležela pod farnost v Rychalticích. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 90. Nejstarší úmrtní matriky, resp. jejich opisy počínají rokem 1701. Viz: ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond MCO, č. k. 7507.

Z dědiny Lichnova⁵³

<i>Eva</i>	<i>n[ebožtíka] Jury Matějкова</i>
<i>Jura v 19 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Pavla Šimka</i>
<i>Dorota ve 22 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Miky Onderle</i>
<i>Barbora</i>	<i>n[ebožtíka] Pavla Žůrkového</i>
<i>Dorota v 9 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Jana Besedy</i>
<i>Matěj v 5 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Matěje Švihle</i>
<i>Jura ve 3 letech</i>	
<i>Jakub v 10 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Jana Vávry</i>
<i>Ondra v 8 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Tomáše Veselky</i>
<i>Lída v 6 letech</i>	
<i>Marina v 4 letech</i>	

Z dědiny Bordovic⁵⁴

<i>Marina v 56 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Dobiáše</i>
<i>Jura</i>	<i>n[ebožtíka] Jiřika Šruly</i>
<i>Martina</i>	
<i>Manda v 21 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Jana Slaniny</i>
<i>Rozina</i>	<i>n[ebožtíka] Ondry Ondrylička</i>
<i>Marina v 15 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Matěje Kučery</i>
<i>Markéta v 7 letech</i>	
<i>Matěj v 10 letech</i>	
<i>Pavel v 13 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Jana Kobelového</i>

Z dědiny Velčovic⁵⁵

<i>Zuzana</i>	<i>n[ebožtíka] Jury Tomáška</i>
<i>Anna</i>	<i>n[ebožtíka] Jakuba Kováře</i>

⁵³ Obec Lichnov náležela pod farnost ve Frenštátě pod Radhoštěm. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 90. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1720. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1390, sign. P-IV-1.

⁵⁴ Obec Bordovice náležela pod farnost ve Frenštátě pod Radhoštěm. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 90. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1720. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1390, sign. P-IV-1.

⁵⁵ Obec Vlčovice náležela pod farnost ve Frenštátě pod Radhoštěm. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 90. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1720. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1390, sign. P-IV-1.

Zuzana v 11 letech
Matuš v[e] 4 letech
Zuzana v 17 letech
Manda v 25 letech

n[ebožtíka] *Adama Kobelíka*

n[ebožtíka] *Jury Vitečky*

n[ebožtíka] *Mikoláše Prašivky*

*Z dědiny Mniših*⁵⁶

Manda
Manda
Martin
Marina v 7 letech
Anna v 20 letech
Marina v 18 letech
Manda
Jan v 7 letech
Manda v 15 letech
Marina v 8 letech

n[ebožtíka] *Jana Chalupky*

n[ebožtíka] *Jury Kubky*

n[ebožtíka] *Fridricha Veselky*

n[ebožtíka] *Miky Hlasného*

n[ebožtíka] *Miky Čuláka*

n[ebožtíka] *Václava Kubičova*

n[ebožtíka] *Jakuba Kaska*

*Z dědiny Větrkovic*⁵⁷

Anna v 8 letech
Jakub v 7 letech

n[ebožtíka] *Václava Matulova*

*Z dědiny Drnholce*⁵⁸

Jura v 16 letech
Adam v 12 letech

n[ebožtíka] *Matúše, fojta drnholeckého*

⁵⁶ Obec Mniší náležela pod farnost v Příboře. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 90. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1677. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1330, sign. P-I-1.

⁵⁷ Obec Větrkovice náležela pod farnost v Příboře. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 90. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1677. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1330, sign. P-I-1.

⁵⁸ Obec Drnholec náležela pod farnost v Příboře. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 90. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1677. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1330, sign. P-I-1.

Z dědiny Kopřivnice⁵⁹

Mikoláš	n[ebožtíka] Tomka Vavřínového
Anna v 11 letech	n[ebožtíka] Jana Holinky
Manda v 6 letech	n[ebožtíka] Jury Lišky
Mika v[e] 4 letech	
Jan v 5 letech	n[ebožtíka] Jiřika Opalky
Dorota v[e] 4 letech	
Marina v 1 roku	
Václav v 5 letech	n[ebožtíka] Jana Nováka
Eva ne 3 letech	
Jan v 1 roku	n[ebožtíka] Ondry Nováka
Zuzana ve 40 letech	
Eva ve 24 letech	
Adam v 19 letech	n[ebožtíka] Pavla Pavlice
Jura v 16 letech	

Z dědiny Závišic⁶⁰

Markéta v 7 letech	n[ebožtíka] Křenového Jury
Marina v 8 letech	n[ebožtíka] Václava Kučery

Z dědiny Klokočova⁶¹

Eva v 25 letech	n[ebožtíka] Jiřika Dymle
Jan v 23 letech	
Anna ve 31 roku	n[ebožtíka] Martina Rajchle
Marina v 15 letech	n[ebožtíka] Jana Kunca
Pavel v 13 letech	
Zuzana v 7 letech	
Michal v 5 letech	
Michal v ½ roku	

⁵⁹ Obec Kopřivnice náležela pod farnost ve Štramberku. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1755. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 2121, sign. NJ-XIII-5.

⁶⁰ Obec Závišice náležela pod farnost ve Štramberku. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1700. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 2121, sign. NJ-XIII-5.

⁶¹ Obec Klokočov náležela pod farnost v Příboře. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 90. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1677. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1330, sign. P-I-1.

Z dědiny Skotnice⁶²

<i>Marina v 23 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Bartle Honoše</i>
<i>Zuzana ve 4 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Urbana Hynnara</i>
<i>Káča ve 4 letech</i>	<i>n[ebožtíka] Václava Hynnara</i>
<i>Anna v 5 letech</i>] <i>n[ebožtíka] Pavla Šatztera</i>
<i>Lída v 6 letech</i>	
<i>Zuzana v 9 letech</i>	
<i>Šimon v 5 letech</i>	
<i>Andrýs v 3 letech</i>	

Z dědiny Vítkovic⁶³

<i>Matěj v 8 letech</i>] <i>n[ebožtíka] Jiříka Holaně</i>
<i>Jura v 7 letech</i>	
<i>Zuzana v 5 letech</i>	
<i>Eva v 5 letech</i>	

*Suma všech sirot, od kterých se v tom 1663 roku v měsíci
januari pasírovalo a od nich nic nevzalo -- 304 osob a co toliko po
1 čistém dali -- 12 osob, s[um]a s[umár]um -- 316 osob*

*N[ota] b[ene] co však ve službě pana hetmana aneb ve dvořích
biskupských v panství zdejším slůží, od těch se také nic nevzalo.*

*Supra Scripta se sci et non aliter habere attestor manu propria
Jörge[n] Fridrich Jackweck v[on] Krelkau⁶⁴
Rudolf Max[milian] Zuppa⁶⁵*

⁶² Obec Skotnice náležela pod farnost v Příboře. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 90. Nejstarší úmrtní matriky počínají rokem 1677. Viz: ZA v Opavě, fond SmSk, inv. č. 1330, sign. P-I-1.

⁶³ Obec Vítkovice náležela pod farnost v Moravské Ostravě. Viz: Al Saheb, Jan: c. d., s. 90. Nejstarší úmrtní matrik počínají rokem 1774.

⁶⁴ Bedřich Jakweck z Krelkova byl v letech 1653 - 1663 vrchnostenským úředníkem na Hukvaldech.

⁶⁵ Rudolf Maxmilián Zupa zastával cca v letech 1654 - 1676 úřad hukvaldského důchodního písaře. Viz: Al Saheb, Jan: Urbář panství Hukvaldy z roku 1581 (diplomatický rozbor pramene a jeho písaři). In: Olomoucký archivní sborník 5, 2007 (v tisku).

PŘÍPAD „APOSTATY“ ADAMA MYŠKY Z JABLUNKOVA

David Pindur

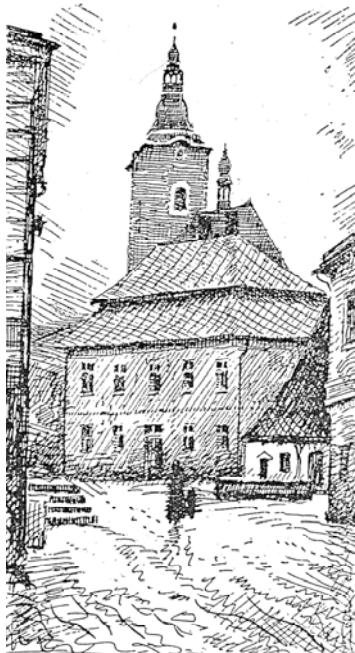
V úterý dne 22. listopadu roku 1701 se rozezněly zvony farního kostela Božího těla v Jablunkově. Jejich radostný hlahol se nesl nad doškovými a šindelovými střechami dřevěných domů podhorského městečka a oznamoval jeho obyvatelům, že právě přijali svátost manželství Adam Myška a Mariana, rozená Klusová. Šťastný novomanžel, do té doby nepříliš majetný řeznický tovaryš, si od oltáře odváděl nevěstu, jejíž rodina se řadila mezi místní nobilitu.¹ Paní Mariana pocházela z měšťanského rodu a na Adama tudíž čekalo brzké přijetí za mistra cechu řeznického. Zatímco svatebčané zasedli k bohaté hostině, na tváři zdejšího faráře Jakuba Šebastiána Herdela se objevily chmury. Věděl totiž, že před malou chvílí oddal pod jistým nátlakem ze strany rodin obou snoubenců katoličku Marianu s luteránem Adamem. Ačkoliv Myška slíbil v krátké lhůtě konvertovat ke katolicismu, farář Herdel pociťoval jistou nedůvěru a pochyboval o platnosti právě vykonané svátosti. Coby místní rodák² znal nejen důvěrně všechny své sousedy a farníky, mezi nimiž bylo mnoho veřejných i skrytých protestantů, věděl, že Myškovi předci patřili mezi přední ortodoxní luterskou rodinu v Jablunkově a znal rovněž své církevní nadřízené v Těšíně i Vratislavi, kteří k těmto aktivitám hleděli krajně nevěřlivě.³ Situaci komplikoval fakt, že vrchností městečka Jablunkova byl

¹ Svědky na svatbě byli Jakub Cigán a Adam Sikora z Jablunkova. Zemský archiv v Opavě (dále jen ZAO), fond Sběrka matrik Severomoravského kraje (dále jen SMSK), inv. č. 2907, sign. Ja – I – 1, fol. 112.

² K osobnosti jablunkovského rodáka a zdejšího dlouholetého faráře viz -lb- (Bajger, Lubomír): Protireformace a městečko Jablunkov v 17. století. Těšínsko, 1975, č. 3, s. 23 – 24; Urban, Wincenty: Z dziejów duszpasterstwa katolickiego w archidiakonacie opolskim i głogowskim w czasach nowożytnych I. Warszawa 1975, s. 162 a 232.

³ Např. 9. července 1677 nařídil vratislavský biskup Fridrich Hessensko – Darmstadtský těšínskému biskupskému komisaři a děkanu Klayborovi, aby nebyly na Těšínsku oddávány svobodné dívky a vdovy katolického vyznání s nekatolickými vojáky. Takový sňatek byl přípustný pouze v případě, že nevěsta nebyla zamožná a chtěla se svým manželem odejít do ciziny. Prasek, Vincenc: Archivy Slezské. Věstník Matice Opavské, 1893, č. 3, s. 36.

tehdy jakožto dědičný kníže knížectví těšínského císař Leopold I. Také věděl, že luteráni, ačkoliv neuznávají manželství jako svátost, uzavírali přesto běžně sňatky před katolickými faráři z rhyze světských pohnutek – pro zajištění platnosti manželských smluv a dědičných práv.

Budova fary v Jablunkově

Herdelovy obavy se brzy naplnily. Manželské štěstí a společenská prestiž Myšků⁴ byly brzy vystřídány urputným bojem o konfesi, vedoucí v konečném důsledku k Adamově veliké lidské tragédii. Případ jeho údajné apostaze, který zaměstnal na několik let orgány městské, církevní i vrchnostenské správy, nám umožňuje nahlédnout do složitého procesu rekatolizace a pak následujícího náboženského dualismu (konfesionalismu) na Těšínsku v prvních desetiletích 18. století.

Jablunkovská farnost, jejíž rozloha patřila až do druhé poloviny 18. století k největším v jihovýchodní části vratislavské diecéze, byla po celou druhou polovinu 16. století v rukou luterského duchovenstva, roku 1596 dokonce těšínský kníže Adam Václav vydal privilegium, v němž nařizoval, že v Jablunkově má být hlášána pouze augšpurská konfese.⁵ Za krátký čas, roku 1610, týž kníže konvertoval ke

⁴ Osudy manželů Myškových se zabývala Korbelařová, Irena: Ze života jablunkovských měšťanů na počátku 18. století. Těšínsko, 1993, č. 3, s. 1 – 3; volněji též: Města na Těšínsku v 18. století. Studie o Těšínsku 18, Český Těšín 2005, s. 86 a 162.

⁵ Tengler, Ervín (ed.): Privilegia městečka Jablunkova. Moravská Ostrava 1938, s. 22; Popiołek, Franz: Regesten zur Geschichte der Städte Freistadt und Jablunkau.

katolicismu a karta se obrátila. Do Jablunkova, stejně jako do měst a městeček patřících knížeti, se navrátil katolický klérus a bylo počato s obnovou katolických pozic v městečku i v širokém horském okolí.⁶ Na konci 17. století náleželo k jablunkovské farnosti kromě městečka Jablunkova s předměstími Bělou a Písečnou celkem jedenáct dalších obcí, jmenovitě Bocanovice, Bukovec, Hrádek, Javořinka, Jistebná s osadou Jasnovice, Košařiska, Lomná, Milíkov, Mosty, Návší a Písek. Kromě těchto obcí, nacházejících se i několik hodin cesty neschůdným horským terénem od farního kostela v Jablunkově, zde byla celá řada malých osad, samot a horských salaší. Nemalý problém představovala duchovní péče o vojáky z šancí lemujících slezsko – uherskou hranici od Jistebné až po Mosty. Při tak veliké rozloze není divu, že pastorační činnost jablunkovských farářů se soustředila zejména na samotné městečko s předměstími, které mělo roku 1697 jen osm luteránů, zatímco ve zbylé části farnosti byl poměr katolíků k luteránům téměř vyrovnán. Vzhledem k tomu, že farář byl na pastoraaci tak rozlehlého území sám bez pomoci kaplanů a nejbližší sousední fary se nacházely ve Vendryni či od roku 1676 v uherské Čadci, nepřekvapuje fakt, že farníci zejména v nejvzdálenějších obcích zůstávali u svého tradičního protestantismu anebo byli velmi vlažnými a ve věcech víry nevzdělanými katolíky, kteří se dostali do jablunkovského kostela jen několikrát v roce, v zimě většinou vůbec. Mnozí farníci využívali sousedství s Polskem a Uhrami, a tajně překračovali hranice za účelem návštěvy nejbližších zahraničních protestantských kostelů (např. až do roku 1676 chodívali do Čadce), nebo za nimi docházeli uherští predikanti, a po nocích pro

Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Österreichisch-Schlesiens 2, 1906 – 1907, s. 113 – 114. Podobné listiny vydal týž kníže o dva roky později pro Těšín a dne 20. července 1604 pro městečko Strumeň. Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Cieszynie (dále jen APC), fond Akta miasta Strumienia, sign. 3b; fond Komora Cieszyńska (dále jen KC), sign. 1367, pag. 9 – 13. Srov. Pindur, David: Historický a správní vývoj katolické církve na Frýdecku v raném novověku. *Studia Comeniana et historica* 35, 2005, č. 73 – 74, s. 58 – 59. Zde také odkazy na další prameny a literaturu.

⁶ -lb- (Bajger, Lubomír): c. d., s. 22 – 23.

ně konali v lesích i v domech zakázané bohoslužby.⁷ Neúnosné situaci na počátku 18. století výrazně napomohla misijní činnost těšínských jezuitů, která se soustředila na působení zejména v horských obcích a na pastoraaci vojáků rozmístěných v šancích. Z řad těchto misionářů Tovaryšstva Ježíšova vynikli zejména dva moravští rodáci: Leopold Tempes (1675 – 1742), určený pro horské obce, osady a salaše, a Jan Frei (1685 – 1741), vojenský kaplan pro jablunkovské šance, který proslul zakládáním řady kaplí v okolí těchto pohraničních pevností.⁸ Jezuita Tempes vybudoval v Jistebné misionářskou stanicí a roku 1720 byl při ní vystavěn dřevěný filiální kostel Krista Dobrého Pastýře.⁹ Plody jejich rekatolizační aktivity mj. i v jablunkovské farnosti tehdy zaznamenal superior těšínské rezidence Tovaryšstva Ježíšova, který s potěšením konstatoval, že roku 1714 „*Lutherovi byly vyrvány a přiřazeny k pravověrným tyto duše: z městečka Jablunkova padesát osob různého stavu, z vesnice Mosty šestnáct, z vesnice Písek tři, z obce Milíkov domácí chasa, z vesnice Návší pět, z vesnice Bukovec sedmnáct, z vesnice Istebna též sedmnáct,*

⁷ Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu (dále jen AAW), fond Administracja diecezji (dále jen AD), sign. II. 148, fol. 13. I přes konstatování, že v celé farnosti se roku 1697 nacházelo celkem 3000 katolických konvertitů, k povinné velikonoční zpovědi jich přistupovalo jen 772! Tamtéž. K návštěvám tajných protestantských bohoslužeb jablunkovskými farníky v 2. polovině 17. století viz Korbelařová, Irena – Šmerda, Milan – Žáček, Rudolf: Slezská společnost v období pozdního baroka a nástupu osvícenství (na příkladu Těšínska). Opava 2002, s. 266 – 267, pozn. č. 84 a 90.

⁸ AAW, fond AD, sign. II. b. 157, pag. 159 – 160. Životopisné údaje obou kněží viz Koláček, Josef: Dějiny těšínské rezidence Tovaryšstva Ježíšova a gymnázia. Olomouc 2006, s. 53 a 60. Tempesovu misijní činnost v Jistebné a okolí shrnula s odkazy na starší práce nejnověji Kiereś, Małgorzata: Znaczenie misji jezuity O. Leopolda Tempesa dla kształtowania oblicza religijności i kultury górali Beskidu Śląskiego. In: Towarzystwo Jezusowe na Śląsku Cieszyńskim. Kraków 2005, s. 149 – 163. Ke vzniku samostatné farnosti Jistebná roku 1793 nejnověji Bendel, Rainer: Bistum Breslau: Seelsorge im Josephinismus im Spiegel des Kirchenbaus. In: Archiv für schlesische Kirchengeschichte 53, 1995, s. 209 – 224.

⁹ Státní okresní archiv (dále jen SOKA) ve Frýdku – Místku, fond Archiv města Jablunkov (dále jen AMJ), inv. č. 213, č. k. 1. Srov. Schipp, Joseph Karl: Historisch – topographische Beschreibung des Breslauer k. k. Diöcesantheils. Teschen 1828, s. 49; Londzin, Józef: Kościoły drewniane na Śląsku Cieszyńskim. Cieszyn 1932, s. 111 – 112; Kiereś, Małgorzata: c. d., s. 153 – 156.

*z vesnice Javořinka osm osob, z Těšina jedenáct a jeden odpadlík. Celkem bylo přivedeno do Kristova stádece 128 osob“.*¹⁰ Úspěšnost jezuitských misí však již od roku 1707 ztěžoval dosti významný faktor.

Velikým mezníkem v náboženských dějinách Těšínska byla totiž tzv. Altranstädtská konvence, uzavřená dne v září 1707 na základě stížnosti slezských protestantů na nedodržování náboženské smlouvy u švédského krále Karla XII., potvrzující obsah vestfálského míru z roku 1648.¹¹ Na základě této smlouvy a tzv. exekučního recesu z roku 1709 byl za hradbami Těšina vybudován tzv. milostivý kostel a škola, později zde byla zřízena samostatná konsistoř a ustanoveni český a německý kazatel.¹² Tento chrám byl jediným kostelem, který směli legálně navštěvovat luteráni nejen z Těšínska (tedy i obvodu jablunkovské farnosti), ale stal se také cílem každoročních tajných poutí nekatolíků z různých částí Moravy, nejčastěji z Valašska.¹³ Těšínský „milostivý kostel“ by tedy mohl svobodně navštěvovat i hlavní aktér našeho příběhu, kdyby si však svůj život nezkomplikoval sňatkem s katoličkou a formální konverzí ke katolicismu. Zatímco v Těšíně počínala výstavba generacemi tolik

¹⁰ Koláček, Josef: c. d., s. 32.

¹¹ Carlson, Ernst: Der Vertrag zwischen Karl XII. von Schweden und Kaiser Josef I. zu Altranstädt 1707. Stockholm 1907; Engelbert, Kurt: Die Konvention von Altranstädt 1707. In: Archiv für schlesische Kirchengeschichte 16, 1958, s. 243 – 264; Conrads, Norbert: Die Durchführung der Altranstädter Konvention in Schlesien 1707 – 1709. Köln – Wien 1971, s. 212 – 230; Ingrao, Charles W.: Josef I. Der „vergessene“ Kaiser. Graz – Wien – Köln 1982, s. 71 – 77; Mandziuk, Józef: Historia Kościoła katolickiego na Śląsku 2. Warszawa 1995, s. 175 – 176; Waś, Gabriela: Dzieje Śląska od 1526 do 1806 roku. In: Czaplíński, Marek (red.): Historia Śląska. Wrocław 2002, s. 182 – 183.

¹² Podrobně Biermann, Bogumił: Historia wiary ewangelické w Ślązku austriackém. Cieszyn 1859, s. 40 – 92; Karkoška, Jindřich: Z historie evangelického kostela v Těšíně. Vlastivědná příloha „Obrany Slezska“, 1928, č. 10, s. 4 – 5; Sosna, Władysław: Kartki z dziejów Kościoła Jezusowego i polskich ewangelików w Cieszynie. Cieszyn 1999, s. 13 – 24.

¹³ Melmuková, Eva: Toleranční sbory ve Slezsku a na severovýchodní Moravě. In: Práce a studie Muzea Beskyd ve Frýdku – Místku, 1995, s. 50 – 56; táž: Patent zvaný toleranční. Praha 1999, s. 95; Zuber, Rudolf: Osudy moravské církve v 18. století II. Olomouc 2003, s. 421 – 457.

vytouženého evangelického chrámu,¹⁴ nad domácností rodiny Myškovy se počaly stahovat mraky.

Brzy zjara roku 1710 obdržel zemský hejtman knížectví těšínského hrabě Adam Václav Pačinský z Tenčina udání od purkmistra a městské rady v Jablunkově na tamějšího řeznického mistra Adama Myšku, který byl jablunkovským farářem Herdelem označen za odpadlíka čili apostatu od katolické víry. Situaci však zkomplikovalo Myškovo tvrzení, že se katolíkem nikdy nestal a zůstal vždy u svého luterského vyznání. Navíc opustil svůj šenkovní dům ve městě a ukrýval se neznámo kde. Za jablunkovské apostaty byly dále označeny tři manželské páry - Byrtusovi, Niedobovi, Sýkorovi a Pavel Tkačík. S výjimkou manželky Adama Niedoby, která byla nemocí upoutána na lůžko, všichni jmenovaní utekli ze svých domovů a byli neznámí stejně jako Myška. Hrabě Adam Václav Pačinský z Tenčina byl jakožto katolík¹⁵ celou záležitostí přinejmenším rozrušen a dne 26. března téhož roku napsal městské reprezentaci do Jablunkova, aby všichni nahlášení odpadlíci byli ihned po návratu domů fyzicky

¹⁴ Dopisem z 12. března 1709 žádala katolická městská rada a purkmistr města Těšína císaře Josefa I. o možnost výstavby milostivého kostela na předměstí ve shodě se závěry Altranstädtské konvence. Panovník jejich žádosti vyhověl 18. března a již 14. května téhož roku byla uzavřena smlouva mezi desítkou představitelů těšínských protestantských stavů a purkmistrem a radou města Těšína, na základě které město odprodalo stavům zahrady a pozemky ležící za Horní bránou v celkové sumě 2000 zlatých, aby „*kostel, školu a potřebné toliko pro kostelní a školní služebníky budování na předměstí při městě Těšíně vystavené byli*“. Základní kámen kostela byl položen v říjnu následujícího roku. Viz Národní archiv v Praze (dále jen NAP), fond Česká dvorská kancelář (dále jen ČDK), inv. č. 657, sign. IV A 3, č. k. 340; APC, fond KC, sign. 82.

¹⁵ Hrabě Pačinský z Tenčina a z Velké Pačiny na Ráji, Konské, Zámrsku a Kostkovicích odkázal ve svém testamentu z 29. května 1723 značné finanční obnosy církevním institucím na různých místech Horního Slezska. Již o rok dříve získal od císaře Karla VI. povolení ke zřízení konviktu při rezidenci těšínských jezuitů pro celkem šestnáct chlapců ze zchudlých rytířských katolických rodů z Těšínska. Tato stipendijní fundace zanikla až ve 20. století. Hrabě Pačinský zemřel roku 1727 a byl pohřben v tzv. Laryšovské kapli v dominikánském kostele Narození P. Marie (dnes sv. Máří Magdalény) v Těšíně. NAP, fond ČDK, inv. č. 976, sign. IV P 1, č. k. 783. Blíže k rodu viz Pilnáček, Josef: Rody starého Slezska. 3. Brno s. d., s. 865 – 868, ke konviktu Peter, Anton: Geschichte der Stadt Teschen. Teschen 1888, s. 174 – 176.

nekompromisně vyhoštění na hranici s polským královstvím a měl jim být navždy zapovězen návrat do zemí habsburské monarchie. Jejich movitý i nemovitý majetek měl být purkmistrem a radními zkonfiskován v prospěch těšínské komory. Fridrichu Sýkorovi a jeho ženě však měli nabídnout možnost návratu do lůna katolické církve, pokud by však tímto řešením své velmi vážné situace opovrhli, měl je postihnout stejný trest. Pouze v Myškově případě měl být jablunkovským farářem předložen písemný důkaz o jeho přestupu ke katolicismu, „*aneb zdaliž katolíkem býti kdy sliboval*“. Pokud by se takový důkaz našel, měl být Myška ihned po svém návratu z tajného úkrytu zatčen a mělo být vyčkáno na další pokyny.¹⁶

ADAM VENC PAČINSKÝ COM. DE TENCZIN TRIBUNAL.
PROVINC. PRAESES. CONDITOR CONTVBERNII SS. TRINIC.
NATIVS 14 AVG. 1652. OBIIIT 24. OCTOBR. 1727.

Hrabě Adam Václav Pačinský

¹⁶ SOKA Frýdek – Místek, fond AMJ, inv. č. 213, č. k. 1.

Co víme o předchozím životě Adama Myšky? Je jisté, že pocházel ze staré jablunkovské rodiny, která se i v druhé polovině 17. století hlásila k luterství a zůstávala věrna tomuto vyznání i pod pohružkami vězení. Tak například roku 1699 byl Jiří Myška, Adamův blízký příbuzný, spolu s dalšími dvěma Jablunkovany – Jiřím Abrahamem Paduchem a Šimonem Lipkou obviněn městskou radou, že ve svých domech pořádali tajná nekatolická shromáždění. Za toto velmi riskantní jednání byli všichni tři odsouzeni k čtrnáctidennímu vězení.¹⁷ Jak již bylo zmíněno, roku 1701 se dosud svobodný řeznický tovaryš Adam Myška oženil s Marianou, dcerou Jakuba a Anny Klusových. V závěru roku 1706 se mladým manželům Myškovým narodil syn Jan, který byl pokřtěn ve farním kostele 28. prosince.¹⁸ Další děti se jmenovaly Mariana, Adam a Jiří, který byl pravděpodobně nejmladším potomkem. Adam Myška byl od roku 1702 mistrem řeznického cechu a vlastníkem jatek, které dostala věnem jeho žena Mariana. Kromě toho obdržela od rodičů také šenkovní dům poblíž náměstí, sousedící s domy vdovy Herdelové a Šimona Kaluži. K domu náležela zahrada a stodola, dále tzv. Dvorníkovská role, kterou odkoupil Jakub Klus od předchozích majitelů roku 1682.¹⁹ K hospodářství patřil také dvůr v místní části Lysky nedaleko městečka.²⁰ Adam Myška si tedy sňatkem s katoličkou Marianou dopomohl k docela slušnému jmění a zejména k společenské

¹⁷ Dnes neznámý pramen cituje Sláma, František: Vlastenecké putování po Slezsku. Praha 1886, s. 309. Srov. –lb- (Bajger, Lubomír): c. d., s. 24. Jiří Myška koupil roku 1667 půlku tzv. Nováckého domu v Jablunkově od Adama Hanáka. Roku 1678 od Myšky odkoupil pole mezi říčkou Lomnou a potokem Lysky Jan Ježovič. Podle urbáře těšínské komory z roku 1692 platil vrchností každoročně na termín sv. Jiří 2 kr. 4 hal, na sv. Jana Křtitele 18 kr. a na sv. Michaela archanděla 59 kr. Bratr Jiřího Myšky, Jan, uzavřel dne 5. listopadu 1660 smlouvu s jistou Annou, vdovou po Janu Lipkovi. Jeden z těchto dvou Myšků byl tedy otcem s nejvyšší pravděpodobností otcem Adama Myšky. Viz APC, fond KC, sign. 2552, fol. 186; SOKA Frýdek – Místek, fond AMJ, inv. č. 21, sign. G 51, fol. 151 – 152, 284 – 285, 351.

¹⁸ ZAO, fond SMSK, inv. č. 2907, sign. Ja – I – 1, fol. 69.

¹⁹ SOKA Frýdek – Místek, fond AMJ, inv. č. 24, sign. G 54, fol. 59 - 60.

²⁰ Tamtéž, inv. č. 213, č. k. 1.

prestiži v rámci zdejší obce. Jak to však bylo doopravdy s jeho slíbeným přestupem ke katolické víře?

Dne 18. září roku 1711 byli před městským soudem v Těšíně vyslýcháni tři svědci z Jablunkova ve věci Myškova sňatku a konverze. Prvním z vyslýchaných byl Ondřej Kaluža, starý 35 let, luterán, další dva byli katolické víry, a sice třicetiletý Pavel Herman a Jiří Moravec, starý 37 let, kmotr Myškova syna Jana. Svědkům bylo položeno celkem sedm otázek. První dotaz zněl, zda vědí o skutečnosti, že byl o rok dříve Myška udán jablunkovskou městskou radou jako apostata. Kaluža s Hermanem o věci nic nevěděli, Moravec vypověděl, že o tom slyšel od jiných lidí. Druhá otázka zněla, zda vědí, že byl poté z městečka vypovězen a jeho majetek zabaven. Kaluža o tom údajně nic nevěděl, Herman a Moravec potvrdili, že Myškovo jmění bylo zabaveno v jeho nepřítomnosti. Třetí dotaz se týkal Myškova městského práva a přijetí za mistra řeznického cechu. Všichni tři svědci potvrdili, že obžalovaný městské právo měl a byl také cechovním mistrem. Následovala otázka, zda je možné, aby byl v Jablunkově oddán někdo, kdo by nebyl katolíkem. Zde vypovídal pouze Kaluža, který potvrdil, že farářem nebyl skutečně oddán žádný protestant, pouze pod podmínkou slibu přestupu ke katolictví. Ostatním svědkům v této věci nebylo nic známo, stejně jako v případě dalších dotazů. Kaluža a Herman pak dosvědčili pouze, že Adama Myšku vidávali často v kostele při bohoslužbách, ale nikdy jej neviděli jít ke svatému přijímání, což svědčilo v prospěch faktu, že Myška se opravdu katolíkem nestal a pokud ano, tak pouze formálním, nikoliv přesvědčeným. V případě první varianty by pak tedy mohl být zproštěn viny apostaze.

O deset dní později byl týmž soudem vyslýchán samotný obviněný Adam Myška. Bylo mu položeno celkem sedm stejných otázek jako Kalužovi, Hermanovi a Moravcovi. První dotaz Myška potvrdil, na otázku číslo dvě odpověděl: *„Byl jsem vykázáný, ale můj statek v neličnosti mej zapečetěný byl a to trvalo dvě neb čtyři neděle, co však pamatovati nemohu“*. Na třetí a čtvrtou otázku odpověděl kladně, na dotaz číslo pět, zda se faráři před svatbou zaručil konvertovat, odpověděl: *„Jsem slůbil katolíkem před kopulací*

zůstati, však mě žádný neponúkal, a tak až po nyní v evangelické víře pozůstávám. A pamatuji se, že každý evangelík náležitě se zaručiti musel do jistého času, že katolíkem zůstat chce“. Na dotaz, zda před svatbou anebo po přijetí svátosti manželské navštěvoval mše a kázání a zda také přistupoval ke svatému přijímání Myška odpověděl takto: „*V kostele jsem býval, ale abych přijímal, nikdá jsem nečinil“.*²¹

Na základě těchto výpovědí, svědčících v Myškův prospěch, se soud obrátil na dalšího z aktérů celého příběhu, jablunkovského faráře Jakuba Šebastiána Herdela. Duchovní odpověděl královskému úřadu těšínského knížectví obsáhlým dopisem v latinském jazyce dne 18. listopadu téhož roku 1711. Podle tohoto svědectví byla svatba Myšky se slečnou Marianou Klusovou řádně ohlášena z kazatelny ve dnech 6., 13. a 20. listopadu 1701. Dne 22. listopadu téhož roku měli oba snoubenci přijmout svátost manželskou v jablunkovském farním kostele, poté, co farář zjistil, že Myška není katolíkem, váhal je oddat. Rodiny obou snoubenců, které již přichystaly svatební hostinu, se dostavily na faru a faráře přemluvily (a zřejmě i uplatily), aby je oddal s tím, že luterán Myška do pěti dní přijme katolickou víru. Farář tak pod jistým nátlakem skutečně učinil a Myška mu po pěti dnech (27. listopadu 1701) donesl písemné potvrzení od P. Jakuba Josefa Mitka, faráře ve Vendryni.²² V tomto dokumentu stálo, že je Myška řádně

²¹ Oba protokoly viz SOkA Frýdek – Místek, fond AMJ, inv. č. 213, č. k. 1.

²² Jakub Josef Mitek se narodil roku 1622 ve slezské obci Piskovice nedaleko Tošku, studoval ve Vratislavi, roku 1654 přijal se svolením vratislavské katedrální kapituly kněžské svěcení v Nise z rukou sufragána Liesche. Působil v duchovní správě v mnoha farnostech vratislavské diecéze, nejprve ve Sv. Kateřině nedaleko Vratislavi, poté v Pelhřimovicích v arcikněžství Žáry, v rodných Piskovicích v arcikněžství Tošek, v Tvorkově v arcikněžství Ratiboř, v Újezdu a od roku 1676 ve Vendryni v arcikněžství Těšín. Roku 1697 o něm vizitátor poznamenal, že za dobu svého působení ve vendryňské farnosti zde obrátil na katolickou víru 600 protestantů. Zemřel roku 1707 ve Vendryni, kde jej vystřídal P. Šimon František Neděla. AAW, fond AD, sign. II. b. 76c, fol. 374; sign. II. b. 148, fol. 16; ZAO, fond SMSK, inv. č. 2969, sign. Ja – IX – 13, fol. 2; SOkA Frýdek – Místek, fond Farní úřad Vendryně, inv. č. 42, sign. Ie, č. k. 1. Srov. Al Saheb, Jan – Pindur, David (edd.): Vizitační protokoly vratislavské diecéze z roku 1697 II. Těšínské arcikněžství. Opava 2007 – v tisku; Jungnitz, Joseph (ed.): Visitationsberichte der

vyučen v katechismu i ve věcech křesťanské věrouky, že ve Vendryni přijal křest a byl u svatého přijímání. Farář Herdel tedy vše dle zvyklostí zapsal do knihy konvertitů jablunkovské farnosti. Počátkem roku 1702 byl Myška městskou radou v Jablunkově přijat za mistra cechu řeznického a obdržel jatka. Herdelovo svědectví potvrdil přípisem jeho církevní nadřízený, těšínský biskupský komisař a děkan Havel Jan Tvarůžka. V této chvíli zde proti sobě stála dvě protichůdná tvrzení. Zatímco Myška tvrdil, že zůstal vždy luteránem, P. Herdel trval na pravém opaku. Lhal tedy Myška roku 1701 jablunkovskému duchovnímu pastýři a přinesl mu falešné písemné potvrzení od staříckého vendryňského faráře? Anebo skutečně přestoupil na katolickou víru a lhal před soudem ve strachu před vypovězením z habsburské monarchie a konfiskace všeho majetku, které postihlo všechny „odpadlíky“? Jisté je, že pro tuto chvíli se zastavilo první kolo našeho příběhu, aby se mohlo znovu roztočit v letech 1721 – 1722.

Vláda nábožensky poměrně tolerantního císaře Josefa I. (1705 – 1711)²³ byla po panovníkově předčasném úmrtí vystřídána nástupem jeho bratra Karla VI. na trůn v dubnu roku 1711. Za vlády tohoto Habsburka začala další, avšak také již poslední, vlna represí proti tajným nekatolíkům v Čechách a Moravě.²⁴ Dopad tohoto ostrého rekatolizačního kursu, ukončeného až vydáním tolerančního patentu, lze pozorovat i v prostoru Těšínska, uzemí sice s nedávno povolenou augšpurskou konfesí (a v rámci ní zasaženým tzv. pietismem), avšak zůstávajícího stále v dědičné držbě panovnického rodu. Dne 14. května 1718 vydal hrabě Pačinský z Tenčína v Těšíně na příkaz z Vídně nařízení jak dále postupovat ve věci odpadlíků, poněvadž „*mnoho dotčených apostatův, jenž předešle ven z země relegirováni byli, se zase do*

Diózeze Breslau. Archidiakonát Oppeln I. Breslau 1904, s. 578; Urban, Wincenty: c. d., s. 232.

²³ Ingrao, Charles, W.: c. d.

²⁴ Blíže k této problematice Zlámal, Bohumil: Příručka českých církevních dějin 7. Praha 1971, s. 12 – 23; Zuber, Rudolf: c. d., s. 384 – 477; volněji také Kadlec, Jaroslav: Přehled českých církevních dějin 2. Praha 1991, s. 92 – 97; Melmuková, Eva: Patent, s. 61 – 70.

zdejšího knížectví navrátilo“. Dokument hovořil nekompromisním tónem a dával jasné instrukce zástupcům světské vrchnosti i katolickému kléru, jak v takových případech postupovat: „*pročež z král. auřadu zemského při jednoho každého gruntu vrchnosti tak také dědinných fojtův se přísně nařizuje a poručuje, že kdyby se na jejich gruntech nějaký apostata zjevil, takového ihned jak a dobře zaopatřeného do města Těšina bezpečně odeslac a to pro užití fiskální indikcie. Má také duchovenství katolické obzvláštní nařízení na podatknutých apostatův a jejich přechovávateři bedlivův inspekciu a zření míti, kterémužto duchovenství jeden každý na jeho ohlášení učinící inkvisitiji volný přístup dopustiti a všelijakův asistenciji pod výš opsanův výstrahův činiti věděti bude. A poněvadž se porozumívá, že někteří lidé katolického náboženství dítky své v víře luteriánské cvičiti a informírovati dáti se opovážili, kterážto opovážlivost nej[vyšší] cí[s]aršké] vůli naproti činí, pročež se podobným způsobem auřadovně, kteří by své dítky na cizí víru dali, se nacházeli, ihned po přečtení toho infinuírovati dala a po znajdení toho konsignaciji téchž rodičův nejdýl 14 dní od dnešního data k auřadům] zemským pod těžkým odpovídáním složiti neopoměla“.*²⁵ Jen pro ilustraci dodejme, že roku 1719 se v celé jablunkovské farnosti vyskytovalo celkem 38 apostatů.²⁶

Z období od prosince roku 1721 do dubna 1722 se zachovaly další dokumenty týkající se případu Adama Myšky. Dne 15. prosince 1721 napsala paní Mariana Myšková dopis těšínskému zemskému hejtmanu Adamu Václavu Pačinskému z Tenčína, v němž popsala situaci, kdy její manžel slíbil roku 1701 stát se katolíkem a zastavil řeznické jatky, s tím aby se prodaly a peníze z prodeje byly zaslány královskému úřadu knížectví těšínského. Stalo se tak v rozporu s vědomím paní Mariany, neboť

²⁵ Książnica Cieszyńska, Czytelnia zbiorów specjalnych, fond Akta parafii św. Marii Magdaleny w Cieszynie, sign. 2, pag. 111 – 112. K obecným otázkám odpadlictví v tomto období na konkrétním příkladu Horních Rakous viz Pammer, Michael: Glaubensabfall und wahre Andacht. Barockreligiosität, Reformkatholizismus und Laizismus in Oberösterreich 1700 – 1820. Wien – München 1994.

²⁶ V samotném Jablunkově 6 osob, 3 v Bělé, 6 v Bocanovicích, 5 v Bukovci, 2 v Hrádku, 2 v Jistebně, 5 v Milíkově, 6 v Návisi a 3 v Písku. AAW, fond AD, sign. II. b. 157, pag. 166.

jatky byly dědictvím po jejím otci Jakubu Klusovi a Adam Myška, coby nekatolík, nemohl s tímto majetkem volně disponovat. Paní Mariana žádala, aby jako katolička dostala zpět peníze z prodeje, protože její muž chce i nadále zůstat luteránem. Druhou část dokumentu tvoří potvrzení purkmistra a městské rady v Jablunkově, před něž předstoupily kromě Myškové také Kateřina Moravcová, Anna Herdelová a Anna Heczková, aby dosvědčily že Adam Myška byl před svatbou nemajetným řeznickým tovaryšem u zesnulého Adama Sýkory, prvního muže Kateřiny Moravcové, a že jatky byly věnem od rodičů Mariany Myškové. Také potvrzují, že Mariana Myšková, její dcera Mariana s manželem Janem Paduchem,²⁷ „*tohož masařského řemesla, samospasitedlné katolické víry jsau*“.²⁸ Z dalšího sledu událostí vysvítá, že hrabě Pačinský se zřejmě postavil za paní Marianu a přimluvil se za ní u královského komorního prokurátora v knížectví těšínském Jiřího Teofila Batika.²⁹ Zdá se, že paní Mariana už tehdy mohla v celé věci zvítězit a dostat zpět svůj majetek, kdyby se v únoru následujícího roku nevložil do celé kauzy opět jablunkovský farář Herdel. Ten psal 22. února zemskému hejtmanu Pačinskému a znovu tvrdil, že Adam Myška mu 27. listopadu 1701 přinesl písemné potvrzení od vendryňského faráře Mitka o tom, že se stal katolíkem. Tento dokument však nemohl fyzicky doložit, protože

²⁷ Dne 31. října 1708 odkoupil Jan Paduch pro sebe a své potomky od své matky Anny, vdovy po Mikuláši Paduchovi, polovinu domu a zahrady na jablunkovském Nižním předměstí za 60 tolarů slezských. SOkA Frýdek – Místek, fond AMJ, inv. č. 22, sign. G 52, fol. 157.

²⁸ Psaní potvrdili svými vlastnoručními podpisy jablunkovský purkmistr Vavřínek Bajtek a konšelé Jan Jiří Bludovský, Jan Adam Sýkora, Jan Jiří Jež a Adam Kryštof Pindur. SOkA Frýdek – Místek, fond AMJ, inv. č. 213, č. k. 1.

²⁹ „*Jeho řím. cis. a král. mil. skutečná tajná rada, kamerer a hejtman zemský dědičného knížectví těšínského. Slovnutý, milý a opatrně mně zvláště milý! Jakau zprávu a žádost z připojené atestato magistrátu jablunkovského Marina Myšková v příčině masařské jatky odprodání, kterau manžel její, že katolíkem zůstane, v cechu masařským jablunkovským in vim cautionis zapsati dal, posavad ale katolíkem nezůstal, aniž zůstati chce, že by ta jatka v jeho vlastní, skrz zprávu činící, když takovou její otec Jakub Klus zaplatil a Myška, manžel její nic neměl, býti měla, následovně přitom chráněna býti žádá. To se Vám příležitost kopaliter k Vaší vědomosti úřadovně komuníruje. S tím pán Bůh s námi. Datum v Těšíně dne 18 Decembris 1721. Václav hrabě z Tenčína m. p.*“ Tamtéž.

jej buď v době zvýšeného nebezpečí za uherského povstání Františka II. Rákócziho nebo za velkého požáru Jablunkova³⁰ s ostatními farními písemnostmi někde ukryl a nemohl je nyní nalézt. Odvolával se však na čest svého kněžského stavu a vše byl ochoten před soudem osobně dosvědčit.³¹ Téhož dne však napsal list témuž adresátovi domaslavický farář Václav Madej, který již delší dobu administroval jablunkovskou farnost za nemocného Herdela.³² Je velmi zarážející, že Madej neguje Herdelova slova a tvrdí, že na farách ve Vendryni i v Jablunkově se nenachází žádný písemný doklad, který by potvrdzoval Myškovu konverzi. Domaslavický farář tedy pojal podezření, že jeho spolubratr v kněžské službě Herdel v celé věci nemluví pravdu. Dále informoval o jistém starém Adamu Rabilovi z Jistebné, který ačkoliv byl jako apostata vypovězen do Polska, v nočních hodinách tajně překračuje hranice a vrací se do Jistebné. Velikou starost činil

³⁰ Měl na mysli zřejmě požár, který roku 1706 zničil větší část městečka. Viz Špyrc, Antoni: *Jablunkov. Český Těšín 1999*, s. 101.

³¹ „*Infra scriptus sub fide et conscientia sacerdotali, sana et reflexa mente attestor, quod Adamus Misska incola Jablunkoviensis die 27 Novembris anno 1701 ab admodum reverendo domino Jacobo Mitek, parcho Vendrinensi, scriptenus attestationem ad me attulerit, se Vendriane bene catechisatum et doctrina christiana imbutum, factum esse catholicum quam attestationem, ut pote adm[odum] r[evere]ndi domini Jacobi Mitek parochi Vendrinensis manu mihi bene nota scriptum, in propriis manibus habui, meis oculis vidi, et legi, quo autem talis attestatio, an tempore rebellionis Hungaricae, aut incendii Jablunkoviensis inter alia scripta, prae metu ex imminente periculo hinc inde dispersa, devenerit? Mihi non constat. Quod totum ita se habere, in animam meam fidemque sacerdotalem accipio et si opus foret, etiam iuramento corporali confirmare paratus sum. Jablunkovii die 21 Februarii anno 1722. Jacobus Sebastianus Herdel, parochus Jablunkoviensis m. p.*“ SOKA Frýdek – Místek, fond AMJ, inv. č. 213, č. k. 1.

³² Václav Madej se narodil roku 1683 v hornoslezském městě Žáry. Kněžské svěcení přijal roku 1710, v letech 1711 – 1732 byl farářem v Domaslavicích, administroval také farnost Hnojník. Od roku 1715 působil jako administrátor jablunkovské farnosti za nemocného P. Herdela. Po dobu jeho působení v Jablunkově jej ve farnostech Domaslavice a Hnojník zastupoval kaplan Tomáš Kubica. AAW, fond AD, sign. II. b. 157, pag. 159, 352 a 362; Římskokatolická farnost Domaslavice, *Kronika farnosti Domaslavice I (1833 – 2004)*, pag. 8 – 9. Srov. Havlas, František: *Děje- a životopisné památky farnosti Domaslavické. Opava 1887*, s. 9.

tomuto jablunkovskému administrátorovi Myškův syn Adam, který ačkoliv je jeho matka Mariana katolického vyznání, přestoupil pod vlivem otce k luterství a teď se ukrýval v lesích. P. Madej žádal o pomoc příslušné orgány a doufal, že se chlapec pod jeho pastorační opěť navrátí ke katolické víře.³³ Po srovnání slohu obou dopisů je možno rozpoznat, že zatímco Herdel psal tónem obranným, Madej spíše útočným. Vztahy mezi oběma duchovními tedy asi nebyly zcela ideální, a je možno usoudit, že P. Madej se v Myškově případu zřejmě blížil více pravdě.

Je zřejmé, že řezníku Myškovi svědectví obou kněží příliš nepomohlo a zejména tvrzení starého jablunkovského duchovního pastýře Herdela jeho svízelnou situaci prohloubilo. Nyní jej čekalo skutečné vypovězení. Přípisem ze dne 12. března 1722 uvědomil královský úřad v Těšíně jablunkovskou městskou reprezentaci o skutečnosti, že byl „*Adam Myška, býlý tamtečný měštěnín jakožto apostata z krajín dědičných cis[aršských] skutečně vypověděný*“ a zároveň nařídil, aby purkmistr s pány radními provedli neprodleně inventarizaci veškerého Myškova majetku za účelem jeho konfiskace. Prohlídku nemovitého i movitého majetku Adama Myšky provedli radní Jan Adam Sýkora, Jan Jiří Jež a Adam Kryštof Pindur za přítomnosti manželky obviněného a paní Marianě teď nastal boj o doslova holou existenci.³⁴ Již o rok dříve, dne 23. července 1721, však manželé Myškovi prozíravě odkázali celý svůj šenkovní dům nedaleko náměstí, který získala Mariana od svých rodičů Klusových, se zahradami, stodolou, rolemi a dvorcem na Lyskách své dceři Marianě, jejímu choti Janu Paduchovi a ještě nedospělému synu Jiřímu Myškovi.³⁵ Je poněkud zarážející, že se ve smlouvě nehovoří o synech Janovi a Adamovi. První z nich v té době nemusel být mezi živými, mladý Adam se

³³ SOKA Frýdek – Místek, fond AMJ, inv. č. 213, č. k. 1.

³⁴ Tamtéž. Pramen editovala Korbelařová, Irena: *Ze života jablunkovských měšťanů*, s. 2 – 3.

³⁵ „*Otcovské a mateřské obdarování neboližto cessio domu šenkovního a role Dvorníkovské učiněné od Adama Myšky a Mariany, manželky jeho, synáčku svému Jiřímu a Marianě, spolumanželu jejímu Janu Paduchovi.*“ Viz SOKA Frýdek – Místek, fond AMJ, inv. č. 24, sign. G 54, fol. 59 – 60. Srov. Korbelařová, Irena: *Města na Těšínsku*, s. 162.

možná již tou dobou skrýval jako apostata, jak vyplývá z pozdější zprávy faráře Madeje. Paní Mariana se nehodlala vzdát a neúnavně dokazovala, že zabavený majetek je skutečně řádným věnem a dědictvím po rodičích Anně a Jakubu Klusových, katolicích, nikoliv tedy po jejím vypovězeném choti. Počátkem dubna 1722 o jejích neustálých stížnostech informovala jablunkovská městská rada zemského hejtmána Pačinského.³⁶ Ačkoliv nám zůstává utajen obsah hejtmánovy odpovědi, stejně jako další dokumenty týkající se perzekuce rodiny Myškových, na podkladě jiných pramenů můžeme dospět k závěru, že boj paní Mariany o zachování rodinného majetku byl pro ni korunován úspěchem i za cenu fyzického odloučení od manžela. V soupisech karolínského katastru je totiž uvedena jako vlastník měšťanského domu (i když ještě společně s Adamem)³⁷ a podle pozdějších pramenů již vystupuje vždy samostatně. Roku 1735 sama vychovávala svého nezletilého vnuka Jana Paducha, poněvadž její dcera Mariana již nebyla mezi živými. Svému vnukovi toho roku připsala v právním zastoupení jeho otce Jana Paducha jako dědictví půlku svého šenkovního domu (o jatkách již nebyla řeč), polovinu zahrady a pole, které měl nyní v pronájmu měšťan Kryštof Pindur.³⁸ O jedenáct let později prodala Mariana Myšková za částku 250 rýnských zlatých Jiřímu Sýkorovi svůj „*folvarček na Lyským pod jurisdikcí městečka Jablunkova se vším stavením neb budoukem na čemkoli záležejícím, rolami, neb polem, zahradami i pasuňkem i jakýmkoli k tomu příslušejícím právem neb příslušenstvím*“. Roku 1743 vedla u těšínského zemského soudu spor o půlku domu Jana Pindura mladšího, v procesu figurovala jako obviněná.³⁹ Konečně dne 30. března 1748 prodala definitivně svůj měšťanský dům s právem vinného i pivního šenku za 200 tolarů slezských svému vnuku Janu Paduchovi a jeho manželce, rovněž Marianě. Jako výminek mohla podle smlouvy

³⁶ SOKA Frýdek – Místek, fond AMJ, inv. č. 213, č. k. 1.

³⁷ Podrobněji Korbelařová, Irena: Ze života jablunkovských měšťanů, s. 1 – 2, srovnej též: Města na Těšínsku, s. 86; též: Ženy v čele měšťanských domácností na Těšínsku ve 20. letech 18. století. Těšínsko, 2004, č. 1, s. 3.

³⁸ SOKA Frýdek – Místek, fond AMJ, inv. č. 24, sign. G 54, fol. 252 – 253.

³⁹ APC, fond KC, sign. 268, pag. 637.

užívat k bydlení až do své smrti jednu malou místnost a třetinu zahrady za domem. Tehdy byla již uváděna jako vdova.⁴⁰ Její manžel, tolik pronásledovaný Adam, se mezitím v exilu odebral k věčnému odpočinku.

Po vypovězení Adama Myšky z monarchie pokračovala i nadále perzekuce domnělých i skutečných apostatů v jablunkovské farnosti. V březnu 1722 udal administrátor P. Madej zemskému hejtmanu jména dalších nešťastníků, poddaných těšínské komory z Bělé a Milíkova. V Bělé se jednalo o Jiřího Skřeka zvaného Vančala, a komorního mlynáře Čarnotu a jeho manželku Evu, rozenou Janušikovou. Všichni tři byli zadrženi a spoutáni. Z Milíkova se jednalo o manžele Marianu a Jana Kantorovy. Tito měli být za vojenské asistence tzv. vybranců (příslušníci ozbrojené domobrany) z jablunkovských šancí předvedeni k soudu do Těšína. Madej dále nařiká na tajné návraty již vypovězených apostatů Adama Myšky, Fridricha Sikory, Pavla Tkačika z Jablunkova a Adama Rabila z Jistebné, kteří neúnavně agitují mezi lidmi, jenž mu pak odpírají odvádět desátky, a domáhá se pomoci ze strany vrchnosti. Danou skutečnost potvrdil svým písemným svědectvím také biskupský misionář, jezuita Leopold Tempes, působící v horské části jablunkovské farnosti.⁴¹ Tyto represe se však minuly zastrašovacíím účinkem a dne 19. dubna 1722 v reakci na prováděné zatýkání hned devět farníků z Milíkova hromadně a demonstrativně odpadlo od katolické víry a někteří další Milíkované uprchli ze svých domovů. Horká půda začala být také v Bocanovicích. Tito apostatové se již veřejně vzdávali katolicismu, bojkotovali návštěvu bohoslužeb ve farním kostele a odmítali posílat také své děti na nedělní odpolední katechezi. Jablunkovský duchovní správce (nevíme zda Herdel nebo Madej – podpis neuveden) proto úpěnlivě žádal jablunkovského valašského vojvodu Jiřího Sýkoru mladšího, aby bezpodmínečně zajistil účast

⁴⁰ SOKA Frýdek – Místek, fond AMJ, inv. č. 25, sign. G 55, fol. 219 a 276. Po roce 1722 nemáme k dispozici již žádné archivní zprávy o Myškových dalších osudech, je však možné, že se usadil v okolí nedalekého polského města Živěc a tajně i nadále navštěvoval Jablunkov.

⁴¹ SOKA Frýdek – Místek, fond AMJ, inv. č. 213, č. k. 1.

těchto odpadlíků na bohoslužbách i katechismu.⁴² Počet luteránů v jablunkovské farnosti začal opět pomalu nabývat na převaze, roku 1724 zde zaznamenal statistický soupis farností vratislavské diecéze 4000 katolíků a více než 4000 nekatolíků!⁴³

Analýzou dochovaných archivních pramenů k případu Adama Myšky, není možno dospět k jednoznačnému závěru, zda byl skutečně apostatou či zda zůstal vždy věrný své rodné luterské konfesi. Vše nasvědčuje faktu, že poměrně dobrosrdečného faráře Herdela oklamal falešným potvrzením o své konverzi. Důvodem byla nejen zbožná pohnutka, kterou u něj určitě představovalo zachování svobody vyznání, ale zejména motiv společenské prestiže v rámci cechovního a městského prostředí, které se mu tehdy mohlo dostat jen jako katolíku. A tato skutečnost nakonec nebojácnému řezníku zlomila vaz a přivedla jej na samotné dno tehdejší společnosti, k odloučení od domova i rodiny, k údelu psance. Kauza „apostaty Myšky“ se však stala mnohým jeho sousedům a přátelům inspirací na cestě za věrností víře a svědomí, hodnou k následování. Byla to však cesta dlouhá a strastiplná, i když měl již brzy ve Vídni poprvé spatřit světlo světa Josef II., panovník, jehož toleranční patent navrátil skrytým i veřejným nekatolíkům nejen na Těšínsku,⁴⁴ ale v celé habsburské monarchii, tolik vytouženou náboženskou svobodu a lidskou důstojnost.⁴⁵

⁴² SOKA Frýdek – Místek, fond Farní úřad Jablunkov, inv. č. 66, sign. Vm, č. k. 4.

⁴³ Mezi nekatolíky však mohli být zahrnuti i Židé, jejichž počet byl však tehdy na Jablunkovsku zanedbatelný. AAW, fond AD, sign. II. b. 11, pag. 199 – 200. Srov. Korbelářová, Irena – Žáček, Rudolf: Nový pramen k dějinám Těšínska. Těšínsko, 1996, č. 4, s. 6.

⁴⁴ K josefinismu v rakouském Slezsku viz práci Patzelt, Herbert: Anfänge der Toleranzzeit in Österreichisch-Schlesien. In: Barton, Peter F. (red.): Im Lichte der Toleranz. Wien 1981, s. 279 – 319.

⁴⁵ Tato studie je příspěvkem k letošnímu třicátému výročí uzavření Altranstädtské konvence (1. 9. 1707).

PŘÍSPĚVEK K STAVEBNÍMU VÝVOJI KOSTELA SV. KATEŘINY VE VENDRYNI OD KONCE 18. STOLETÍ DO POČÁTKU 20. STOLETÍ

Eva Vojkovská

Obec Vendryně s farním kostelem sv. Kateřiny stojí v Těšínském kraji Rakouského Slezska. Obec patří k farnosti Vendryně podléhající pod těšínský děkanát do roku 1806 a poté pod nově vzniklý jablunkovský děkanát. K farnosti jsou přiřazeny obce Bystřice a Nýdek s filiálním kostelem a obce Karpentná a Lyžbice. Od roku 1654 vlastnil statek Adam Borek z Roztropic, jenž odkázal ve svém testamentu z roku 1694 statek milosrdným bratřím pro založení nemocnice a kláštera milosrdných bratří ve Vendryni. Výstavby kláštera se však zakladatel nedožil, protože ještě v téže roce zemřel. Po dlouhém dědickém řízení bylo císařským nařízením rozhodnuto, že řád musí statek Vendryně a Hradec prodat a získané finanční prostředky využít na dostavbu kláštera a kostela. Statek Vendryně koupil těšínský kníže Jan Albrecht Sasko-těšínský v roce 1702 za 31000 zl. a Hradec koupil Goretzky von Kornitz. Statek a vesnice Vendryně patřily od počátku 18. do 20. století těšínské komoře.¹ Klášter byl pak postaven v Těšíně, neboť milosrdní bratři požadovali, aby byl klášter s nemocnicí zřízen ve větším městě. Klášter byl postaven už v roce 1700, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie až v roce 1720.

Stavební vývoj farního kostela sv. Kateřiny je zajímavý. Nevíme přesně, kdy byl kostel založen, předpokládá se však, že byl založen po roce 1305 zároveň s obcí. V době vlády těšínského knížete Václava Adama patřil kostel do roku 1654 protestantům a poté byl vydrancovaný předán zpět katolíkům. Podle inventáře

¹ Hosák, Ladislav: Historický místopis Země moravskoslezské. Praha 2004, str. 894; Biermann, Gottlieb: Geschichte des Herzogthums Teschen. Teschen 1894, str. 227; Kolektiv autorů: Vendryň- Wedrynia 1305- 2005. Český Těšín 2004, str. 99, 100; Kneifel, Reginald: Topographie des k. k. Anteils von Schlesien. II. Theil. Brünn 1804, str. 338-339.

farního kostela z 30. let 19. století byl kostel za faráře Johanna Miazga v letech 1715 až 1745 rekonstruován.² V roce 1719 byl kostel konsekrován vratislavským biskupem Františkem Ludvíkem falckrabím rýnským po svátku Šimona a Judy. Patronem kostela byla těšínská komora. Podle zápisu v kostelních účtech z roku 1783³ byl kostel v roce 1781 dále opravován, byla opravena dřevěná věž a krov byl zastřešen postupně. Literatura uvádí, že na konci 18. století stál ve Vendryni kamenný kostel s dřevěnou věží, jenž byl přestavěn v roce 1800.⁴ Autorem přestavby z roku 1800 byl těšínský stavitel **Josef Drachný**. Stavební úpravy probíhaly v době faráře Josefa Mathyase Zuchela, který pocházel ze Skočova, vysvěcen byl v roce 1792 a ve Vendryni působil v letech 1793 až 1803, kdy odešel na faru do Jablunkova.⁵ Zemřel v roce 1812. V roce 1803 nastoupil na faru Michael Tekla, narozený v Gutách, ten však už v roce 1804 zemřel ve věku 35 let. V letech 1804 až 1806 spravoval faru ve Vendryni farář Johann Bruszka (1757-1840), který předtím působil v letech 1796 až 1803 na farnosti v Jistebné a v roce 1806 se stal těšínským farářem a děkanem. Johann Bruszka se narodil v roce 1757 ve Strumeni a absolvoval těšínské gymnázium. Poté studoval filozofii v Olomouci, pak v Brně a Vídni. Byl hlavním dohlážitелеm škol a současně J. L. Šeršníka.

Staviteli **Josefu Drachnému** nebyla doposud věnována dostatečná pozornost. Bohumír Indra napsal jeho biografické heslo a Witold Iwanek o něm psal v knize *Klasycyzm w architekturze Cieszyna* a ve *Slowniku artystów na Slasku Cieszynskim*. Jako významného těšínského architekta působícího kolem roku 1800 ho

² SOKA F-M, FÚ Vendryně, inv. č. 3, fol. 1, inventář farního kostela z doby arciknížete Karla z let 1828 až 1847.

³ SOKA F-M, FÚ Vendryně, inv. č. 50, č. k. 1, soupis majetku fary z roku 1783.

⁴ Lubojacky, Józef: Dzieje kościoła parafialnego w Wedryni oraz kósciolów filialnych w Nydku i Bystrycy. Cieszyn 1913; Kolektiv autorů: Vendryň – Wedrynia 1305-2005. Český Těšín 2004; Schipp, Josef Karel: Historisch-topographische Beschreibung des Breslauer k. k. Diöcesanteils. Teschen 1828, str. 47-48.

⁵ ZA v Opavě, Zemská vláda Slezská, inv. č. 61, SOKA F-M, FÚ Vendryně, inv. č. 2, str. 83-84.

uvádí ve své studii Pavel Šopák.⁶ Josef Drachný působil na přelomu 18. a 19. století, kdy na Těšínsku probíhal čilý stavební ruch. Při opravách vyhořelého Těšína v roce 1789 se setkal s významnými osobnostmi klasicistní architektury, především s Ignatzem Chambrezem, s Antonínem Englischem, s o generaci mladším Florianem Ilgem nebo s J. L. Šeršníkem. Na přelomu 18. a 19. století, v době přechodu z baroka do klasicismu, bylo řešení kostela v duchu josefínského klasicismu, charakteristické jednoduchostí a výrazovou strohostí s barokními rezidui. Zmínila bych například výstavbu kostela Zvěstování Panny Marie a sv. Kateřiny v Ropici od Antona Englische, kostel Nanebevzetí Panny Marie v Hnojníku od Floriana Ilga, kostel v Mostech u Jablunkova nebo kostel sv. Michala Archanděla ve Stříteži, jejichž autory neznáme.⁷

Stavitel **Josef Drachný** se narodil 20. 2. 1730 v Benešově na Moravě jako starší syn zednického mistra Jiřího Drachni a Roziny, rozené Holečkové.⁸ Měl mladšího bratra Jakuba, který působil jako stavitel ve Fryštátě. Josef Drachný odešel do Těšína, kde se usadil a v roce 1765 byl přijat za měšťana a stal se členem těšínského cechu zednického. V roce 1766 se oženil s Annou Grochol, se kterou měl syna Jana, který pokračoval v rodinné tradici a stal se architektem, jeho dcera Tezera si vzala za muže Ignatze Chambreze v roce 1784. Rodina žila v Těšíně, kde zemřel Josef Drachný v roce 1816. Byl penzionovaný architekt knížete Albrechta sasko-těšínského. Pracoval pro město Těšín i pro správu knížecí komory těšínské. Bohužel většina jeho staveb byly později

⁶ Šopák, Pavel: Zámek v Kyjovicích a problematika stavební kultury v aristokratickém prostředí od konce 18. století do roku 1914. ČSZM-B, 54, 2005, str. 222-238.

⁷ viz Iwanek, Witold: Słownik artystów na Śląsku Cieszyńskim. Bytom 1967, str. 26, 45-46, Samek, Bohumír: Umělecké památky Moravy a Slezska. 1. díl. Praha 1994, str. 491, 608; Vojkovská, Eva: Nástin dějin farnosti Ropice na počátku 19. století a výstavba kostela Zvěstování Panny Marie a sv. Kateřiny. Sborník Státního okresního archivu Frýdek-Místek, 2006, č. 7, str. 68-84.

⁸ Iwanek, Witold: Klasycyzm w architekturze Cieszyna. Wrocław 1970, str. 14, 15; Iwanek, Witold: Słownik artystów na Śląsku Cieszyńskim. Bytom 1967, str. 22-23; Indra, Bohumír: Příspěvky k biografickému slovníku výtvarných umělců na Moravě a ve Slezsku v 16. až 19. století. ČSZM-B, 1995, č. 3, str. 245.

přestavěny, proto jejich architektonické řešení známe především z archivních písemných materiálů a několika plánů. Pavel Šopák uvedl, že Drachný vypracoval v roce 1780 plány vojenského špitálu v Těšíně. Stavitel užil mansardové střechy a jednoduchý až prostý planimetrický rozvrh fasády s okenními šambránami s ušima.⁹ V roce 1782 vypracoval plány klášterních budov zrušeného kláštera a kostela jezuitů (v roce 1773), které byly využity jako obytné budovy, z části tam bylo zřízeno gymnázium a zbytek budovy získal celní úřad.¹⁰ Jezuitský kostel zůstal jako filiální kostel sv. Kříže, tzv. pojezuitský kostel byl pak přestavěn v roce 1789 podle plánu stavitele Antona Englische. V roce 1784 navrhl přestavbu kláštera a kostela dominikánů, který byl po požáru v roce 1789 zrušen. V roce 1790 koupil kníže Albrecht Sasko-těšínský vyhořelý dominikánský klášter a kostel. Klášter byl přestavěn na faru a z klášterního kostela byl ustanoven farní kostel Panny Marie Magdaleny, jenž byl v letech 1790-1793 přestavěn hlavním inženýrem baronem Jacobem d' Ecolmem a Josefem Drachným, kteří sestavili rozpočet a plány.¹¹ Kostel byl opraven, byla postavena nová věž, znovu zaklenuty boční kaple a sakristie, opraveny sloupy a zdivo v presbyteriu, oratorium, a musely být zakoupeny nové varhany a zvony. Kostel má půdorysně hlavní loď s transeptem, s protáhlým presbyteriem ukončeným oktogonálně, po epištolní (levé) straně stojí kaple sv. Sarkandera, jež zůstala původní a po evangelijní (pravé) straně kaple z roku 1808.¹²

Kostel získal klasicistní, dodnes zachovanou fasádu, kterou horizontálně člení kordónová římsa, na které stojí čtyři pilastry jónského řádu nesoucí korunní římsu s kladím členěným triglify, a fasádu ukončuje římsa se zubořezem. Horizontálně plochu člení římsa, kterou podepírají ve střední části dva jónské sloupy. Parter dělí pásová rustika, kterou na hlavní ose protíná vstup orámovaný

⁹ Šopák, Pavel: c. d., str. 224.

¹⁰ Iwanke, Witold: *Klasycyzm w architekturze Cieszyna*. Wrocław 1970, str. 15.

¹¹ viz Archiwum Panstwowe w Katowicach, odd. Cieszyn (APK odd. Cieszyn), Komora Cieszyńska (KC), sig. 1396. Původní farní kostel Maří Magdaleny se nacházel na místě dnešního divadla a požárem byl zničen.

¹² viz Iwanek, Witold: c. d., str. 17-18, v roce 1794 vytvořil Andreas Schweigel nový hlavní oltář

klasicistním portálem se sloupy nesoucími kládí. Věž člení po stranách pilastry s jónskou hlavicí nesoucí římsu se zubořezem a okna jsou orámována pilastry. Řešení průčelí je zajímavé, především její členění, užití kládí s triglify a metopami a jónských sloupů, představuje čistou klasicistní architekturu. Drachný dále vypracoval plány pro budovy děkanátu, fary z klášterní budovy a v roce 1791 vypracoval rozpočet pro těšínský knížecí zámek.¹³ V roce 1786 vytvořil Drachný plány přestavby paláce zemského sněmu, jeden signovaný plán se zachoval ve fondu Komory Cieszynske v Cieszyně. V roce 1788 přebudoval kostel a klášter milosrdných bratří. V roce 1808 vystavěl budovu městského pivovaru. Podílel se na vybudování věže nové budovy radnice. Působil na území Rakouského Slezska a kromě Vendryně je také autorem plánů pro výstavbu kostela v Jistebné, na kterém pracoval v roce 1794. Původně dřevěný kostel vyzdíl a hlavní loď zaklenul klenbou a vyzdíl věž.¹⁴ 4. srpna 1794 byl kostel vysvěcen. V roce 1795 se však objevily štěrbiny v klenbě a kostel musel být na náklady stavitele Drachného opraven. Klenbu zpevnil železnými kotvami. Drachný byl autorem přestaveb dalších kostelů na Těšínsku: Jasenici, Rudici a Lipovci. Doufáme, že se poznatky o tomto staviteli a jeho stavbách v budoucnu ještě více rozšíří.

Josef Drachný vypracoval plány kostela sv. Kateřiny ve Vendryni v roce 1799. Kostel byl celkově zrekonstruován, neboť byl poškozen především vlhkostí, a dřevěnou věž nahradila kamenná. Základní kámen věže byl položen 20. června 1800, v září byla věž ukončena měděnou střechou a na věži byl připevněn železný pozlacený kříž.¹⁵ Stavba byla financována z kostelních peněz. Ze strany vendryňského panství kontroloval stavbu vrchnostenský úředník Josef Malisch. Do stavebního dění zasahoval stát pomocí státní správy, v čele Krajského úřadu v Těšíně stál Karel de Reichtenberg. Architektonické řešení kostela po přestavbě Drachného se však nezachovalo, neboť kostel byl opravován a v roce 1911 přestaven. Podle zápisu v inventáři měla

¹³ viz APK, odd. Cieszyn, KC, sig. 1193.

¹⁴ ZA V Opavě, Zemská vláda slezská, inv. č. 61.

¹⁵ SOKA F-M, FÚ Vendryně, inv. č. 2, str. 110-113, FÚ Vendryně, inv. č. 5, inventář farnosti z let 1906-1913.

původní stavba kostela 10 m dlouhou a 7 m širokou hlavní loď, presbytář byl 8 m dlouhý a 4,5 m široký. Byla to půdorysně jednoduchá jednolodní stavba ukončená podlouhlým presbytářem, podle plánů přestavby byl kostel ukončen pravoúhlým závěrem a po epištolní (pravé) straně byla sakristie.¹⁶ Předpokládám, že přechod hlavní loď k presbyteriu byl pravoúhlý. Podle inventáře farního kostela z roku 1804¹⁷ nechal farář Zuchel hlavní loď, původně s dřevěným stropem, zaklenout a uvnitř zařídit, původní zůstaly pouze varhany a zpovědnice. Presbyterium mělo jedno velké okno a boční fasády hlavní loď měla každá po dvou oknech. Vyzděný kůr byl také osvětlen třemi okny, všechna okna měla kovové mříže. Sakristie byla přistavěna z kamene ukončená klenbou a osvětlená dvěma malými okny, vstupovalo se do ní z kostela kovovými dveřmi. Místnost byla zasažena zemní vlhkostí. Celý kostel byl vydlážděn kamennými kvádry v roce 1801. V kostele byla rodinná hrobka, kde byl pohřben Adam Borek z Roztropic a jeho druhá žena Juliana, rozená z Rottenberg. V roce 1700 byli však přeneseni farářem Jacobem Nitkem s nenávisným procesím do Těšína a manželé byli pohřbeni v hrobce v klášteře milosrdných bratří, který Borek z Roztropic založil. Řešení původního hlavního průčelí přesně neznáme, víme, že na ose stála kvadratická věž a průčelí prolomila tři okna osvětlující chór. Známe podobu kostela před přestavbou z nedatované fotografie kostela z knížky o dějinách kostela od Jozefa Lubojackého. Fasáda kostela, vyfotografovaná z bočního pohledu, byla prolomena dvěma zaklenutými okny a k presbytáři byla přistavěna sakristie. V první a druhé třetině délky kostela byly opěrné pilíře, rovněž dva v závěru kostela. Na hlavní ose vstupního průčelí se tyčila věž ukončená cibulovou střechou s lucernou. Po srovnání s přestavbou v roce 1911 lze usuzovat, že zůstala původní. Kolem kostela se rozkládal hřbitov, který byl však z nařízení krajského úřadu roku 1833 zrušen.

¹⁶ SOKA F-M, FÚ Vendryně, inv. č. 108, č. k. 8, půdorys kostela, inv. č. 105, č. k. 8, podélný řez kostela, autorem plánů Ludwig Kametz, z roku 1911.

¹⁷ SOKA F-M, FÚ Vendryně, inv. č. 2.

Opraveno bylo také vnitřní zařízení kostela. Všechny tři nové oltáře postavil opavský sochař Johann Nitsch kolem roku 1800.¹⁸ Na hlavním oltáři, který nahradil hlavní oltář z roku 1657,¹⁹ byl obraz sv. Kateřiny namalovaný těšinským malířem Ignatzem Chambrezem v roce 1794, který údajně nahradil původní obraz z roku 1655.²⁰ Chambrez však namaloval už v roce 1792 obraz pro hlavní oltář zobrazující zrození Krista, jenž kostel objednal (podle kostelních účtů).²¹ Obraz se prý nepovedl a malíř musel v roce 1793 namalovat nový obraz sv. Kateřiny. Chambrez je podle kostelních účtů autorem dalších tří obrazů pro kostel z roku 1794, z nichž první byl Zmrtvýchvstání Krista, druhý Svatodušní hod Boží (Pfingsfest), třetí Zvěstování Panny Marie. Obrazy však v inventářích nebyly uvedeny. Hlavní oltář a socha anděla vyžadovaly rekonstrukci. Před oltářním obrazem stála menza s tabernáklem. Podle inventáře z roku 1804 stály po stranách hlavního oltáře dvě sochy apoštolů sv. Petra a sv. Pavla. Nad oltářem byla svatozář. Na prvním bočním oltáři byl oltářní obraz sv. Anny, nad kterým visel obraz sv. Josefa. Druhý boční oltář zdobil obraz sv. Jana Nepomuckého a nad ním visel obraz sv. Valentina. Autorem obrazů byl opavský malíř Ignatz Günter (Jozef Lubojacký uvedl jako autora Ignatze Chambreze). Menzu (Predigtstuhl) a křtitelnicu vytvořil opavský sochař Johann Nitsch, štafírování provedl Ignatz Chambrez. Zpovědnice zůstala původní. Nové lavice byly vyrobeny z lipového dřeva. V roce 1801 byly pořízeny úplně nové varhany.²² Podle inventáře farního kostela z doby kolem 30. let 19. století se liší od předchozího inventáře; uvádí čtyři sochy na hlavním oltáři; apoštolové sv. Peter a sv. Pavel, dva cherubíni, opět dva andělé a na stěnách byla vymalována křížová cesta.²³ K cennému zařízení kostela patří také pozlacená monstrance darovaná Adamem Borkem z Roztropic

¹⁸ SOkA F-M, FÚ Vendryně, inv. č. 2, inventář farního kostela sv. Kateřiny z roku 1804, str. 110-113.

¹⁹ Lubojacký, Józef: c. d., str. 8.

²⁰ Lubojacký, Józef: c. d. str. 7.

²¹ SOkA F-M, FÚ Vendryně, inv. č. 8, kostelní účty z roku 1792, 1794.

²² SOkA F-M, FÚ Vendryně, inv. č. 2, inventář farního kostela z roku 1804.

²³ SOkA F-M, FÚ Vendryně, inv. č. 3.

kolem roku 1658. Dále bych uvedla ciborium a dva oltářní svícny. Kostel má vzácný gotický zvon homolovitého tvaru asi z 15. století s nápisem gotickou minuskulou. Zvon přečkal rekvírování majetku za 2. světové války.²⁴ V roce 1842 byl interiér obohacen cyklem křížové cesty od těšínského malíře Henryka Jastrzebskiego, v roce 1906 byla opět zakoupen cyklus křížové cesty, tentokrát z terakoty.²⁵

V roce 1892 koupil kostel nový hlavní oltář za 1600 zl., na kterém stála nová socha sv. Kateřiny, apoštolů sv. Petra a sv. Pavla, a dva nové boční oltáře, na epistolní straně se sochami Panny Marie, sv. Johanna Nepomuckého a sv. Valentina, na evangelijní straně sochy sv. Kateřiny, sv. Josefa a sv. Anny.²⁶ K dalšímu stavebnímu zásahu došlo v době působení faráře Antonína Olszaka (farářem v letech 1891 až 1897) v roce 1891, kdy byl kostel celkově rekonstruován. Na epistolní (levé) straně bylo prolomeno další okno, původní okna byla zvětšena a interiér nově vymalován.²⁷ Jozef Lubojacký uvedl, že v roce 1898 farář Franciszek Hermann nahradil zchátralý kůr novým na železných sloupech. Podle plánu kůru z roku 1900 byl montován z železných sloupů, traverz a dřevěných trámů. Chór z kovových I profilů byl podepřen dvěma sloupy. Rekonstrukce proběhla zřejmě v roce 1901.²⁸

V průběhu 19. století přibývalo obyvatel a kostel musel být rozšířen. Kostelní konkurenční výbor se snažil získat finanční prostředky pro rozšíření kostela už v roce 1897. Celkové náklady činily 43512 K 78 h, na které jeho Eminence kardinál a vratislavský biskup Jiří Kopp věnoval 7000 K, arcivévoda Fridrich jako patron kostela dal 1500 K, Slezský zemský sněm 8000 K, vydání této finanční pomoci bylo podmíněno dodržováním předpisů centrální památkové komise (*Zentralkommission für Kunst- und historischen Denkmäler*) během přestavby. Prostředky dodala

²⁴ Kolektiv autorů: c. d., str. 97.

²⁵ Kolektiv autorů: c. d., str. 101.

²⁶ Lubojacký, Józef: c. d., str. 13, SOKA F-M, FÚ Vendryně, inv. č. 5, inventář z roku 1907.

²⁷ Kolektiv autorů: c. d. str. 101.

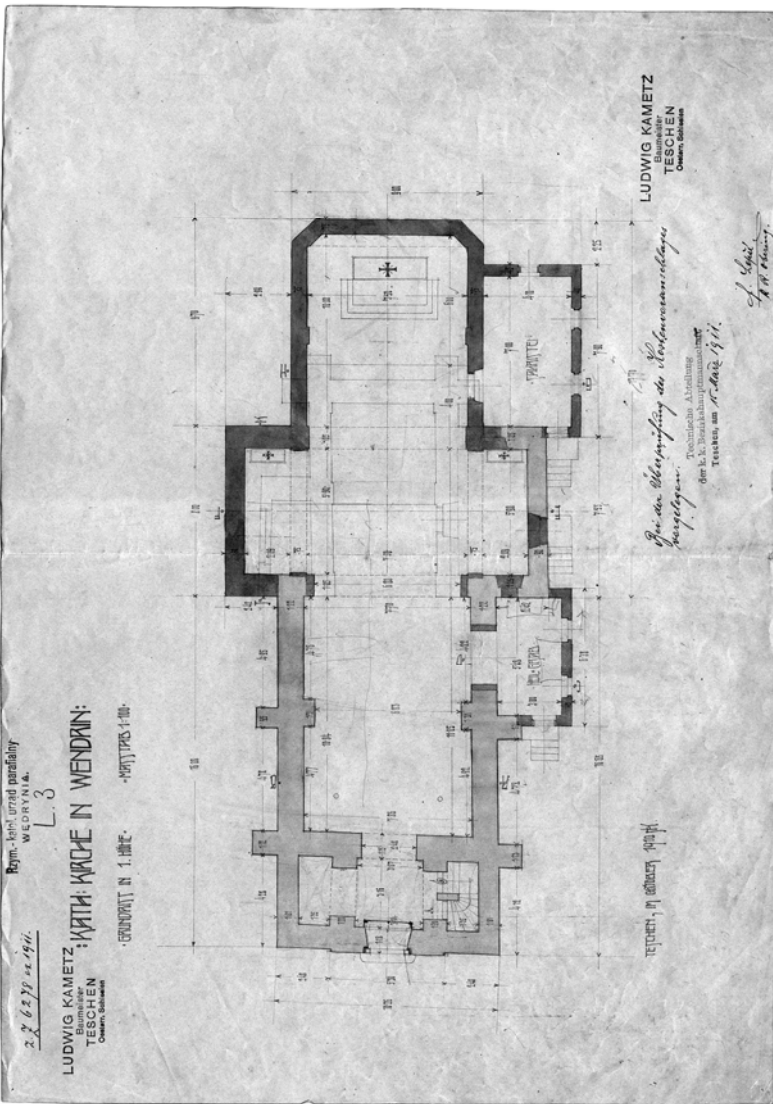
²⁸ SOKA F-M, FÚ Vendryně, inv. č. 41, č. k. 1,

i Košicko-bohumínská dráha 500 K a zbytek nákladů se financoval ze sbírek a dlužních úpisů.²⁹ Až v roce 1910, v době působení faráře Franciszka Hermanna (farářem v letech 1897 - 1937), vypracoval projekt těšínský stavitel **Ludwig Kametz** (1848-1923).

Pohledová studie z roku 1910

²⁹ SOKA F-M, FÚ Vendryně, inv. č. 44, č. k. 1.

2. 227 z. 1911.
 Rom. katól. uradalj WEDRYNIA.
 L. 3
LUDWIG KAMETZ
 Architekt
TESCHEN
 Oester. Schonen

Костелъ въ ВЕНДИНЪ.
 ПЛАНЪ И 1. ПОСЪ.
 1:100.

LUDWIG KAMETZ
TESCHEN
 Oester. Schonen

*Die im Umriss gezeichnete Kirchenanlage
 besitzet eine
 Technische Abtheilung
 der k. k. Bauhauptausschuss
 Teschen am 15. März 1911.*

*L. 3
 J. H. K.*

Püdüry kostela z roku 1910

Ludwig Kametz byl synem řezbáře a kameníka Ignatze Kametze.³⁰ Ludwig studoval v Opavě a ve Vídni. Žil a působil v Těšíně a například navrhl hotel „U hnědého Jelena“ v Těšíně. Kostel sv. Kateřiny ve Vendryni, (podle inventáře z let 1906 až 1913)³¹ původně půdorysně jednoduchá jednodlní stavba ukončená podlouhlým presbytářem a sakristií, byl prodloužen a rozšířen půdorysně ve tvaru řeckého kříže a na místě původní sakristie byla přičná loď nového kostela. Stavitel přistavěl po epištolní straně novou sakristii a Boží hrob, které jsou zastřešeny pultovou střechou. Kostel je nově zastřešený valbovou střechou pokrytou šindelem a břidlicí a nad křížením lodí přibyl sanktusník. Nad vstupní halou se nachází kůr přístupný po schodech ze vstupní haly, která je ukončená pruskou klenbou. Hlavní loď, boční loď i presbyterium jsou zaklenuty pruskými klenbami v pasech. V presbyteriu na epištolní straně jsou prolomena dvě okna a na evangelijní žádná. Hlavní loď je osvětlena třemi okny, boční loď jedním obloukem ukončeným oknem. Na hlavní osu vstupního průčelí je situována věž, jež je prolomena dvěma okny s okenicemi a hodinami. Věž je ukončena cibulovou střechou s lucernou. Konkávní atikový štít a horizontální profilovaná konvexní kordónová římsa člení horizontálně průčelí. Je prolomeno třemi okny ukončenými stlačeným obloukem a stejně zaklenutými vstupními dveřmi. Fasáda je hladká se šambránami kolem oken a dveří. Kostel byl zvětšen na plochu 110 m², je dlouhý 31,80 m, příčná loď 12,85 m a podélná loď je široká 7,65 m. Kostel byl vysvěcen 20. listopadu roku 1911. Před kostelem stojí barokní sochy sv. Jana Nepomuckého a sv. Floriána.

Na závěr krátký příspěvek k budově fary. V době faráře Johana Hackenberga (farářem v letech 1745-1763) byla budova fary ve velmi špatném stavu a proto v roce 1747 bylo rozhodnuto, že bude

³⁰ Golec, Josef-Bojda, Stefania: Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej. T. 3, Cieszyn 1998, str. 114.

³¹ SOKA F-M, FÚ Vendryně, inv. č. 105, 108, č. k. 8, plány přestavby, FÚ Vendryně, inv. č. 5, inventář z let 1906-1913.

opravena a částečně vyzděna lomovým kamenem.³² 17. září 1748 byl vysvěcen základní kámen fary za přítomnosti faráře Johanna Thadease Hackenberga a regenta těšínské komory Dvořáka, finančního úředníka Josefa Sprentzla, faráře Jablunkova Georga Bayteka, prokurátora komory Georga Slowatscheka, faráře Holešova Francise Knöbela a místního lidu. Faru s číslem popisným 21 tvořily tři obytné místnosti, kuchyň, spíž a pokoj pro hospodyni. Podle zápisu v inventáři z roku 1841 byla budova pro špatný stav v roce 1841 přestavěna a opravena pod dohledem stavebního úředníka těšínské komory. Podle plánu přestavby to byla přízemní budova ukončená sedlovou střechou pokrytá šindelem. V nedatovaném plánu se zakreslenými zásahy pro přestavbu, jsou obytné místnosti zakresleny jako jídelna zaklenutá plackou v pasech, obytná místnost a ložnice s valenou klenbou. Mezi jídelnou a obytnou místností měl být vybourán nový otvor pro dveře. Původní kuchyně byla rozdělena novou příčkou na kuchyň s novým vstupem a místnost pro čeledína. Podle plánu zůstala původně zachována spíž a pokojík pro hospodyni. Podle inventáře byl u fary také sklep. Stavební materiál na přestavbu v ceně 128 zl. 58 krejcarů financoval patron těšínský kníže Karel a profesionální práce byla financována částečně z kostelního jmění a částečně z peněz fary. Podle inventáře z roku 1850 měla fara tři obytné místnosti, jednu místnost pro čeledína, kuchyň, spíž a půdu. K faře patřily také stáje a šopa.

³² SOkA F-M, FÚ Vendryně, inv. č. 2, str. 60-65; inv. č. 42, č. k. 1, inventář fary a hospodářských budov; inv. č. 43, č. k. 1, plány přestavby fary; inv. č. 3, str. 18, inventář farnosti z roku 1841.

K POČÁTKŮM ŠKOLY VE SKALICI

Pavína Běřská

První školní instituce vznikla ve Skalici teprve v souvislosti s ustavením zdejší farnosti při kostele sv. Martina v roce 1785, neboť zřízení školy u každého nového benefícia přikazoval náboženský fond, který tak jednal v souladu se snahou Josefa II. o pozvednutí elementárního školství v rakouské monarchii. Až do roku 1785 měly místní děti možnost získat určité vzdělání nejbližve v Dobré, do jejíhož farního okruhu náležela obec Skalice s největší pravděpodobností již od svého založení ve středověku.¹

Venkovské školy byly od počátku zakládány ve farních obcích (později i obcích s lokálním kaplanstvím) a ve vratislavské diecézi jsou doloženy od 14. století. O skutečném rozvoji lze ale hovořit až v potridentském období². V druhé polovině 17. století existovaly v rozlehlém frýdeckém panství, jehož obvod v té době zahrnoval více než dvacet vsí, pouze tři farní školy, a to ve Frýdku, Dobré a Bruzovicích. Nízký počet přetrval až do roku 1762, kdy byla založena škola v Morávce. Tento stav není nijak neobvyklý ve srovnání s ostatními částmi Slezska. Až do osvícenství nebyla školní výuka cílena na rozvoj vzdělanosti vesnického obyvatelstva,

¹ Farnost Dobrá byla jedním ze tří ve středověku vzniklých beneficií ve frýdeckém panství, které z církevně-správního hlediska patřila do vratislavské diecéze a bez větších změn přetrvala až do 18. století. Svou rozlohou byla z těchto Dobrá bezesporu největší, neboť k ní bylo postupně trvale přifařeno 14 vesnic a krátce i Staré Město u Frýdku. Pro podrobnější informace o vývoji doberské farnosti odkazují na knihu Josefa Volného *Dějiny kostela svatého Jiří v Dobré* a také, především pro období 18. st., na svou práci *Nástin dějin farnosti Skalice v 18. a první polovině 19. století*. Diplomová práce Ústavu historie a muzeologie Filozoficko – přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě, 2006. Zde jsou i odkazy na další literaturu. V úvodní kapitole této práce je i stručně postihnuta problematika církevní správy Frýdecka. Viz. také Pindur, David: *Historický a správní vývoj katolické církve na Frýdecku v raném novověku*. *Studia comeniana et historica*, roč. 35(2005), č. 73 – 74, s. 48 – 73.

² K počátkům školství ve vratislavské diecézi viz. Dola, K.: *Dzije kościoła na Śląsku I. Średniowiecze*. Opole 1996; pro následující období Mandziuk, Józef: *Historia kościoła katolickiego na Śląsku 2. Czasy reformacji protestanckiej reformy katolickiej i kontra reformacji 1520 – 1742*. Warszawa 1995.

ale spíše pro církevní potřeby. Pokud farní školu navštěvovali nějací žáci, neboť její existence ještě nutně neznamenala její fungování³, učili se především čtení a liturgickému zpěvu, teprve postupně se přistoupilo k výuce psaní a základům počtů, vzácně i latiny. I z tohoto důvodu vedl dříve celé vyučování duchovní, který potřeboval pro církevní obřady pomocníky, zejména zpěváka nebo varhaníka. Díky postupnému rozvoji převzal výuku rektor (zvaný též školní mistr, žák či lidově žok), jen náboženství, které zůstalo hlavním předmětem, vedl i nadále kněz. Sami poddaní však neměli příliš valný zájem posílat děti do škol. K výraznější změně došlo až po zavedení povinné školní docházky a hlavně během josefínských reforem, kdy se do konce 18. století počet škol na panství zvýšil o dvě. Přesto i tak lze konstatovat, že o skutečném rozkvětu venkovského školství ve frýdeckém regionu lze hovořit až po vydání Politického zřízení škol (Politische Verfassung der deutschen Schulen) v roce 1805, které mimo jiné stanovilo, že triviální či farní školy v obcích mají vzniknout nejen u každého kostela, ale i tam, kde v okruhu půl hodiny cesty bylo alespoň 100 dětí schopných školní docházky.⁴

³ Např. v doberské farnosti to potvrzují vizitace ze 17. století, které uvádí nedostatek žáků k vyučování. Srov. zápisy vizitací doberské farnosti za léta 1652, 1679, 1688 a 1697. AAW, fond: AD, sign. IIb 73, fol. 40 – 41; sign. IIb 74a, fol. 74 – 78; sign. IIb 76 c, fol. 358; sign. IIb 148, fol. 94; edice Jungnitz, Josef (ed.): *Visitationsberichte der Diözese Breslau*. Archidiakonát Oppeln I. Breslau 1904, s. 22 – 23; s. 234; s. 566 – 567; v literatuře Morr, Josef: *Der ehemals österreichische Anteil der Diöcese Breslau nach den Visitationsberichte des 16. Jahrhunderts II*. Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens 14/15, 1919 – 1920, s. 79 – 81; Urban, Wincenty: *Z dziejów duszpasterstwa katolickiego w archidiakonacie opolskim i głogowskim w czasach nowożytnych I* Warszawa 1975, s. 168; Al Saheb, Jan – Pindur, David (edd.): *Vizitační protokoly vratislavské diecéze z roku 1697*. Opava 2006, s. 26 – 28.

⁴ Více ke školství na Frýdecku např. Vývoj a nynější stav školství ve Slezsku a na Hlučínsku. Opava 1925; Adamus, Alois: *Dějiny školství na Těšínsku I*. Moravská Ostrava 1927; Hrozek, Antonín : *Školství na Frýdecku*. Strojopis uložen v SOKA ve Frýdku – Místku, Mikoláš, Jaroslav Ludvík: *Příspěvek k dějinám školství na Frýdecku*. Vlastivědná příloha „Obrany Slezska“, 1932, č. 22, s. 3 – 4. Dílčí práce napsali také Arnošt Wahla, Alois Miarka, Dominik Drobiš, Bedřich Fišer, Jan Šrubař, David Pindur aj.

Jak již bylo v úvodu zmíněno, před založením vlastní školy ve Skalici, měly děti možnost chodit k učiteli v Dobré. Zde potvrzuje existenci katolické školy vizitace v polovině 17. století, ale zřízena byla pravděpodobně dříve. V době reformace totiž prokazatelně působil v Dobré učitel Jan Měkota, který byl v roce 1571 ordinován na pastora, a stal se tak na nějakou dobu doberským duchovním správcem⁵. Není však jasné, zda byl nekatolík už jako rektor nebo změnil vyznání. V každém případě lze díky této zprávě zárodky školy v Dobré klášť přinejmenším do druhé poloviny 16. století. Podle pramenů vyučoval zde v 17. století žáky jeden učitel, který měl k dispozici vlastní školní budovu. Sám byl poměrně dobře hmotně zajištěný, neboť vlastnil pole se zahradou a pastvinou. Prvním známým doberským rektorem byl povoláním tkadlec Jakub Folvarčný⁶. Na venkově se v té době stávalo běžně, že post vyučujícího zastával jednoduše ten, kdo uměl alespoň trochu číst a psát. Byl také nepostradatelným pomocníkem v kostele, kde vykonával funkci varhaníka, zpěváka a zvoníka. Další škola v rozlehlém doberském farním obvodu vznikla až při založení lokálního kaplanství v Morávce v roce 1762.⁷

Pro nedostatek pramenů nelze přesně vyhodnotit, kolik dětí navštěvovalo v průměru obě školy v doberské farnosti před tím, než došlo k jejímu rozdělení a vzniku nových obročí ve Skalici, Borové a Morávce. Známý je pouze údaj, že krátce před josefinskými reformami docházelo za vzděláním do Dobré kolem

⁵ Volný, J.: c. d., s. 8.

⁶ Učitel Folvarčný vyučoval mládež z celé farnosti celkem 55 let. Jeho obživu zajišťoval jednak stálý roční plat (v 17. století 6 tol. 17 gr.), podíl z fundací, štoly i naturální dávky z některých vsí, obvykle obilí, vajíčka a bochníky chleba. Zemřel 12. března 1714, zápis v úmrtní matrice zní: „*Item die 12. Marti 1714 privie omnibus sacramentis munitus obiit in Manibus R.P. Augustini Wolny Administratoris Dobra Jacobus Folwarczny Rector Schola dobrensis per annos 55 bene meritus et ecclesiae Benefactor sepultus in Ecclesiae Dobra*“. Zemský archiv v Opavě (dále ZAO), fond Sběrka matrik Severomoravského kraje (dále SMSK), inv. č. 2239, sign. Fr V 8, fol. 51. V první polovině 18. století převzal místo učitele v Dobré jeho syn Josef. Více Volný, J.: c. d.

⁷ Míkoláš, Jaroslav Ludvík: Založení kostela a školy na Morávce. Slezský sborník, roč. 46 (1948), s. 64; Hrozek, A.: c. d., s. 3, 25 – 26.

130 dětí⁸. Pokud bychom připustili, že v Morávce chodil přibližně stejný počet žáků, dalo by se předpokládat, že v celém beneficiu mohlo navštěvovat školu v té době 200 až 300 dětí. Přičemž podle sčítání lidu, které proběhlo v Rakouském Slezsku v roce 1770, měl celý farní obvod, tj. 14 obcí, 9 729 katolíků a v roce 1784 už 10 389 duší, z čehož můžeme soudit, že počet dětí ve školním věku musel vícenásobně převyšovat kapacitu obou tříd a předznamenával nevyhnutelnost reformy.⁹

Ve Skalici se o ustavení učitele uvažovalo poprvé v roce 1782, kdy zde mělo být zřízeno lokální kaplanství¹⁰. Nakonec byla první škola zřízena až během roku 1786 po založení farnosti. V obci přirozeně neexistovala žádná vhodná budova pro vedení výuky. V obdobných případech realizoval náboženský fond její výstavbu, ve Skalici byl však přednější zájem na vybudování nové fary. Krajský hejtman hrabě Lariš proto navrhl, aby škola vznikla v dřevěném domku dočasně obývaném farářem¹¹. Prozatímni

⁸ Podle zápisu zdejšího faráře Aloise Löhna v roce 1778 byla navíc stará školní budova ve velmi špatném stavu a její kapacita zcela nedostačovala. Opravě školy tehdy bránila hlavně chudoba všech přifařených obcí. Volný, J.: c. d., s. 21 – 22.

⁹ Při srovnání počtu obyvatel z roku 1770 ve všech třech nejstarších beneficiích je naprosto jasný nepoměr vůči Dobré. Frýdek měl 3 546 katolíků a Bruzovice „pouhých“ 1 963 katolíků. ZAO, fond Královský úřad v Opavě, inv. č. 836, sign. 15/11, č. k. 267. V literatuře Adamus, Alois: K statistice Těšínska. Černá země 4, 1927/1928, č. 9 – 10, s. 283 – 287. Údaj z roku 1784 Moravský zemský archiv (dále MZA), fond B2, inv. č. 1631, sign. P 22 / 1 A, č. k. 137, fol. 710 – 711. K demografickému vývoji rakouského Slezska viz. též Radimský, Jiří: *Vývoj obyvatelstva ve Slezsku 1754 – 1930*. Slezský sborník, 45, 1947, s. 1 – 16. Úroveň školní docházky nebyla ale v druhé polovině 18. století příliš vysoká v celém Rakouském Slezsku. Naprostá většina obyvatel byla do zavedení povinné školní docházky negramotná, a zvláště na Těšínsku navštěvovaly děti farní školy většinou ve velmi nízkém počtu. Např. roku 1772 v bílkém a těšínském knížectví vykazala statistika pouze 310 vzdělávajících se dětí z celkového počtu 25 696. Gawrecki, D. a kol.: *Dějiny Českého Slezska 1740 – 2000 I*. Opava 2003, s. 138.

¹⁰ MZA, fond B - 2, inv. č. 1631, sign. P 22/ 1 F, č. k. 140, fol. 823 – 825.

¹¹ „*dass bei Skalitz von darumen auf ein neus SchullHaus nicht angetraget werden, weiten eine zeitliche Wohnung, bis nicht die erforderliche Gebäude hergestellt seyn werden bereits von Holtz für die Geistlichen von dem Dominio Friedeck mit hilfflichen Beispriengung deren Unterthannen an der Natural – Robot aufgestellt werden, welche sonach zu einem Schul Haus normalmässig*

dřevěná škola však brzy nedostačovala množství žáků ani potřebám kantora.

Nařízení moravskoslezského gubernia z 21. prosince 1790 stanovilo provést šetření ve všech nově ustálených obrocích za účelem zjištění stavu školství a na základě výsledků určil náboženský fond v následujícím roce přehled místních školních institucí, jejichž zbudování v těšínském kraji hodlá podpořit. Mezi jinými se na seznamu objevila také Skalice a z náboženského fondu dostala přiděleno 517 zl. 53 kr. Stavební materiál dodala rovněž vrchnost, jeho pořizovací cena byla 593 zl. 49 kr., a obce, ze kterých děti navštěvovaly skalickou školu, přispěly na jídlo a dopravu materiálu. Stavba nové zděné školy se však z nejasných příčin odložila a ještě v roce 1799 o položení základů nebylo definitivně rozhodnuto¹². K realizaci ale nakonec došlo už během následujícího roku. Nová školní budova měla jednu učebnu a obývací pokoj pro učitele s příslušenstvím. Celkem byla realizace výstavby vyčíslena na 1550 zl. 26 kr. Mimo zmíněnou částku od patronátu a vrchnosti, přispěli poddaní na přísluhovače 136 zl. 44 kr. a na tažné práce 303 zl. Na její provoz v zimě nadále dodávala vrchnost 6 sáhů topného dříví¹³. Přesto musela novostavba poměrně rychle chátrat, neboť již farní soupis majetku z 1. pol. 19. století uvádí, že školní cihlová budova byla ve velmi špatném stavu.¹⁴

verwendet werden kan". ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě (dále ZVSI), inv. č. 1650, č. k. 2540.

¹² ZAO, fond ZVSO, inv. č. 1650, sign. 150/ K –10., č. k. 2540. Odložení stavby dokládá zápis vizitačního protokolu. „*Intuitus aedificii Scholae inquisitio quidem ex parte Officii Circuli facta, sed adusque nihil resolutum fuit*". ZAO, fond Generální vikariát v Těšíně, nezpracovaná část; Archiwun Państwowe w Katowicach, oddział w Cieszynie, fond Komora Cieszyńska (dále APC, KC), sign. 1390. Zde je však tento zápis přeškrtnutý.

¹³ „...*von den Obrigkeit per 6 Klafter abgerichtetes Brennholz, ..., solches lediglich zur Beheizung des Schulzimmers verwendet wird*". SOKA ve Frýdku - Místku, fond Farní úřad Skalice (dále FúS), inv. č. 83, sign. Vg, č. k. 6.

¹⁴ SOKA ve Frýdku - Místku, fond FúS, inv. č. 53, sign. IIa, č. k. 1. Potvrzuje to rovněž vizitační protokol „*Schola quidem ex muro recenter aedificata Scholaris autem necdum institus est*". APC, fond KC, sign. 1390.

Škola náležela pod patronát náboženského fondu, ale již od roku 1783 dohlížel na fungování obdobných zařízení prostřednictvím státních krajských vizitačních komisařů také stát. Snaha o zesvětštění venkovského školství netrvalo dlouho a Politické zřízení školské v roce 1805 opět postavilo dohled nad triviálními školami pod církev. Ve frýdeckém arcikněžství přejal funkci školního dozorce při vizitacích arcikněž, např. v roce 1807 ji vykonal na nařízení generálního vikariátu Pavel Prutek. Jednotlivé školy byly povinny zaplatit mu cestovní výlohy, poplatek pro skalickou školu vyměřil na 5 zlatých¹⁵. Oblast vzdělání byla ve správním obvodu moravskoslezského gubernia pečlivě sledována, což vyplývá z nařízení z roku 1809, které rozeslal na jednotlivé farní úřady generální vikář Karel Josef Šíp a jehož záměrem bylo nalézt příčiny slabé docházky v jednotlivých diecézích¹⁶. Faráři museli vypracovat podrobné tabulkové přehledy, které v souhrnu měly ukázat, jaký je stav návštěvnosti škol na Těšínsku, případně stanovit možnosti pro její zlepšení. To svědčí také o tom, že i přes veškeré snahy státu a církve byla školní docházka stále neuspokojivá.

Prvním učitelem ve Skalici se stal místní rodák Jakub Kula, který vedl skalickou školu od 27. dubna 1787. Oficiálně příslušným úřadem však z nejasných příčin nebyl ustaven ještě na konci 18. století. Průtahy mohly vzniknout už v době jeho příchodu i z důvodu nízkého věku¹⁷. Pramenné zmínky umožňují vykonstruovat pouze základní rámec jeho života, přesto lze na jejich podkladě alespoň nastínit sociální profil tehdejšího venkovského učitele Kuly, který se narodil na skalickém gruntu

¹⁵ Pindur, David: *Dějiny farnosti Bruzovice do začátku 19. století*. Diplomová práce Ústavu historie a muzeologie Filozoficko – přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě, 2005, s. 209.

¹⁶ „, und solche mit dem Berichten über dem Zustand des deutschen Schulwesens mit Ansichrung der Ursachen und Hindernisse warum der Schulbesuch an mancher Orten so sehr vernachlässiget werde, und den Mitteln wie die selben aus dem Weg zu räumen seyn“. Nařízení vydalo gubernium 14. dubna 1809. SOkA ve Frýdku - Místku, fond FúS, inv. č. 18, sign. Xa.

¹⁷ Dokazuje to zápis z vizitace v roce 1799: „, *Scholaris necdum constitutus est. Jacobus Kula praecenter Scholaris officium supplet, bonae productionii est, et pro Officio Scholaris commendatur.* ZAO, fond GVT, nezpracovaná část.

č. 88 v roce 1770. Po otci převzal tkalcovské řemeslo, ale pravděpodobně dosáhl vzdělání přesahující základní trivium, neboť již v době před založením školy ve Skalici působil jako pomocný učitel v Dobré. Pro zajímavost zde zastával i místo farského kuchaře. Nejspíše dobrovolně přijal nové učitelské místo a přišel společně s prvním skalickým farářem Josefem Měrkou, jenž předtím působil 13 let jako doberský kaplan. Jakub Kula navíc už dříve docházel do Skalice hrát během mší na varhany. Dne 21. září 1789 se v místním kostele sv. Martina oženil s Marinou, dcerou Josefa Čuraje, a díky tomuto sňatku převzal právo pronájmu kostelní louky v Janovicích, který mu zajistil určité hmotné zabezpečení, i když patrně na obživu nedostačovalo. Ve Skalici působil jako učitel necelých 40 let¹⁸. Přesto nevyučoval během těchto let nepřetržitě, jak dosvědčuje nařízení generálního vikáře z 12. 2. 1807, týkající se zjištění, kolik školního platu by se vybralo od žáků ve Skalici, čím by přispěla obec a vrchnost, aby se mohlo obsadit místo zdejšího kantora a začalo se znovu vyučovat.¹⁹

Důvod, proč učitelé v té době vykonávali často jiná povolání, byl ryze praktický, neboť jejich příjem nebyl příliš dobře zajištěn. Pobírali sice plat z náboženského fondu, ten byl však poloviční vzhledem k finančnímu ohodnocení faráře²⁰. Navíc díky rozhodnutí Josefa II. o zrušení štolových poplatků za křty přišli o významný zdroj obživy. Na chudobu venkovských učitelů v celé vřatislavské diecézi, kteří byli navíc obvykle zatíženi ženou a dětmi, upozorňoval biskup Schaffgotsch už roku 1784 v dopise moravskoslezskému guberniu a prosil o zvýšení jejich příjmů²¹.

¹⁸ Jeho sňatek je zaznamenán v oddací matrice ZAO, fond SMSK, inv. č. 2901, sign. Fr XII 4. Zemřel v roce 1839 a tehdy jeho žena požádala o převzetí pozůstalosti a o pobírání vdovské učitelské penze. SOkA ve Frýdku - Místku, fond FúS, inv. č. 83, sign. Vg, č.k. 6. V literatuře se o něm zmiňuje J. L. Mikoláš viz. jeho práce *Ten skalický kostelíček. K 350letému výročí kostela sv. Martina ve Skalici, jako kulturní památky Těšínska*. Skalice 1972 – strojopis uložen v SOkA ve Frýdku – Místku, s. 27; též: Skalická škola. Vlastivědná příloha „Obrany Slezska“, 1932, č. 15, s. 5.

¹⁹ Hrozek, A.: c. d., s. 37.

²⁰ Winter, E.: *Josefinismus a jeho dějiny*. Praha 1945, s. 130.

²¹ „... noch wünschen wir eben diesen Gerechtesten Trost den Armen besonders mit Weib und Kind beladenen Schulmeistern, die, wie bekannt, hier wenigstens

Z těchto důvodů se tak často angažovali v kostelní službě. Ve Skalici si učitel přivydělával jako chrámový hudebník, zvoník, výrobce hostií a v roce 1815 je připomínán i jako kostelník²². Po vzniku benefícia dostával z fundací 1 zl. 10 kr. a za hostie 4 zl. Během 40 let existence farnosti se jeho příjem zvedl pouze ze zbožných nadání na 8 zl. 46 kr. Učitelství plat zajišťovaly přifařené obce, které vzhledem k chudobě osadníků dávaly ročně dohromady pouze 20 zl. a ze školského fondu dostával 50 zl. 43 kr. Jeho odměna jako kostelníka a varhaníka byla hlavně v naturáliích, přičemž od obcí Krásná, Raškovice, Janovice a Baška dostal 6 čtvrtek másla, o Velikonocích od všech vesnic celkem 412 ks vajec a na penězích pouhé 2 zl. 8 kr. O posvěcení mu jídlem přispělo 34 domácností ze Skalice, 36 z Janovic, 13 z Raškovic, 10 z Bašky a 8 z Krásné. Odměny za štolu přijímal 5 krát do roka a na koledě obdržel 4 zl.²³ Nárokem na podíl ze štoly měl určitou výhodu vůči skalickému knězi, neboť ten pozbyl právo přijímat štolové poplatky z toho důvodu, aby duchovní v Dobré nebyl po vzniku nových beneficií zkrácen ve svých příjmech. Brzy po rozdělení doberské farnosti se totiž oba noví učitelé na Borové a ve Skalici dostali v této záležitosti do sporu s dosavadním vyučujícím Fabikem, který se hlásil o svůj podíl na štolových poplatcích z vyfařených obcí. Generální vikariát v roce 1792 rozhodl, aby odškodnili doberského kolegu za ty úkony, které odvedl před jejich nástupem na nová učitelská místa ve Skalici a Borové, ale nadále byly štolové poplatky přidány k jejich platu²⁴.

auf dem Dörfern die Messner und zugleich Organisten sind, geben zu können: dass diesen leuten auch darnach der nöthige Unterhalt ausgemittelt werden würde“. MZA, fond B - 2, inv. č. 1631, sign. P 22 / 1 A, č. k. 137, fol. 581 - 583.

²² „Der skalitzer Schullehrer ist zu gleich Organist und Messner, daher nach diesen Eigenschaften seine Einkünfte zwey Abtheilungen zerfallen...“.

SOKa ve Frýdku - Místku, fond FúS, inv. č. 1, sign. Ia,e.

²³ Jako kostelník na penězích nedostal z důvodu chudoby přifařených obcí žádný plat „... von der Pfarrkirche an jährl. Salarium wegen Armut derselben - jr.“

SOKa ve Frýdku - Místku, fond FúS, inv. č. 83, sign. Vg, č. k. 6; SOKa ve Frýdku - Místku, inv. č. 5, sign. IIc.

²⁴ Nařízení bylo vydáno v Těšíně 21. února 1792: „In der woraussetzung, dass hier lediglich von denjenigen Stollakzidenzien die Rede sey, welche erwähnte Schulleute noch vor Einführung des neuen Schulleute noch vor Einführung des

Učitel Kula neměl k ruce žádného pomocníka, buď si ho nemohl dovolit, nebo zvládal výuku dětí sám. Pouze kooperátor docházel z fary přednést dětem katechismus. Náboženství bylo neodmyslitelnou součástí školních osnov, a především Josef II. dbal o řádné dodržování tohoto předmětu. V roce 1781 přikázal, aby se na všech školách vyučovalo nejméně jednou, lépe však 2x týdně²⁵.

Katolická triviální škola ve Skalici byla přístupná chlapcům i dívkám a vyučování probíhalo v českém jazyce, přičemž ke čtení se v tehdejších školách obvykle používala modlitební knížka. Zpočátku v ní fungovala pouze jedna třída, v níž žáci seděli na dlouhých lavicích a dělili na slabikanty, tedy žáky učící se čtení asi dva roky, a vyšší kategorii tzv. čtenáře. Nejvíce dětí docházelo z farní obce, nejméně pak z Krásné. Důležitou roli v absenci hrála tedy vzdálenost, kterou musely dvakrát denně ujít. Ve Skalici měly školu, vzhledem k velikosti obce, nejdále půl míle, z Janovic šly 1 – 2 míle, z Raškovic 1 – 1/2, z Bašky 1/2 a z Krásné 1 1/2 – 2 1/2 míle²⁶. Povinnou školní docházku musely splnit i chudé děti, což vyplývalo z nařízení Josefa II., kterým navíc zprostil jejich rodiče poplatku. Osvícenský císař zasáhl přímo i do vyučovacího plánu přesunutím školních prázdnin z měsíců září a říjen na červenec a srpen, aby děti svou nepřítomnost ve škole nemusely omlouvat prací při žních²⁷. Na vesnicích bylo běžné, že se třída plnila častěji

neuen Schulplans, dass ist bevor der Dobrauer Schulmeister den Ersaz zu den einstweilen auf 100 fr. sistemisirten Lehrergehalt aus den Religionsfond empfangen hat, an den Schulmeister Fabik vermög einer hohen Entschliessung vom 16ten März 1786 zu entrichten schuldig waren, ... seit diesen Zeitpunkte, an die Benannten Schulleute diese Forderung nicht mehr zu machen hat, und es auch sonst der Billigkeit ganzgemäss ist, dass nun bei den sistemisirten gehalt nur derjenige derley Einkünften beziehe, welche die wirkliche dienste leistet, was wegen einkünfte in Skalitz und Borowa, diese Akziendien bereits als pars Solari aufgeführt worden ist“. SOKa ve Frýdku - Místku, fond FúS, inv. č. 83, sign. Vg, č. k. 6.

²⁵ Winter, E.: c. d., s. 127.

²⁶ SOKa ve Frýdku - Místku, fond FúS, inv. č. 83, sign. Vg, č. k. 6. 1 míle (dolnorakouské míry) = 7, 586 km. Hlaváček, Ivan a kol.: Vademecum pomocných věd historických. 2002, s. 173.

²⁷ Cirkulář o povinné návštěvě chudých dětí vydalo moravskoslezské gubernium v Brně 16. ledna 1786. V literatuře Pindur, D.: Dějiny farnosti, s. 209. Nařízení

v letním období než v zimě, kdy to neumožňovalo počasí, a stejně tak tomu bylo i ve Skalici, do které trvala cesta některým dětem až dvě hodiny²⁸. Stav docházky zaznamenávali arcikněží ve vizitacích. Po zhruba deseti letech existence navštěvovalo skalickou školu v průměru ročně kolem 30 dětí. O tři roky později stoupl jejich počet na 70, z čehož převažovali výrazně chlapci nad dívkami (48/22). V dalších letech se situace zásadně nezměnila a kolísala kolem výše uvedeného počtu 60 – 70 žáků²⁹. Uvážíme – li, že celá skalická farnost měla na počátku 19. století kolem 4000 tisíc obyvatel, nejednalo se o příliš vysoký počet školou povinných dětí, i když je více než nepravděpodobné, že chodily opravdu všechny.

Během 19. století se skalická škola vyvíjela podobně jako jiné venkovské školy v okolních farnostech. Pro stále nízký počet žáků nemohlo dojít v první etapě k žádnému většímu rozmachu. Teprve s pozvolnou proměnou společenského ovzduší i pod vlivem národního obrození, které pronikalo rovněž na venkov, se začíná zvyšovat zájem o vzdělání, což dokládá vznik dalších škol postupně ve všech přífařených obcích - roku 1844 v Janovicích, o čtyři roky později v Krásné, v roce 1850 v Raškovcích a 1852 v Bašce³⁰. Po smrti prvního učitele Kuly v roce 1839 přece jen dochází k určitému pozvednutí úrovně, neboť na jeho místo nastoupil syn Filip, který absolvoval hlavní školu pro učitele v Těšíně a měl tedy vyšší kvalifikaci než jeho otec, přestože převzal také tkalcovské řemeslo. Skalická škola zůstala jednotřídkou i po roce 1857, kdy byla znovu vystavěna školní budova, a k založení druhé třídy došlo teprve v roce 1871 kvůli vysokému počtu 180 žáků³¹.

o změně prázdnin vyhlásil císař 24. 5. 1786. Al Saheb, Jan: Počátky školství v Ostravici. In: Sborník SOkA ve Frýdku – Místku, 5, 2004, s. 37.

²⁸ Jaroslav Ludvík Mikoláš ve svých příspěvcích o skalické škole napsal, že v době učitelování Jakuba Kuly chodilo do skalické školy v létě kolem 40 dětí a v zimě pouze 10 – 15. Týž: Památník sboru, s. 32; Týž: Skalická škola, s. 6.

²⁹ Podle vizitace z roku 1803 chodilo do školy o čtyři dívky méně. SOkA ve Frýdku - Místku, fond DúF.

³⁰ Pro další informace o těchto školách viz. SOkA ve Frýdku - Místku, fond FúS, inv.č. 79, 80, 81, 82, sign. Vg, č. k. 6.

³¹ Mikoláš, J. L.: Ten skalický, s. 27; Týž.: Skalická škola, s. 6.

P. FRANTIŠEK HALFAR, AUTOR FRÝDLANTSKÉ FARNÍ KRONIKY¹

Petr Maršálek

Koncem března letošního roku jsme si připomněli dvousté výročí narození konzistorního rady a římskokatolického faráře Františka Halfara. Tento muž však nebyl jen duchovním správcem, měl také výtečné literární a umělecké sklony. Tyto využil, když ve Frýdlantě nad Ostravicí založil první farní kroniku o více než dvou stech stranách, která se stala první svého druhu v tomto městečku.

Narodil se 29. března 1807 v Příboře čp. 350, jako třetí z jedenácti dětí² do soukenické rodiny Matěje Halfara³ a jeho manželky Anny z rodu Františka Kümmela. Při křtu v děkanském kostele Narození Panny Marie, konaném ještě týž den (29.3.),

Znak řemesla soukenického
z r. 1608

¹ Za informace o působnosti P. Františka Halfara v Bílovicích děkuji P. Jerzy Walczakovi, bílovskému faráři a tamějšímu kronikáři Pavlu Krystýnovi, který mi poskytl i obrazový materiál. V neposlední řadě děkuji P. Mgr. Petru Hrubišovi, frýdlantskému faráři, za možnost prostudovat originál frýdlantské farní kroniky, již P. Halfar založil.

² Z těchto jedenácti dětí čtyři zemřely v dětském věku. Kronika farnosti Frýdlant, pag. 128. Kronika uložena na Římskokatolickém farním úřadě ve Frýdlantě n. O.

³ Toto příjmení v podobě „Hylssar“ se v Příboře objevuje již v urbáři hukvaldského 1581. Viz: Zemský archiv (dále jen ZA) v Opavě, pobočka Olomouc, fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž, inv. č. 2253, sign. E 1, pag. 10. Nepatrný rozdíl mezi novogotickými minuskulami „f“ a „s“ přímo nabízí možnost jejich pozdější záměny. Jméno Hylssar by tak mohlo později přejít v Hylffar tedy Halfar; V matričním zápisu syna Františka Halfara je otec „Mathes“ tedy Matěj. Ve farní kronice, kde se Halfar o něm zmiňuje je psán jako „Matthäus,“ česky Matouš. Kronika farnosti Frýdlant, pag. 128.; Blíže k soukenickému cechu viz: Státní okresní archiv (dále jen SOkA) Nový Jičín, fond Cech soukenický v Příboře.

mu dali rodiče jméno František Vincenc. Kmotry se stali soukeník Karel Bujnoch a měšťanka Kateřina Kostová.⁴

Jeho otec Matěj Halfar ještě v době, kdy soukenické řemeslo mělo zlaté dno, nabyl značného jmění. Při své dílně zaměstnával mimo tovaryšů a služek i chudé lidi z okolních vesnic, kteří si tak v přádelně přivydělávali. Mládí Františka Halfara bylo tak úzce spojeno právě s příborským soukenickým cechem. Jak sám ve svém životopise, sepsaném ve frýdlantské farní kronice, uvádí, byl při studiu na hlavní škole a gymnáziu více soukeníkem než studentem. Po příchodu ze školy musel usednout k práci, při níž se učil. Rodiče nedokázali pochopit, proč i doma se má něco učit. O hlavních prázdninách se stával zcela soukeníkem a jako takového jej otec nechal přijmout do cechu. Za těchto okolností neměl při studiu na rúžích ustláno.

Když v mládí četl o životních osudech sv. Františka Serafinského, učarovaly mu natolik, že si předsevzal vstoupit do řádu tohoto světce. Jeho snem bylo stát se minoritou. Proto se v roce 1826 vydal do Opavy žádat tehdejšího provinciála P. Petra Klose o přijetí. Avšak pro přebytek kandidátů nebyl přijat, bylo mu však přislíbeno přijetí v příštím roce. V téže době však jeho rodiče zcela zchudli. Nezbylo mu tedy nic jiného, než jít studovat filozofii do Litomyšle, jelikož tam byl lacinější život než v Olomouci nebo Brně. Jelikož, jak sám napsal, byl zde ve svém mínění oklamán, zvažoval druhý „semestr“ v roce 1827 jít do Brna. Zásahem jeho otce však v Litomyšli setrval a koncem toho roku získal ubytování u litomyšlského lékárníka Jettmara za dohled nad jeho pěti dětmi. Zde však zakusil hořké chvíle, jednak proto, že lékárník byl vůči svým dětem a tedy i k Halfarovi velice přísný a také, jak na sebe Halfar ve frýdlantské farní kronice prozradil, „o pedagogii jsem neměl ani ponětí a ve tmě kolem sebe tápal.“⁵

Po absolvování filozofie se rozhodl upustit od svého předsevzetí - žít klášteře a dal přednost světskému kněžskému stavu. K tomuto

⁴ ZA v Opavě, fond Sběrka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 1338, sign. P-I-I, pag. 262.

⁵ „Ich habe es da empfunden: Quem Dii oderunt pedagogum fecerunt, da ich selbst von einer Pädagogie keine Iden hatte und im Finsternen herumtapse.“ Tamtéž, pag. 130.

kroku jej podnítl jednak rodinný stav, kdy mohl lépe podporovat své zchudlé rodiče a sourozence, ale především přesvědčení, že jako kněz bude pro lidstvo užitečnější než v uzavřeném konventu. Dále to byla vyhlídka císařského stipendia, které by mu zajistilo existenci při studiu v Olomouci. O prázdninách se tedy vydal do Olomouce a žádal zde tehdejšího seminárního představeného Františka Beneše o přijetí na studium teologie. Byl však tvrdě osočen, že se na studia hlásí pouze kvůli tomu, aby nebyl odveden k vojsku. To Halfar komentuje: „*považoval jsem to za ironii, vzhledem k mému tělesnému vzhledu - podprůměrné výšce, byl bych pro císařsko královskou armádu směšnou akvizicí.*“⁶ Halfarovo dobré vysvědčení však zaplašilo temné mraky s Benešova obličejem a na studia byl přijat.⁷ V Olomouci byl již zcela oddán studiu. Bylo mu přiznáno císařské stipendium ve výši 40 zlatých konvenční měny, z kterých se při dobré ekonomii dalo dobře využít. V druhém a třetím roce studia se stal akolytou⁸ při farním a proboštském kostele sv. Mořice, kde dostal volný byt, dřevo a někdy dobrý oběd. Po dvou letech v tomto zaměstnání měl již každý den pořádný oběd u probošta Maxmiliána Josefa svobodného pána Sommerau-Becka⁹ a mimoto si přivydělával při pohřbech. To mu umožnilo si občas vypít sklenici piva nebo navštívit zdejší divadlo. V třetím roce studia jej profesor Christ jmenoval svým fiskusem (pokladníkem). Tento, pro Halfara nepříjemný úřad, mu přinášel přibližně 60 zlatých vídeňské měny

⁶ „...., was ich für eine Ironie hielt indem meine körperliche Positur, unter mittelmäßig, für die k[aiserliche] k[önigliche] Armee keine plausible Akquisition gewesen wäre...“ Tamtéž, pag. 130.

⁷ Jiný postup zaujal u tohoto přijímacího pohovoru Halfarův přítel Cyril Vrabel. Na vyžádání svého atestu vytáhl s ním bezděčně i svatý růženec. Tímto krokem si velebného pana ihned pro sebe získal. Tamtéž, pag. 130.

⁸ Akolyta, doslova průvodce, čtvrtý stupeň nižšího svěcení. Jeho funkci při bohoslužbách převzal dnes z největší části kostelník. Viz: Merell, Jan: Malý bohovědný slovník. Praha 1963, s. 19.

⁹ Maxmilián Josef svobodný pán Sommerau-Beck byl v letech 1837 - 1853 olomouckým arcibiskupem. Z četných prací o této osobě uvádím: Medek, Václav, Cesta české a moravské církve staletími, Praha 1982, s. 297; Polc, Jaroslav V., Stručný přehled dějin českých a moravských diecézí po třicetileté válce, Praha 1995, s. 81 - 82.

ročně. Z těchto peněz už se dalo dobře vyžít a občas i rodiče podporovat. Ve čtvrtém ročníku byl přijat do „*klerikánského semináře*“, kde v jeho době mělo místo jen čtyřiačtyřicet teologů ze čtvrtého a pár ze třetího ročníku. Na život v semináři vzpomíná Halfar s nostalgií: „*Život v semináři byl pro mne pohodlný, protože jsem neměl žádné starosti o výživu a ve společnosti svých kolegů jsem užil mnoho příjemných chvil. Nebyli jsme studiem přetíženi, ale bylo přísně dohlíženo na domácí pořádek od p. představeného Beneše a druhého představeného Lavičky. Jídlo bylo požitelné a pivo, které jsme denně dostávali k obědu a k večeři po ½ mázu,¹⁰ bylo dobré. Ložnice byla denně v zimním čase vytápěna a protože tehdy panovala epidemie cholery,¹¹ dostávali jsme denně k snídani kmínovou polévku s houskami.¹² O nedělích a svátečních dnech konal Halfar spolu se svými kolegy podle zadaných témat ranní kázání, které musel, spolu s ostatními, předtím ve čtvrtek před oběma představenými Benešem a Lavičkou a kolegiem zkusit. Po zkouškách z katecheze a metodiky byl propuštěn na prázdniny, jelikož kníže arcibiskup Ferdinand Maria Chotek byl v lázních. Na ordinaci, která se uskutečnila po synodální zkoušce, se tak musel spolu s ostatními dostavit počátkem září 1832. Již dva dny po*

¹⁰ 1 Máz moravský = 1,0695 litrů. Viz: Hofmann, Gustav: Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy. Plzeň 1984, s. 74.

¹¹ Frýdlantský kronikář Emil Pajurek st. k tomuto pouze „*roku 1831 a 1832 řadila zase cholera. Jak mnoho lidí umíralo není zaznamenáno.*“ SOKA Frýdek-Místek, fond Archiv městečka Frýdlantu (dále jen AMF), inv. č. 53. Dále k výskytu cholery např. viz: Hošek, Emil: Administrativní opatření při epidemii cholery v roce 1831 na Moravě. In: Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, č. 172, 1975, s. 4 - 8; Křoupal, Josef: Cholera v Moravské Ostravě a Přívoze v roce 1831. Ostrava 11/1981, s. 348-356.; Hajdušek, František: Cholera ve Svěbohově (1832, 1849). Průvodce kulturou Zábřeha r. 1974, č. 2, s. 7 - 8.

¹² „*Das Seminarleben behagte mir, weil ich da keine Naherungesorgen hatte, und in Gesellschaft von unteren Kollegen auch manche frohe Stunde genoss. Mit Studien waren wir nicht überladen, und die Hausordnung wurde streng von H[err] Vorsteher Benesch und dem zweiten Vorsteher Lawitschka überwacht. Die Kost war genießbar, das Bier, welches wir täglich zu Mittag und zum Nachtmahl zu ½ Maß bekamen, gut und die Schlagzimmer sind zur Wiklerszeit täglich geheizt worden. Weil damals die Cholerepidemie herrschte, bekamen wie täglich zum Saustucke eine Kümmelsuppe mit Semmeln.*“ Kronika farnosti Frýdlant, pag. 131. Kronika uložena na Římskokatolickém farním úřadě ve Frýdlantě n. O.

ordinaci měl 16. září ve svém rodném městě primici, při níž jej vedl děkan a arcikněz Josef Rada.

Prvním Halfarovým místem ve funkci kooperátora, kde nastoupil 16. října 1832, bylo městečko Bánov v uherskobrodském děkanátu. Na toto místo byl konzistoří vyslán, „*aby chytrým počínáním odstranil zlosti, které tam panovaly mezi místním kurátem a jeho kooperátorem.*“ Bohužel jeho úkol se velmi ztížil ve chvíli, kdy se tyto plány donesly k uším zmíněného kuráta. Halfar tuto svízelnou situaci komentoval: „*...mne považoval za špiona a dozorce, mne stále svým urážlivým jazykem hořce rmoutil.*“¹³ Jelikož se Halfar na bánovské faře cítil jako kámen úrazu, činil často výlety, zejména do 15 kilometrů vzdáleného Starého Hrozenkova, kde byl vítaným hostem. Tento přísný noviciát kněžského stavu vydržel Halfar plné tři roky. V létě roku 1835 byl přeložen a šel zpět do Olomouce. Na této cestě přenocoval v Hulíně. Měl štěstí. Právě zde byl farářem bratr příborského děkana, Leopold Rada, jemuž se Halfar zalíbil a jelikož zrovna měl uprázdněné místo kooperátora, požádal o něj. Tak se „*zásahem moudré Boží prozřetelnosti*“ dostal Halfar do Hulína. P. Rada se mu stal nejen přítelem ale hlavně učitelem, který jej zasvětil do kněžského života. Není proto divu, že po Radově smrti jej Halfar hořce oplakával a nikdy na něj nezapomněl. Místo jeho zůstalo tři čtvrtě roku neobsazeno a hulínští kooperátoři zůstali bez faráře.¹⁴ Po příchodu nového duchovního správce se Halfarova situace o mnoho nezměnila, jeho plat, který činil ročně 160 zlatých konvenční měny, postačoval jeho potřebám, ale zchudlé rodiče a sourozence z něj podporovat nemohl. Byl proto nucen otevřít si soukromou německou školu a během desíti let držet 3 třídy hlavní školy pro hulínské a venkovské chlapce. Touto pílí si přišel měsíčně cca na 15 zlatých

¹³ „*..., dem man dies bedeutete, mich für eine Spion und seinen Aufseher hielt, und mich dass halte, vorzüglich mit seiner lästernden Zunge, die ein perpetuum mobile war, bitter kränkte.*“ Kronika farnosti Frýdlant, pag. 132.

¹⁴ Příčinou této zdrženlivosti v investování nového kněze na hulínskou faru byla neobsazenost arcibiskupského stolce po smrti Ferdinanda Maria Chotka, který při korunovací císaře Ferdinanda I. na českého krále, 7. května 1836, podlehl choleře.

konvenční měny. Mimo této pedagogické činnosti mu byla svěřena i správa farního hospodářství a sýpky. Za tuto nezáviděníhodnou práci byl, mimo drobného spropitného, odměněn osočováním v případě, že nějaká měřice scházela. Rovněž ho rozhořčily urážky,

Kostel sv. Václava v Hulíně
(část pohlednice cca 1915)

které padly na jeho hlavu potom, co mu byl neprávem připisován zakázaný společenský styk s jednou místní ženou. V této době pociťoval bolest nad ztrátou své milované matky.

Svým povinnostem dostal vždy i za cenu, že ho to uvrhne do nepřízně výše postavených. To je patrné z jeho zásahu vůči jednomu školnímu pomocníkovi, který byl synem místního učitele. Halfar v této škole působil jako katecheta. Jedna ochotná paní mu donesla, že tento pomocník udržuje intimní styk se školními děvčaty. Ta byla předvolána a hrozná pravda vyšla

na světlo. Přímí nadřízení, kterým bylo povinno tuto skutečnost oznámit, byli právě nepřítomni a hrozilo nebezpečí z prodlení. Takovým skutkům se musela učinit přítrž. Halfar to tedy oznámil představenému obce v Hulíně – Ignáci Fuchsovi. Ten ihned vyrozuměl kroměřížský justiční úřad, který vyslal drába a gardistu, aby mladého zločince uvěznil. Mladík byl krátce nato odsouzen na 6 let žaláře na Špilberk, kde po 2 letech zemřel. Než byl otec záletníka přeložen, musel Halfar prožívat kruté časy. Svědomí však zůstalo čisté.

V roce 1846 se stal vikářem probošta Bedřicha lantkraběte z Fürstenberku,¹⁵ při kolegiu farního kostela sv. Mořice

¹⁵ Z četných prací o této osobě uvádím: Zlámal, Bohumil: Bedřich kardinál Fürstenberg, arcibiskup olomoucký. Olomouc 1949; Týž: Bedřich lantkrabě Fürstenberg, arcibiskup olomoucký a kardinál, 1853-1892. Kyjov 1976. O nadační činnosti Bedřicha kardinála z Fürstenberku nejnověji: Šrubař, Daniel: Nadační

v Kroměříži. Protože byl v tomto postavení oprávněn vést vlastní domácnost, vzal si k sobě otce, sestru a chlapce od ovdovělé sestry. Chtěl tak otci zajistit bezstarostný život a aby se ohradil proti každému podezření z nekalého poměru s hospodyní, měla toto místo zastávat jeho sestra. Nedbal v tomto na rady svých zkušenějších kolegů: *“... že příbuzné neučiní šťastnými, když je vytrhne z jejich poměrů. Kněz, který si navykl pohybovat se ve vzdělaných kruzích, se necítí dobře v přítomnosti svých příbuzných z nižších vrstev. Příbuzní mají přehnané požadavky a chovají se jako vlastníci příjmů benefícia. Cítí se často uraženými a očerňují své duchovní příbuzné a dobrodince ve farní obci a jak se jich potom zbavit? V nejčastějších případech považují za vhodnější tyto příbuzné podporovat dle možností, ale nebrat je do domu.”* Jak dalece se Halfar ztotožnil s touto myšlenkou, která byla asi výsledkem dlouholetých zkušeností?

Aby otce zaměstnal, koupil u Kroměříže volný pozemek, kde měl otec, který nebyl zvyklý zahálčivému životu, zahnat dlouhou chvíli. Sestru měl u sebe 4 roky a pak se v Kroměříži provdala. Synovce nechal absolvovat hlavní školu a pak jej poslal zpět k rodičům, protože neměl chuť k dalšímu studiu.

Probošt svěřil mu brzy záležitosti týkající se farního úřadu kostela sv. Mořice. Po dvou letech se stal prvním vikářem, což nebylo spojeno s jinou výhodou, než že si mohl zvolit lepší byt. V roce 1848 mu byly baronem Konopkou předány všechny písemné záležitosti děkanátu. Měl plno práce, zejména když měl na starost i vojenskou nemocnici. Jinak shledával svůj život v Kroměříži velmi příjemným. Získal si vážnost a důvěru místních občanů, kteří jej chválili i za to, že se svým starým otcem chodil denně na procházku. Měl krásný, pohodlný byt a příjem skoro 600 zlatých konvenční měny. Měl přístup do honosné společnosti, každý čtvrtý den v letních měsících byl hostem u pana kardinála Sommerau-Becka. Tam našel dobré přátele. Radost mu přinášela i práce duchovního správce, zejména proto, že jeho církevní učení vždy bylo hojně navštěvováno. Působil zde i v době říšského

činnost olomouckého arcibiskupa Bedřicha kardinála z Fürstenberku. Diplomová práce Filozofické fakulty Ostravské univerzity, Ostrava 2004.

sněmu v roce 1848 a 1849 a mohl tak poznat osobně mnoho revolučních hrdinů.

František Kleinpeter, syn horního rady a úředník neschopný služby,¹⁶ který bydlel v Kroměříži a s nímž se seznámil, naléhal na Halfara při procházkách v kroměřížském zámeckém parku, aby se ucházel o faru ve Frýdlantě. Velmi ji chválil a slíbil, že ho doporučí u svého otce. To se také stalo, neboť kardinál přenechal volbu nového frýdlantského faráře z přátelství na horním radovi. Arcibiskupského sekretáře mrzelo, že při obsazování tohoto benefícia měl horní rada tak mnoho vlivu a nasadil všechny „páky“, aby dopomohl k tomuto místu kaplanu Františku Potěšilovi. Pan horní rada však prosadil Halfara, neboť měl více kněžských a patronátních let, než kaplan. Halfar by se stal bez námahy frýdlantským farářem, i kdyby to nikdo nezprostředkoval, jak sám uvádí. Také se zmiňuje, že by bylo vůbec nejlepší, kdyby o jmenování rozhodl vždy kníže arcibiskup sám.

Kostel sv. Bartoloměje s farou (vlevo) ve Frýdlantě nad Ostravicí
(Pohlednice ze 40. let 20. století)

¹⁶ „H[err] Franz Kleinpeter, Sohn des hier artigen Bergrates und dienstunfähiger Beamte, der in Kremšier wohnte...“ Kronika farnosti Frýdlant, pag. 138.

Jeho dosazení na zdejší faru bylo triumfem pro Frýdlant. Dne 30. ledna 1853 byl investován světícím biskupem, svobodným pánem z Thysebartu v jeho rezidenci za asistence sekretáře Kuheho. Jednadvacet dní nato (19. února) přijel Halfar na saních do Frýdlantu. Farníci se shromáždili s administrátorem Jakubem Exlerem a některými úředníky válcovny a očekávali svého nového faráře a jakmile se objevil, pozdravili jej ranami z hmoždíře.¹⁷ Jeho první cesta vedla, jak jinak, do kostela, kde svým svěřencům dal požehnání, načež jej úředníci, představenstvo obce a učitelé doprovodili do fary a srdečně uvítali. To se stalo v sobotu. Následující neděle měl velkou mši svatou a v neděli nato kázal ve svém prvním kázání ke svým farníkům o těžkém postavení zodpovědného duchovního správce a prosil o spolupráci představené obcí, rodiče a otce rodin.

Pojednání o tomto tématu bylo účelné, neboť Halfar velice často pozoroval jednak při svém nástupu, jednak i později, že ve Frýdlantě kooperátor má převahu před farářem, protože farníci byli na to zvyklí. K tomu došlo proto, že staří faráři pro svůj věk, pohodlnost a poslední předchůdce z důvodu přetížení písemnou prací, která byla spojena s děkanstvím, přenechali vedení duchovní správy kooperátorům.

Halfarovi znělo velmi směšně, když ho farníci oslovovali „*velebný panáčku*“ nebo „*je velebný pán doma?*“ Ptali se po kooperátorovi, když v různých záležitostech o tom měl rozhodovat farář. Na Hané, kde žil 18 let, označovali faráře „*velebný pán*“ a kooperátora „*panáček*.“ Proto jej udivilo obrácené titulování mezi „*Valachy*.“ Později se dověděl, že Valaši používají zdrobněliny, když chtějí někoho krásně oslovit. Proto nazývali např. pana horního radu „*pantatínkem*.“ Lidé si zvykali pomalu všimnout si svého faráře a žádat jej o vyřízení svých záležitostí. Později už byl Halfar „*panem farářem*.“

První rok byl pro něj pravou zkouškou, plnou nešťastných událostí v polním hospodářství, které zapříčinily průtrže mračen a stav dobytka. Následující dva roky nebyly o mnoho lepší. Útěchu

¹⁷ „...mit Pöllerschußen...“ Tamtéž, pag. 138. Jednalo se o velkorážní obléhací kanón.

mu poskytovala jeho oblíbenost u horního rady a jeho přívrženců, kteří ho zahrnovali důkazy přízně. Toto mu dodalo na vážnosti u jeho sousedních spolubratří. Získal si pověst výtečného kazatele, vzorného při bohoslužbách. Z jeho žáků se stávali malí filozofové.¹⁸ Takto byl hodnocen v prvních letech svého duchovního působení ve Frýdlantě. Proto se již viděl jako budoucí místecký děkan. Ale: „*Pán Bůh nedovolil, abych se stal pyšným a klamně představy o světě jako pravdu přijímal.*“ List se obrátil. V jeho největším rozkvětu upozornil jej sousední kněz na to, že ve zdejší kraji je všechno nestálé. On se prý také vznášel v oblacích úspěchu, o to pak byl bolestivější a překvapivější pád. Právě toto měl Halfar také zakusit.

Vzájemné vztahy se stávaly chladnými, cítil se zanedbáván a malicherně posuzován. Podsouvali mu nešlechtné úmysly, podezírali a hanili ho. „*Nechci všechny tyto urážky vyjeviti, které jsem za 3 léta utrpěl, ale nemohu přejíti mlčením, že mne to tak bolelo, jako když matce její dítě z náruči vytrhne.*“ „*Lidé*“¹⁹ mu chtěli jeho farníky odcizit. Nejdříve přiměli dělníky z válcovny, aby si v posledních dnech masopustu objednali slavnostní bohoslužbu v Metylovicích. Tam se vydali s šéfem v čele slavnostního průvodu, za zvuku hudby, s vlajícím závodním praporem, který byl vynesena z kaple sv. Barbory ve zdejší závodě. Celá akce byla završena plesem. Pak, „*aby nitro svého duchovního správce úplně ranili,*“ stejným způsobem přivedli dělníky od vysokých pecí, hřebíkárny, stolařství a uhelných skladů do Čeladné, kde farář jim šel naproti s pluviálem,²⁰ křížem a kostelními prapory za hlaholu zvonů.

¹⁸ „*Ich war jeder Hinsicht ausgezeichnet ein trefflicher Prediger, beim Gottesdienste meisterhaft, meine Schüler habe ich zu kleinen Philosophen bildet, ich war die einzige Schwalbe.*“ Tamtéž, pag. 139.

¹⁹ Halfar neoznačil konkrétní osoby, ale z textu si je lehce můžeme domyslet, představíme-li si, kdo měl na tuto většinu frýdlantských vliv a na kom byli existenčně závislí.

²⁰ Pluviál je široký, až k patám dosahující plášť v liturgické denní barvě. Na zádech bývá obyčejně ještě připevněna bohatě vyšívaná ozdoba, která je připomínkou dřívější kapuce. Skutečně také vznikl pluviál z pláště, který mival kapuci a který nosivali mniši při procesích nebo chóru. Viz: Merell, Jan: Malý bohovědný slovník. Praha 1963, s. 396.

Tento způsob pronásledování všechny lépe smýšlející spojil. Jako satisfakci za tuto pohanu, nechali Halfara frýdlantští dělníci, pracující v Moravské Ostravě a v Lipině, odsloužit stejnou slavnostní bohoslužbu. Zejména jej potěšilo, když zdejší inženýr Rudolf Siebert²¹ osobně objednal u něj slavnostní bohoslužbu ve Frýdlantě jako satisfakci za pohanu, kterou utrpěl a dostavil se k ní se všemi jemu podřízenými dělníky z mechanické dílny, kotlárný, soustružný a modelárny.

První tři roky sloužil Halfar mši sv. na svátek sv. Barbory na zvláštní pozvání hutního a horního ředitelství v závodní kapli. I toto bylo zastaveno. Horníci pak na svátek sv. Barbory docházeli se svými šefy do kostelů v Kunčicích pod Ondřejníkem, Kozlovicích a Tiché. Mlčel, ale cítil bolestnou křivdu.

Ještě jedné příhodě věnoval Halfar ve farní kronice pozornost. Hamernický mistr zvaný Polda,²² který jej v různých záležitostech často vyhledával, přišel si postěžovat na pana horního radu s tím, že už nemůže všechna jeho sekýrování a trápení vydržet. Dal přednost výpovědi ze služby a ukázal mu písemné propuštění. Halfara žádal o jeho dobrozdání, aby se jinde mohl úspěšně uplatnit. Hamerský mistr posléze řekl, že půjde za arcibiskupem a bude ho informovat o zdejších poměrech. Halfar se nedlouho poté dozvěděl, že to byla léčka, ve které sám uvízl. Tento „ničema“²³ měl na něm vylákat vyjádření. Farář už dále nevyšetřoval, na čí popud tento člověk konal. U zdejšího závodního lékaře Jiřího Havlíčka²⁴ byla svolána konference, jejímž

²¹ Ing. Rudolf Siebert byl správcem strojírny ve frýdlantských železárnách. Se svou rodinou obýval dům v areálu zdejších hutí, čp. 150. Viz: SOKA Frýdek - Místek, fond AMF, inv. č. 23.

²² „*Hammermeister* /:vulgo Polda:/...“ Viz: Kronika farností Frýdlant, pag. 141. Kronika uložena na Římskokatolickém farním úřadě ve Frýdlantě n. O.

²³ „...*dieser Schuft*...“ Viz: Tamtéž, pag. 141.

²⁴ Jiří Havlíček zastával místo obvodního a závodního lékaře od zřízení samostatného zdravotního obvodu ve Frýdlantě v roce 1831. Do tohoto obvodu náleželo osm obcí ve frýdlantském okolí. Viz: Hurt, Rudolf: Dějiny města Frýdlantu nad Ostravicí, s. 285. Strojopis viz SOKA Frýdek-Místek, sbírka rukopisů, sign. R 347 I, II. Spolu se svou početnou rodinou žil Havlíček v samém srdci arcibiskupských železáren v domě čp. 151. Viz: SOKA Frýdek – Místek, fond AMF, inv. č. 23.

hlavním tématem bylo najít proti Halfarovi nějaká fakta, která by mohla být definována jako zločin. Na tuto konferenci byla jako svědkyně předvolána farní služka a ženy, které na faře občas pracovaly. V této zkoušce Halfar obstál a toto konání veřejně nekomentoval, protože bylo sděleno důvěrně jednou ženou, které by to později mohlo uškodit.

Jak daleko může jít nevraživost! Bůh jej však, jak sám se zmiňuje, neopustil. A situace se pozvolna urovnala. Křest dítěte ředitele kanceláře rozptýlil poněkud zachmuřené nebe zdejších poměrů. Boj byl ukončen, ale jizvy zůstaly. Ale vše zlé je k něčemu dobré a u Halfara vedlo k větší opatrnosti ve vztahu k lidem.

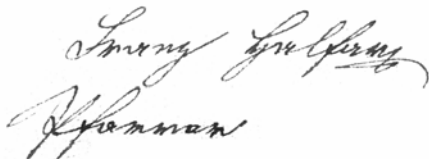
Myšlenky na tyto hořké chvíle zaháněl literární činností. Krátce před rokem 1861²⁵ začal německy psát farní kroniku. Podkladem této jedinečné práce, která byla první svého druhu ve Frýdlantě²⁶ byly rozličné spisy z farního archivu. Dále zužitkoval informace, které v ústním podání získával při návštěvách u nejstarších farníků. Na dvou stech třinácti stranách popsal Halfar vznik farnosti, vývoj kostela, fary i kostelních pozemků, farních příjmů a štól. Dále si povšiml i vývoje místních hřbitovů, kaplí, soch a křížů ve farnosti. Devět stran věnoval i odloučení farních obcí Čeladné, Ostravice a Metylovic od zdejší fary.²⁷ V jedné kapitole se rozepsal i o svých

²⁵ Toto tvrzení vyplývá ze skutečnosti, že Halfar počal psát kronikářské záznamy k jednotlivých letům až od roku 1861. Viz: Tamtéž, pag. 201 a násl. Na první straně této kroniky čteme: „*O[mnia] A[d] M[aiorem] D[ei] G[loriam] Lecturis salutem in Domino! In Erwagung, dass die Geschichte die Lehrmeisterin des Lebens sei, und um der Nachwelt einen nützlichen Dienst zu erweisen, habe ich, seit 30. Jänner 1853 Pfarrer zu Friedland dieses Gedenkbuch der Pfarre Friedland errichtet und eröffnet....*“ Viz: Tamtéž, pag. 1.

²⁶ Starší záznamy o frýdlantské farnosti, z nichž při zpracovávání starší historie Halfar vycházel, se dochovaly v „*Annales parochiae Fridlandensis*“ Tyto začal psát v druhé polovině 17. století první frýdlantský farář Jiří Jan Bator.

²⁷ K tomuto viz: Al Saheb, Jan: Církevní poměry v Ostravici od založení lokálního kaplanství do roku 1820. In: Práce a studie Muzea Beskyd 14, 2004, s. 115 a násl.; Viz: Al Saheb, Jan: Dějiny farnosti Frýdlant n. O. do konce 18. století. Ostrava 2005, s. 74 a násl.

osmnácti předchůdcích.²⁸ Zaznamenal také osudy farní školy a církevních slavností.²⁹ Stranou jeho zájmu nezůstaly ani různé podivuhodné události z Frýdlantu, jako kurucký vpád v roce 1680, či slavnostní otevření válcovny za účasti arcibiskupa Maxmiliána Josefa svobodného pána Sommerau-Becka. Jedinečnou je kapitola o historii frýdlantského povstání ve třicátých letech 19. století.³⁰ V kronice rovněž nalezneme i rozsáhlý zápis o politických a náboženských poměrech v městečku. Ještě před tím, než začal kronikářskými zápisy pro jednotlivé léta, počínající rokem 1861,

Podpis Františka Halfara

vzpomněl na několik významných frýdlantských osob.³¹ Velkou škodou bylo, že Halfar již roku 1862 odešel z Frýdlantu a nikdo z jeho nástupců neměl tolik porozumění

pro historii jako on.

Nešvarem, který byl, nejen v této době, rozšířen, byl alkohol. Proti tomu se snažil Halfar bojovat, ovšem se vši obezřetností, neboť to byla a je nejen metla lidstva, ale i tučný zdroj příjmů pro výrobce. Bez tohoto „životabudiče“ se v této době neobešlo žádné jednání, návštěva, dokonce byl podáván malým dětem pro lepší spánek. Sám Halfar uvádí: „...já jsem to vše pozoroval a částečně i spolukonal, když jsem ve svých studijních letech vykonal pout' na Kalvárii a tam přišel vlastně do kořalky. Tam mne navštívil jeden kněz a pohostil mne kořalkou. Přišli k němu lidé se křtem dítěte, pantáta vytáhl hned ze svého kořichu láhev kořalky a musel

²⁸ Zde, jak sám píše: „byl jsem nucen zaznamenat i své vlastní životní osudy.“ Tyto se staly stěžejními pro zpracování tohoto článku. Kronika farnosti Frýdlant, pag. 128-143.

²⁹ K historii frýdlantské farnosti nejnověji: Viz: Al Saheb, Jan: c. d.

³⁰ Tato stať byla na základě archivních pramenů doplněna a dovedena téměř k dokonalosti Rudolfem Hurtem. Viz: Hurt, Rudolf: c.d., s. 258 – 281.

³¹ Jedná se především o kněze vzešlé z frýdlantské farnosti: Matěje Kubáška, Josefa Nehudka, Vincence Vaška, Josefa Pečínku a novicku Terezu Šmírovou. Dále vyzdvihl osud manželů Jana a Barbory Šmírových. Závěrem neopomenul ani horního radu Františka Kleinpetra.

*jsem i já s nimi pít. Kam jsem tam přišel, častovali mne kořalkou, takže jsem měl stále opici, zač jsem se nesměl stydět, protože to nemohlo být nic pohoršlivého, když to byl všeobecný mrav mezi společenskými třídami.*³² V době, kdy byl kooperátorem v Hulíně, vyzval duchovenstvo k potírání tohoto nešvaru kníže arcibiskup Maxmilián Josef a našel mnoho nadšenců, mezi které se zařadil i Halfar. Nechal si v Uhrách vytisknout listy se slibem zdrženlivosti s několika modlitbami. Při svých kázáních pak své farníky dostatečně poučil a připravil. Počátkem května 1845 začal lidem se vši opatrností tyto listy rozdávat a přijímat sliby zdrženlivosti. Že tato záslužná činnost vzbudila mezi odpůrci vlnu nevole, není třeba zdůrazňovat. Ve Frýdlantě, kde „každý desátý dům měl výčepnu,³³ bylo třeba velké trpělivosti a obezřetnosti, aby se neznelíbil vlivným a přece dosáhl zlepšení.

Svou pozornost obracel i na úpravu frýdlantského chrámu. Jakožto člověk s uměleckým cítěním těžce nesl nešťastné zásahy, kterých se kostelu dostalo za působení faráře Josefa Stoklasy, kdy „naturalista“ Piečka³⁴ přemaloval staré barokní obrazy a zcela je znehodnotil. Nezbyvalo nic jiného, než je z kostela odstranit a nahradit je novými výtvoři malíře Ignáce Bergra. Mimo nového oltářního obrazu sv. Bartoloměje byly za působení Františka Halfara vyspraveny i další boční oltáře, kostel byl nově vybaven lustrem.³⁵ Dokonce dva z těchto oltářů opatřil dvěma svými obrazy Nejsvětějšího Srdce Páně a Panny Marie. Halfar rovněž vyspravil

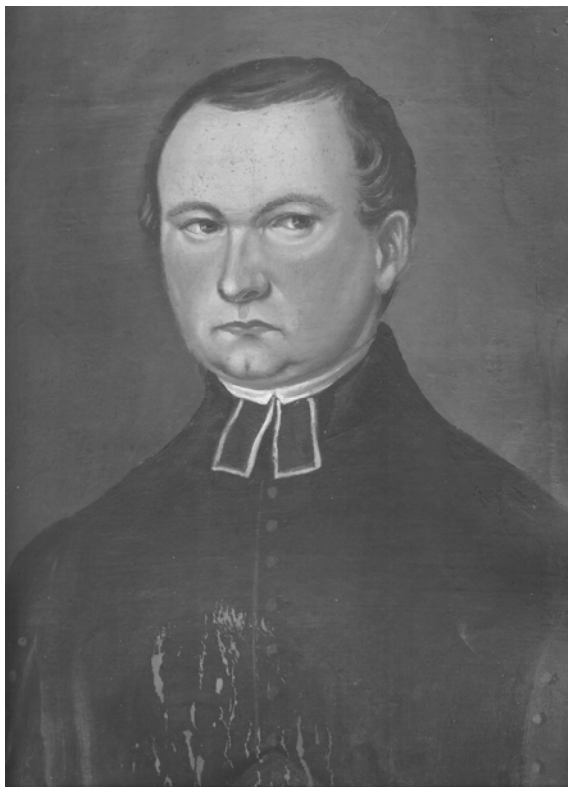
³² „Ich habe das Alles mit angesehen, und teilweise auch mitgemacht als ich in meinen Studienjahren nach Kalvarie wallfahrten ging, und dort in das eigentliche Branntweinenelenwert kam. Dort besuchte ich einen Priester. Er bewirtete mich gleich mit Branntwein. Es kamen zu ihm Beute mit einer Kindestaufe, der Geva[l]ter zag gleich eine Branntweilflasche unter seinem Pelz hervor, ich musste mit ihnen „ovus“ trinken. Wo ich dort hinken, traktierte man auch mit Branntwein, so das ich beständigen Branntweinrausch hatte, wofür ich mich aber nicht schlauen durfte; allgemeine Sitte unter allen Menschenklassen war.“
Kronika farnosti Frýdlant, pag. 186.

³³ „In Friedland war, wie ich hörte, jedes zehnte Haus eine Branntweinschenke.“
Tamtéž, pag. 187.

³⁴ Halfar se v kronice o Pieczkovi zmiňuje jako o místeckém soukenickém mistru. V Místku se při tomto cechu opravdu setkáváme s tímto příjmením. Viz. Linhart, František: Kniha o Místku. Příbor 1929, s. 294.

³⁵ Kronika farnosti Frýdlant, pag. 36 - 43, 48.

a přemaloval obraz sv. Antonína. K nejzřetelnější úpravě exteriéru kostela došlo již v prvním roce jeho působení ve Frýdlantě. Ještě v roce 1853 učinil Halfar, tehdy ještě s pomocí horního rady Františka Kleinpetra, patřičné kroky, aby byl konečně vyměněn starý krov i s šindelovou střešní krytinou. Novým nižším krovem a břidlicovou krytinou se kostel mohl pyšnit již na podzim toho roku.³⁶

Autoportrét Františka Halfara ve frýdlantské farní kronice

V roce 1857 František Halfar dosáhl Abraháмова věku - 50 let. Aby Pánu Bohu poděkoval za padesát let svého života, podnikl

³⁶ Tamtéž, pag. 33 - 34.

v červenci pouť do Maria-Zell, kde se konalo právě sedmisté jubileum a trvalo více týdnů. Sám císař s některými členy své rodiny, kníže arcibiskup Bedřich z Fürstenberku a mnoho jiných církevních i světských hodnostářů putovalo na toto místo. V obrovském procesí byl i primas z Uher.

V roce 1858 podnikl pouť na Hostýn, kde dříve putoval každý rok. Míval tam mnoho kázání a celebroidal mše svaté. Týž rok se začátkem září objevila na západě údolí Beskyd kometa, která byla napřed sotva zřetelná. Každého dne se však zvětšovala, až nabyla uchvacující velikosti. Zdálo se, že její jádro se dotýká Ondřejníku a její šavlovitý ocas se rozprostíral až přes frýdlantské fojtství.³⁷ Šířka komety byla též velkolepá. Tento nebeský úkaz trval asi 4 týdny, až zmizel v západní krajině.³⁸ Lidé prorokovali z toho válku. Nápadné je, že žádný astronom tuto kometu předem neohlásil, což se jindy nestávalo. Mimo komety nahnalo strachu lidem nové zjevení na obloze. Jednoho večera po západu slunce byla celá obloha jako krví nalíčená. Pohled na ni byl tak hrozný, že jej oko nemohlo snést. Halfarův třiaosmdesátiletý otec tehdy vzpomínal, jak ve svých mladých letech viděl před

Donatího kometa nad Paříží.
Kresba M. Evans, 5. říjen 1858

³⁷ K tomuto fojtství viz: Maršálek, Petr: Testament Jiřího Pitla, frýdlantského dědičného fojta, z roku 1820. In: Sborník Státního okresního archivu Frydek-Místek. 2006, s. 102 – 112.

³⁸ Tato kometa byla pojmenována podle italského astronoma Giovanni Battistu Donatim, který ji prvně zpozoroval 2. června 1858. Jak Halfar správně zmiňuje, chvost měl mimořádnou délku, jež dosahovala 7.10' km (tj. 0,47 astronomické jednotky). Jednalo se o druhou nejjasnější kometu 19. století. Nejblíže Zemi byla 10. října 1858. Kometa nese však ještě jedno prvenství. Jako první nebeský úkaz tohoto typu byla vyfotografována. Bohužel, nám se ji vidět nepodaří, jelikož je považována za neperiodickou. Blíže viz: Sagan, Carl - Druyan, Ann: Comet. New York, 1997.

francouzskými válkami podobné zjevení na nebi. Od té doby však nikoliv.³⁹

V roce 1859 se Halfar v Hulíně zúčastnil primice svého soukromého žáka - pozdějšího Benediktina v Ratajích.⁴⁰ Zde se také setkal se svými dřívějšími přáteli z Hané.

V roce 1860 jel, spolu s faráři z Metylovic, Palkovic a místeckým kaplanem Josefem Stoškem,⁴¹ do Olomouce na svátek blahoslaveného Jan Sarkandra. V tento den po západu slunce byly přeneseny ostatky mučedníka, uchované v ozdobné skřínce, z olomouckého kostela sv. Michala do Dómu, kde byly tyto ostatky přijaty Jeho Milostí z Olomouce, za asistence vratislavského a brněnského biskupa. Slavnostní průvod tvořilo na 500 kněží a velké množství lidí (asi 50 000). Celá Olomouc byla slavnostně osvětlena. Oslavy trvaly 3 dny. Halfar však již druhý den odcestoval do Prahy, kde se konalo 12. generální shromáždění katolického spolku, kterého se stal Halfar členem. Byl účasten na všech slavnostech členů spolku. V nádherně vyzdobeném sále na Žofinském ostrově bylo shromáždění celebrujících katolicismu, v čele s kardinálem Bedřichem Schwarzenberkem, arcibiskupem pražským. Dále byli přítomni biskupové z Prahy, Hradce Králové, Českých Budějovic a bezmála celé katolické Německo,⁴² také Polsko zastupoval probošt a přijel i londýnský duchovní. Hovořilo se česky, německy i polsky. Tato cesta velmi obohatila Halfarovu duši. Ihned po příjezdu začal se svými farníky v neděle dne 30. září oslavy blahoslavení Jana Sarkandra, podobně jako v Olomouci, jenže v menším měřítku. Večer byl Frýdlant osvětlen,⁴³ přičemž byla zpívána jím komponovaná píseň ke cti bl. Jana Sarkandra s doprovodem hudby. Halfar byl s tímto krásným večerem spokojen. Byl to požitek pro zbožné frýdlantské občany. Účastní byli i Slezané z druhého břehu řeky Ostravice.

³⁹ Kronika farnosti Frýdlant, pag. 167. Kronika uložena na Římskokatolickém farním úřadě ve Frýdlantě n. O.

⁴⁰ Tímto studentem byl Metoděj Halabala. Viz: Tamtéž, pag. 142.

⁴¹ Tohoto kaplana okrajem vzpomíná: Linhart, c. d., s. 31.

⁴² „...*beinahe das ganze katholische Deutschland...*“ Kronika farnosti Frýdlant, pag. 143. Kronika uložena na Římskokatolickém farním úřadě ve Frýdlantě n. O.

⁴³ „...*Abends war Friedland beleuchtet...*“ Tamtéž, pag. 143.

Pokud se týká jeho osobního života, shledával jej Halfar jednoduchým. Byl schopen vést dům s osmi osobami a ušetřit i nějaké peníze. Přičemž se nebál peněžitých výdajů, které byly nutné k udržení kostela, fary, lesa a polního hospodářství, aby vše předal svým nástupců v dobrém stavu.

Spory s horním radou Františkem Kleinpetrem však stále přetrvávaly. V této době byl starostou městečka Frýdlantu přívrženec horního rady, Štěpán Kerlín rodák z Pusté Polomi.⁴⁴ S tímto se neztotožnili především někteří frýdlantští zaměstnanci vítkovických hutí a také část zdejších zemědělců a řemeslníků. Dlouho se však nenašel nikdo, kdo by stanul do čela opozice. Až později nastoupil na toto místo právě František Halfar.⁴⁵ Tímto krokem Halfar Kleinpetra patrně mnoho nepotěšil, ba naopak. Na frýdlantské faře Halfar vydržel ještě necelý rok, a pak sám raději požádal o jiné působiště. Takto se dostal 19. března 1862 na faru do Všechovic⁴⁶ v kelečském děkanátu, kde Halfar při kostelu sv. Trojice strávil šest let a pět měsíců.

Dne 2. září 1868 obdržel jmenování farářem v Bílovicích, kam také 12. září téhož roku nastoupil. Jak sám píše, byl novými farníky dobře uvítán. Bílovická farnost se skládala z vesnic Bílovice s farním kostelem Narození sv. Jana Křtitele, Topolné, Nedachlebic, Mistřic, Kněžpole, Javorovce a Včelar.

Obdobně jako dříve ve Frýdlantě, pustil se i v Bílovicích Halfar do obnovy interiéru farního kostela. Obnovil zde dva boční oltáře a rovněž hlavní oltář. V roce 1875 opravil kostelní věž. Odstranil dosavadní šindelovou krytinu a nahradil ji plechovou, čímž dostalo ukončení věže současný tvar. Rovněž o téměř dva metry zvýšil věž a do vzniklého prostoru umístil věžní hodiny. Taktéž zakoupil do kostela několik liturgických předmětů.

⁴⁴ Blíže k osobě tohoto frýdlantského starosty Štěpána Berlína viz: Maršálek, Petr: K historii nové budovy Městského úřadu ve Frýdlantě nad Ostravicí. In: Práce a studie Muzea Beskyd, 2007 (v tisku).

⁴⁵ O následných volbách v březnu 1861, které opozice vyhrála. Viz: Tamtéž.

⁴⁶ Hurt, Rudolf: c. d., s. 335.

Kostel Narození sv. Jana Křtitele v Bílovicích
(foto Pavel Krystýn, 2006)

V době Balcarova působení vznikl v Bílovicích roku 1869 první vesnický hasičský sbor na Moravě. Hlavní zásluhu na jeho vzniku měl kromě hraběte Vladimíra Logothettiho⁴⁷ i bílovický kaplan Antonín Dolák.

V Bílovicích měl pan farář problémy s některými členy obecního zastupitelstva, ale to zde měli po roce 1848 takřka všichni faráři. V Halfarově případě se jednalo o spor o prodej obecních pastvin v roce 1875, kdy bílovičtí odmítli faráře uznat jako bílovického občana, čímž neměl nárok na podíl z prodeje pastvin. Další rozepře, jež farář popisuje, jsou jen malicherného rázu s některými bílovickými občany. Bílovický farář vlastnil na základě smlouvy z roku 1366 jeden lán polností, jež mu měly sloužit k obživě a byly náhradou za desátek od bílovických. Toto jeho hospodaření pak bylo mnohdy nejedním zdrojem konfliktů.

⁴⁷ K tomuto hraběcímu rodu viz: Engelbrecht, Wilken: Rod Logothettiů, Genealogické a heraldické informace 1998. Brno 1999, 17 – 28; Krystýn, Vladimír: Logothetiové z Bílovic, Sborník Slováckého muzea v Uherském Hradišti 1998, Uherské Hradiště 1999, 221 – 234.

Bílovice byly malé panství, do roku 1848 léno olomouckého arcibiskupa, hlavního patrona kostela. Nacházela se zde panská kancelář s úředníky a také škola. Přírozené středisko farnosti, kde se pohyboval větší počet lidu, dalo možnost obživy více řemeslníkům a obchodníkům. Tito častěji cestovali a přinášeli do vesnice nové myšlenky, které se panu faráři mnohdy nelíbily.

Obraz Františka Halfara dodnes chovaný na bílovické fáře

Dne 20. března 1872 o sedmé hodině ranní postihla faráře Halfara mozková mrtvice. Celá jeho levá strana těla ztuhla.

Pokoušel se vstát, ale při cestě po schodech upadl. Zachránila ho děvečka, která jej našla ležet a přivolala lékařskou pomoc. Po několika dnech již mohl jít do kostela. Avšak v dubnu téhož roku jej postihl po namáhavém celodenním pohřbu příbuzné majitele bílovického velkostatku, Františky Pauly Logothetti, další záchvat mrtvice. I tentokrát ho zachránila včasná lékařská pomoc, avšak úplné zdraví se již nevrátilo. Proto požádal konsistoř o druhého kaplana a bylo mu vyhověno. Další, již třetí záchvat, jej postihl v roce 1878. Tehdy již pomalu opouštěly pana faráře všechny síly, protože poslední zápis křtu, který sám prováděl, se uvádí v roce 1880. Od roku 1883 měl povolení od konsistoře konat mši v místnosti na faře. Oltář míval upraven v pokoji na severozápadní straně u okna, naproti kaplanky. Faráři Halfarovi byli pak ku pomoci dva kaplani, kteří vlastně převzali veškerou duchovní správu ve farnosti.⁴⁸

Kněžská hrobka na bílovickém hřbitově
(foto Pavel Krystýn, 2007)

⁴⁸ Uveďme nyní kaplany, kteří za Halfara působili v Bílovicích. První kaplan: Antonín Dolák (1862 – 1876), Antonín Kobliha (1876 – 1877), Antonín Prikryl (1878) a Jakub Kohout (1878 – 1887). Druhý kaplan: Karel Berger (1872 – 1876), František Gogela (1878 – 1880), František Gillig (1880 – 1885) a konečně Jan Pernica (1885 – 1890).

V sedmdesáti letech se Halfarovi dostalo vyznamenání ze strany olomouckého arcibiskupství a to, když byl v roce 1877 zvolen členem konzistorní rady. Jubilejním se pro něj stal rok 1882, kdy oslavil padesát let svého kněžství a od té doby byl veden jako „*presbyter iubilantus*“, tedy kněz jubilant.⁴⁹

P. František Halfar zemřel 22. ledna 1887 ve věku nedožitých 80 let. Byl pochován na bílovickém hřbitově do kněžské hrobky.

⁴⁹ ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc, sign. X-J-1,133 a 138. Za tyto informace děkuji PhDr. Janu Al Sahebovi.

K HERALDICKÝM PAMÁTKÁM HRADU HUKVALDY

Karel Müller

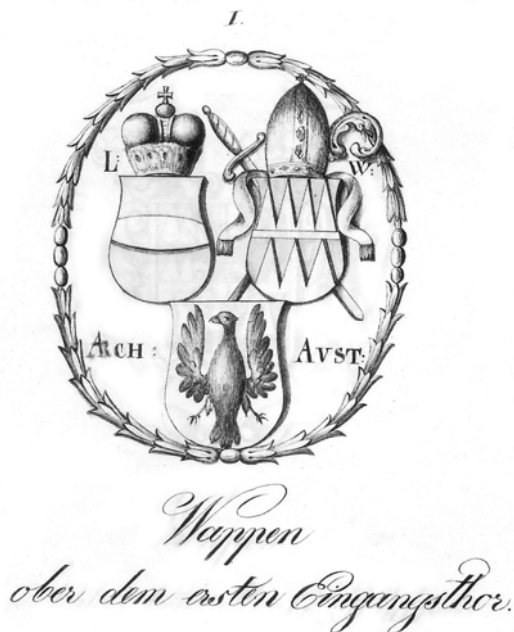
Ruina hukvaldského hradu, torzo kdysi rozlehlé pevnosti olomouckých biskupů chránící severovýchodní hranici jejich rozsáhlého panství, přitahuje již dlouhá desetiletí pozornost historiků a kastelologů. Platí to i o její erbovní výzdobě, jíž si v poslední době povšimly hned dvě práce. Tomášovi Krejčíkovi posloužily právě erbovní desky na hradě k ilustraci jeho stručného přehledu podoby a proměn erbů jednotlivých olomouckých biskupů a arcibiskupů od Bruna ze Šaumburka až po Leopolda Prečana, aniž však dochované artefakty podrobněji popsal. Navíc autor ve svém výkladu opomenul existenci znaku biskupa Stanislava Thurza přímo na hradě a připomíná pouze jeho uplatnění na kamenném vlysu dnes druhotně osazeném na průčelí domu v podhradí, stejně jako zapomněl na to, že znak biskupa Karla z Lichtenštejna-Kastelkornu lze spatřit nejen na oltáři hradní kaple sv. Ondřeje, ale také na jejím průčelí, a to spolu se znakem arcibiskupa Theodora Kohna.¹

Významněji k evidenci hukvaldských heraldických památek přispěla kniha o šlechtických sídlech na Frýdecko-Místecku, sestavená autorským kolektivem vedeným Jiřím Tichánkem, která přináší fotografie takřka všech erbů, s nimiž se může návštěvník setkat jak na samotném hradě, tak i na tzv. biskupském zámku v obci a v přilehlé oboře. Kniha je ovšem zatížena celou řadou chyb, z nichž přímo hukvaldské heraldiky se týká špatné určení jednoho z erbů nad vchodem do hradní kaple, když Kohnův znak je považován za erb kardinála Ditrichštejna.²

¹ Krejčík, Tomáš: Hukvaldy a heraldické památky olomouckých biskupů a arcibiskupů, In: Hukvaldské etudy, Sborník studií in memoriam profesora Miloně Dohnala, Ostrava 2004, s. 38 – 48.

² Tichánek, Jiří a kol.: Šlechtická sídla na Frýdecko-Místecku, Kopřivnice 2005, s. 153 – 204. V textu věnovaném Hukvaldům a olomouckým ordinářům je dále na s. 160 znak světicího biskupa Karla Wisnara chybně vydáván za znak arcibiskupa Bauera, na s. 161 pečeť císaře Zikmunda za pečeť hrabat Schauenburg-Holstein.

Zajímavý doklad zájmu o hukvaldské heraldické artefakty již ve 2. polovině 19. století představuje nález učiněný Stanislavou Kovářovou při zpracování archivního fondu Velkostatek Hukvaldy v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě. Jde o sešit v pevných papírových deskách s modrým mramorováním o výšce 25 cm a šířce 20 cm. Na přední straně je nalepen ozdobně prostříhaný štítek s nápisem „Wappen auf der fürsterzbischöflichen Schloss-Ruine zu Hochwald“ a uvnitř jsou na třech všítych dvojlistech namalovány perem celkem čtyři obrázky číslované římskými číslicemi (první a poslední list zůstaly prázdné). Anonymní kreslíř zde pečlivou rukou zaznamenal erby, které viděl jen v areálu vlastního hradu, pomínuty jsou tedy například erby na vstupní bráně do zámecké obory.³

První obrázek (I. Wappen ober dem ersten Eingangsthor.) představuje do tří štítů rozložený erb arcivévody Leopolda Viléma,

³ ZA Opava, pobočka Olomouc, Velkostatek Hukvaldy, inv. č. 7.

olomouckého biskupa v letech 1638 – 1662, umístěný nad první hradní branou. Štíty jsou situovány do oválného věnce, pravý horní nese tzv. babenberské břevno a na jeho horním okraji spočívá arcivévodská koruna, levý horní se starým znakem olomouckého biskupství (v dolní řadě jsou ale tři kužely namísto správných dvou) je převýšen biskupskou mitrou se splývajícími fimbriemi a křížem podložen kosmo mečem a šikmo berlou, ve spodním štítu je orlice převzatá ze 2. a 3. pole polepšeného znaku biskupství, aniž je však patrna hvězda na její hrudi. Horní znaky provázejí majuskulní iniciály jejich nositele L: W:, zatímco podél spodního štítu je ve zkratce uveden jeho arcivévodský titul ARCH: AVST:. (Obr. 1) Zjevně jde o jednu z desíti erbovních desek, objednaných v roce 1653 u kroměřížského kanovníka Hanse Bluma.⁴

II.

Wappen
über der Schloss Capelle St. Andreas.

⁴ Naposlady k tomu Rosová, Romana: Výstavba barokního opevnění hradu Hukvaldy, Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2006, s. 11.

V době, kdy se náš kreslíř procházel po hukvaldské zřícenině, visela nad vstupem do hradní kaple sv. Ondřeje pouze jedna erbovní deska se znakem Karla z Lichtenštejna-Kastelkornu, sedícího na olomouckém biskupském stolci v letech 1664 – 1695. Zobrazil ji jako druhou v pořadí (II. Wappen ober der Schloss Capelle St. Andreas.). Barokní boltcová kartuš nese v hlavním štítě polepšený znak olomouckého biskupství (ve spodní řadě 1. a 4. pole je opět chybný počet kuželů), na němž je v korunovaném středním štítku umístěn biskupův rodový erb (klín v jeho srdečním štítku kreslíř nezachytil). Na horním okraji hlavního štítu spočívá vpravo mitra a vlevo knížecí koruna a štít je kosmo podložen berlou a šikmo mečem. (Obr. 2) Teprve při renovaci kaple v závěru 19. století přibyl na průčelí shodně provedený znak arcibiskupa Theodora Kohna, který byl také v roce 1897 barevně namalován v jejím interiéru.

III.

*Wappen
ober der kleinen Eingangstür
unter dem dritten Thor.*

Třetím zobrazeným erbem se vracíme do počátku 16. století, kdy byl (v letech 1496 – 1540) olomouckým biskupem Stanislav

Thurzo. Jeho erb je zadržán nad vstupem do bývalé strážnice při páté hradní bráně, kreslířem označované jako třetí (III. Wappen ober der kleinen Eingangsthür unter dem drittem Thor.). Autor kresby nepostřehl, že čtvrcený erb je umístěn v kolčím štítě s pravým výkrojem a namaloval štít vykrajovaný souměrně. Chybně též zobrazil lva v Thurzově rodovém erbu včetně zadních nohou, ačkoliv správně má být lev vyrůstající z linie oddělující dolní pole, v němž jsou tři růže. (Obr. 3) Za zmínku stojí, že Thurzův rodový erb je v tomto znaku situován do čestnějšího 1. a 4. pole, zatímco znaku biskupství je vyhrazeno pole 2. a 3., což se vymyká ustálenému úzu.⁵

III.

Wappen
beim Eingang zum ehemahligen
Verhörszimor.

⁵ Thurzo užíval na pečetích, grafických listech a erbovních deskách jak jen svůj rodový erb, tak v kombinaci se znakem biskupství na samostatných štítech, nebo oba znaky spojené ve čtvrceném štítě. S výjimkou hukvaldského exempláře je však v této třetí variantě vždy znak biskupství v 1. a 4. poli štítu. Viz k tomu Müller, Karel: Pečeti a znaky olomouckých biskupů, In: Od gotiky k renesanci, Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400 – 1550, III. Olomoucko, Olomouc 1999, s. 38, 42.

Poslední zobrazená erbovní deska nesouvisí s heraldikou olomouckých biskupů, nýbrž dokumentuje dobu, kdy v posledním dvacetiletí 15. století držel hrad jako zástavu bratr dřívějšího olomouckého biskupa Tasa Dobeš Černoorský z Boskovic, jehož ženou byla Hedvika z Rožmberka. Deska se štíty rodových erbů manželského páru je zazděna při vstupu do paláce vnitřního hradu. Dnes jsou okraje štítů a částečně i heraldické figury poškozeny, kreslíř je však zřejmě viděl ještě v úplném stavu (III. Wappen beym Eingang zum ehemaligen Verhörszimer.). Zatímco ale Dobešovo erbovní znamení – hřeben - zaznamenal správně, u Hedvičina erbu chybně namaloval pod rúží polcení štítu. (Obr. 4)

POVODEŇ Z R. 1880 V RELACÍCH MÍSTECKÉHO A BRUŠPERSKÉHO ČETNICTVA

Radek Lipovski

Ve dnech 2.-5. srpna 1880 zasáhla jako již mnohokrát předtím do života obyvatel na Frýdecko-Místecku povodeň. Po dlouhém dešti se rozvodnila nejen řeka Ostravice, ale také řada potoků, a jejich toky hrozily nemovitým majetkům i životům místních obyvatel. Místecký historiograf František Linhart vypsál z letopisů v Hlavní knize soukenického cechu o tehdejší hrozně situaci následující: *„Roku 1880 po dvoudenním dešti dne 3. a 4. srpna ve čtvrtek ráno dne 5. srpna byla voda větší než r. 1872. Na Kolloredově brala chalupy. Dva lidé zachránili se na střeše kaple u mostu; střecha však vodou byla stržena a ti dva pluli na vodě až k Paskovu, kde utonuli. V jiné chalupě 4 lidi na zdi se drželi až do 4 hod. odpoledne, kdy je vysvobodili frýdečtí hasiči. Na dvoře u Löwa bylo na 8 stop vody a mimo to chytily 3 stodoly u téhož dvora a hořely na polo jsouce ve vodě. Na místecké střelnici bylo 7 osob a nikdo jim nemohl pomoci, a tak vyšel z kostela sv. Jakuba kooperátor Ferd. Winkler s velebnou svátostí a v průvodu plačících občanů k pivovaru a tu vodu zažehnával.“*¹

Velmi podobně vylíčil události frýdecký historiograf Emanuel Rottek: *„Po několika průtržích mračen se Ostravice vylila z břehů a zaplavila železniční trať. Všecky mosty byly dílem podmyty, dílem strhány, říšský most kamenný u Kolloredova byl pod vodou. V pondělí ráno hledali dva muži – Nytra a Piha – záchranu na střeše kaple svaté Barbory na Místecké straně a volali o pomoc. Když hasiči nemohli jim s mostu dohoditi provazů, přišel frýdecký kaplan P. Sobel se Svátostí Oltářní a udělil jim poslední požehnání.-*

Střecha kaple se zakymácela pod nárazy vln, převrátila se, a oba nešťastníci jako v lodičce pluli po vlnách jezera dravé řeky až k lipinskému jezu, kde se utopili.

¹ Linhart, F.: Kniha o Místku. Místek 1929.

Hroznému divadlu přihlížely spousty lidí ze zámeckého kopce. Začala hořeti i Löwova stodola, v níž byl vůz s nehašeným vápnem jež voda zhasila a tím dřevěnou stodolu zapálila.

Ze skladu dřeva ve Starém Městě bylo odplaveno několik tisíc kubických metrů dříví,- úprava trati si vyžádala téměř tříměsíční práce.“²

Rottek patrně vycházel ze zápisů frýdecké kroniky, kterou využil k vyličení tehdejší situace rovněž Vladimír Škuta. Jména nešťastníků upřesnil na Nytra a Pika a dodal, že rozvodněná Ostravice si prorazila dělnickou kolonií v Lipině nové koryto, místecká strana byla úplně pod vodou a na frýdecké straně hasiči pod velením Karla Pokorného zachránili 12 osob. Navíc podle V. Škuty nezachytil frýdecký kronikář informaci, že rozbourené Ostravici padli za oběť rovněž chropynští poutníci jedoucí po mostě. Dvanáct jich bylo vytaženo až u Paskova a pohřbeni byli v kryptě Mariánského kostela.³ Autor však neuvedl pramen těchto údajů.

Nejen vyprávěcí prameny přinášejí nějaké informace o tehdejších událostech. Zasahovat museli kromě hasičů pochopitelně také policejní strážníci. Jejich úsilí zůstalo výše uvedenými popisy pomínuto, ale dochovaly se zprávy samotných četníků. Již 6. 8. sepsalo c. k. okresní četnické komando v Místku zprávu o povodni, která přináší poněkud širší přehled o událostech: *„In Folge des am 3 und 4 dms [dieses Monats] erhaltenden Regens ist der Ostrawitzafuß so wie auch der Olešchna ausgetreten und hat die umliegenden Orthschaften und Grundstücke theilweise und besonders bei Klein Kuntschitz Hodonowiz Mistek Kolloredow Swadnow Zabna und Paskau überschwemmt und bedeutenden Schaden an Feldern und Straßen verursacht, - mehrere Brücken in Klein Kuntschitz und Paskau abgerissen Häuser Scheuern in Kolloredow und Paskau zerstört wobei auch 3 Personen Pika aus Kolloredow ihr Leben einbüßten.*

² Rottek, E.: Frýdecká epopej. Rukopis uložený v SOKA Frýdek-Místek, sign. 333b.

³ Škuta, V.: Katastrofální povodeň ve Frýdku a Místku před sto lety. Těšínsko, 1981, č. 1, s. 38.

-Am 4 dm Abends als das Wasser mehr und mehr im Steigen begriffen war wurde von mir der Gemeindevorsteher Pokluda in Kolloredow ausgefordert die am Ufer des Ostrawitzflußes befindlichen Häusern räumen resp. delogiren lassen und auf die Nacht eine Wache aufzustellen.-

Gemeindevorsteher in Kolloredow hat zwar die Leute aufgefordert die Häuser zu verlassen welchem Auftrage aber keine Folge gelistet wurde und sämtliche muthwillig in ihren Häusern gebliben sind sonst aber keine Wache aufgestellt wurde (...)- Hermann Löw hat eine Jahre ungelöschter Kalk vor dem Regen in die Scheuer versteckt wo der Kalk sich entzündet und in Folge dessen die Scheuern des Hermann Löw niedergebrannt sind.

Der durch das Feuer verursachte Schaaden beträgt 20 000 f und versichert ist der Löw auf 8000 f...⁴

Druhou zprávou jako dodatek předchozí relace vydalo četnické velitelství již následujícího dne, tzn. 7. 8. 1880, a v ní vyčíslilo povodňové škody na 100 000 zlatých v Paskově, 5000 v Žabni a Sviadnově, 3000 v Malých Kunčicích a 1600 v Hodoňovicích. Paskovská částka zcela neodpovídá výši škod v ostatních obcích, takže se patrně jednalo o chybu a škody v Paskově dosáhly 10 000 zlatých. Dále zpráva informuje o vystěhování hospodského

⁴ SOKA Frýdek-Místek, f. Okresní úřad v Místku, Policejní záležitosti, povolování divadelních her, zábav a veřejných schůzí, vystěhovalectví do Ameriky, hadrářské koncese aj., inv. č. 768, sign. Ic, k. 504. „V důsledku neustávajícího deště ve dnech 3. a 4. tohoto měsíce vystoupila řeka Ostravice a také Olešná ze břehů a částečně zaplavila okolní obce a pozemky, obzvláště v Malých Kunčicích [Kunčičky u Bašky], Hodoňovicích, Místku, Kololedově, Sviadnovu, Žabni a Paskově, a způsobila značné škody na polích i silnicích, - zbourala množství mostů v Malých Kunčicích a Paskově, ničila domy, stodoly v Kololedově a Paskově, přičemž také 3 osoby Píky z Kololedova přišly o svůj život.

- 4. tohoto měsíce, kdy se dalo pozorovat, že voda neustále stoupá, bylo mnou, starostou Kololedova Pokludou, vyzváno k vyklizení, resp. vystěhování domů nacházejících se na břehu Ostravice a k ustavení hlídky na noc.-

Starosta Kololedova vyzval sice lidi, aby opustili domy, ale tohoto nařízení nebylo uposlechnuto a všichni do jednoho svévolně zůstali doma, mimo to však nebyla ustavena žádná hlídka (...). – Hermann Löw měl rok schované nehašené vápno ve stodole, kde se vápno vznítilo a v důsledku toho shořely stodoly Hermannova Löwa. Škody způsobené požárem obnášejí 20 000 zlatých a Löw je pojištěn na 8000 zlatých...

Ferdinanda Jakubka z panské hospody v Paskově a o dvou zničených mostech vedoucích přes Olešnou z Paskova do Hrabové a přes Ostravici z Malých Kunčic do Bašky. Znovu se pak částečně vrací k události, která měla za následek úmrtí několika osob: „...*In Paskau sind 2 Scheuern des A. Kohn und bei der Mühle des Martin Nowak 1 Scheuer nebst Brettsäge gänzlich zerstört. In Kolloredow ist das Wohngebäude des Augustin Rollny zerstört und jene des Josef Pelka ist fortgeschwommen; von den im Hause des Josef Pelka wohnhaften Parteien ist der pensionirte Hamerarbeiter Johann Pieka dessen Leiche in Swadnow ausgezogen war und der Tagelohner Joh[ann] Kaschičzka dessen Leiche in Zabna ausgezogen war ertrunken. Nach Pieka sind 4 bereits erwachsene Kinder und nach Kaschičzka 1 unversorgtes mit Weiber geblieben.*

Die im Wasser gestandenen und beschädigten Hauser des Anton Klisch Karl Hoffman, Markus Ebel und Karl Hrdličzka sind noch zu bewohnen brauchbar.“⁵

Policejní zprávy sloužily k povinnému informování okresního úřadu, ale také měly za cíl vyzvednout účast strážníků a jejich hrdinské skutky. V odpovědi řešilo brněnské místodržitelství otázku pomoci místeckých četníků a rozhodlo se udělit dvěma strážníkům a jejich veliteli odměnu 26 zlatých a 25 krejcarů: „*Ich finde dem Gendarm=Titular=Postenführer Alois Rohaček, sowie den Gendarmen Josef Ryba und Friedrich Kozab des Gendarmeriepostens in Mistek für die am 5. August 1880 von ihnen mit eigener Lebensgefahr bewirkten Rettungen der 50jährigen Johanna Záček, dann der 14 Jahre alten Johanna Pokluda und der 4jährigen Leopoldine Staněk aus Kolloredow vom Tode des Ertrinkens die gesetzliche Lebensrettungstaglia im*

⁵ Tamtéž. „*V Paskově jsou zcela zničeny 2 stodoly A. Kohna a 1 stodola vedle pily u mlýna Martina Nowaka. V Kololedově je zbořena obytná budova Augustina Rollného a dům Josefa Pelky uplaval; z nájemníků bydlících u Josefa Pelky utonuli pensionovaný dělník z hamru Johann Pieka, jehož tělo bylo vytaženo ve Sviadnově, a nádeník Johann Kaschičzka, jehož tělo bylo vytaženo v Žabni. Po Piekovi zůstaly 4 již odrostlé děti a po Kaschičzkovi 1 nezaopatřené a manželka. Poškozené domy Antona Klische, Karla Hoffmana, Markuse Ebela a Karla Hrdličzky, které stály ve vodě, jsou ještě použitelné k obývání.*“

Betrage von je sechs und zwanzig (26) Gulden 25 kr im Ganzen daher siebzig acht (78) Gulden 75 kr zu bewilligen...⁶

Záchranná akce byla doložena protokoly z výpovědí svědků Marianny Rollné, domkářky z Koloredova, č. p. 98, starosty Valentina Pokludy a jedné z postižených, Johannы Začkové. Událost se stala právě v domě č. p. 98, o němž se hovoří v policejní zprávě jako o zcela zbořené obytné budově Augustina Rollného. Pravděpodobně jeho manželka Marianna vypověděla o záležitosti: „*Jest mi dobře pamětlivé, že p.[páni] četníci, kteří byli na Friedeckém mostě z Mystku a Frydku se tenkráte jak jsme v největší nouzi a bezpečí v našem domě obklíčení byli se zdarma ná před z mostu namahali nám provaz k vytahnutí přihoditi, pak, jak se jim to ale nedařilo, oni přes velmi hlubokou a trhavou vodu a Herličkovou záhradu co nejbliž bylo možné, se k nám dostali a tam odtud s největším nebezpečenstvím života tak dlouho se namahali nám s kamenem na špagat uvazaným provaz dohoditi až se jim to konečně podařilo a oni nás na provazí uvazané vytáhnout mohli; který to p. četník se nejvíce námahal to ja vlastně nevím, poněvadž ja jsem žádného neznala, ja jen vím, že všichni s takovou zmužilosti a srdnatosti nám pomahali že ja jsem se skutečně o ně více jak o nás bála každou chvíli již myšlela, že se jeden z nich ještě utopí.⁷ Johanna Záčková na to navázala: „*Já jen tosamé muži udavat co Rollná a musím ještě podotknut, že jsem dne 5 p. m.[psaného měsíce?] jak tá povodeň byla, velmi na zapalení hlavy a krku doma ležela a jen takovým způsobem me živobýti zachované býti mohlo, že mně p. četníci, mezi kterýma zajiště p. Rohaček byl z mého zaplaveného domku vynesli.⁸ Valentin Pokluda pak mimo jiné rovněž potvrdil pomoc strážníků:**

⁶ Tamtéž. „*Shledávám za dobré schválit zákonnou odměnu za záchranu života v hodnotě 26 zlatých 25 krejcarů, celkem tedy 78 zlatých 75 kr, místnímu čestnému četnickému veliteli (závodčímu) Aloisi Rohačkovi, a také strážníkům četnické stanice v Místku Josefu Rybovi a Friedrichu Kozabovi, za záchranu 50-ti leté Johannы Začkové, 14-ti leté Johannы Pokludové a čtyřleté Leopoldiny Staněkové z Koloredova před smrtí utopením, čehož dosáhli s nasazením vlastního života 5. srpna 1880.*“

⁷ Tamtéž. Vzhledem k době vzniku zápisu (2. polovina 19. st.) použita transliterace textu.

⁸ Tamtéž.

„Nachdem mein Wohnhaus unmittelbar an der Kaiserstraße gelegen ist und ich mich die Zeit der Überschwemmung hindurch auf der Friedeker Brücke befand, so konnte ich Augenzeuge aller Begebenheiten während dieser schrecklichen Stunden sein (...)

Ich beschränke mich deshalb darauf die an mich gerichtete Frage dahin zu beantworten, das die Gendarmen sämtlich sowohl aus Friedek als aus Mistek (...) mit Lebensgefahr (...) bewerkstelligt haben...“⁹

V Pokludově výpovědi se odrazil druhý důvod přiložených svědectví. Místecké četníky donutila vyšetřovat celou událost nejen snaha obdržet zákonnou odměnu, ale také patrně zpochybnění jejich nasazení v akci. Ukázal se zde tehdejší vyhocený konflikt mezi oběma městy, protože to byli frýdečtí strážníci, kdo zřejmě zpochybnil účast místeckých při povodních. Dokládá to přiložená zpráva Zemského četnického velitelství v Novém Jičíně zaslaná 20. 1. 1881 v reakci na hlášení opavské komandatury: *„...weil hiernach lediglich die Mannschaft des Postens Friedek die Familie Rollny bestehend aus 6 Köpfen vom Tode des Ertrinkens gerettet hätte, während die Mannschaft des Postens Mistek bei dieser Rettung gar nicht mitgewirkt überhaupt bei dieser Katastrophe an einer Hilfeleistung sich gar nicht betheiliget haben soll...“¹⁰*

Hrdinným skutkem se prokázal kromě místeckých strážníků také brušperský „Probegendarm“ Heinrich Jurenka, který vytáhl z rozvodněné Ondřejnice pětiletého Ludvíka Škopíka. Sám o tom napsal 31. 8. 1880 hlášení místeckému okresnímu hejmanství a přímo si zažádal o zákonitou odměnu: *„Am 6. August lJ.s. [läufendes Jahres] um 10 Uhr Vormittag ist der fünfjährige Knabe Ludwig Skopek Sohn der hiesigen Eheleute Johann und Johanna Skopek No 7 in den hiesigen infolge des am 4. und 5. August dJ.s.*

⁹ Tamtéž. *„Jakož je můj dům položen bezprostředně u císařské silnice a já se nacházel po celou dobu záplavy na Frýdeckém mostě, mohl jsem být očitým svědkem všech událostí těchto strašných hodin (...) Omezím se proto na zodpovězení na mne mířené otázky, že všichni strážníci, jak z Frýdku, tak z Mistku, konali s nasazením života...“*

¹⁰ Tamtéž. *„...protože následkem toho by toliko osádka strážnice ve Frýdku zachránila od smrti utonutím rodinu Rollných sestávající z 6 členů, zatímco místecká posádka při tomto zachraňování vůbec nespoupracovala, ani se nepodílela na poskytování pomoci při této katastrofě...“*

hier stattfindenden Hochwassers bis zum Stromme angeschwellten reißenden Bach „Ondrejnice“ gefallen, wurde vom Wasser weggetragen und wäre sicherlich ertrunken wenn ich trotz dem ich nicht schwimmen kann ihm nicht nachgesprungen wäre und ihm nicht herausgezogen hätte.

Daß ich hiebei mit eigener Lebensgefahr den Knaben rettete, bezeugt, daß von vielen am Ufer stehenden Personen sich niemand getraut hat, den Knaben aus dem Wasser herauszuziehen; was die Zeugen Postmeister Franz Scheyer, Bäcker Karl Konečný und Schmied Peter Waschitzta sämtliche aus Braunsberg bezeugen können, und werden.

Ich ersuche demnach die k. k. Bezirkshauptmannschaft wolle mir die gesetzlich gebührende Rettungstaglia ausfolgen.“¹¹

Z doložených svědectví uvedl např. zmíněný pekař Karel Konečný: „*Já sem též byl přítomen, když p. četník Jurenka za chlapcem Ludvíkem Skopíkem do vody skočil a toho již z hodně hluboké a náramně trhavé vody již v tom okamžiku vytáhl, jak uvedený chlapec utonouti začal; patrně, že také p. četník Jurenka v největším nebezpečí se nacházel a jen nahodou se žádné neštěstí nestalo.“¹² Brněnské místodržitelství na základě těchto zpráv pak odměnilo strážníka Jurenku jako místecké četníky stejnou sumou 26 zlatých 25 krejcarů.*

Nebezpečí, které podstoupili zmínění strážníci, nelze v žádném případě podceňovat. Vždyť povodeň r. 1880 zůstala v paměti obyvatel Frýdecko-Místecka ještě dlouho poté a jak psal E. Rottek na konci 40. let 20. st.: „*Od r. 1881 chodí do Frýdku každoročně*

¹¹ Tamtéž. „*6. srpna tohoto roku v 10 hodin dopoledne spadl pětiletý chlapec Ludwig Skopek, syn zdejších manželů Johanna a Johanný Skopek, č. p. 7, do zdejšího prudkého potoka Ondřejnice rozvodněného až na velkou řekou v důsledku povodně, která se zde odbyla 4. a 5. srpna tohoto roku, byl řekou odnášen a určité by se utopil, kdybych za ním neskočil, přestože neumím plavat, a kdybych ho nevytáhl. To, že jsem přítom chlapce zachránil s nasazením vlastního života, dosvědčuje, že nikdo z mnoha osob stojících na břehu se neodvážil chlapce z vody vytáhnout; což by mohli potvrdit a také potvrdí svědkové poštmistr Franz Scheyer, pekař Karl Konečný a kovář Peter Waschitzta, všichni z Brušperka. Tudiž žádám c. k. okresní hejtmanství, aby mi laskavě vydalo ze zákona náležející odměnu.“*

¹² Tamtéž.

velké procesí z Místku 5. srpna na památku největší povodně, která kdy Místek stihla toho dne 1880.- V neděli po svátku Panny Marie Sněžné koná se od kříže na „vojenském hřbitově“ v Lipině procesí do Hájku, též v upomínku na tuto povodeň.“¹³ Těžkým mementem se stala také proto, že při ní obyvatelé na vlastní oči viděli tragický osud dvou spoluobčanů Johanna Pieký a Johanna Kaschiczky. Na majetcích byli postiženi významní koloredovští podnikatelé Heinrich Löw a Carl Herliczka a řada dalších obyvatel Frýdecko-Místecka i vzdálenějších oblastí. Povodeň totiž neměla jen regionální charakter, ale postihla značnou část Slezska, Moravy i Čech.

¹³ Rottek, E.: c.d., s. 103.

BESKYDSKÁ KRČMA BEBEK

Milan Myška

Horské a podhorské krčmy, hostince, ležící obvykle mimo hustě zastavěný centrální areál obcí v údolích, zařezávajících se do horských masivů nebo na jejich vrcholcích, představovaly v minulosti významný kulturně-historický fenomén. Nebyla to jen ohniska "kořalečnického moru",¹ jak se o tom mnohdy dočítáme ve starší "mravoučné" literatuře, ale také významná společenská centra, místa setkávání často v izolaci žijících horalů, a v časech, kdy nebyl rozhlas, televize a internet, také jediná místa, na nichž se předávaly a odkud se šířily informace. Střetával a setkával se zde "domácí živel" s poutníky, kteří využívali služeb krčmářů na svých cestách za obchodem, prací nebo zábavou (turistika). *Nowa Encyklopedia Powszechna*² z roku 1996 definuje krčmu jako „*budynek, służący jako miejsce wyszynku, spotkań ludności a także jako dom zajezdny dla podróżnych... Początkowo główną częścią karczmy była duża izba, w której odbywały się spotkania i zabawy miejscowej ludności...*“. Také u nás v Beskydech fungovala v minulosti řada krčem, z nichž některé se vryly v povědomí obyvatel natolik, že jejich názvy přetrvaly jejich reálnou existencí. Osudy jedné z nich se pokoušíme přiblížit čtenářům našeho sborníku.

Poutník, kráčející z Bílého kříže po zelené značce na Morávku, přibližně po slabé hodině chůze narazí na soutok bystrin Býčí potok a Lúčka. Oba potoky se v tomto místě slévají a vytvářejí řeku Morávku. Na jejím levém břehu nás upoutá silně chátrající dřevěnka, která však dodnes napovídá, že v době, kdy jí byla věnována potřebná péče, to byla honosná stavba, svým vzhledem převyšující vše, co bylo vystavěno i ve vzdáleném okolí. V budově

¹ Zemský archiv Opava (dále ZAO), Zemská vláda slezská, kart. 1054, č. i. 1258

² *Nowa Encyklopedia Powszechna* 3. Warszawa 199; dále srov. *Trzaski, Everta i Michalskiego Encyklopedia Staropolska* 1, 2. Opracował A. Brückner. Warszawa 1939; Chrzanowski, T.: *Karczmy i zajazdy polskie*. Warszawa 1958 a Baranowski, B.: *Polska karczma*. Wrocław 1979.

sídlila po více než osm desetiletí široko daleko známá beskydská krčma, která vstoupila do povědomí místních horalů, ale i turistů z průmyslové Ostravy i vzdálenějších míst pod názvem Bebek. Slavná historie této beskydské krčmy začala na samém začátku minulého, tedy dvacátého století a skončila ve chvíli, kdy bylo rozhodnuto přestěhovat "pohostinství", jak se tehdy v šedesátých a sedmdesátých letech říkalo hospodám té nejnižší cenové skupiny, do renovovaného objektu bývalé školy. Ti z místních "štamgastů", kteří se zasloužili o přestavbu školy v moderní restauraci, si sotva uvědomovali, že zároveň pohřbívají neopakovatelné ovzduší jedné z posledních beskydských krčem a s ním i svéráznou pospolitost "štamgastů", z nichž skoro každý představoval osobitý typ člověka, jenž si zaslouhuje, aby byl zvěčněn pérem zručného spisovatele.

Bebek před Bebkem

Když v roce 1891 vydal moravskoostravský profesor tamní reálky turistického průvodce po okolí Ostravy a po moravských Beskydách, zmiňuje se v pasáži o turistických zajímavostech Bílého kříže velmi krátce o obci Morávce. Cestu přes tuto obec ovšem turistům vůbec nedoporučuje. Jedním z argumentů jeho tvrzení bylo, že zde „für den Touristen keine geeignete Unterkunft vorfindet“, tedy se zde nenachází žádné zařízení, které by mohlo turistovi poskytnout přístřeší, a že je tu jen hostinec v ubohé chalupě, „in welcher nur Schnaps und Tabak verkauft wird“, že tedy v něm lze koupit pouze šnaps a tabák, a že je to hospoda, do které „wohl kein verwöhnter Tourist einzutreten entschliessen wird“.³ Tedy nic pro zhyčkané turisty.

První kapitulu rekonstrukce historie naší beskydské krčmy pod Bílým křížem nelze než nazvat paradoxním "Bebek před Bebkem". Historii krčmy totiž nezačal psát, jak se mělo za to, starohamerský arcivévodský hajný Johann Bebek, ale jistá místní morávecká občanka Mariana Kaňoková z čísla popisného 428, vdaná

³ Schwarz, A.: *Führer durch Mährisch Ostrau und Umgebung zugleich Touristen-Führer für die Mährischen Beskiden*. Wien-Mährisch Ostrau-Olmütz 1891, s. 183 n.

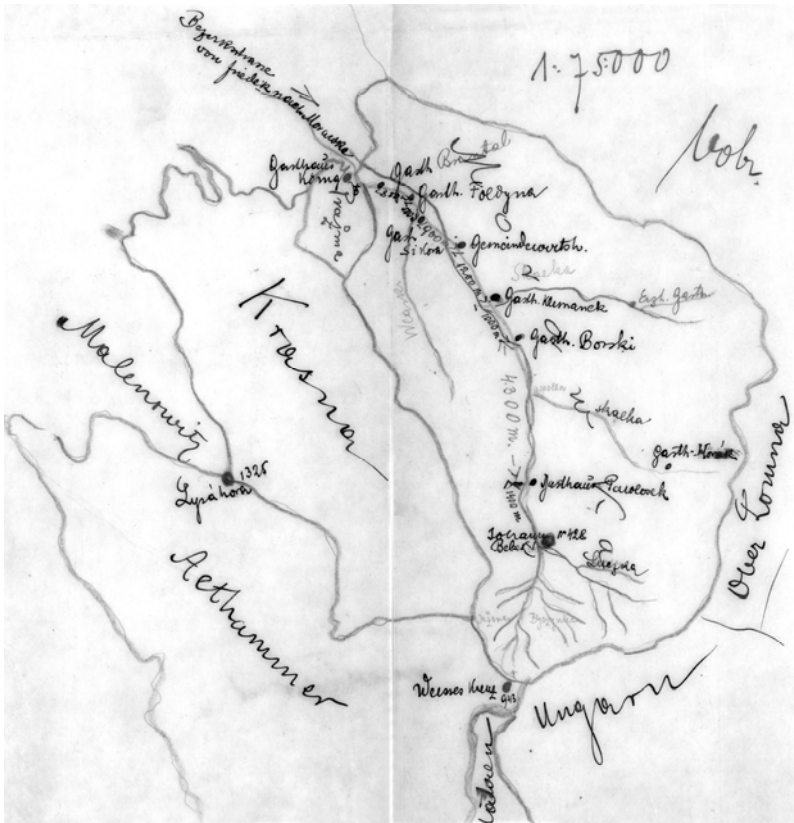
devětadvacetiletá žena v domácnosti. Ta totiž 6. ledna 1902 adresovala Okresnímu hejtmanství ve Frýdku, kam byla obec Morávka tehdy příslušna, žádost o udělení hostinské koncese na šenkování piva a vína. Hodlala ji provozovat ve svém domě, zmíněné už dřevěnce při soutoku Býčího potoka a bystřiny Lúčky. V podání okresnímu hejtmanství se představila jako vdaná, zdravá a řádný život vedoucí žena, nadaná navíc schopnostmi k provozování pohostinské živnosti a mající k takové činnosti dostatek kapitálu. Svou žádost podepřela důkazy o potřebnosti hostinské živnosti právě na tomto místě: v okolí do vzdálenosti cca jedné hodiny chůze prý žilo více než 700 obyvatel a nebyl zde jediný hostinec, který by byl s to uspokojit potřeby místních horalů. Navíc tu v létě procházeli cizí turisté cestou na Bílý kříž a před namáhavým výstupem touží po občerstvení. Také budova, v níž má být šenk umístěn, prý plně vyhovovala po stránce stavební i hygienické.⁴

Starosta Morávky Josef Carbol a rada obce na vyžádání z Frýdku napsali 23. února 1902 doporučení, aby Kaňokové byla koncese udělena. Ne všichni radní ovšem vyslovili souhlas. Za Kaňokovou se postavilo 12 zastupitelů, dva byli proti a dvěma to bylo lhostejné. Starosta Carbol sice připomenul, že podle jeho mínění „*počet hostinců v obci Morávce naproti množství obyvatelstva jest dostatečný*“ a připomenul něco, co Kaňoková ve svém podání zamlčela, že totiž sotva deset minut chůze od budovy zamýšlené krčmy je hospoda, jejímž vlastníkem je tesař Jan Pavlosek. Tato hospoda však před krátkým časem vyhořela a její majitel - nemaje zřejmě dostatek peněz na obnovení, ji dočasně neprovozuje, takže nyní skutečně v tomto vzdáleném údolí krčma není. I tak ovšem v existenci Pavloskovy krčmy neviděl překážku, proč by Kaňokové nemohla být udělena koncese. Za časů, kdy hospoda ještě stála, nedostali tam pocestní turisté zpravidla nic jiného než trochu špatné pálenky, o pivu nebo vínu ani nemluvě. Obecní výbor, zřejmě silně antisemitsky naladěný, což v té době

⁴ Státní okresní archiv (dále SOkA) Frýdek-Místek, ONV Frýdek-Místek, kart. 806 [fasc. Bebek A.]. Nebude-li v dalším textu uvedeno jinak, opírám se o spisy, uložené pod touto signaturou. Pro častou frekvenci nebudu dále citovat.

nebylo na Těšínsku zvláštností, si však vyhradil, aby okresní hejtman do koncese výslovně uvedl podmínku, že „tato živnost nebude pronajata Židovi“.

Ani toto dobrozdání, ani kvitanice, že Mariana Kaňoková zaplatila ještě v lednu 1902 "Společenstvu hostinských a výčepních venkovského okresu frýdeckého" vstupní poplatek 6 rakouských korun, nepomohly. Okresní hejtmanství přípisem z 12. března 1902 záměr Kaňokové zamítlo. Tak mohla skončit krátká historie krčmy "Bebek před Bebkem", aniž v ní byl načepován první půllitr piva nebo židlík pálenky.

Zakreslení hospod na Morávce na počátku 20. století

Kaňoková se frýdeckých byrokratů nezalekla. Poradil jí kdosi, že je možné dovolat se práva u Zemské vlády slezské v Opavě, již bylo frýdecké hejtmanství podřízeno. Koncem dubna podala rekurz čili odvolání k zemské vládě s tím, že frýdecké rozhodnutí o zamítnutí koncese „*není v souladu s veřejnými poměry*“. Rozhojnila v ní argumenty, které podle ní podporují její záměr: Vysvětlila opavským byrokratům, že obec Morávka se skládá ze dvou částí - Dolní a Horní. Všechny hospody, jichž tehdy bylo devět, se s jedinou výjimkou nacházejí na Dolní Morávce. Nebyla to tak docela pravda. Když se totiž projednával rekurz paní Kaňokové, pořídili na frýdeckém hejtmanství soupis moráveckých hospod. Podle něj byly v obci následující hostince: Marie Miarkové, provdané Borské na čp. 190 s koncesí od r. 1895 na podávání jídel a šenk piva, vína a pálenky, dále obecní hospoda na čp. 125 s koncesí od r. 1872 na ubytování cizinců, podávání jídel a šenk piva, vína a pálenky, hostinec dědiců Klementiny Řehákové na čp. 538 s koncesí od r. 1880 na ubytování cizinců, podávání jídel a šenk piva, vína a pálenky, dědiců Filipa Horáka v čp. 638 s koncesí od r. 1888 na podávání jídla a šenk piva, vína a pálenky. Od r. 1889 provozoval hostinec na čp. 310 Ondřej Foldyna, jehož původní koncese na šenk piva a vína byla později rozšířena na ubytování cizinců, nalévání likérů, podávání občerstvení a provozování her. František Klimánek měl hostinec na čp. 229 od r. 1891 a měl oprávnění podávat jídla, čepovat pivo, víno a pálenku. Pavloskova krčma na čp. 233 fungovala od r. 1897 a měla koncesi na šenk pálenky, vína a piva. V době jednání Kaňokové byla mimo provoz, protože krátce předtím shořela. František Brantol na čp. 371 šenkoval od r. 1897 pivo, víno a pálenku. Zvláštní místo mezi moráveckými hostinci zaujímal podnik ve vlastnictví majitele Těšínské komory arcivévodý Bedřicha (z Bezruče známého markýze Géra), známý pod názvem "König" (č. p. 426), nadaný koncesí vařit teplá jídla a čepovat pivo, víno a pálenku. Neměla tedy Mariana Kaňoková pravdu, když argumentovala absencí hospod na Horní Morávce, protože vedle vyhořelé hospody Pavloskovy, zde fungovala už od roku 1888 proslulá a daleko široko populární krčma Horáková v místní části Nitrová u potoka Skalky a frekventované cesty, vedoucí přes

lomňanské sedlo z Jablunkovska a dále z tehdejších Uher do Frýdku, často používaná jablunkovskými horaly a hornouherskými Slováky při návštěvách frýdeckých dobytčích trhů nebo procesích katolíků k frýdecké Panně Marii.⁵

To ovšem nic nemění na skutečnosti, že místní horalé, rolníci a dřevorubci, se hospody také domáhali. Na podporu Kaňokové sepsali petici, kterou 10. dubna 1902 odeslali okresnímu hejtmanství. Psalo se v ní mimo jiné: „*Poněvadž od hostince na Uspolce až k uherské hranici jest jen jediný hostinec Jana Pavloska, který před půl rokem vyhořel a poněvadž majitel nemá dostatečných prostředků ... a se hlavně tesařinou živí, nedostačuje tento vůbec v mizerném stavu se nacházející hostinec všeobecným potřebám.*“ Dále se argumentuje, „*že i z ohledu na cizích hostí, kteří letním časem naši krajinu navštěvují, i pro zdvih návštěvy cizinců byl by hostinec zapotřebí*“.⁶ Následují tvrdou rukou čitelně vykroužené podpisy: Ignác Fodyna z čp. 415, Johan Pavlosek z čp. 653, Josef Pastorek z čp. 252, Jan Karkoška z čp. 240 a další a další. Celkem 40 podpisů místních horalů, často vedle jmen tři křížky jako signum těch, kteří se podpisovat nikdy nenaučili. Nechyběl ani podpis učitele místní jednotřídky z nedaleké roubenky Jana Dyby, zřejmě sestavovatele a písaře petice.⁶

Houževnatost a vytrvalost Mariany Kaňokové jakož i podpora sousedů nakonec zlomila sveřepý odpor frýdeckých hejtmanských úředníků a ještě v dubnu 1902 [?] hostinskou koncesi vydali. Tak v čp. 428 při soutoku Býčího potoka a bystřiny Lúčky byla založena proslulá beskydská krčma.

Mariana Kaňoková se ze svého vítězství nad frýdeckými byrokraty dlouho neradovala. Nikdo už dnes neví proč, ale už 17. května 1905 dům, ve kterém provozovala krčmu, prodala Františku Veličkovi, hostinskému a majiteli realit na nedalekých Starých Hamrech. Na něj byla také k 1. červenci toho roku převedena hostinská koncese. Kdo byl František Velička, člověk, o kterém tehdy na Horní Morávce nikdo nic nevěděl?

⁵ Srov. SOKA Frýdek-Místek, ONV Frýdek-Místek, kart. 806 [fasc. Horák A.].

⁶ Mezi těmi, kteří podepsali petici, se nachází velké množství příjmení rodin, které dodnes nebo donedávna v této části obce Morávky žily, např. Kaniok, Blahuta, Uher, Pajurek, Hradišťan, Juřica, Byrtus, Drabina ad.

V hostinském podnikání nebyl rozhodně nováčkem. Ve svých 56 letech se svou ženou provozovali hospodu na Starých Hamrech č.p. 109 a protože tam měli i domovské právo, byli tam zřejmě již dávno usedlí. Velička byl Žid, a tak se řízením osudu stalo to, čeho se morávečtí radní obávali, když si vyhrazovali, že koncese nesmí přejít na Žida.

Ze strany jeho krajanů, jmenovitě starohamerského starosty Augustina Dudy, se 3. března 1905 dostalo Veličkovi toho nejlepšího doporučení: *„Vždy se mravně choval, takže nikdy ani soudně ani mimosoudně trestán nebyl ... a všestranně tu nejlepší pověst požívá“*. Takové posudky se ovšem psaly nejen těm skutečně dobrým, ale také těm, jichž se chtěli sousedé zbavit. Zda to byl případ ten nebo onen, už nikdo neodpoví.

A tak se nakrátko od července 1905 stala krčma čp. 428, pozdější Bebek, majetkem starohamerského Žida Františka Veličky. Veličkově rodině tu však pšenice dlouho nekvetla. V říjnu toho roku mu náhle odešla na věčnost jeho manželka a on sám ji následoval už 26. listopadu 1905. Nezanechali potomky, jak o tom informoval okresního hejtmana ve Frýdku starosta Carbol, takže hostinská koncese pozbyla platnosti. Dveře už tehdy proslulé a hojně navštěvované krčmy se načas zavřely.

Zakladatel Johann Bebek a ti druzí

Kupní smlouvou z 2. dubna 1906 koupil dům č.p. 428 z pozůstalosti po židovském krčmáři a obchodníkovi Františkovi Veličkovi jistý Johann Bebek za 3 300 rakouských korun. Bebek kupoval moráveckou dřevěnku zcela jistě již se záměrem pokračovat v provozování už tehdy oblíbené horské krčmy, jak se o tom ostatně přesvědčíme na dalších řádcích. Poprvé se nám tedy objevuje na scéně osoba, jejíž příjmení se stalo synonymem proslulé beskydské krčmy. Kdo byl Johann Bebek? Upřímně řečeno, o jeho předkrčmářské minulosti toho mnoho nevíme. S jistotou jen můžeme napsat, že se narodil 7. dubna 1876 ve vesnici Międzyrzecze Górne (tehdy též Kurzwald) v rodině evangelické augšpurského vyznání. Kdo byli jeho rodiče, nevíme. Międzyrzecze s osadami Granica a Rudawka byla na svou dobu

velká vesnice nedaleko města Bielska o rozloze 1454 ha a s 1561 obyvateli (k r. 1900) a 210 domy. Protože úřady nezajímala národnost obyvatelstva, ale to, jakým jazykem byli s to se dorozumívat, bylo zde registrováno 904, jejichž "obcovací řečí" byla němčina, 581 polština a 6 čeština. Proto zde byly též dvě obecné školy: polská a německá. 1095 obyvatel vyznávalo evangelické augšpurské vyznání, 30 bylo izraelitů a zbytek tvořili katolíci. Bebek pravděpodobně vychodil německou školu.⁷ O jeho dalším životním běhu nevíme téměř nic. Před příchodem na Morávku pracoval ve službách habsburského arcivévody Bedřicha, vlastníka Těšínské komory, jako hajný v revíru Staré Hamry. Ze Starých Hamer pocházela také jeho nevěsta Anna, rodným jménem Duží, kterou si spolu se čtyřmi dětmi, dcerami Milkou a Annou a syny Karlem a Janem přivedl do morávecké krčmy. Anna Duží se narodila, jak prozrazuje rodná matrika evangelické fary v Komorní Lhotce, dne 23. června 1882 na Starých Hamrech v domě č. p. 208. Otcem byl Ondřej Duží (v matrice Andreas Dužy) ze Starých Hamrů, pachtýř tamní hospody. Také matka Barbara pocházela ze Starých Hamrů a její dívčí příjmení bylo Klaučnicková.⁸

Bebkův osobní spis v archívu Těšínské komory se zatím nepodařilo dohledat. Ten by nám snad prozradil víc a snad bychom se z něj dopátrali také důvodu, proč opustil poměrně výhodnou službu "pod penzí" u Těšínské komory a nastoupil nejistou dráhu podhorského krčmáře.

Už 7. června 1906, tedy dva měsíce poté, co koupil budovu hostince na Horní Morávce, byla v advokátní kanceláři JUDr. Aloise Jiříčného ve Frýdku sepsána žádost, jíž Johann Bebek žádal okresní hejtmanství ve Frýdku o vydání koncese na provozování hostinské živnosti. Na podporu své žádosti uvedl, že „*ve svém dřívějším zaměstnání jako arcivévodský hajný na Starých Hamrech dobře poznal zdejší obyvatelstvo, jeho potřeby a zvyky a také se naučil pohybovat mezi honorací, což mu dává předpoklad zhostit se dobře hostinské živnosti*". Ani tentokrát okresní byrokracie s vydáním koncese nespěchala. Následovalo dlouho trvající

⁷ Ortsbeschreibung Schlesien 1900. Wien 1903, s. 32.

⁸ ZAO, Sbirka matrik, sign. ET-III-8

prověřování, zda obnovení koncese na domě č.p. 428 je skutečně potřebné, zda Bebek je schopen hospodu řídit atp. Zdá se, že proti Bebkovu záměru obnovit krčmu se tentokrát spojily síly frýdeckých byrokratů, moráveckých obecních zastupitelů i místního řídicího učitele jednotřídky v Morávce-Lúčce. Obecní zastupitelstvo Morávky 10. prosince 1906 odmítlo projednat německy psanou Bebkovu žádost o koncesi „*ve smyslu protokolu, že německé přípisy obec nepřijímá*“. Učitel Josef Sysala zase 28. února 1907 psal Zemské vládě slezské do Opavy, že „*udělení hostinské koncese domu č.p. 428 na Morávce p. Bebka není až tak důležité, jak se obecně má za to, protože v tomto konci obce je již hostinec pana Pavloska, který je od Bebkovy zamýšlené krčmy vzdálen sedm minut chůze*“. Aby podtrhl svou kompetenci o věci svědčit, napsal: „*Podepsaný zná místní okolnosti velmi dobře, protože musí žít mezi zdejšími lidmi a může o nich vypovídat*“. Neopomenul též dodat, že „*udělením koncese p. Bebkovi může dosavadní držitel koncese být zcela zničen*“. Míněn jím byl zjevně krčmář Pavlosek, jenž mezitím pohořelý dům opravil a nálevnu uvedl znova do provozu.

Spor o koncesi, tak jako před několika léty v případě Mariany Kaňkové, nakonec skončil v Opavě u Zemské vlády slezské. Protože hlasy pro a proti byly v rovnováze a svěřepost okresního hejtmanství ve Frýdku se zdála neproniknutelnou, bylo nařízeno komisionelní řízení na místě: konalo se skutečně 16. února 1907 v Morávce-Lúčce a jsme o jeho průběhu informováni díky tomu, že byl o něm napsán a do archivu poté uložen podrobný protokol.

Co komise zjišťovala a k jakým závěrům dospěla? Pozitivně ocenila především výhodnou polohu hostince při cestě z Frýdku přes Pražmo, Morávku k Bílému kříži. Konstatovala též, že spádové území hostince, kterým jsou vedle hlavního údolí horního toku řeky Morávky ještě čtyři vedlejší údolí, směřující k uherské hranici, totiž Malý Polčaný, Byčinec, Kotly a Bukovina a v nichž v 65 domech žije na 320 obyvatel, je dostatečné veliké a nezasahuje do spádového okruhu Pavloskovy krčmy, ležící 1400 m dále směrem na Pražmo. Naopak spádové území Pavloskovy krčmy sahá až k 4000 m vzdálenému nejbližšímu hostinci Marie Borské a zahrnuje navíc několik vedlejších, mnohem hustěji

zaldněných údolí. Argument, že Bebkova krčma, bude-li jí udělena koncese, Pavloskovu živnost zlikviduje, byl komisí zcela vyvrácen.

Podle zjištění komise atraktivitu zamýšleného Bebkova hostince zvyšovalo ještě to, že nedaleko od něj v údolí Byčince se nacházelo arcivévodské dřevíště, rozsáhlý areál, na kterém se soustřeďovaly vytěžené stromy z okolních lesů a zde se připravovaly pro expedici. Roční kapacita vývozu dříví, jak sdělilo ředitelství Těšínské komory, byla v průměru 20 000 kubických metrů. Dříví odváželi nájemní formani, většinou cizí. Zamýšlená Bebkova krčma měla sloužit dřevorubcům a cizím koňákům a volařům, aby se v ní v pracovních přestávkách osvěžili a občerstvili resp. cestou do práce a z práce ohřáli. Neboť ve stejné budově již Bebkem provozovaný obchod smíšeným zbožím nesměl podávat nápoje.

Dále komise zdůraznila, že budova č. p. 428 se nachází v místě, odkud se vypravují cizí turisté na túry na Bílý kříž, vzdálený 3/4 hodiny chůze. Kolem budovy též vede dosti hustý provoz směrem do Uher a z Uher. Náročnější turisté, směřující z Bílého kříže na Morávku a Pražmo, nemají dnes možnost občerstvit se resp. ubytovat se jinde než v útulně na Bílém kříži a pak až v hotelu König na Pražmě, vzdáleném od Bebka cca 11 km. V hospodách, ležících při cestě mezi Bebkem a Königem, „*nedostane turista k jídlu nic jiného než špatný vuřt*“. Mohla by tedy Bebkova krčma sloužit k podpoře turistického ruchu tím spíše, že jak pan Bebek tak jeho manželka jsou s to komunikovat s hosty také německy.

Komise jednoznačně doporučila udělení hostinské koncese vzdor tomu, že obecní výbor Morávky žádost odmítl projednat. Členové komise to neinterpretovali jako nesouhlas s Bebkovou žádostí, ale jako projev toho, že „*obec Morávka je ve stavu pasivní rezistence a zásadně neprojednává písemnosti, podané v německém jazyce*“.

Na základě doporučení komise okresní hejtmanství ve Frýdku udělilo 8. března 1907, tedy po devítiměsíčních průtazích, koncesi k provozování šenkovní živnosti v domě č.p. 428 na Morávce. Koncese obsahovala oprávnění ubytovávat cizince, připravovat a podávat jídla, čepovat pivo, víno a ovocná vína, čepovat a v drobném prodávat pálené alkoholické nápoje, podávat čaj,

kávu, čokoládu a ostatní teplé nápoje a občerstvení a konečně držet dovolené společenské hry (nejspíše karty).

Jan Bebek v uniformě c. a k. armády

Johann Bebek se se vši vervou pustil do podnikání. Velmi mu při tom pomáhala jeho žena. Klientela, složená z místních horalů a dřevorubců se postupně rozšířila o dělníky z dřevíště, formany a koňáky. Lesník Karel Kwapulinský na to vzpomínal: „*Večer po práci, když se setmělo, stavili se lesní dělníci někdy v jedné z místních hospůdek, aby si povykládali, rozptýlili se a vypili*

nějakou tu štamprlí. Pil se většinou čistý líh, ale »seštelovaný«, tj. smíchaný s čistou vodou nabranou z potoka, protože studní u místních hospůdek nebylo. Dřevaři si poručili u hospodského Židka na »Juříčoně« nebo u »Bobka« achtlík, tj. 1/8 litru již připravené kořalky. K tomu jim dal hospodský požadovaný počet štamprlí, podle počtu členů v partě, která se chtěla posilnit. Nalévali si sami a bavili se...Večer šli unavení dělníci domů, aby brzy ráno opět pospíchali do práce. Někdy si dali nalít »židlík«, což byla skleněná nádobka s uchem, podobná džbánu; její obsah byl 1/4 litru...".

V létě krčmu, proslulou dobrým jídlem z kuchyně paní Bebkové a její pomocnice, začali hojně vyhledávat turisté. Bebkova krčma se stala pojmem nejen v bezprostředním okolí, ale také ve Frýdku, v Ostravě aj. Krčmář Bebek byl muž dobrodružné povahy, rád se svými kumpány čas od času mizel na několik dní "spanilých jízd" s pálenkou a kartami, a tak péče o hostinec přecházela stále více na jeho manželku. Proto bylo těžkou ranou, když jeho žena za první světové války v roce 1914 ve věku sotva dožitých 32 let zemřela. Johann Bebek se podruhé oženil, pravděpodobně v r. 1916 nebo 1917 s o jedenáct let mladší Evou Žwakovou z Komorní Lhotky (nar. 14. září 1887 na č. p. 122). Jejím otcem byl zahradník Johann Žwak z Volovce, osady Dolních Domaslavic na Těšínsku, zatímco její matka pocházela z usedlé lhotecké rodiny bohatého sedláka Johanna Zientka.⁹ V nové ženě získala krčma pečlivou a podnikavou sílu. Krátce po sňatku se z nového manželství narodily tři děti: syn Adolf (nar. 11. prosince 1918), dcery Marta Helena (nar. 21. února 1920) a Marie Antonie (23. dubna 1921), všechny pokřtěné v evangelickém kostele v Komorní Lhotce.¹⁰

Všechno nasvědčuje tomu, že Bebkova krčma po první světové válce nabírala nový dech. Přibývalo zákazníků, rozšiřovala se klientela, s rozvojem turistického ruchu rostly tržby. Důchod rodiny významně zvyšoval provoz malého, ale široko daleko jediného obchodu, ve kterém Bebkovi prodávali základní potraviny a petrolej, nezbytný prostředek k svícení v krajině, kam nebyl

⁹ ZAO, Knížecí komora Těšínská, i. č. 240

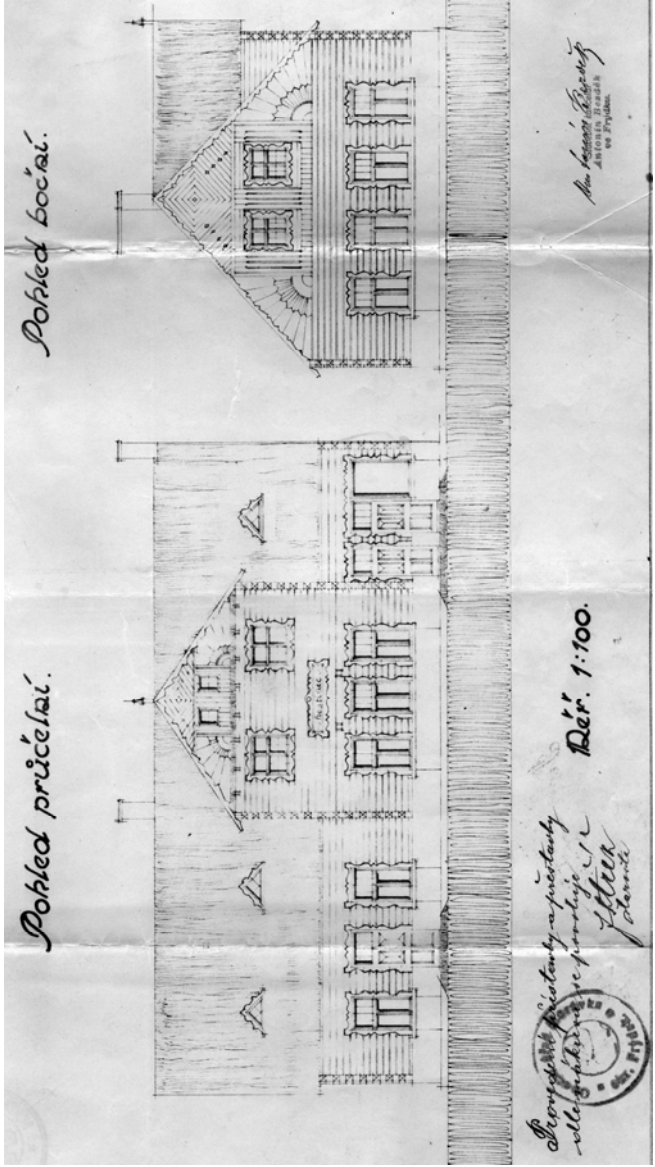
¹⁰ ZAO, Sbirka matrik, sign. ET-III-8

zaveden elektrický proud. Prosperita krčmy a obchodu utvrdily Bebka, že bude vhodné podnikání rozšířit. Dokonce i směrem, kam se zatím jeho podnikatelské záměry neobrácely. Zřejmě narůstající frekvence turistická i výjezdy místních obyvatel za prací mimo Morávku jej utvrdily v přesvědčení, že výhodným druhem podnikání by se za jistých okolností mohla stát autobusová doprava. V aktech Obchodní a živnostenské komory v Opavě se nachází doklad, že Janu Bebkovi z Morávky čp. 428 byla 9. března 1926 pod jednacím číslem 511/2 udělena koncese na živnost "povoznictví automobilem".¹¹ Zda ale skutečně k provozování této živnosti podnikavý Jan Bebek přistoupil, nedovedeme odpovědět. Zdá se spíše, že nikoli. Zřejmě nebylo jednoduché zakoupit autobus, nehledě k tomu, že v této době i v této branži podnikání v kraji pod Beskydami začínala konkurence. Ostatně svědčí o tom několik dochovaných fotografií p. Carbolem provozovaných autobusů zn. Tatra z údolí Morávky.

V r. 1927 se Bebek rozhodl pro velkorysou přístavbu krčmy, počítající i s vybudováním pokojů pro ubytování hostů. Plány na přestavbu vypracovala stavební kancelář Antonína Bezděka ve Frýdku. Návrh respektoval tradiční znaky dřevěného lidového stavitelství v Beskydech i citlivé spojení nových částí stavby se starou původní dřevěnkou. Racionálně bylo vyřešeno vnitřní členění stavby, respektující požadavky provozu a tehdy moderních hygienických zásad. Zásadní význam pro provoz krčmy mělo vybudování sálu, což v budoucnu umožnilo rozšířit zejména kulturně-společenské funkce krčmy.

Od zadání projektu k dokončení stavby uběhla krátká doba a pravděpodobně v r. 1929-30 byl celý objekt zkolaudován. Podle vzpomínek členů rodiny se Bebkové touto přestavbou dosti zadlužili a nadlouho zavázali splácet dluhy a vysoký úrok. Zda se zavázali vůči některému z tehdejších peněžních ústavů nebo některému soukromníkovi, není dnes zjiztitelné.

¹¹ ZAO, Obchodní a živnostenská komora Opava, kart. 655, č. i. 945

Plány přístavby z roku 1927

Bezpečně víme, že Bebkovu hostinci a obchodu se po konjunktúře v polovině dvacátých let přestávalo dařit. Jestliže v r. 1926 platil ještě 42 Kč výdělkové daně, o rok později to bylo už jenom 25 Kč a v r. 1930 pouze 22,50 Kč. Po krátkodobém vzestupu v letech 1931 a 1932 hospodářská krize a nezaměstnanost, která silně postihla i klientelu Bebkových živností, způsobila prudký pokles zisků, takže ročně odváděná daň poklesla nejprve na 19 Kč a pak od r. 1936 na pouhých 7,50 Kč.

Pohromou pro bebkovské podnikání se stala náhlá smrt krčmáře Johanna Bebka. Ten, podle sdělení dosud žijícího vnuka, když se vracel z jedné ze svých "spanilých jízd", pravděpodobně s větší dávkou alkoholu v krvi, usnul za mrazivé únorové noci ve sněhové závěji. Prochladl natolik, že 21. února 1930 ve věku 54 let zemřel. Nejstaršímu z dětí v druhém manželství nebylo tehdy ani 12 let, dvě dcery byly ve věku 9 a 10 let. Hostinská koncese přešla na vdovu Evu Bebkovou, spadla na ni ovšem i tíha velkých úvěrů a jejich umořování. Často, jak se říká, lepila díru dírou. Aby měla na zaplacení splátek úvěrů a úroky, nesplácela včas pohledávky za dodané potraviny a likéry. Tak v r. 1935 byla zadlužena u firmy "COLLO, továrny na nejjemnější likéry, konzervy, velkoobchod líhem, vínem a čajem Heřman Löw" v Místku- Koloredově částkou 4000 a 1935 Kč, židovskému velkoobchodníkovi z Dobré Janu Klusovi dlužila vedle 36 000 Kč ještě úroky atd. Na Evu Bebkovou a její majetek byla uvalena exekuce a hrozilo jí odnětí hostinské koncese. Věru, pro tehdy dvaapadesátiletou ženu s třemi nezaopatřenými dětmi to byla veliká starost. Na pohostinském podnikání i na chodu obchodu to nesmělo být vidět. A tak nezbylo než prodávat kus po kuse parcely, patřící k usedlosti, a z výtěžku splácet dluhy. Jak napovídají dochované dokumety ve frýdecko-místeckém Státním okresním archivu, hrozbu exekuce se podařilo odvrátit až v květnu 1939, tedy až po okupaci Československa hitlerovci. Smířena mohla proto krčmářka Eva Bebková zemřít 14. července 1940, když jí docházel 63. rok života.

Z celkem sedmi dětí Johanna Bebka zdědil koncesi na provozování hostinské živnosti nejstarší syn z druhého manželství s Evou, Adolf. Bylo mu tehdy 22 let. Tehdy už protektorátní Okresní úřad ve Frýdku mu ji udělil 4. prosince 1940 podmíněně.

Proč byla koncese provázena podmínkou, nevíme, neboť různé stavební a hygienické nedostatky, konstatované při kolaudaci, byly dosti nákladnou přístavbou ještě za života Evy Bebkové odstraněny (přístavba zadního traktu budovy s předsálím). Adolf Bebek ovšem již tehdy byl rozhodnut krčmu pronajmout jistému Karlu Teperovi (nar. 4. 1. 1900) z Dolních Domaslavic, a to na dobu tří let. Bebek sám v dopise okresnímu úřadu ve Frýdku z 11. prosince 1940 své rozhodnutí o přenechání koncese zdůvodnil tím, že za účelem získání lepší praxe a zkušeností „ve větším hotelu“ odchází pracovat k německé správě lesů v Morávce. Proč získávat praxi ve vedení "většího" hotelu u lesní správy, to nikomu nevysvětlil. V pozadí byl zřejmě jiný, nám už neznámý důvod. Sázka na Tepera byla pro Bebkovu krčmu holým neštěstím. Nájemce, jak o tom svědčí řada dokladů, byl nenapravitelný alkoholik, který vedl správu krčmy od desíti k pěti. Se zákazníky, ať už to byli místní usedlíci nebo procházející turisté, jednal jako s lidmi jej obtěžujícími. Nejraději sedával se svými kamarády z "mokré čtvrti" nad sklenicí pálenky s kartami v ruce, zákazník neobsluhoval a někdy i hrubě urážel. Svým jednáním urazil známého ostravského primáře MUDr. Ježka a jeho manželku, když se v krčmě chtěli občerstvit před výstupem na Bílý kříž. Syna na dovolené pobývajícího německého frontového vojáka Mittasche nejen neobsloužil, když ho otec poslal pro žejdlík pálenky nebo vína, ale zle se na něj osopil. Marie Bebková, manželka majitele krčmy, prožívala chvíle hrůzy, když Teper, silně podnapilý, ohříval cosi na líhovém vařiči a přítom usnul. Často nechybělo mnoho, aby krčmu-dřevěnku podpálil. Návštěvníci hospody si ztěžovali na nepořádek, nečistotu, špatně umyté nádobí a sklenice apod. Míra trpělivosti s nájemcem přetekla, když udání na něj, silně nacisticky motivované (urážka frontového hrdiny Mittasche) poslal do rukou okresního hejtmana v Místku počátkem prosince 1942 revírník dipl. ing. Walter Tannert z Pražma. Adolf Bebek musel zasáhnout: zrušil nájemní smlouvu, vyplatil Teperovi odstupné 6000 K za nedodržení doby nájmu a převzal k 1. květnu 1943 provoz hostince do vlastní režie. Duší krčmy i obchodu se od té doby stala jeho pracovitá a podnikavá manželka Marie, na níž od té chvíle ležela veškerá tíha hostinského podnikání.

Lehké to rozhodně neměla. I osudy horské obce Morávky zasáhly velké evropské události, spojené s okupací Československa nacistickým Německem a vypuknutím druhé světové války. Po mnichovském diktátu a varšavském ultimatu se Morávka stala hraniční obcí mezi Česko-Slovenskem a Polskem a poté mezi Protektorátem Čechy a Morava, Slovenským štátem a říšskou provincií Ober-Schlesien. Státní hranice probíhala jen několik set metrů od Bebkovy krčmy.¹² Když se na Slovensku rozmohlo partyzánské hnutí a v létě 1944 tam vypuklo protinacistické povstání, německá okupační správa zesílila vojenskou ochranu hranic a Bebkova krčma se na čas stala ubytovnou vojenského oddílu, který měl střežit protektorátní hranici. Původně se uvažovalo o tom, že k ochraně hranice bude použit oddíl tzv. Ruského svazu dobrovolníků Kaminského, původně kozáků s rodinami a dobytkem, který se na protest proti sovětskému politickému režimu přidal k nacistickému wehrmachtu. Protože tento oddíl měl zaslouženě velmi špatnou pověst, v kraji velící generál Höfl jeho nasazení odmítl. A tak byla v Bebkově krčmě ubytována četa brigády Dirlewanger, kterou dobový pramen charakterizoval jako „*houf trestanců a zločinců se slabým velením*“.¹³ Zřejmě se své pověsti nezpronevěřili, ani když pobývali na Morávce v Lúčce, protože pamětníci dodnes je vzpomínají jako „*vězně a trestance v uniformách wehrmachtu*“. To určitě prosperitě krčmy neprospívalo.

Po osvobození v r. 1945 se Bebkové snažili obnovit dobrou pověst své hospody. Času jim však již zbývalo málo. Už v roce 1947 komunisté, kteří se drali k moci, začali klást soukromému drobnému podnikání překážky. V říjnu 1947 navštívila krčmu komise, která podminila další trvání pohostinské živnosti nespelnitelnými požadavky. ONV v Místku pohrozil panu Bebkovi v listopadu 1948 odebráním živnosti a osud Bebkova podnikání se

¹² SOkA Frýdek-Místek, Základní škola Morávka-Lúčka, i. č. 1 [kronika 1881-1940]

¹³ Podle sdělení pamětníků, zejm. p. Jana Bebka, syna posledního majitele krčmy a místních rodáků Roberta Jančury, Milky Uhrové ad. K tomu PREČAN, V.: *Slovenské národné povstanie. Dokumenty*. Bratislava 1965, dok. č. 587, s. 1091-1092.

naplnil 8. září 1950, kdy byla Bebkům odebrána hostinská koncese a krčmu převzalo "Sokolské družstvo služeb VZLET" v Praze II. Marie Bebková zůstala na hospodě jako zaměstnanec tohoto družstva a od roku 1952, kdy hostinec převzalo družstvo Jednota ve Frýdku-Místku, do roku 1964 jako zaměstnankyně tohoto socialistického podniku. Až téměř do zániku (přestěhování) krčmy na počátku 90. let plnila úlohu krčmářky žena místního hajného paní Anna Kubačáková, již se až obdivuhodně dařilo zachovat historický kolorit krčmy i v nových podmínkách. Jen krátce měli krčmu v nájmu manželé Matějкови z Havířova, jinak důchodci-chalupáři z nedalekého Myšáciho.

Podoba hostince v polovině 20. století

Epizoda s benderovci¹⁴

V polovině listopadu 1947, dva roky po skončení druhé světové války a obnově mírového života v naší zemi, se zas nakrátko protnulý malé dějiny beskydské krčmy s velkými dějinami Evropy. V létě a na podzim roku 1947 se beskydské lesy staly dějištěm

¹⁴ Tuto kapitolu buduji na výpovědích pamětníků s přihlédnutím k článku Kalu, J. - Žáček, R.: *Střetnutí s benderovci na Morávce*. Těšínsko 1990, č. 1, s. 17-20.

událostí, které tehdy vzrušovaly českou veřejnost a staly se příčinou nejrůznějších politických spekulací. Z Ukrajiny se přes Polsko, Slovensko, Moravu a Slezsko probíjely partyzánským způsobem boje rozptýlené jednotky Ukrajinské osvobozené armády (UPA), vojenské složky ukrajinského nacionálního a protisovětsky orientovaného hnutí, prochající před sovětskými pronásledovateli do Západní Evropy, tedy na svobodnou stranu Železné opony. V Beskydech a Pobeskydí se tyto ozbrojené tlupy v hojnější míře začaly objevovat na konci léta a počátku podzimu 1947. K prvnímu velkému střetnutí s ozbrojenou mocí československého státu došlo v našem regionu v noci z 29. na 30. září 1947 v prostoru hotelu Baron na Bílém kříži. Velké skupině benderovců se tehdy podařilo proniknout sanitním kordonem Sboru národní bezpečnosti a téměř neminulo dne, aby nebyly hlášeny průchody dalších ozbrojených tlup benderovců na Morávce, v Trojanovicích, Starých Hamrech aj. Jistý obyvatel Turzovky, přecházející 11. listopadu pod vrcholem Malého Polomu, se setkal s ozbrojenou skupinou 24 mužů, z nichž někteří hovořili německy. Jeho svědectví se prostřednictvím hostinského Antonína Horáka z Morávky-Nytrové doneslo místní stanici SNB až po týdně, 17. listopadu. Téhož dne se v prostoru Morávky objevila opět další skupina cizích ozbrojenců. Na cestě z Bílého kříže na Morávku ji kolem sedmi hodin ráno spatřila školačka Tereza, jdoucí do školy. Byla to skupina asi 15 mužů, kteří na okraji lesa odpočívali. Před devátou hodinou Tereza oznámila své pozorování hajnému Rudolfovi Korbášovi z Morávky-Lúčky, který prostřednictvím lesní správy na Pražmě uvědomil stanici SNB.

Mezitím menší skupinky benderovců postupovaly dále směrem na Morávku. Kolem třetí hodiny odpoledne navštívili dva ozbrojení muži domek lesního dělníka Jana Pavláška v Morávce-Lúčce a požádali o jídlo a trochu potravin. Zdrželi se až do příchodu Pavláška z práce domů, nabídli mu ke koupi kus podrážkové kůže a odešli s ním do Bebkova obchodu, aby nakoupili potraviny. Zastavili se také v Bebkově krčmě. Jeden z místních obyvatel upozornil na přítomnost podezřelých mužů hajného Korbáše. Majitel hostince Bebek, chtěje získat čas, začal benderovce pobízet, aby si s ním vypili trochu pálenky. Mezitím

Korbáš vyrozuměl ve vzdálenosti 100 m od hostince se pohybující hlídku SNB. Vrchní strážmistr František Dvořák připravil rychle s dalšími sedmi strážmistry operaci, která měla zneškodnit a zajmout dva v hostinci sedící benderovce. Poté, co rozestavěl hlídky, které měly zabránit přepadení Bebkova hostince zvenčí případnými spolubojovníky zmíněných dvou benderovců, vtrhl spolu se strážmistry Klvaňou a Švecem do hostince a vyzval benderovce výkřikem „*Ruce vzhůru!*“, aby se vzdali. Místní hosté rychle opustili lokál, mezi benderovci a četníky se strhla přestřelka, při níž byli oba benderovci, ale také strážmistr Švec zraněni. Benderovcům byly odebrány pistole, zásobníky s ostrými náboji a ruční granát, ale také dolary, polské zloté a tiskoviny v německém, polském a anglickém jazyce. Zraněné benderovce spolu se strážmistrem Švecem expedovali soukromým autobusem Karla Carbola z Morávky do Frýdecké nemocnice.

Epizoda s benderovci se sice odehrála a skončila velmi rychle, jako námět nejrůznějších úvah a debat sloužila domorodcům, scházejícím se v Bebkově krčmě, ještě po dlouhé měsíce. Málokdo z hospodských debatérů si však uvědomoval širší souvislosti této "drobné" příhody, v níž se zrcadlil nešťastný poválečný osud ukrajinského národa.

Krčma jako kulturně společenský fenomén¹⁵

Prvotní funkcí krčmy bylo poskytnout hostům občerstvení. Tím se ovšem funkce Bebkovy beskydské krčmy nevyčerpávala. Povšimněme si alespoň některých aktivit, kterými ozvlášťovala všední den horalů resp. poutníků, kteří ji s oblibou vyhledávali. Poté, co pan Bebek přistavěl k hostinci sál, staly se příležitostí společenských kontaktů tzv. "škubačky". Konaly se obvykle v zimních měsících, kdy se v podvečer scházeli obyvatelé horských samot, aby v rámci jakési sousedské výpomoci pomohli vždy jiné

¹⁵ Podklady k této kapitole podle sdělení pamětníků a dále kroniky základní školy Morávka-Lůčka z let 1940-1972. SOkA Frýdek-Místek, ZŠ Morávka-Lůčka, č. i. 1.

hospodyní škubat husí peří. Při pracovní části tohoto "obřadu" se vyprávěly nejrůznější zkazky a příhody, ženy pracovaly, omladina naslouchala. Po skončení "škubaček" následovala zábava. Při ní se zpívalo, tancovalo při tahací harmonice. Nechybělo ani pohoštění, připravené hospodyní, pro kterou se škubalo. Hospodáři přinášeli na škubačky doma vypálenou "samohonku" a v nevyhlášené soutěži se "koštovalo", komu se toho roku nejlíp vyvedla. Když došla "samohonka", naléval krčmař "kvit", což byl čistý líh ředěný vodou. U Bebka se ředilo pramenitou vodou z "čurčku", který vyvěral v údolíčku Lúčky, asi půl kilometru nad hospodou. Voda z "čurčku" měla tu vlastnost, že se po ní líh nezakalil. Za války, když byli k Bebkům nastěhováni vojáci, načas "škubačky" ustaly. Když pan Bebek rozšířil svou krčmu o sál s divadelním jevištěm, konávaly se zde taneční zábavy i ochotnická divadelní představení. O jedné takové hojně navštívené tancovačce víme díky záznamu ve školní kronice: uspořádali ji v r. 1925 místní lesní dělníci, aby výnosem z ní - 160 Kč, podpořili knihovnu místní školy, protože ta čítala všeho všudy pouhých pět svazků.

Ve válečné zimě 1940-41 místní mládež, sdružená v tzv. Národním souručenství, sehrála divadelní představení "Zelení hájové" a také jeho výtěžek šel ve prospěch místní školy (vybralo se tehdy na vstupném 600 K). I méně zábavným účelům sloužil Bebkův divadelní a taneční sál. 1. dubna 1940 se zde pod nátlakem okupační správy sešly dospělé ženy a dívky z Lúčky, aby založily místní ženský odbor kolaborantského (ne však vždy tak vnímaného) Národního souručenství.

Po druhé světové válce se v sále Bebkovy krčmy čas od času za velké účasti místní populace hrávala ochotnická divadelní představení, nejčastěji divadelním spolkem z Dobré. Dvakrát, někdy i třikrát do roka se v Bebkově sále konaly plesy. Byly dokonce tak oblíbeny, že se na ně sjížděli autobusem i hosté z okolních vesnic. Zmíněný už lesník Kwapulinský vzpomínal, jak se během zimy, před Novým rokem, na polesí nacvičovaly humorné jednoaktovky, aby se jimi mohla zpestřit silvestrovská taneční zábava v Bebkově sále, a jak tato vystoupení nacvičovala děvčata v Morávky-Lúčky, která pracovala v lesních školkách - slečny Kaňokovy, Blahutová, Hradišťanová, Drabinová, Pajurková

ad. Také během roku se tu a tam nacvičilo nějaké divadelní představení. Oblíbené byly letní "výlety" v přírodě u "Leknínového jezírka" naproti Bebkově hospodě nebo na Uspolce.

Po roce 1965 do Bebkova sálu občas zavítalo pojízdné kino. Tato představení organizovala jakási "kulturní úderka" pana Mališe (JUDr. Kališe ?) z Válcoven plechu v Lískovci.

Rázovitá intimita Bebkovy krčmy skýtala přístřeší i stálým menším společenstvem, které se zde scházely nebo dokonce sjížděly, např. na karetní partičky. Jisté proslulosti nabyla mariášová stolní společnost majitele autobusové dopravy Carbola, frýdeckého taxikáře Obluka a místního faráře z Pražma a katechety pátera Sojky. Jejich "kartářské maratony" trvaly i několik dní. Něco se při tom vypilo, paní Bebková připravila vyhlášenou specialitu - pstruhy na másle.

Událostí, která se odbývala před Bebkovou krčmou, bývaly místní "trhy" na dobytek. Ti, kteří chtěli prodat krávu nebo býčka, je přihnali před hospodu a ti, kteří chtěli koupit, zde čekali na příležitost. Smlouvalo se, dohadovala cena, jako odborný expert zde fungoval sedlák z Novoti (tak se jmenovala jedna z usedlostí v Byčinci) Kotasek, písmák, vzdělaný a moudrý člověk, vynikající nespočtem potřebných dovedností, mimo jiné veterinárních. Když se dohoda podařila, podali si kupující s prodávajícím ruku, Kotasek ji dlaní "přebil" a šlo se do krčmy zapít výhodný "litkup". Není třeba dodávat, že to byla příležitost pro hromadu zevlounů, kteří pozorovali toto zajímavé dění, radili - a též se často podíleli na zapíjení "litkupu".

V šedesátých a sedmdesátých letech těchto společenských příležitostí ubývalo. Krčma vedle stálých hostů z řad místních pasekářů a dřevorubců stále více hostila místní chalupáře a chataře, kteří se zde - v létě v zimě, posilovali před cestou do svých rekreačních domovů. Před krčmu zajížděla pojízdná prodejna potravin a masa, na ni se v krčmě čekalo a po jejím odjezdu se zde posedělo, něco vypilo a povykládalo. Vytvářelo se zde společenství pasekářů, dřevorubců, učitelů, lékařů, inženýrů, muzikantů - prostě široké spektrum starousedlých i nových osadníků, sdělovaly informace, poskytovaly nejrůznější služby a výpomoci. Kolorit krčmy, která se v posledních letech své existence sevrkla na

místnost o 30 čtverečních metrech s nálevním pultem, pod kterým byl sklípek na sud piva a u stropu "zářila" na drátě visící čtyřicítka, teplo vydávala litinová kamínka, v nichž se topilo voňavým dřevem, dodávalo několik štamgastů, jejichž miniportréty uvedu na závěr článku. Příležitostí k větším společenským podnikům se našlo vždycky dost: improvizovaná setkání o Silvestru, "popravky" svateb v rodinách některých ze štamgastů, šmigrust atd.

To už ovšem byla "labutí píseň" kdysi slavné krčmy. Pár desítek metrů od ní se už pilně přestavovala bývalá malotřídni škola, zrušená v roce 1972 pro "*napostý nedostatek žáků*", na novou restauraci. Byla moderní, v ničem si nezahladila s jinými venkovskými hospodami. Snad právě proto se duch Bebkovy krčmy do nově pojmenovaného hostince "Na konečné" už jaksi nevešel. Zůstalo jen povědomí tradice a trocha nostalgie, projevující se v tom, že i novému hostinci pamětníci neřeknou jinak než "Bebek". Jenže Bebek už není Bebek.

Malá galerie štamgastů

Autor článku měl to potěšení stát se jako chalupář v Lúčce svědkem posledního čtvrtstoletí existence slavné krčmy. Pro dokreslení koloritu se pokusil o několik miniportrétů "štamgastů", s nimiž ho spojovalo mnoho neopakovatelných zážitků. Snad přispějí k dokonalejší evokaci neopakovatelného ovzduší této typické beskydské krčmy.

Hajný Kubačák. Manžel krčmářky, excelentní hajný. Tak trochu "kamarád z mokré čtvrti", jinak přímý chlap, který když něco slíbil, tak to splnil. Rozuměl lesu, vynikající střelec. Živým svědectvím toho byla jeho manželka, když se oblékla do nádherných liščích kožišin, jím ulovených. V krčmě to měl těžké, kontrolu jeho konzumace, kterou musil vždycky řádně zaplatit, měla pod palcem jeho žena. Rozhodovala, zda naleje nebo ne. Proslulým se stal svým zřejmě alkoholem ovlivněným viděním, že totiž jednoho únorového mrazivého večera "*potkal medvěda vyše Bebka*". Usmívali jsme se tomu, ale mnozí z místních i chalupařů tehdy zvažovali, zda se v pozdních hodinách špacírovat údolím

Lůčky. Co kdyby přece jen potkali obávaného huňáče? Škoda, že hajnému Prozřetelnost vyměřila tak krátký život!

Ignác. Chlap jako hora, o němž šla pověst, že zamlada měl takovou sílu, že trhal pařezy a na rameni přenášel dospělé stromy. Žil v dřevěnce pod Strongami se svým bratrem a sestrou. Chalupě se v místní tradici říkalo "Barák". Teprve nedávno jsem se dopídil, že to kdysi byla hájenka, v níž bydlil hajný jménem Barák. Ignác měl trochu zvláštní myšlení i vzhled, který zvýrazňovaly bezzubé čelisti. Podivná artikulace jeho řeč někdy činila sotva srozumitelnou. Krčmu u Bebka navštěvoval ve dnech, kdy sem zajížděla pojízdná prodejna potravin. Přijel v černém obleku, na kole. Nakoupil zásoby na týden a do setmění poseděl v nálevně. Vypil sadu piv, několik "želonych", jak místní říkali do jedovaté zeleně zbarvené fefermince. Když mu šenkýřka odmítla nalít další, pokorně stál u nálevního pultu a prosil o "posiluněk". Publikum se bavilo tím, jak mu pomalu sklouzávaly nepodkasané kalhoty, až se jako harmonika složily na podlaze a zjevily se v létě v zimě hnědé mako-spodky. Rád se zapojoval do "politických" debat, nenáviděl komunisty a protože znal mé trable s touto tehdy panující "stranou a vládou", sotva jsem vešel do nálevny, začal pokřikem „*komunisti ven*“ vyhánět všechny skutečné i domnělé komunisty, aby mne případně nedostali do dalších malérů. Hospodu opouštěl za tmy, opíraje se o jízdni kolo, jehož říditka byla přetížena taškami s pecny chleba, láhvemi rumu a jinými "poživatinami". Někdy došel bez úhony, jindy si zdříml v příkopce, ale vždycky došel. Škoda, že se nenašel malíř, který by byl zvěčnil jeho nezapomenutelnou svéráznou figuru.

Skřivánek. Místní rodák, věčný starý mládenec, bydlící v dřevěnce v Kocuřim. V létě v zimě pravidelný host Bebkovy krčmy, do níž a z níž musel denně našlapat mnoho kilometrů. Když jsem se jej dotazoval, jak v zimě zdolává i několikametrové závěje, odpovídal, že on „*ve sněhu nechodí, ale plave*“. Což dokládal máváním paží, o nichž se domníval, že připomínají tempa plaveckého stylu "prsa". Poznal jsem ho už jako důchodce, občas si přivydělávajícího při drobných lesních pracích, jako bylo vysazování stromků, vysekávání trávy, čištění pasek. Nosil nezapomenutelnou károvanou placatou čepici s kšiltem, jež

pokrývala jeho zcela bezvlasou hlavu. Jeho úsečná a rychlá řeč připomínala staccato nebo spíš palbu z kalašnikova, takže jí porozumět nebývalo lehké. I na to jsme si však zvykli. Z hospody domů se vracel, až když krčmářka paní Kubačáková nekompromisně zavírala hospodu. Když přebral a domů to nešlo ani "plaváním", přenocoval v nedaleké chalupě rodiny Uhrů (bývalý hostinec Žídkův), aby to měl příštího dne zase blízko do Bebkovy krčmy. Jako snad jediný straník ze štamgastů byl předsedou "spotřebitelské rady" zdejšího hostince a nedalekého obchodu místecké Jednoty. Čas od času svolával schůze spotřebitelů, které vedl neopakovatelným způsobem. Byla to nechtěná, ale o to humornější parodie na tehdejší stranicko-státní schůzovací rituál. Už pro tu zábavu jsem na tyto schůze docela rád chodil.

Když už připomenutý štamgast Ignác se zápalem jemu vlastním vyhazoval (slovně) z krčmy komunisty, činil u Skřivánka výjimku, kterou zdůvodňoval slovy: „*Komunista, ale spravedlivý.*“ Dej mu Pámbů věčnou slávu!

Manželé Uhrovi. Bydlili v malém domečku č. p. 557, po nedávném požáru nově vystavěném, na strmé, obtížně přístupné nezalesněné stráni na pravém břehu potoka Lúčky. Dominantní postavou manželství byla korpulentní, ale i vůdcovskými schopnostmi nadaná paní, v širokém okolí zvaná „*Uhrvka od zvunka*“, to proto, že vedle domku stávala zvonička s malým, sotva osmdesátikilovým zvonem, kterým pan Uher vyzváněl vždy v poledne a večer nebo když někdo v okolí zemřel (umíráček). Litinový zvon koupil pan Uher za války, když starší zvon ze zvonoviny musel odevzdat německým okupantům pro válečné účely. Zvonek nakonec skončil v etnografické sbírce národopisce a folkloristy dr. Jaromíra Gelnara. Také on na něj vyzváněl u své chalupy na *Strongách*. Uhrovi patřili k štamgastům Bebkovy krčmy, navštěvovali ji pravidelně ve dny, kdy před ní hostovala pojízdná prodejna potravin, a pak tu poseděli až do setmění. Paní Uhrová byla opravdovou studnicí životních příběhů, z toho, co prožila např. jako matka nemanželského chlapce, jehož musela dát do adopce cizím lidem (zcela náhodou jsme přišli na to, že to byla rodina jednoho učitele a zároveň dosti známého regionálního

spisovatele, přítele mého otce v Bílovci), by byl zdatný literát napsal určitě poutavý román. O své zážitky se ráda dělila při sklenici piva nebo *želone*. Koupili jsme od ní nádherný veliký kříž s dřevěnou polychromovanou statuí ukřižovaného Krista, dílko frýdeckých lidových řezbářů asi z 2. pol. 18. stol., obchodujících s devocionáliemi při poutích k Panně Marii Frýdecké na Vápence. Neměla moc chuti nám jej prodat, protože věřila v to, že „*veliký kříž v jizbě přináší i veliký kříž v životě*“ (proto jej přechovávala v kůlně mezi starým harampádím). Skoro se to potvrdilo. Pan Uher platil za svérázného domorodého filozofa a nevynechal ani jedinou příležitost o svých názorech na dění ve světě a společnosti podiskutovat. Byl na poměry, ve kterých žil, docela sečtělý a vše, co načerpal z knížek, dovedl přetavit ve svém mozku ve svérázný světonázor. Neměli by z něj radost ani zatvrzelí marxisté ani bigotní katolíci. Snad by na něj pasovalo označení Antala Staška "*blouznivec hor*", přenesené do drsných Beskyd 2. pol. 20. století. Oba už jsou dávno na pravdě Boží.

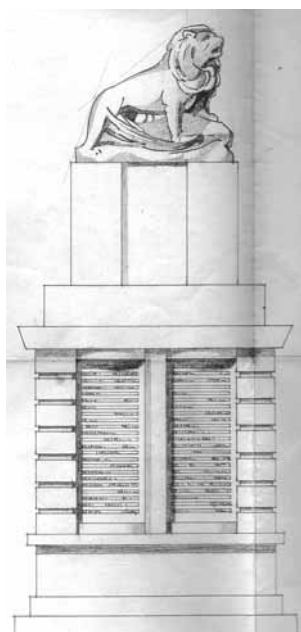
CO PROZRAZUJE DOCHOVANÁ KORESPONDENCE O MÍSTECKÉM POMNÍKU PADLÝM

Tomáš Adamec

Na konci roku 2006 byl ze svého místa v Místku u hlavního tahu na Frýdek odstraněn Pomník padlým. V místním Zpravodaji byl tento krok zdůvodněn tím, že těsná blízkost přetížené komunikace, a zejména pak otřesy způsobené provozem na ní, se velmi podepsaly na jeho technickém stavu. Pomník byl tedy přemístěn do klidnější lokality Janáčkova sadu. Na druhou stranu pomník tak trochu sešel z očí. Možná by tedy nebylo od věci zanechat o něm pár odstavců, aby také zcela nesešel z mysli. Protože právě zapomenutí památky 157 padlých spoluobčanů chtěli stavitelé pomníku zabránit, když jej umístili do centra města. Když jsem se probíral poměrně málo dochovanými písemnostmi dokládajícími okolnosti jeho stavby, narazil jsem také na několik dopisů, či jejich opisů, které dle mého mínění stojí za alespoň částečné otištění. Jelikož největší jejich kouzlo spočívá právě v autenticitě, rozhodl jsem se nechat je mluvit převážně samotné. I když korespondence je tím nejzajímavějším a hlavním pramenem, k celkovému pochopení kontextu bude třeba využít i další dochované písemnosti. Co nám tedy říkají tyto dokumenty o okolnostech vzniku tohoto pomníku?

Místečtí přistoupili k jeho postavení poměrně záhy. V roce 1923 vznikl z popudu místního odboru Národní jednoty Výbor pro postavení pomníku padlým občanům města Místku ve složení Vincenc Procházka, předseda, Karel Procházka, pokladník, Dr. Antonín Dostál, jednatel, Dr. František Břeský, Vilém Šlapeta, Adolf Staneček, Dr. Dominik Sedláček, Ludvík Blašík, Jan Klema, Dr. Leopold Konečný. Ještě téhož roku, k pátému výročí vyhlášení samostatného státu, byl slavnostně položen základní kámen k pomníku. To ovšem neznamená, že už v tomto okamžiku bylo jasno, jak bude pomník vypadat, navíc se teprve započalo se sbírkami peněz na uhrazení jeho pořízení. Z dochované korespondence se dovídáme, že se uvažovalo o více návrzích, doloženy jsou konkrétně dva. Původně se totiž počítalo s tím, že by

na vysokém podstavci byl zpodobněn vítězný lev jako symbol osvobození. Tento návrh profesora Suchardy byl ovšem po několika měsících vystřídán novějším návrhem profesora Jana Štursa, který se výboru pro postavení pomníku líbil více.

Původně navržený lev

Následující dopis do Prahy byl z Místku odeslán 26. 3. 1924 a jeho adresátem byl právě rektor akademie umění Jan Štursa. „*Na základě vážené Vaší nabídky ze dne 17. t. m. usnesl se výbor pro postavení pomníku padlým občanům města Místku zakoupiti pomník představující skupinu 4 legionářů, nesoucích padlého za Kč 30 000.-, tj. třicettisíc korunčs, v kteréžto sumě jest započtena skizza, model, kámen, doprava a osazení. Základ pro pomník postaráme sami. Zaslano skizzu současně vracíme a prosíme o laskavé sdělení platebních podmínek, tj. kdy Vám obnos máme složit. Račte nám také sdělit, do které doby pomník dodán může býti, abychom mohli v čas vše připravit. Situaci místa, kde pomník má býti postaven, přikládáme. Fotografický snímek tohoto místa jest ve Světozoru číslo 9 z toho roku. Rovněž přikládáme tři pohledy na trojúhelníkový malý sad, kde má býti postaven pomník. Dovolujeme si zdvořilý dotaz, bylo-li by možné přemístiti dva legionáře sehnuté – ze strany pravé na stranu levou, ježto z této strany bude hlavní pohled na pomník.*“

Patrně to nebylo rozhodující, ale výboru určitě vyhovovalo i to, že profesor Štursa byl rodem Moravan, neboť tato skutečnost je v dochovaných písemnostech několikrát zmíněna. Přitom k tomu není žádný racionální důvod. Jako příklad nám může posloužit slavnostní projev Dr. Antonína Dostála při odhalení pomníku 28. října 1924, kdy říkal „*za nejlepší byl uznán návrh profesora*

Štursy, rodem Moravana.“ Projev Dr. Dostála je pro nás ale důležitý hlavně v tom, že vysvětluje, co vlastně má pomník znázorňovat. A činí tak docela poeticky: „*Myšlenkou tohoto návrhu jest pohřeb mrtvého vojína na frontě. Čtyři vojínové kladou do země padlého soudruha. Smutek zračí se v jejich obličejích i v jejich postoji. Avšak Mistr Štursa v tomto čtyřsoší zobrazil i naši v zahraničí utvořenou armádu. Mimo českého domobrance jsou na pomníku naši legionáři ruský, francouzský i italský. Co tito legionáři kloní se k své truchlivé práci, český domobranec zvedá hlavu a ostražitě pozoruje okolí, nehrozí –li odněkud nebezpečí.*“

Samotná slavnost odhalení byla precizně naplánována. Dochoval se plán přesného řazení průvodu, který šel ve čtyřstupu od hotelu Blataň. Čelo průvodu tvořily prapory škol, pak následovaly národní kroje, za nimi dívčí obecná škola, dívčí měšťanka, chlapecká obecná, chlapecká měšťanka, gymnazium, spolek Smetana, hudba, legionáři s věncem, pomníkový výbor, obecní výbor, státní úřady a vojsko, Sokol s praporem, Orel s praporem, DTJ s praporem, hasiči, ostatní spolky a korporace a nakonec obecenstvo. Pořadatelé neponechali nic náhodě. O tom svědčí i plánek seřazení přítomných okolo pomníku. Nakolik ovšem konečná realizace těchto plánů odpovídala zadání, to je otázka, kterou klade dochovaná fotografie průvodu.

Vincenc Procházka při slavnostním projevu

Pomník byl odhalen, ale práce výboru tím neskončila. V letáku vydaném krátce po odhalení byli spoluobčané dále vyzýváni k peněžitém darům. Pomník byl totiž pořízen za celkovou sumu 40 000 Kč, ale dosud se vybralo jen 25 000 Kč, zbývalo ještě 15 000 Kč. To věru nebylo málo, bohužel nedochovaly se přesné účty, a tak nevíme, kdy se podařilo chybějící obnos vybrat. Bylo to jistě poněkud trapné, když výbor psal 1. prosince profesoru Štursovi následující list: *„Slovutný Mistře! K ctěným připsům usnesl se výbor následovně: dle smlouvy máme zaplatiti za pomník Kč 30. 000.--, do kteréhož obnosu jsou započteny dle dopisu ze dne 17. III. t. r.: 1. Skizza, 2. Model, 3. Kámen, 4. Provedení v kameni, 4. Doprava a 5. Osazení. Na tento obnos uhradili jsme již Kč 26.000.--, takže by zbývalo ještě doplatiti Kč 4.000 ..., z čehož však nutno odpočítati položky námi zaplacené avšak spadající do smluvené dodávky. Jsou to: 1. Dovožné po dráze...Kč 1.655.60, 2. Dovožné z nádraží ... 325.--, 3. Práce výpomocné při osazení... 1.438.—celkem jsme vyplatili ...Kč 3.418.60, kterýžto obnos by se měl sraziti ze zbývajících Kč 4.000.--. Abychom aspoň částečně Vám vyhověli, zaplatíme položku 2. a 3. sami a odpočítáme jen dopravné po dráze, takže doplatíme Vašemu blahorodí 2344.40, které současně poukazujeme šekovým úřadem. Zvýšiti honorář není*

nám možno, ježto sbírky nám nevynesly tolik, abychom mohli vše zaplatiti a zůstává nám značný /dluh/. Kdybychom byli bývali věděli, že honorář má obnášeti Kč 36.000.—nemohli bychom se do tak nákladného pomníku dáti. Doufáme však, že Vaše blahorodí uzná naši dobrou vůli a pochopí naši situaci. Chudý náš kraj pod Bezkydem – v kraji Petra Bezruče – prokázal velkou svou obětavost již tím, že složil na pomník padlých svých spoluobčanů aspoň tolik, že mohla býti myšlenka ta uskutečněna a doufáme, že časem splatíme i zbylý značnější dluh. Kdyby situace podepsaného výboru byla příznivější, zajisté bychom neváhali zvýšiti honorář, ježto dílo nám dodané jest zajisté dokonalé a vysoké umělecké ceny. Stalo se vynikající ozdobou našeho města, ale slouží ke cti celého kraje, neb nese hrdě jméno tvůrce, tj. Vašeho blahorodí. Na konec však poznamenáváme, že se nás nemile dotkla zpráva novinářská o postavení téhož pomníku v Novém městě na Moravě, jak i vyobrazení v časopisu Kurýr ze dne 29. t. m. zprávu tu potvrdilo. Byli jsme toho mínění, že budeme míti umělecké dílo jedinečné – bez kopie.“

Situaci pak navíc zkomplikovalo náhlé úmrtí profesora Štursy v následujícím roce. Jestli souhlasil s vyrovnáním, které mu v dopise navrhl místecký výbor, nelze z dochovaných dokumentů zjistit, rozhodně ale Místečtí nebyli spokojeni s tím, že „jejich“ pomník bude stát ještě někde jinde, jak se dozvěděli z tisku. Do redakce Lidových novin psali v červnu 1925, již po Štursově smrti, následující dopis: „Vážená redakce! Ke zprávě v ctěném Vašem věcerejším listě o Štursově pozůstalosti dovoluujeme si sděliti, že jsme loni v březnu první zakoupili od Mistra Jan Štursy pomník padlým občanům místeckým známé dílo „Pohřeb v Karpatech“, který také byl 28. X. 1924 slavnostně odhalen. Dle smlouvy zaplatili jsme za skizzu Kč 5.000.--, za třetinový model Kč 10.000.— a za ostatní práci Kč 15.000.--, celkem tedy Kč 30.000.--. původní skizza měla ve skupině 1 Francouze, 1 Itala a 2 Rusy. Na naše přání byl 1 Rus změněn za čs. popřevratového gardistu a mimoto přeskupil Mistr Štursa vojáky tak, aby sestava odpovídala hlavnímu pohledu z Wilsonovy třídy. Dle zpráv v denním tisku bude tentýž pomník –TEDY KOPIE NAŠEHO – zbudován i v Novém Městě v sestavě dle našeho návrhu. O vydání

skizzy jsme již u pozůstalosti zažádali, ježto jest naším majetkem, což jsme také doložili dopisy Mistra Štursy. Přikládajíce fotografii pomníku, prosíme, abyste v ctěném Vašem listě o tom učinili zmínku, aby veřejnost věděla, že i naše město má vzácnou památku po velkém Moravanovi Štursovi.“

Z tohoto dopisu jsme se tedy alespoň dozvěděli, jak vypadal první návrh pomníku a jak jej pak na žádost výboru velký Moravan pozměnil. Z další dochované korespondence vyplývá, že celý spor byl ukončen výměnou dopisů na konci roku 1932. Tehdy se totiž v časopise Světozor objevila fotografie pomníku v Novém Městě na Moravě, který byl zcela totožný s pomníkem v Místku. To bylo zřejmě popudem k obnoveným protestům místeckého výboru. V listopadu 1932 napsal místecký výbor dopis Ing. Ferdinandu Štursovi jako správci pozůstalosti Jana Štursy. Z dopisu vyjímám nejdůležitější odstavce: *„Po vyšetření u ministerstva školství v Praze a u státní sochařské školy v Hořicích byla kopie provedena se svolením pozůstalosti, jejíž správu jste vedl a zastupoval. Svolení toto bylo dáno bez našeho souhlasu a vědomí, čímž se cítíme zkráceni na svých právech a poškozeni, ježto umělecká díla nemohou býti libovolně napodobována. Pomník i model byl námi zakoupen již v roce 1924, o čemž máme písemný a jasný doklad. Z pozůstalé pak korespondence muselo vyjíti najevo, že pomník ten jest v Místku, o čemž svědčí i posmrtná publikace profesorovi Štursovi, v níž jest i zmínka o našem pomníku. Žádáme proto zdvořile o vysvětlení do 14 dní a v tomto očekávání poroučíme se s projevem dokonalé úcty.“*

Patrně (další korespondence už se buď nedochovala, nebo prostě nebyla) definitivní tečku za sporem o vlastnictví návrhu pomníku učinil dopis Ferdinanda Štursy z 30. 11. 1932. Vyplývá z něj jasně, že vlastníkem autorského práva byl profesor Štursa, navíc se tu dovídáme, že pomníky v Místku a v Novém Městě na Moravě nejsou jedinými dvěma realizacemi tohoto návrhu. Ferdinand Štursa píše: *„Uctění památky padlých občanů Nového Města na Moravě postavením pomníku podle návrhu „Pohřeb v Karpatech – alternativa“, vypracovaného mým zesnulým bratrem, prof. Janem Štursou, není věcí novou, která by snad vznikla teprve po jeho smrti, nýbrž jest věcí starou, jím samotným*

za jeho života pravoplatně sjednanou s příslušnými činiteli Nového Města. Správa umělecké pozůstalosti nemohla po jeho smrti jednat jinak než uznati za správná jeho rozhodnutí, která učinil s plnou jistotou vlastníka autorského práva k zmíněnému svému uměleckému dílu. Toto autorské právo nepřenesl však zesnulý umělec za svého života na nikoho, tedy ani ne na Výbor pro postavení pomníku padlým občanům ve světové válce v Místku na Moravě, neboť tato věc musela by býti výslovně obsažena jak v nabídce zesnulého pro postavení pomníku, tak i v potvrzení Výboru o přijetí této nabídky. Toho však nebylo, jak vyplývá z celé korespondence mezi Výborem a zesnulým bratrem. O tom, že zesnulý sochař ani nezamýšlel převést své autorské právo na Výbor, dokazují mimo jiné také tyto okolnosti a skutečnosti: 1) Krátce po úmluvě s tamním Výborem zavázal se sochař Štursa Novému Městu na Moravě, že tu zhotoví pomník padlým podle téhož, svého již zmíněného díla, vyplývá to z dokumentů předložených městskou radou v Novém Městě na Moravě (o předběžném slibu z dubna 1924 a o závazném jednání v srpnu 1924) 3) Ještě za svého života zesnulý umělec provedl týž pomník pro obec Předměřice nad Jiz. (v roce 1924 – 1925). Tedy i tato reprodukce jeho díla dokazuje, že autorské právo k svému dílu nepřevodil umělec na osobu třetí..“

A pak bylo Místeckým vysvětleno za pomoci jasných čísel, proč je nemožné, aby měli k dílu autorské právo. Patrně se jim to nečetlo dobře. „Konečně sluší se připomenouti, že i samotné platební podmínky na dodání pomníku do Místku nebyly takové, aby se z nich dalo usuzovati, že by zesnulý prodal autorské právo svého díla tamnímu Výboru. Za obnos 28.344 Kč 40 h, který byl Výborem zesnulému celkem vyplacen, nebylo by možno žádati od umělce dodání velkého pomníku v kameni, jeho převoz v Praze a po dráze, osazení a k tomu ještě přenesení autorského práva, neboť jen vytesání pomníku z kamene stálo ca 19.000 Kč, odlévání v sádře 2.000 Kč, odvozně po dráze 1.655 Kč a zbytek sotva by stačil na normální režii v sochařské dílně po dobu pracování díla...“ Domnívám se, že absence jakékoliv další korespondence, může být tímto dopisem vysvětlena.

Odhalení pamětních desek v květnu 1932

V roce 1932, tedy po osmi letech, došlo konečně i na definitivní úpravu pomníku. Ve chvíli odhalení v roce 1924 totiž ještě nebyly připraveny kovové desky s vyrytými jmény padlých nebo v důsledku válečných útrap zemřelých spoluobčanů. Tenkrát na to už nezbyly peníze, a jak dokládá kronikářský záznam, i po osmi letech to byl stále velký problém: „*Náklad byl velmi značný, jest však z větší části již uhrazen hlavně dary. Ostatek ovšem bude musiti vyrovnati městská rada.*“ Slavnost odhalení pamětních desek se konala ve svatodušní pondělí 16. května. Čtyři bronzové desky byly zhotoveny dle návrhu akademického architekta Ing. E. Hrušky a odlity uměleckou slévárnou Františka Bartáka v Praze, přičemž jejich pořizovací náklad činil 16 500 Kč. Dvě desky obsahovaly věnování města Místku, další dvě pak abecední seznam obětí.

Použité prameny:

SOKA FM, fond Výbor pro postavení pomníku padlým občanům města Místku Místek, 1 karton, neuspořádáno

OKRESNÍ DŮM SOCIÁLNÍ PÉČE TGM

Alena Matějová

V roce 1930 se konaly v celé republice pompézní oslavy 80. narozenin prezidenta T.G.Masaryka, jehož osoba byla personifikována se samostatností republiky a oslavy jeho narozenin se staly skoro státním svátkem.

K zajištění průběhu oslav byly zakládány samostatné spolky, v Místku tak vznikl Výbor pro uspořádání oslav 80. narozenin prezidenta republiky, do něhož byli kooptováni zástupci města, obcí, úřadů, vojska i všech významných spolků a korporací obou národností. Jako důstojný hold si dal Výbor za cíl zbudovat „Okresní dům sociální péče T.G.Masaryka s Dětským domovem pro okres místecký v Místku“, který by byl pomníkem trvalé hodnoty.

Byl to počin prozíravý, protože všechny pomníky, které se u této příležitosti po celé republice prezidentovi zbudovaly, neměly dlouhého trvání. Byly odstraněny hned v prvních dnech okupace a pokud přečkaly někde v úkrytu válečná léta, bořily se i po roce 1948. Některé znovu obnovené v roce 1968, jako například bustu před bývalou Obchodní akademií a dnes základní školou na Masarykově ulici ve Frýdku, stihl v době normalizace stejný osud.

Pro získání prostředků byl založen fond pro postavení Okresního domu sociální péče. Základním vkladem se staly příspěvky Místecké spořitelny a Národní záložny Místecké na oslavu 10. výročí trvání republiky. O příspěvek byla při založení fondu i otevření budovy požádána i Kancelář prezidenta republiky, která spravovala hradní jubilejní fond k uctění 80. narozenin prezidenta. Místečtí žadatelé obdrželi však jen pozdravné dopisy, fond byl údajně k datu žádosti rozebrán.

Místecký fond pro postavení Okresního domu sociální péče spravoval osobně okresní hejtman a předseda Okresní péče o mládež dr. Ferdinand Janiš. Po jeho přeložení do Brna bylo v roce 1933 zřízeno Kuratorium fondu pro stavbu Okresního sociálního domu TGM v Místku. Předsedou Kuratoria, jakož i Okresní péče o mládež, se opět stal nově příchozí okresní hejtman

Karel Cidlík, jehož osoba byla zárukou úspěšnosti akce. I další členové Kuratoria byli vybráni ze všech vlivných institucí regionu, které mohly zdar akce ovlivnit. Vedle okresního a městského úřadu tam byli též zástupci okresního soudu, velitelství vojenské posádky, Místecké spořitelny, Národní záložny, Okresní nemocenské pojišťovny, obchodního gremia i odborníci z řad stavebního úřadu.

Kuratoriu bylo uloženo spravovat a rozmnožovat fond tak, aby byla zajištěna potřebná suma. Když další sbírkovou činností dosáhl fond k 1. červenci 1934 částky 203 842 Kč a přidělená státní subvence navýšila jmění o 120 000 Kč, bylo Kuratoriu povoleno přistoupit k zahájení stavby. Stavební řízení určitě nebylo takovým martyriem, jak je známe ze současnosti, za necelé čtyři měsíce se stavba rozběhla. Pozemek na stavbu věnovala ve středu města na dnešní ulici Politických obětí Okresní nemocenská pojišťovna a plány zhotovil prof. inž. Miloš Lamla z Brna. Ten byl pravděpodobně zaměstnancem Zemského úřadu nebo České zemské péče o mládež v Brně přímo, protože byl označován za osvědčeného odborníka a nikde není záznam o vyúčtování za zhotovení projektu.

28. října 1934, v symbolický den pro ČSR, se konalo slavnostní položení základního kamene. Datum bylo vybráno ke zdůraznění důležitosti pořádané akce, byli sezváni zástupci všech významných úřadů, spolků a korporací též i z Frýdku, což je třeba zdůraznit, protože pro letitou rivalitu obou měst ke společným akcím skoro nikdy nedocházelo. Slavnostní akt zahájil vystoupením Pěvecký sbor Smetana a po projevech a zdravicích posádková hudba 8.pěšího pluku zahrála hymnu. Řada pozvaných hostů se omluvila písemnou zdravicí s přáním mnoha úspěchů, osobně se ale pro probíhající oslavy státního svátku nezúčastnila. Účast nebyla jen čestnou funkcí, každý pozvaný host se stal jakýmsi kmotrem a přispěl přiměřeným darem do fondu. U této příležitosti bylo vybráno více jak 10 000 Kč od zúčastněných hostů.

Mezi největší sponzory patřila Místecká spořitelna, která celkově věnovala na postavení částku 100 000 Kč, 70 000 Kč činila státní dotace, 57 415 Kč byl v roce 1930 výnos sbírek mezi českým obyvatelstvem (němečtí obyvatelé přispěli samostatně

částkou 9 126 Kč) a 50 000 byl příspěvek Masarykovy ligy proti TBC, která v budově našla rovněž přístřeší.

Do základního kamene byly vloženy dobové dokumenty, jako Dějiny o vzniku Okresního sociálního domu od ředitele školy Františka Talpy, publikace Památky města Místku a jeho lašského okolí od dr. Antonína Precechtěla, deníky Moravskoslezský deník a Frýdecko – Místecký kraj, Výroční zprávy Okresní péče o mládež v Místku z let 1930 – 1933, Úřední věstníky okresního úřadu v Místku, Výroční zprávy Národní záložny Místecké a Místecké spořitelny, rozpočet města Místku na rok 1935, fotografie z kladení základního kamene, staveniště a významných budov Místku, 35 kusů československých poštovních známek a 10 kovových mincí. Budova byla v pozdějších letech přestavována, ale zda se při úpravách na schránku s dokumenty narazilo, není známo.

Novostavba Okresního domu sociální péče

Přesně za rok od položení základního kamene se konalo slavnostní otevření a aby se předešlo neúčasti pozvaných hostů z důvodu oslav státního svátku, uskutečnilo se už 27. října 1935.

Kromě místních spolků a korporací přibyli tentokrát i zástupci České zemské péče o mládež z Brna v čele se svým předsedou prof. Jaroslavem Kalabem a Ústředního svazu Masarykovy ligy proti tuberkulóze z Prahy.

Stavbu provedl až na některé odborné profese známý místecký stavitel architekt Jaro Čermák, jehož činnost během II. světové války a zejména jeho úmrtí v červnu 1945 jsou obestřeny stále tajemstvím. Kuratorium po celou dobu stavby bylo se všemi firmami v čilém kontaktu, neustále vedlo jednání o dosažení maximálních slev, zajišťovalo vybavení inventářem především zřizovaného dětského domova. V novostavbě Okresního domu sociální péče byly umístěny Okresní péče o mládež, která se stala vlastníkem budovy, dětský domov, odbor Masarykovy ligy proti TBC, odbor ČSČK a poradna pro matky s dětmi. Dětský domov neboli sirotčinec, jak byl všeobecně nazýván, byl zřízen pro děti z celého okresu, poněvadž dosavadní sirotčinec zřízený z nadace kněží Rafaela Piskoře a Bedřicha Kauna byl pouze městský a svou kapacitou nepostačoval.

Postavení Okresního sociálního domu T.G.Masaryka bylo prestižní záležitostí celého města i okresu, soustředila se tu veškerá sociální péče, Masarykova liga proti TBC měla působnost i v okrese frýdeckém.

Jako jedna z mála budov v místecké části města byla ušetřena zbourání, i když panelová výstavba ji zastínila vysokopodlažními domy. Po zrušení usídlených institucí byla v budově umístěna mateřská škola a od osmdesátých let tam sídlí výtvarný odbor základní umělecké školy.

Použité prameny:

SOKA Frýdek-Místek, fond Okresní péče o mládež Místek

ZPRÁVY O LITERATUŘE

Korbelářová, Irena - Žáček, Rudolf (edd.): **Slezsko v I. vojenském (tzv. josefském) mapování, edice komentáře**. Středisko pro vydávání historických pramenů, Opava 2005, 60 s., ISBN 80-86224-52-X.

Mocenskopolitické poměry v Evropě ve druhé polovině 18. století přinesly habsburské monarchii nejen ztrátu většiny území hospodářsky vyspělého Slezska, ale ve svém důsledku uvedly v život rozsáhlé reformní kroky osvěcenských panovníků Marie Terezie a Josefa II. Jejich reformy zasáhly prakticky do všech oblastí a vedle státní správy, hospodářství, berního systému, soudnictví, školství a náboženského života se nevyhnuly ani vojenství. Kromě dalekosáhlých změn v organizaci jednotlivých druhů vojsk, které se odrazily mj. v modernizaci zastaralé výzbroje a výstroje armády, prošlo zásadní transformací i nejvyšší velení. Právě z prostředí generálního štábu pak na základě bezprostředního vlivu válečných událostí sedmileté války (1756 - 1763) vzešel požadavek na podrobné zmapování jednotlivých zemí habsburské monarchie. Zejména polní maršálek hrabě Leopold Daun prosadil, aby konečné rozhodnutí dvorské válečné rady pořídit nová mapová zobrazení padlo již v posledním roce konfliktu, kdy byl také vydán pokyn k mapování rakouské části Slezska. Toto tzv. I. vojenské mapování uvedené části Slezska bylo dokončeno již v dubnu následujícího roku 1764 a obsahovalo celkem 40 sekcí. Mapy, vypracovávané ovšem pouze velmi nedokonalou metodou „*a la vue*“, tedy pouhým pozorováním a následným zakreslením, si přirozeně vynutily poměrně záhy korekci. Již v roce 1779 v důsledku války o bavorské dědictví nařídil Josef II. jejich rektifikaci, k jejíž realizaci bylo pro rakouské Slezsko přistoupeno roku 1780. V rámci I. vojenského mapování habsburské monarchie

vznikly vedle kartografické dokumentace rovněž textové popisy jednotlivých obcí, zpracované s ohledem na potřeby armády. Zahrnovaly proto především údaje o stavu komunikací, možnostech přechodu vodních toků, počtu obytných budov v souvislosti s možnostmi ubytování vojska a jeho zásobováním apod. Tyto vojensko-topografické popisy pak byly sestaveny v návaznosti na jednotlivé mapové sekce. Až donedávna však textové přílohy k mapám rakouského Slezska byly badatelům prakticky nepřístupné, neboť jak originály uložené ve fondech vojenského archivu ve Vídni (Österreichisches Staatsarchiv Wien, Kriegsarchiv), tak jejich fotokopie deponované v Národním archivu v Praze, byly dlouho nezvěstné. Teprve na základě opakovaného průzkumu dvou renomovaných historiků Ireny Korbelařové a Rudolfa Žáčka ve vídeňském vojenském archivu se podařilo nalézt originál svazku topografického popisu rakouského Slezska.

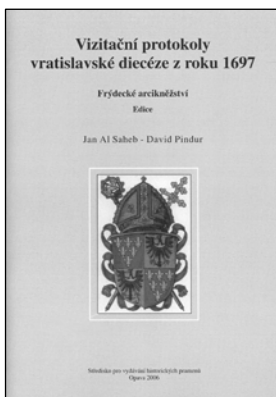
Péčí obou pak byla v roce 2005 připravena a vydána komentovaná edice tohoto bezesporu velmi zajímavého a dosud téměř nevyužitého pramene. Tento počín tak otevřel přístup k informacím obsažených ve zmíněném popisu i širšímu okruhu badatelů. Práce přitom splňuje veškeré nároky kladené na vědeckou edici, neboť se vzhledem k dostatečně obsáhlému úvodu (s. 3 - 6) neomezuje na pouhý přepis znění originálu. V úvodní stati autoři čtenáře (či spíše uživatele) seznamují s problematikou prvního vojenského mapování a jeho rektifikací, a to nejen v rakouské části Slezska, ale i v širších souvislostech celé monarchie, pochopitelně s obzvláštním zřetelem k českým zemím. Po diplomatickém a obsahovém rozboru editovaného pramene, včetně zhodnocení stavu jeho dochování, autoři přistoupili v pečlivé ediční poznámce ke zdůvodnění zvolených postupů při vydání pramene, připojen je samozřejmě i nezbytný seznam použitých zkratk. Edice sama byla ve shodě s originálem ponechána ve formě tabulek, přičemž pořadí jednotlivých rubrik odpovídá předloze. Pouze poznámky u jednotlivých obcí byly namísto v rubrice uvedeny souhrnně za tabulkovou částí edice. Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o rozsáhlejší texty, které by nebylo možno do tabulky včlenit, byla zvolená forma v tomto

ohledu prakticky jedinou možností. Práci uzavírá opět velmi pečlivě zpracovaný místní rejstřík, který jak v případě lokalit na území dnešní ČR, tak i sídel na území dnešního Polska uvádí vedle současného úředního názvu i bližší zařazení dle vyšších administrativních celků, tedy okresů, resp. gmin (tj. střediskových obcí). Na závěr jsou navíc zařazeny obrazové přílohy.

Edice komentáře I. vojenského mapování Slezska, která je zároveň šestým svazkem v rámci ediční řady Prameny k dějinám Slezska, představuje bezesporu další z velmi přínosných prací, jejichž hodnotu jistě docení každý, kdo se zabývá výzkumem dějin této vedlejší země Koruny české.

Jan Al Saheb

Al Saheb, Jan – Pindur, David (edd.): **Vizitační protokoly vratislavské diecéze z roku 1697. Frýdecké arcikněžství. Edice.** Opava 2006, 40 s., ISBN 80-86224-58-9

Protokoly z církevních vizitací, prováděných v souladu se závěry tridentského koncilu od 2. poloviny 16. století více či méně pravidelně ve všech nižších obvodech katolické správy, náleží k velmi podnětným a na informace bohatým pramenům, dotýkajícím se jak ryze náboženského, resp. liturgického, tak světského života sledovaného subregionu. Z tohoto důvodu také neunikly pozornosti řady badatelů, zabývajících se církevními dějinami, dějinami umění, problematikou

každodennosti či vývoje školství. Nejinak tomu bylo i v případě vizitací prováděných slezskou vratislavskou diecézí, do jejíhož obvodu náleželo až do moderní doby rovněž území Těšínského knížectví. Významu těchto vizitací si byli vědomi i němečtí a později polští historiografové. Zaslouhou Josefa Jungnitze byly rod roku 1904 vydávány nejstarší řady protokolů ze 2. poloviny

17. století, v současnosti na ně navazují některé vydavatelské aktivity např. Josefa Panice.

Je více než potěšující, že prameny vizitačního charakteru nezůstaly ani stranou pozornosti našich českých badatelů, zejména příslušníků jejich nejmladší generace. Jan Al Saheb a David Pindur, kteří se dlouhodobě věnují církevním dějinám Slezska a severní Moravy, se rozhodli alespoň částečně navázat na Jungnitzovo dílo a přistoupili k edičnímu zpracování dalších vizitačních protokolů uložených dnes v Arcidiecézním archivu ve Vratislavi (Wrocław, Polsko), a sice z roku 1697. Soustředili se přitom na zpřístupnění té části protokolů, jež se dotýká Těšinska. Středisko pro vydávání historických pramenů, společné pracoviště Ústavu historie a muzeologie Slezské univerzity v Opavě a Slezského ústavu Slezského zemského muzea tamtéž, připravilo jako 7. svazek řady Prameny k dějinám Slezska k vydání v uplynulém roce první z plánované řady pěti částí, věnované Frýdeckému arcikněžství. Následovat by měly další čtyři svazky, zpřístupňující výsledky vizitací v těšínském komisariátu (bývalém děkanství), a sice v arcikněžství Bílsko, Fryštát, Těšín a Vladislav.

Rozsahem nevelká, obsahově však zajímavá publikace je rozdělena do tří částí. V první autoři velmi stručně nastiňují význam vizitačních protokolů a jejich vývoj ve Slezsku a připomínají základní vydavatelské počiny, které se jich dotýkají. Následuje vlastní edice latinského textu „*Relatio visitationis archidiaconatus Opploliensis per ducatus Opploliensem, Rattiboriensem, Teschinensem et eiusdem districtis adiacentes Anni 1697*“, konkrétně folií 79-99 originálu, doplněná poznámkovým aparátem. Závěrem jsou připojeny rejstříky místní a osobní.

Lze se jen těšit, že si tato, byť drobná, edice najde své příznivce - ne-li čtenáře, tedy zájemce a dějepisce, hledající všestranně orientované informace o životě frýdeckého církevního okrsku v raném novověku a že nebude trvat dlouho a světlo světa spatří další z připravovaných svazků vizitací Těšinska.

Irena Korbelářová

Kolářek, Josef: **Dějiny těšínské rezidence Tovaryšstva Ježíšova a gymnázia. Annales Teschinenses.** Vyd. Refugium Velehrad – Roma s. r. o., Olomouc 2006, 69 s.

Poněkud ve stínu slavného těšínského rodáka, exjezuity, historika a v neposlední řadě zakladatele knihovny a muzea, Leopolda Jana Šeršníka (1747 – 1814), jehož osobnosti je věnováno mnoho monografií, sborníků, článků a studií i encyklopedických hesel z dílen českých, polských i německých historiků, zůstávalo po dlouhou dobu komplexní zpracování osudů jezuitského řádu v Těšíně a také v prostoru někdejšího těšínského knížectví v pobělohorském

období. Po roce 2000 lze zaznamenat v této věci slibný obrat. Po cenné analytické studii Milana Šmerdy¹ naše poznání v této oblasti velmi obohacuje především sborník příspěvků z polské konference tématicky zaměřené na působení jezuitů a roli jejich misíí, rezidence a gymnázia v dějinách jak samotného města Těšína tak širšího regionu.²

Dalším českým a velice cenným heuristickým příspěvkem k této problematice je práce P. Josefa Kolářka SJ, kterou v loňském roce vydalo olomoucké nakladatelství Refugium Velehrad – Roma. Autor v útlé, avšak faktograficky nabitě, publikaci vychází ze studia starých tisků (zejména ze Schmidlovy syntézy dějin české jezuitské provenience)³ a pramenů z hlavního řádového archivu v Římě (Archivum Romanum Societatis Jesu) a pojednává chronologickým způsobem o svízelném působení

¹ Šmerda, Milan: Protireformace na Těšínsku (do konvence v Altanstädtu v roce 1707). In: Slezská společnost v období pozdního baroka a nástupu osvícenství (na příkladu Těšínska). Opava 2002, s. 231 – 267.

² Budniak, Józef – Mozor, Karol (red.): Towarzystwo Jezusowe na Śląsku Cieszyńskim. Kraków 2005.

³ Schmidl, Joannes: Historia Societatis Jesu provinciae Bohemiae I – IV. Pragae 1747 – 1759.

členů jeho řádu v Těšíně v 17. a 18. století. První dva členové Tovaryšstva se ve zcela luterském městě objevují pod záštitou těšínského knížete a čerstvého konvertity Adama Václava roku 1610. Byli zde na vlastní přání knížete vysláni z olomoucké koleje a v tomto hornoslezském městě se nesetkali s příliš vřelým přijetím ze strany nekatolického obyvatelstva a duchovních. Přesto se jim však podařilo velice rychle zapustit v Těšíně kořeny, roku 1670 zde byla zřízena jejich stálá misijní stanice povýšená roku 1704 na rezidenci s věhlasným gymnáziem a konviktem pro chudé šlechtice. Nermalou měrou vedle příslušníků diecézního kléru a světských misionářů přispěli k misijní činnosti zejména v horské části Těšínska (např. Leopold Tempes). Slibně se rozvíjející činnost jezuitů v Těšíně byla ukončena zrušením řádu roku 1773. Působení jezuitů v Těšíně pomáhalo vytvářet v prostoru tohoto nevelkého města pozoruhodné duchovní prostředí, pokud vezmeme v úvahu, že zde měli klášter dominikáni, v duchovní správě těšínské farnosti působili diecézní kněží (nacházelo se zde i sídlo biskupského komisariátu) a v 18. století zde vznikly dva nové kláštery - milosrdných bratří a alžbětinek. Ke katolickému duchovenstvu a řeholníkům musíme ještě připočítat luterské pastory, kteří v Těšíně mohli legálně působit již od roku 1709. Těžiště práce Josefa Koláčka spočívá ve druhé polovině 17. století a především v první polovině století následujícího, což pochopitelně koresponduje s výše uvedenými významnými mezníky v dějinách těšínské jezuitské komunity. Pozornost zaměřil zejména na počáteční období rezidence a gymnázia, zbylá desetiletí před zrušením pojál spíše analisticky. Cennou přílohou je kompletní soupis všech jezuitských kněží působících ve zdejší rezidenci a na misiích na Těšínsku s jejich biografickými údaji (s. 50 – 61).

Poměrně svěží a čtivé, zároveň však faktograficky bohaté a zajímavé, práci lze vytknout snad jen dva nedostatky. K ucelenějšímu pohledu na dějiny těšínské rezidence a gymnázia by bezesporu prospělo využití archivního materiálu k tématu, který je deponován především v Arcidiecézním archivu ve Vratislavi, dále pak v pobočce katovického Státního archivu v Těšíně, Národním archivu v Praze a jiných institucích. Tuto skutečnost lze

akceptovat v případě, pokud si autor nečinil nárok na vyčerpávající zpracování tématu. Za druhé zde pak sehrála roli jistá topografická neznalost regionu, která se projevila zřejmě při překladu z latiny do českého jazyka komolením místních názvů (např. *Sorpice* namísto Ropice, *Lisna* namísto Líštná apod., s. 28). I přes tyto drobnosti představuje Koláčkova publikace důstojný příspěvek k bližšímu poznání náboženských a kulturních dějin Horního Slezska v pobělohorském období.

David Pindur

Židovská hřbitovní kniha Frýdecko-Místecka (Friedhofs-Cataster B.)

Rubrika Zprávy bývá věnována většinou nově vydávané literatuře, ale vzhledem k častým nálezům historicky cenných pramenných materiálů stojí za to věnovat jim také pozornost a seznámit případné zájemce o historická bádání s možnostmi těchto pramenů a v případě jejich neobvyklého uložení rovněž s místem, kde by se daly najít.

Nedávno byla objevena hřbitovní kniha frýdecko-místecké židovské komunity a posléze náboženské obce z konce 19. a první poloviny 20. století. Na přebalu nese titul „Friedhofs-Cataster B.“ a název instituce „Israelitische Cultusgemeinde Friedek-Mistek“. Kniha obsahuje jednak abecedně seřazené zápisy osob pohřbených na frýdeckém židovském hřbitově založeném v r. 1882, jednak přiloženou mapu hřbitova. První rubriku v záznamech tvoří „Grabstätte“ (místo pohřbu) s informacemi o pohřebním poli na hřbitově a číslem hrobu. Podle těchto údajů lze pak jednoduše nalézt příslušný hrob v přiložené mapě. V dalších rubrikách je možno zjistit jméno a příjmení pohřbené osoby, poslední bydliště a datum pohřbu (den, měsíc a rok).

Nejstarší záznamy se týkají pohřbů bezprostředně po založení hřbitova, ale kniha začala být vedena patrně později, protože v té době ještě ve Frýdku neexistovala židovská obec, jejíž název kniha nese. Lze předpokládat, že tehdejší židovská komunita vedla podobné záznamy, které pak byly přepsány do této knihy. Litera B.

v jejím titulu by také napovídala existenci předchozí evidence. Rovněž zpřeházené zápisy dat pohřbů by poukazovaly na dodatečné vpisování. Poslední pohřby se na Frýdecko-Míšecku odehrály ještě za 2. světové války.

Na hřbitově byli pochováváni Židé z celého Frýdecko-Míšecka, tzn. kromě Frýdku, Místku a Koloredova také ze Žabně, Dobré, Morávky, Chlebovic, Paskova, Raškovic, Bašky, Starých Hamrů i Frenštátu nebo Ostravice atd. Objevila se také vzdálenější místa, např. Třinec, Příbor, a dokonce Chomutov nebo Vídeň.

Kvalita záznamů byla zřejmě ovlivněna dodatečným vpisováním i nedbalou evidencí. Kromě časově zpřeházených zápisů se zejména pro období konce 19. st. objevily nedostatečné záznamy typu „Bindeles' 1. Mädchen“ (19. 12. 1882). Většinou brzy zemřelé děti neměly uvedeno jméno a patrně často nebyly vůbec zachyceny. U dospělých osob nelze kvalitu evidence zhodnotit, protože se nedochovaly odpovídající matriční záznamy. Schází například zástupci frýdecké rodiny Zemanů, kteří pocházeli ze sociálně nižší vrstvy obyvatelstva. Domovské právo měli do nedaleké obce Trojanovice, takže by i takto patřili k místní židovské obci. Nelze ovšem vyloučit, že byli pohřbíváni přímo v Trojanovicích nebo někde úplně jinde.

Záznamy hřbitovní knihy neobsahují ani přibližné údaje o stáří zemřelých s výjimkou nepřesných zápisů o dětech, takže je nelze využít pro demografickou analýzu. Přes uvedené nedostatky však mohou velmi dobře posloužit především genealogickým výzkumům. Pro historické studie, které využívají analýzy rodinných poměrů, znamená tato kniha velký přínos, protože matriční záznamy úmrtí se nedochovaly a opisy matrik počínající r. 1893 vykazují alespoň pro přelom 19. a 20. st. větší mezerovitost evidence než tato kniha.

Nově nalezený hřbitovní katastr byl předán Židovské náboženské obci se sídlem v Ostravě – Mariánských Horách (ul. Tovární 15), ale jeho kopii lze nalézt také ve Státním okresním archivu Frýdek-Místek.

Radek Lipovski

Ten, kdo vydá knihu fotografií, dává případnému recenzentovi už dopředu daleko méně možností k nejnepným útokům, než ten, kdo sepíše nějakou historickou studii, nejlépe delšího rozsahu. Co chcete kritizovat (totiž recenzovat) na knížce fotografií? Ty možnosti jsou skutečně malé a v případě, že publikace byla připravena pečlivě, což o této nevelké knížce platí, zbývá snad jen upozornit na její existenci a doporučit ji okruhu zájemců, který by mohl být docela velký. Psaný text tu je, jak už se stalo samozřejmostí, trojjazyčný, vedle českého „prohlížeče“ si tedy knížku může s klidem pořídit i „prohlížeč“ mluvící německy a anglicky. Dozví se tu, že autorem fotografií je řídící učitel Jindřich Dohnal, švagr hudebního skladatele Leoše Janáčka. Jednotlivé fotografie zachycují Hukvaldy a jejich obyvatele ve všech ročních obdobích a při nejrůznějších příležitostech. Zachycené reálie už se v mnoha případech staly minulostí (například pivovarský komín), jiné zůstaly zachovány, a tak lze sledovat, jak se na Hukvaldech podepsal či nepodepsal pověstný zub času. Jsou tu samozřejmě fotografie zříceniny hradu, na většině obrázků jsou zachyceni hukvaldští obyvatelé, ať už to jsou hasiči, školní mládež, nebo sousedé, kteří si vyrazili na piknik do přírody. Nebo moje nejoblíbenější fotografie, která zachycuje pronikání moderního způsobu života na vesnici.

Zmiňovaná knížka fotografií zachycujících Hukvaldy v době, kdy je navštěvoval jejich nejslavnější rodák Leoš Janáček, je, podobně jako už celá řada dalších podobných publikací, určena především milovníkům starých časů, těm, kdo se rádi nechávají unášet na vlně nostalgie. Pokud se o některých knihách říká, že se k nim budou čtenáři vracet, o fotografických publikacích to platí mnohonásobně více. Ani tato knížka jistě nebude výjimkou.

Tomáš Adamec

VÝSTAVA MORAVA A SLEZSKO NA STARÝCH MAPÁCH

Tomáš Adamec

Stalo se již tradicí, že Státní okresní archiv Frýdek-Místek přichází na začátku roku s novou výstavou. V minulých letech mohli návštěvníci zhlédnout například výstavy fotografií starého Frýdku a Místku, fotografie starých školních budov z celého okresu či vzácné fotografie z první světové války.

Výstava otevřena: Po, St: 8.00 - 17.00, Út, Čt: 8.00 - 14.30

Výstava připravená pro letošní rok je poněkud jiná, už v tom, že se nejedná o fotografie. Jde totiž o mapy. S nápadem instalovat v našich výstavních prostorách výstavu starých map přišel pan František Pavelčík, autor předchozí úspěšné výstavy o historii létání v okrese. Autorkou výstavy je pracovnice archivu Mgr. Eva Vojkovská. Mapy nejsou vystavovány v originálním vydání, celoroční vystavení originálu by se na jeho kvalitě samozřejmě

negativně podepsalo, proto byly pro výstavní účely použity kopie. Základem výstavy se stala sbírka map uložená v archivu, další mapy pak byly archivu zapůjčeny ze soukromých sbírek.

Název výstavy „Morava a Slezsko na starých mapách“ už sám dobře napovídá, co je v archivu k vidění. Jsou to různá zobrazení Moravy a Slezska od 16. do 20. století. Nejstarší mapou je Fabrizioova mapa Moravy z roku 1569, ze stejného období pochází mapa Helwigova, která je první samostatnou mapou Slezska. Z nejstarších map je dále nutno zmínit alespoň Komenského mapu Moravy. Velmi zajímavá je dále například indikační skica Frýdku ze třicátých let 19. století. Pozoruhodná je i jazyková mapa z roku 1890, která zachycuje území německy mluvících obyvatel na Moravě a ve Slezsku. Z novějších map můžeme jmenovat katastrální mapu Frýdku z roku 1912 či orientační plán Frýdku-Místku z roku 1948. Určitou kuriozitou je mapa dnes již zrušené železniční tratě do Bílé. Troufáme si tvrdit, že výstava může zaujmout nejen milovníky historie, i běžného návštěvníka dokáže překvapit pestrostí různých mapových zobrazení a v neposlední řadě i jejich estetickou hodnotou.

Výstava byla pro veřejnost otevřena v únoru a potrvá do konce kalendářního roku.

Sborník Státního okresního archivu Frýdek-Místek 8

Vydal Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv
Frýdek-Místek v roce 2007

Počet stran: 195

Odpovědný redaktor: Mgr. Tomáš Adamec

Výkonný redaktor: Mgr. Tomáš Adamec

Redakční rada: Mgr. Tomáš Adamec, PhDr. Alena Matějová,

Mgr. Radomír Michna

Tisk: Zdeněk Šprc – ŠOT

Palackého 134, 738 02 Frýdek-Místek

Počet výtisků: 250

ISBN 978-80-86388-49-6

ISSN 1214-6951

